

nyíltan elmondják a véleményüket, nem kábitanak el dicséretekkel, nyájaskodással. Lehet, hogy az ember számára rövid távon a simulás kedvezőbbnek tűnnek.

**BRUTYŌ
JĀNOS**

YŐ
DS

éniségek kedvezőbbnek
együttműködésnél bátrabban tá-
n a szókimondó, a véleményéért sík-
berekre. Nagyon építettem a fiata-
ció tagjai közül a tehetséges, sajnos
nyt Somoskői Gáborra, akit nagy
neveltem. Megrendítő volt, hogy a
párt nevében nekem kellett végső
búcsút vennem tőle. Azok közül az elvtársak
közül, akikkel együtt dolgoztam, sokan ma is

fontos tiszt
hogy többs
kában jó el
Ilyennek is
Központi B
együtt dolg
tályvezetőj
MSZMP K
elnöke. Ma
ellenforrad
szervezeti m

**MUNKÁS
ÉVEK**

ellenforrad-
szervezeti m-
tásában részt vehettem. A szakszervezeti moz-
galom eredményeinek előfeltételei már az előző
években megteremtődtek. Az én vezetői felada-
tom az volt, hogy a folytonosságot, a pozitív
tendenciák érvényrejtését segítsem és erősít-
sem. Az ötvenes évek vége, és a hatvanas
évek első fele az az időszak, amit ma már
úgy tartunk számon, mint a magyarországi
szocialista építés meggyorsításának időszakát.
Nekünk, idősebb nemzedéknek, ezek az évek
oly közelinek tűnnek, ugyanakkor ha jól meg-
gondoljuk, a húsz év lassan történelmi távlatot
jelent. Hiszen akik akkor születtek, ma már
katonakorúak, fiatalok, gyermekek, ifjak
váltak, ma már apák, család-
anyák. Ezek a generációk a háborús
bővelkedésből éltek, a háború utáni
váltak. Még a háború utáni
HUSZ
küzdelemben
is gazdagok
erről az idő-

KOSUTH

BRUTYÓ JÁNOS / MUNKAÉVÉK

BRUTYÓ JÁNOS

MUNKÁSÉVEK

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1980

ISBN 963 09 1641 X

© Brutyó János, 1980

(3109)

Az ember ha már túljutott a hatodik évtizedén, megpróbál „leltárt készíteni” arról, hogy mit tett és még mi dolga van a világban.

Engem a „leltárkészítésre” nemcsak a múltó idő készítetett, hanem a Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézetének, valamint a Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézetének vezetői, munkatársai is sürgettek. Azok, akik tiszteletre méltó gonddal és felelősséggel őrködnek azon, hogy ne menjen veszendőbe, feledésbe az, amit az a korosztály élt át, amely még a kapitalista viszonyok között kezdte el a harcot a szebb, igazabb, emberibb életért, részt vett a felszabadult Magyarország újjáépítésében, a hatalomért vívott harcban, a szocializmus megalapozásában, s tapasztalatokat szerzett a szocializmus építésében. Amit átéltünk, az életünknek része, de a mai és a jövő nemzedékének már történelem. Ezért megpróbáltam a kortárs szemével visszatekinteni a múltra, mindenekelőtt a nagy történelmi átalakulásokra, sorsfordulókra.

A munka előbb nehezen ment. Az emlékezés ugyanis nem könnyű dolog. Nemcsak azért, mert nem tudjuk megőrizni múltunk minden részletét, de nem is készültünk arra, hogy egyszer majd visszaemlékezést írjunk. A legkisebb gondunk is nagyobb volt ennél. Az emlékezést az is nehezíti, hogy a múltra visszatekinteni csak a jelenből lehet. Igen ám, csak-hogy az ember utólag sok mindent másként lát, mint akkor, amikor benne élt. Utólag látjuk, miben hibáztunk, mi sikerült. A visszaemlékezés így óhatatlanul egy kicsit értékelés is,

vagyis nemcsak „leltár”, hanem „mérleg”, nem a megszépítés, hanem a tanulság szándékával. Ezért munka közben sok mindenről nemcsak az emlékeimet elevenítettem fel, hanem hozzáfűztem a véleményemet is.

Hangsúlyozni szeretném, hogy ezek a saját megállapításaim, és lehetséges, hogy egyesek számára vitára adnak okot. Mégis úgy érzem, hogy ez a számvetés nem elsősorban belőlem, hanem a korból fakad, amelyben én is éltem. Abból az időszakból, amelyben egyike voltam és vagyok azoknak, akik erejükhez, tudásukhoz mérten igyekeztek mindent megtenni egy új társadalom megteremtéséért.

Szerencsés embernek érzem magam, a sok gyötrődés és kínlódás ellenére is, hogy ebben a korszakban születtem. A két ellentétes társadalom közötti mélyszéles szakadék fölött a mi nemzedékünk vert hidat. Elsőként mi mentünk át ezen a veszélyes hídon, de átértünk a biztonságos partra. Oda, ahol a régivel szemben új, más világ épül. Nem hibátlanul. Ezernyi gonddal, szenvedéssel tettük meg ezt az utat, de megérte, lábunk alatt szilárd és biztonságos a talaj.

Ebben a visszaemlékezésben sok mindenről szólok, véleményt mondok. Ezért szükségesnek tartom, hogy röviden magamról is beszéljek: honnan jöttem, mit tettem, mit dolgozom, milyen volt az életem?

Erre azt válaszolom: Olyan, mint a sok százezer más szegény ember ivadékáé, aki szebb, jobb, emberibb életre vágyott.

1911. november 20-án születtem Makón. Apám Brutyó Pál, anyám Tóth Mária. Mezőgazdasági munkások voltak. Egyetlen „vagyonuk” az a makói kis, földespadozatú szobakonyhás ház volt a Vágóhíd utca 25. szám alatt, ahol a család élt, és ahol mi születtünk.

Öten voltunk testvérek, közülük én voltam a legidősebb. Egy testvérem nem sokkal a születése után meghalt.

Apám az első világháborúban esett el, anyám huszonnyolc évesen özvegy maradt, négy árvával. Egyedül nevelt fel bennünket. Nem csoda, ha a sok gond, a munka, a kegyetlen

élettel való viaskodás hamar a sírba vitte. 1930-ban, 41 éves korában meghalt.

Apámról csak homályos emlékeim vannak, de megmaradtak bennem azok a pillanatok, amikor bevonult a 46-os gyalogezredbe Szegedre. Amikor az orosz frontról az olasz front-ra vitték, Makón átutaztában megszökött a menetszázadtól, hogy a családját láthassa. Ekkor láttuk utoljára. Csak a halál-híre érkezett haza. Mélyen megrázó emlékem ez, pedig még csak cseperedő gyermek voltam.

A háborús és az azt követő évek szörnyű nyomorára már jól emlékszem. A vizes, kis vályogházban hatan éltünk. Velünk lakott apai nagyanyám is, aki vigyázott ránk, míg anyánk dolgozni ment. Nyáron napszámba járt, télen varrogatott. Nagyon sokszor a régi Singer varrógép szűnni nem akaró zakatatolása mellett aludtunk el. A környékbeli szegény népnek varrt. Nem tanulta ezt a mesterséget, de leleményes, erős akaratú, küzdő asszony volt. Így tengődött a hattagú család. Kaptunk ugyan hadiözvegyi és hadiárva segélyt is, de ez, ahogy mondani szokás, „az éhenhaláshoz sok volt, a megélhetéshez kevés”. Amikor az új pénzt bevezették, akkor havonta 5 pengő lett a hadiözvegyi segély, a hadiárvák után pedig 80–80 fillér segélyt fizetett az állam. Értékét mutatja, hogy ebben az időben ebből a pénzből naponta mindössze egy kiló kenyérre futotta. Mi volt ez a hat éhes száj részére?

Esténként nagyon vártuk anyámat, mert ha hazajött a munkából, ennivalót hozott. Vasárnaponként ünnepi ebéd készült. Amikor megkérdezték tőlünk „mit öttetök?” – mert akkoriban a mi környezetünkben nem azt kérdezték mi volt reggelire, ebédre vagy vacsorára, hiszen ezek közül gyakran hiányzott valamelyik –, büszkén válaszoltuk, hogy „pörköltöt”. A pörkölt rangos ételnek számított. A valóságban ez a pörkölt úgy készült, hogy anyám vett fél kiló marhahúst – hatunknak. Ebből először húslevest főzött, majd a húst kivette, szép apróra vágta és hagymán megpárolta. Így került a krumpli tetejére, így lett belőle a büszkeségre okot adó pörkölt.

Minde mellett tisztos szegénységben éltünk. Anyám tisztán járatott bennünket. Rendesen jártunk iskolába, jól tanultunk. Tizenöt éves koromig anyám varrogatta a ruháimat. Igaz, hogy már régen vége volt a háborúnak, de én még „nem szereltem le”. A régi katonaruhákból készültek ugyanis részemre és a testvéreim részére a ruhák.

A gyerekek nőttek s egyre több élelem, ruha kellett. Volt anyámnak egy kicsit jobb sorban élő nővére, aki úgy próbált rajtunk segíteni, hogy engem, amikor harmadik, negyedik, ötödik osztályos voltam, nyaranként magához vett a tanyára. Segítettem disznót őrizni, meg minden olyan munkában, amit egy ilyen zsenge gyermek el tud végezni. Ezért kaptam 2 mázsa búzát és egy kismalacot. Ez a malac úgy nevelődött, mint egy gyermek. Övtük, védjük, nagy kincs volt. A disznóölés nálunk kiemelkedő ünnepi eseménynek számított. Nagy izgalom, készülődés, valóságos szertartás előzte meg. Büszkén újságoltuk a szomszédoknak – mert ez is rangos dolog volt –, hogy disznót ölünk. Igazi öröm volt ez nekünk gyerekeknek, hiszen ekkor elegendő kolbászt és sok más finomságot lehetett enni. Egyébként minden ételt korunk szerint kiporciózva kaptunk. A „nyári keresetemből” származó disznóból azonban tavasz elejére már hírmondó sem maradt.

Tizenkét éves koromban mezőgazdasági cselédnek szegődtem el. Anyám sírva indított útnak. Egy módosabb gazdához – amolyan középparasztféléhez – szerződtem. A maga módján haladó szellemű ember volt. A világ dolgai is érdekelték és élt benne az emberség, amit a kor kegyetlen valósága sem pusztított ki belőle. Igaz, hogy keményen dolgoztatott, de ugyanúgy dolgozott ő is a fiaival. A földért, a vagyonért gyilkos hajszában folyt az életük. A felesége, Julcsa néném, jó asszony volt, sajnált is mint szegény, hadiárva gyereket, mindig rendesen etetett, ellátott.

Háromévi cselédeskedés után megváltam a gazdámától és tizenöt éves koromtól napszámba jártam. Cséplőgéphez részes munkára mentem. Keserves élet volt ez, mert hajnalban kelünk, és késő estig talpon voltunk a gép mellett. A néhány

óra alvás a fiatal szervezetnek bizony nem volt elég. A nagy kimerültségtől még ez a kevéske alvás is nyugtalan volt. Álomban is a gép körül dolgoztam. Gyakran előfordult, hogy félálomban megindultam a gép felé, ilyenkor ráléptem alvó társaimra is. Mert hiszen a rövidke alvásra csak a földön, szalmán került sor, ott feküdtünk – mint a költő mondja – „törten, mint odvas farakás”. De szükség volt a keresményemre, a gabonára, mert ötünknek naponta két kiló kenyeret kellett elosztani.

Anyámnak nagy álma volt, hogy „iparos ember” legyek. Ez nemcsak társadalmi előrelépést jelentett volna, hanem biztosabb megélhetést is feltételezett. Anyám ösztönzésére végül egy ácsmesterhez szerződtem szakmát tanulni oly módon, hogy közben segédmunkásként dolgoztam. Valóban, annyi bért adott, mint egy segédmunkásnak, és közben megtanultam a szakmát is. Nagy, erős legénnyé serdültem, de sokat is kellett dolgozni, mert akkoriban az ácsmunkában – gépek híján – minden a fizikai erőre épült. Bosszankodtam eleget azért, hogy magasra nőtem, mert a gerendacipelésnél mindig rám esett a nagyobb teher. A mester három évre szerződtetett, de két és fél év után felszabadított, mert meghalt az anyám. Közben meghalt egy másik testvérem is.

Így lettem ács. Megvalósult anyám vágya, és nemcsak én váltam „iparos emberré”, hanem az öcsém is, aki szintén a cselédsorból kiemelkedve tanulta ki az asztalos szakmát. A makói gépgyárból ment nyugdíjba, ott él családjával szülővárosunkban. A húgom anyám halála után a nagynénémhez került, majd Pestre jött cselédnek. A második világháború idején a Budapest Székesfőváros Közlekedési Rt. (BSZKRT) felvette villamoskalauznak, később villamoskocsi-vezető, majd ellenőr lett, úgyszintén a férje is. Ma már ők is nyugdíjasok, kiegyensúlyozott, jó körülmények között élnek.

Visszatérve gyermekkorom és ifjúságom színhelyére Makóra, elmondom azt is, milyen volt a légkör, ahol az első, de egész életemre szóló élményeket kaptam. Ezek ma is kísérnek utamon. Pedig régen volt, amikor mint fiatal ácslegény, a Vá-

góhíd utcai kis házból elindultam Pestre „szerencsét próbálni”. Makó a Viharsarok nagy parasztvárosainak egyike volt, amelyben a társadalmi fejlődés másként alakult, mint az ország többi részeiben. Születésem idején még megyeszékhely volt, az akkori Csanád megye székhelye. Bár itt is állt a régi megyeháza, mégsem hasonlított más, dzsentrilakta megyei városhoz. Itt nem voltak nagybirtokok, hanem inkább a paraszti-polgári fejlődés jellemezte a gazdasági és társadalmi viszonyokat. Ebből adódott, hogy főleg a parasztságon belüli ellentmondások törtek felszínre és nyilvánultak meg a társadalmi ellentétekben is; a gazdagparaszt és az agrárproletár, a földmunkás, napszámos, részesarató ellentéte jutott elsősorban kifejezésre. Volt azonban egy sajátos paraszti középréteg is, amelyet azok alkottak, akik kertészettel foglalkoztak, s főként a hagyma-, a paprika-, a dinnyetermelők. Makón tulajdonképpen a kis számú gazdag tanyásparaszt, az iparos- és a kereskedőréteg adta a polgárságot, melyhez a polgári fejlődést támogató értelmiségi réteg is tartozott.

Az ellentmondások mellett volt egy olyan sajátosság – mely nyilván ebből a viszonylag haladottabb állapotból adódott –, hogy Makón politizáló emberek éltek. Széles körű hatásuk volt a 48-as függetlenségi olvasóköroeknek. Tagjaik főképp tanyai parasztokból, hagymásokból verbuválódtak. Jelentős szerepet játszott a 48-as Kossuth Párt és a Szociáldemokrata Párt. Ezek a kormánnyal szemben álló ellenzéki pártok más-más módon, de baloldali szerepet töltöttek be.

Abban az időben amikor ébredezni kezdett bennem az értelem, ez az ellenzéki légkör ott is érezte a hatását, ahol mi éltünk, a város szélén, a makói proletárság körében. Valamikor ezeket a telkeket úgy parcellázták fel, hogy viszonylag olcsón jutott házhelyhez a városi szegénynép, nagyrészt saját kezével épített ott lakhelyet magának. Nedves, egészségtelen rész volt ez – a lakások hasonlóképp. A mi utcánkban nem akadt egyetlen padlós lakás sem. Nem véletlen, hogy annak idején a tüdőbetegség a vidéki városok lakói közül Makó népét sújtotta legnagyobb arányban.

A szegénynegyed olyan különös jellemvonással rendelkezett, ami érlelt, nevelt – ez erőteljes összetartásban, a bajba jutottak megsegítésében jutott kifejezésre. Az emberek mindent tudtak egymásról. A maguk primitív viszonyai között is sajátos közösséget alkottak. Igaz, ha valakinek egy kicsit jobban ment a sora, akkor közöttük is fellépett az irigység. De a „hun kerék, hun talp” szólásmondás nagyon illett erre a szegénysors kovácsolta közösségre. Mi is ide tartoztunk. Anyámat nagyon becsülték, mert tisztességes, törekvő, jóra való asszony volt.

Ebben a közösségben találkoztam először a politikával. Említettem a makóiak politizáló hajlamát. Ez nagy hatást gyakorolt rám már kisgyermekkorban. Olyan szokás járta nálunk, hogy téli estéken beszélgetésre jöttek össze egy-egy háznál. A napi elfoglaltság ilyenkor jórészt a piacra korlátozódott. (Annak, akinek volt mit eladnia.) Így az estéken jutott idő az eszmecserékre. Ezeknek a beszélgetéseknek is megvolt a maguk szabálya: az asszonyok és a férfiak külön-külön beszélgettek.

Az asszonyok témája teljesen eltért a férfiakétól. Közöttük arról folyt szó, hogy ki ment férjhez, kinek milyen volt a lakodalma, mit ettek, új csizmája volt-e a vőlegénynek, és hasonlókról. A háború a mi utcánkba is megtizedelte a férfiakat. Anyámon kívül még hat hadiözvegy lakott a környéken. Nagyrészt fiatal asszonyok voltak, harminc év körüliek, 4–5 gyermekkel. Az asszonyi beszélgetések témái között a „hadiasszonyok” is rendszerint sorra kerültek. Megtárgyalták, ki hogy él, hogyan boldogul, sőt számon tartották azt is, ha netalán valamelyikükhöz járt valaki. Ezek a „hadiasszonyok” egyedül nevelték fel a négy-öt gyermeket, egyikük sem ment újra férjhez.

A férfiak beszélgetése általában azzal indult, hogy mi mennyibe kerül, mit ér a hagyma a piacon. Ezután jöttek a háborús emlékek, a forradalom, az ellenforradalom és lassan belemelegedtek a napi politikai kérdésekbe. Az utcánkban két kommunista család élt. Szakács Márkot 1920-ban két és fél

évi börtönre ítélték. Szűcs Pális megjárta a szegedi Csillag-börtönt, három évet kapott. Gyomorrákban halt meg később. Neki nagy szerepe volt 1918-ban, a Szociáldemokrata Párton belüli kommunista csoport szervezésében. Ezeken az esti beszélgetéseken szinte mindig szóba kerültek az őszirózsás forradalom utáni események, a Nemzeti Tanács, amelynek elnöke Espersit János ügyvéd volt. Ez a haladó gondolkodású polgári értelmiségi később József Attila támogatója lett.

A téli estéken vissza-visszatérő témát adott a Tanácsköztársaság, amelynek egyes kiemelkedő eseményeire én magam is emlékszem. Vásárhelyi Kálmán személyében a Forradalmi Kormányzótanács hadügyi politikai megbízottat küldött Makóra. Vásárhelyi Kálmánt a kispolgári elemek, az ellenforradalom erőinek felbujtására a városháza emeleti erkélyéről letaszították, fiatalon, 28 évesen veszítette életét. Az iskolából jöttünk haza, amikor ez a gyilkosság történt, nagy volt a lövöldözés. A Tanácsköztársaság leverése után a szerbek, majd a franciák, végül a román burzsoázia csapatai megszállták Makót és megkezdődött a kommunisták üldözése.

Először ezeken a téli estéken hallottam a szovjet-oroszországi eseményekről, a Vörös Hadseregről, forradalomról, Leninnről. Mint fiúgyermeket – a férfiak általában megtértek maguk között. Ezek a dolgok titokzatosak, izgalmasak voltak, nagyon felkeltették a kíváncsiságom, hatottak fiatal, bontakozó értelmemre. Emlékszem – akkor már cselédfiú voltam – hallottam Lenin haláláról is. Beszélték, Moszkvában milyen mély gyász volt Lenin halálakor. A hatalmas télben és hóban az emberek tüzeket gyújtottak, hogy a temetési szertartásokra várakozva, melegedjenek a dermesztő téli hidegben. Kamaszodó képzeletemben kirajzolódott ez a téli Moszkva, a gyász, a hatalmas máglyák tüze. A képzeletem megtette azt az utat, amiről akkor nem remélhettem, hogy valaha a valóságban is bejárom. Azóta Moszkvában többször jártam s a Lenin-mauzóleumban tisztelegtem a forradalom vezére előtt. Ezek az emlékek ilyenkor fel-felötlöttek bennem.

Azt hiszem, a politizáló légkör, Makó sajátos helyzete, kö-

rülményei segítettek abban, hogy bejárjam azt az utat, amit az élet jelölt ki a munkásosztály tagjai számára. A sorsom úgy alakult, hogy Makótól, szülővárosomtól messze kerültem, de útravalóul elhoztam a politizáló hajlamot a Vágóhíd utcai kis házból.

Anyám halála után szétszóródott a család. Én azóta Budapesten élek, illetve a felszabadulás előtti lakhelyem Csillaghegy község volt. (Ma is ott lakom, de Csillaghegy ma már a fővároshoz tartozik.)

1937-ben nősültem meg. Feleségem varrónő volt, szintén szegény, nincstelen családból származott. Házasságom szerencsésnek bizonyult, mert feleségemben értő társra találtam, aki mindig mellettem állt a politikai munkában csakúgy, mint az élet más megnyilvánulásaiban. Két gyermeket – egy fiút és leányt – neveltünk fel. Dolgos, derék emberek lettek, családot alapítottak. Négy cseperedő unoka vesz körül. Öröömöm, hogy olyan családom van, amely soha nem hátráltatott, sőt ösztönzött a munkában, a közéletben, a politikai harcokban. Szeretetük, bizalmuk erős „háterszágot” adott és ad ma is az élet küzdelmeihez, a munkához.

A felszabadulásig a szakmámban dolgoztam ácssegédként. Huszonkét éves koromban – 1933-ban – lettem szervezett munkás. Mint fiatal ácssegéd léptem be az akkori Magyar Építőmunkások Országos Szövetségébe, a MÉMOSZ-ba.

Így kapcsolódtam be a munkásmozgalomba. Rövidesen az illegális kommunista mozgalom soraiba kerültem. 1934-től vagyok a párt tagja. A felszabadulás után hamarosan pártmunkás lettem, különböző szintű pártszervekben dolgoztam. 1949-ben rövid ideig a DÉFOSZ-ban. 1950-től 1959-ig – négy év megszakítással, amíg az építésügyi miniszter egyik helyettese voltam – az Építők Szakszervezetének főtitkárhelyettesi, majd főtitkári tisztségét töltöttem be. 1959-től 1966-ig a SZOT főtitkára, majd elnöke lettem. 1966-ban választott meg a IX. pártkongresszus az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottsága elnökének, azóta ezt a feladatot látom el.

1955-től a SZOT Elnökségének tagja vagyok. Az 1958-as választások óta választóim bizalmából országgyűlési képviselő.

Az életutam így a dátumok tükrében igen változatosnak tűnik. A valóságban – úgy érzem mindvégig, csaknem öt évtizede – egy tisztséget töltöttem be. Amikor fizikai munkás voltam, akkor is a munkásmozgalomban tevékenykedtem. Most, hogy ugyanezt főhivatásban teszem, változatlanul munkásnak, a munkásokhoz tartozónak vallom és tudom magam. Életem során sok nehéz feladattal bíztak meg, a mai sem tekinthető könnyűnek. Szerintem ez ideig azért tudtam megfelelni a bizalomnak, mert nem akartam más lenni és másnak látszani, mint ami vagyok: munkásember. Életem során azon igyekeztem, hogy soha ne tévesszem szem elől, hova tartozom, kiknek a szolgálatában állok, kik előtt kell felelnem tetteimért.

Ebben az írásban igyekeztem végigjárni életem különböző állomásait. Nem írtam mindenről. Nem is lehet, hiszen akkor még egy életre lenne szükség. Vannak témák, amelyeknél hosszabban elidőzőm, mert úgy érzem, több a mondanivalóm. Más dolgokról viszont csak keveset szólok. Ez nem mindig a dolgok fontosságával függ össze, hanem az emlékezés természetéből fakad.

Az írás talán egyenetlen, de az élet is ilyen. Egyszer hosszúnak érezzük az idő múlását, siettetni akarjuk, máskor meg szeretnénk megfogni a tűnő időt.

Ezzel az írással az a szándékom, hogy korszakokra, eseményekre emlékezve, a kortárs szemével, de a mából visszapillantva mondjam el véleményemet, gondolataimat, érzéseimet.

Ezúton is köszönetet mondok Katona István elvtársnak, az MSZMP Központi Bizottsága tagjának, a KB Iroda vezetőjének e kötet gondozásáért.

Brutyó János

Anyám halála után szétszóródtunk. Én 1932 nyarán Budapestre jöttem „szerencsét próbálni”, mert Makón nem akadt munka. Ennyi év után visszagondolva erre a lépésre, azt mondhatom, a szerencsét megtaláltam. Itt váltam szakmunkássá és léptem arra az útra, amely elvezetett a munkásmozgalomhoz. Sorsom olyan elvtársakkal hozott össze, akik nemcsak a munkában, hanem később a munkásmozgalomban is elindítottak és mindvégig segítettek, hogy ezen az úton járjak. Amint említettem, negyedszázadot közvetlenül az építőiparban, illetve az építőmunkás-mozgalomban dolgoztam.

Visszagondolva a közel öt évtized előtti időkre, ma is nagy tisztelettel gondolok azokra az idősebb szaktársakra, akik engem és velem együtt más fiatalokat is neveltek, emberré faragtak. Amikor az öreg „szakik” azt mondták: „fiam, be kell lépni a szakszervezetbe”, nem nagyon értettem, hogy miért. Hosszú idő kellett ahhoz, hogy intelmük lényegét felfogjam és öntudatos, szervezett munkássá váljak. Emlékszem, sokszor mondták, hogy tanulni kell. Próbálták a maguk egyszerű módján megértetni velünk, ha győz a proletárforradalom és munkáshatalom lesz, akkor nekünk munkásoknak sok mindenhez értenünk kell, sőt egyeseknek munkásvezetőként is helyt kell állni. Ez természetesen abban az időben távolinak látszott. Nehezen tudtuk elképzelni, hogy ez még a mi életünkben valóság lesz.

Sok egyéb is nehezen volt érthető. Nagyon szerettem hallgatni az öregeket, amikor a szocializmusról beszéltek. De

sehogyan sem tudtam felfogni, hogy nem lesz munkanélküliség, létbizonytalanság. Még inkább képtelenségnek tűnt előttem az, hogy mindenki – ha megöregszik –, nyugdíjat fog kapni. Abban az időben ugyanis nyugdíjasnak lenni komoly rangot és létbiztonságot jelentett. A mi utcánkban két ilyen ember lakott, egy postás meg egy városi tisztviselő. Őket a környék „előkelőségei”-ként tartották számon.

Magyarországon akkoriban az 55 éves kort megért ácsokat nem vették fel munkára, s ezért többségük szörnyű szegénységben tengette az életét. Ezek az öreg szakik vasárnaponként a MÉMOSZ-nál árusítottak ácsszerszámokat; mérőléceket, ácsceruzát, valamivel drágábban, mint az üzletben, de erkölcsi kötelesség volt tőlük vásárolni. Ezzel támogattuk őket.

Fiatalt szervezett munkásként 1933 őszén egy csapásra a harc kellős közepébe kerültem. Ekkor tört ki az általános építőmunkás-sztrájk. Ismeretes, hogy a gazdasági válság éveiben ez volt az egyik legnagyobb munkásmegmozdulás, amely Budapestre és környékére terjedt ki és mintegy tízezer építőmunkás vett benne részt. Ennek a sztrájknak jelentős előzményei is voltak. Közülük is a legfontosabb „előiskolát” az 1930. szeptember elseji tüntetés során „járta ki” a magyar munkásosztály.

Én ekkor még nem dolgoztam a fővárosban, és így a tüntetéseknek sem lehettem részese, de sokat hallottam, olvastam róla abban az időben. Szájról szájra jártak az összeütközések történetei.

Saját bőrömön is tapasztaltam, hogy a húszas évek végén, a harmincas évek elején mind elviselhetetlenebb volt a magyar munkásosztály és szegényparasztság helyzete. A Horthy-korszak idején Európa országai közül Magyarország volt az egyik, ahol a dolgozókat a legkönyörtelenebbül kizsákmányolták a tőkések. Nem volt törvényesen szabályozva a kötelező munkaidő és Magyarország az utolsó helyen állt az egy főre jutó nemzeti jövedelem előállításában. Még a jól kozmetikázott, hivatalos statisztika szerint is a lakosság 81

százaléka mindössze 300 pengő fejenkénti részesedést mondhatott magáénak az évi nemzeti jövedelemből. Egy négytagú munkáscsaládban személyenként még hét pengő sem jutott a heti élelemre, lakásra, ruhára. Csak Budapesten 200 ezer nyomorgót tartottak számon, és 70 ezer olyan családot vettek nyilvántartásba, amely ínségkonyhai ellátásra szorult. Ugyanakkor a főváros polgármesterének bevallott évi jövedelme 125 ezer pengőt tett ki. Az úgynevezett kegyúri kiadásokra – Horthy eltartására – kereken 4 millió pengőt fordítottak.

Mindez csak még tovább növelte a dolgozó emberekben az uralkodó osztályok, a kizsákmányolók elleni fellépés szükségességét, a jogfosztott és megalázott emberek dühét. Ez vezetett el törvényszerűen az 1930. szeptember elsejei tüntetéshez, a Horthy-rendszer és a végsőig elkeseredett munkások véres összecsapásához. Mert Horthyék lövettek... Megpróbálták kegyetlenül eltiporni a legalapvetőbb jogaikért küzdő munkások tüntetését. Az első halott Darnyik János, 28 esztendőös állványozó volt. A Városligetben leadott rendőri sortűz során érte hat lövés. Zsebében egy ócska pénztárca volt, benne négy fillér. Az elnyűtt kabát belső zsebében volt a munkakönyve. Darnyik János azért jött a fővárosba, hogy munkát találjon, s azzal búcsúzott el Galgahévízen a családjától, hogy küld majd haza kenyérrevalót. A halott zsebéből kiemelték a munkakönyvét és megállapították, hogy 1930. szeptember elsejének első hősi halottja legutoljára 1929. november 16-án dolgozott. Tíz hónap óta nem keresett egyetlen fillért sem, tíz hónap óta éhezett vele együtt felesége és három gyermeke.

Vajon miért vezényelt sortűzet a Városligetben a rendőrpapancsnok? Azért, mert az Andrássy úton, a Hősök terén, mindenütt a Városligetben a tüntetés első hatalmas hullámának odaérkeztétől kezdve szüntelen zúgott, harsogott a kommunisták jelszavainak sora. „Munkát, kenyeret!” – „Éljen a proletárdiktatúra!” – „Le a kormányval!” – „Le a munkásárulókkal!” A rendőrök több helyen fegyveresen rohan-

92418

tak a tüntető menetbe, a lovasok belegázoltak a menetelő emberek csoportjaiba, és amikor az elkeseredett tüntetők közepre zúdítottak a rendőrökre, először kardlap, majd sortűz volt a válasz.

Budapesten tíz- és tízezrek vettek részt a hatalmas tüntetésben, de Győrött, Kaposvárott, Debrecenben, Hódmezővásárhelyen, Diósgyőrött, Nagykanizsán, szinte az ország minden városában és falujában óriási tömegek vettek részt a seregszemlén. Győrött kard és ököl, Szentesen rendőrterror, Sopronban rendőrroham felelt a munkásoknak.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának építőmunkássejtje vezető szerepet játszott az 1933-as sztrájk előkészítésében és megszervezésében. A sztrájk politikai célját akkor még sokan nem látták világosan. Én sem. Előtérben a bérkérdések álltak.

Abban az időben ugyanis nem volt kollektív szerződés. A bérek aszerint alakultak, ahogy a mesterrel megegyeztek az emberek, vagyis nem volt megszabva a minimális bér, azaz a legkevesebb órabér, amit fizetni lehet. 1933 őszében jártunk, volt elegendő munka, alkalmas volt a helyzet a sztrájk kirobbantására. Igaz, hogy egyes szakszervezeti vezetők – a sztrájk kimondásával szemben – számottevő ellenállást fejtettek ki.

Papp Lajos kőfaragó volt a sztrájkbizottság egyik tagja, engem a sztrájkőrségbe osztott be. Ez a feladat tetszett nekem. Az öntudat dolgában ugyan még sok kívánnivaló volt nálam és a velem egykorú társaimnál is, de a sztrájktörést nagyon elítéltük. Nagy bűnnek tartottuk azt, ha valaki hátba támadta a társait.

Az 1933-as építőmunkássztrájk mély benyomást tett rám. Lényegében akkor ismertem meg, hogy milyen nagy erőt jelent a munkásösszefogás és milyen örömet az a 4 fillér órabéremelés, amit sikerült kiharcolni. Elértük az építőmesterek szövetségénél, vagy ahogy akkor neveztük, a „kutya szövetségénél”, hogy 50 fillér órabér alatt nem dolgozhatott szak-

munkás, továbbá a kismestereknél 54 fillérben vonták meg az órabér alsó határát.

A sztrájk eredménye nemcsak a bérharc sikere volt, hanem az is, hogy erősödött a munkásösszefogás, nőtt az öntudat, a MÉMOSZ tekintélye, és nem utolsósorban a KMP befolyása.

Ahogy most visszatekintek ezekre a régi küzdelmekre, úgy érzem, ez az első harc adta meg a kezdő lendületet életem többi küzdelméhez, harcához. Furcsa módon, ez az esemény nagyon gyorsan érlelt. Kezdttem a dolgokat másképpen látni. Kerestem az összefüggéseket, kiszélesedett a látóköröm, egy- szóval öntudatosabbá váltam. Ezt úgy látszik nemcsak én éreztem, hanem mások is észrevették.

1934-ben a MÉMOSZ ácsszakosztályának vezetőségi tagja – jegyzője – lettem. Ez évben Papp Lajos és Molnár János elvtársak segítségével kapcsolódtam be a már 1931-ben megalakult szakszervezeti ellenzéki mozgalomba. Az Egyesült Szakszervezeti Ellenzékéről (ESZE) tudni kell, hogy mint a KMP félillegális szervezete jött létre. Célja az volt, hogy összefogja a szakszervezeti mozgalomban a baloldali elemeket. 1931-ben külön szervezetté vált és azt a – később hibásnak bizonyult – törekvést vallotta magáénak, hogy kommunista hatás alatt álló, de önálló szakszervezeteket kell létrehozni. 1933-ban azonban változott a párt politikai vonala. A párt kiadta a jelszót: „*Be a szakszervezetekbe!*” Ennek eredményeként megerősödött a baloldaliak befolyása az Építőmunkás Szövetségen belül. Az 1933. őszi általános építőmunkássztrájk megszervezését is ez segítette elő. A nemzetközi kommunista mozgalomban is mind erőteljesebb lett az az irányzat, amely a dolgozók széles tömegeire támaszkodott, és a Kommunista Internacionálé 1935-ös, nevezetes VII. kongresszusán már ez vált fő irányvonallá.

Köztudomású, hogy a MÉMOSZ a felszabadulás előtt olyan munkásszervezet volt, amelyben erősen érvényesült a kommunisták hatása. Magam is itt találkoztam a kommunista eszmékkel, ezek egész életemet megváltoztatták.

A szakszervezeti ellenzéki mozgalom révén jutottam el az

illegális kommunista párthoz. Felső kapcsolatomban a már említett Papp Lajos és Birkás Imre voltak, a Molnár János által vezetett pártsejtbe tartoztam.

Papp Lajos elvtárs fáradhatatlan, következetes harcosa volt a felszabadulás előtti munkásmozgalomnak. Egyik lábára rokkant volt, de hihetetlen energiával küzdött, vállalt minden megpróbáltatást. Becsültem tisztességét, bátorságát, önfeláldozását. Az élet úgy hozta, hogy a felszabadulás után is együtt dolgoztunk. Mint az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának tagja halt meg.

Molnár János ács neve, úgy érzem méltánytalanul, feledésbe merült, holott a munkásmozgalom egyik kiemelkedő egyénisége volt. Ő is cselédsorban nőtt fel, később szakmát tanult. Az első világháború után a Tanácsköztársaság *Vörös Hadseregének* katonája, 1925–26-ban a Magyarországi Szocialista Munkáspárt kaposvári szervezetének egyik alapítója. (A Magyarországi Szocialista Munkáspárt, vagy más néven Vági-féle párt 1925–1928-ig működött és az illegális kommunista párt legális szervezete volt, Vági István vezette.) Megjárta Horthyék börtöneit, megkínózták, szabadulása után rendőri felügyelet alá helyezték. A német megszálláskor internálták, majd a felszabadulásig bujkált a zselici erdőkben.

A felszabadulás után Somogy megyében töltött be vezető tisztségeket. Sajnos a nehéz sors a szívét tönkretette, korán, 52 évesen halt meg. Népszerű szónok, nagy marxista tudású ember volt. Sokat foglalkozott a fiatal munkásokkal, tanította, nevelte őket. Ezek közé tartozom én is, őt tekintem első tanítómestereim egyikének.

A szakszervezeti ellenzéki mozgalomban találkoztam újra Apró Antal elvtárssal is, akivel már régről ismertük egymást, hiszen egy időben voltunk Makón inasok. Kapcsolatba kerültem Palotás Imre és Kélinger Pál elvtárssal is. Mindketten szintén ismert vezetői voltak az Egyesült Szakszervezeti Ellenzéknek.

Az 1935-ös esztendő újabb harci feladatokat hozott. Július végén kitört a nagy építőmunkássztrájk. Ezt a KMP készítette

elő, támaszkodva a baloldali szociáldemokratákra. A sztrájkot elsősorban Apró Antal, Papp Lajos, Rajk László, Fodor Gyula szervezték. Jómagam már mint a sztrájkbizottság tagja vettem részt az előkészítésben, a szervezésben. Ekkor ismertem meg közelebbről Rajk Lászlót. Kitűnő szónok, agitátor, nagy tudású ember, ugyanakkor szerény és rokonszenves kommunista volt, aki sohasem érezttette velünk, kevésbé művelt munkásokkal, a több tudás fölényét.

Az 1935-ös építőmunkássztrájk fontos állomása volt az antifasiszta küzdelemnek. Ekkor már Olaszországban hatalmon volt Mussolini, Németországban Hitler, a háború előrevetette árnyékát. Nemcsak a budapesti, hanem a pécsi, a székesfehérvári, a soproni építőmunkások is megmozdultak, sőt a keresztényszocialista építők szakszervezete is csatlakozott hozzájuk. A sztrájk július 25-én kezdődött és István király napjáig (augusztus 20-ig) tartott. A bérköveteléseinknél is fontosabbnak tekintettük a politikai célokat, a demokratikus jogok védelmét. Tudvalevő ugyanis, hogy a Gömbös-kormány meg akarta szüntetni a szakszervezeteket, s helyébe az úgynevezett Nemzeti Munkaközpontot állítani, amely a munkálatók és a munkavállalók „öszvérszervezete” lett volna.

1935 tavaszán volt az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) önkormányzati választása is. Talán vannak, akik nem hallottak ezekről a kérdésekről. Az OTI 1928-ban jött létre. Betegsegélyezési intézményként alakult meg, demokratikus mázzal bevonva. Az OTI igazgatóságában a szociáldemokrata párt is részt vett. A KMP elhatározta, hogy a legális harcra ezt a lehetőséget is felhasználja, s ezért bekapcsolódik a munkásbiztosítás önkormányzatának választásába. Így ezen a választáson a szakszervezeti ellenzék is indult.

E munkában körzeti bizalmiként vettem részt. Erőfeszítéseink nem voltak hiábavalók – nem nagy számban ugyan –, de a szakszervezeti ellenzék öt jelöltjének sikerült bejutnia az OTI vezetésébe. Ezek közül ketten építőmunkások voltak, Nechel János kőműves és Cigler Tamás ács.

A MÉMOSZ elnöksége azonban elmarasztalta azokat, akik

a szakszervezeti ellenzék képviselői mellett végeztek agitációs munkát. Sőt úgy döntöttek, hogy azokat ki kell zárni a szakszervezetből. Ellenem is felléptek, de Somogyi Miklós elvtárs, a MÉMOSZ akkori alelnöke kiállt mellettem.

A MÉMOSZ kongresszusán – 1936-ban – beválasztottak a Központi Vezetőség választmányába. Ezekben az években a második világháború sötét felhői mind fenyegetőbben gyülekeztek, legfőképpen Európa országai felett. Magyarországon is érezhető lett a háborús készülődés.

A hírhedt Darányi-program 1 milliárd pengőt irányzott elő a háborús célokra. Ennek nyomán – a harmincas évek vége felé – háborús konjunktúra keletkezett. Igaz, hogy ez a szegény néptömegek számára csak morzsákat juttatott. De a végtelen nyomor közepette ez is némi előnyt jelentett. A munkanélküliség csökkent és bizonyos szociális intézkedéseket is hoztak. De ezért később iszonyatos nagy árat kellett fizetni a magyar népnek. A terror erősödött. Sok gyárat – ahol katonai fegyelmet követeltek – hadiüzemmé nyilvánítottak. Az emberi szabadságjogokat mind kegyetlenebbül eltiporták. Kiadták 1938-ban az első, majd 1939-ben a második zsidótörvényt. Elfogadták 1939-ben a honvédelmi törvényt és bevezették a „kivételes hatalmat”.

A fasizmus egyre nyíltabb lett, a jobbratulódás mind nyilvánvalóbb. Kezdték levetni azokat az álarcokat is, amelyekkel addig polgári demokratikus rendszernek próbálták álcázni a totális fasizmust. Ilyen előzmények után a Horthy-Magyarország a hitleri Németországhoz csatlakozott, és 1938 őszén részt vett Csehszlovákia feldarabolásában. Az uralkodó osztály minden módon szította a nacionalizmus lángját. Az imperialisták igazságtalan trianoni békeszerződése során elcsatolt területek visszaszerzésének mákonyával táplálták az irredentizmust.

1939 szeptemberében kitört a második világháború. A Felvidék, Észak-Erdély, majd a Délvidék látványos visszacsatolása sem feledtette, hogy az ország 1941-re már nyíltan há-

borúban állt. A tengelyhatalmak oldalán Magyarország is be-
lépett az emberiség legpusztítóbb háborújába.

A háborús évek a munkásmozgalomban is mérhetetlen ká-
rokat okoztak. A nacionalizmus demoralizáló hatása, a fék-
telen terror, a munkások tömeges katonai behívása, a mun-
kásmozgalmi emberek büntetőszázadokba való elhurcolása, a
deportálásnak, munkaszolgálatnak nevezett népiirtás megany-
nyi eszköze volt annak, hogy szétszórják a mozgalmat, pusztí-
tsák erőinket is.

A rendkívüli körülmények között egyre nehezebbé vált a
mozgalmi munka. A kapcsolatokat az embertelen körülmé-
nyek szétszakították. Sokan életüket veszítették a frontokon.
Az 1940-es nagy letartóztatások után, a lebukás veszélye
egyre fenyegetőbb lett. A terror hatására a félelem minden-
képp hatalmába kerítette az embereket. Jómagam is, hogy
„ne legyenek szem előtt” Csillaghegyre költöztem, kismesterek-
nél dolgoztam, kapcsolataim átmenetileg meglazultak. E ször-
nyű esztendőkre nehéz szívvel emlékezem vissza. A rettegés,
a nélkülözések, a tragédiák megpróbáltatásokkal teli évei vol-
tak ezek. Sokunkban élt a remény – ha néha csak pislákkolt
is –, hogy „lesz még ünnep a mi utcánkban”.

A felszabadulás előtti munkásmozgalom, az illegális kom-
munista párt hatalmas érlelő ereje sem bizonyult elegendőnek
ahhoz, hogy a felszabadulás után az ország vezető posztjaira
kerülve, ne kellett volna mindent újra és előlről kezdenünk,
vagy másképp csinálnunk, mint gondoltuk. Végig kellett jár-
nunk azt az iskolát, amiről ugyan nem adtak bizonyítványt,
de mégis meg lehetett bukni és drága tandíjat kellett fizetni.

A felszabadulás előtt úgy gondoltuk, hogy ha majd a ha-
talmat a kezünkbe ragadjuk, a dolgok mennek, mint a kari-
kacsapás. Naivan és leegyszerűsítve láttuk a világot. A fel-
szabadulás után mind jobban erősödött bennünk a felismerés,
hogy a feladatok nem egyszerűek, és a frontok sem olyan
világosak, mint ahogy annak idején elképzeltük. Sőt mind-
inkább azon vettük észre magunkat, hogy a munka sokaso-
dik, egyre nehezebb feladatok előtt állunk.

A felszabadulás napjaiban Csillaghegyen szerveztem a kommunista pártot, s annak egyik vezetőségi tagja lettem. Majd részt vettem a demokratikus rendőrség megalakításában. 1945 őszén megválasztottak a csillaghegyi pártszervezet titkárának. 1946-ban pártiskolára küldtek, ezután az MKP szentendrei járási titkárává választottak. Egyszerre 18 községi pártszervezet gondja szakadt a nyakamba. Első időben nehezen tudtam egyeztetni a feladatokat, mert mindenütt ott szerettem volna lenni. A lelkesedésnek nem voltam híján, sokkal inkább a tapasztalatnak, no meg a feltételeknek. Mert akkor a járási pártbizottság függetlenített apparátusa a titkárból és egy adminisztrátorból állt. Rendelkeztünk egy rossz kerékpárral és egy ütött-kopott bútorzatú szobával.

Egyik alkalommal Szigetmonostorra hívtak pártnapot tartani. Híd nem volt, a Dunán még összefüggő jég állt, de itt-ott már vizes volt, mert kissé megenyhült az idő. Így nagy ügyvel-bajjal átcsúszkáltam a másik oldalra. A párthelyiségben 30 parasztember várt. A pártnap témája a nemzetközi helyzet volt, amit én annak rendje-módja szerint ismertettem. Ezután kérdések következtek. Egyikük azt kérdezte, „miért olyan alacsony a tej ára?” Mások is hasonló napi gondjukkal, bajukkal, érdekeikkel hozakodtak elő. Jócskán eltelt az idő. Mire újból útnak indulhattam, akkorra már bokáig ért a víz. A Duna jege kásásodni kezdett. Miközben bukdácsoltam a folyó felett, azon töprengtem, hogy vajon volt-e értelme átjönni ilyen „istenkísértő” időben? Hiszen a külpolitikai kérdésekkel – rajtam kívül – látszólag senki sem törődött. De mire újból partot értem, nemcsak megkönnyebbültem, hogy ép bőrrel úsztam meg az utat, hanem beláttam azt is, hogy nem volt haszontalan amit tettem, mert szót értettünk a napi dolgokról. És ez akkor is (sőt akkor talán nagyon is) külpolitikai kérdés volt.

A járási titkári funkcióból csakhamar a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének apparátusába kerültem. Itt 1949. márciusig instruktorként dolgoztam. Az én instruktori munkám főleg az ország akkori legelmaradottabb vidé-

kére, Szabolcs és Szatmár megyére terjedt ki. Az instruktori munka szép volt, sok tapasztalatot adott, szélesebbé vált a látóköröm, először kezdtem „országos szemmel” és méretekkel látni a dolgokat.

Ebben az időszakban két nagy politikai esemény foglalkoztatta az országot, és természetesen bennünket, kommunistákat. Az egyik a két munkáspárt egyesülése volt. Szabolcs és Szatmár megye instruktoraként részt vettem a pártértekezleten. A két munkáspárt egyesülése elengedhetetlen feltétele volt nálunk a munkáshatalom kivívásának. Ezért az azzal kapcsolatos munkát első számú harci feladatnak tekintettük, különösen az üzemekben. Sok félrevezetett munkást kellett meggyőzni ugyanis az egyesülés fontosságáról és szükségességéről. Hét évvel később – 1956-ban az ellenforradalom elleni harcban – az élet keservesen győzött meg mindenkit arról, hogy a néphatalom védelmében valamennyi munkásnak össze kell fognia. Szerintem ekkor – a Magyar Szocialista Munkáspárt megalakulásával – fejeződött be valójában a két munkáspárt egyesülése. Ekkor találtak igazán és végérvényesen egymásra a kommunista és szociáldemokrata munkások, párttagok.

A másik nagy esemény az iskolák államosítása volt, ami nagy nehézségek közepette valósult meg. Az akkor nagy tudatlanságban élő emberek részéről igen erős volt az ellenállás. A tanulatlan, többségében írástudatlan embereket a reakciós erők feltüzelték ellenünk. Ismeretes az, ami Pócsperiben történt, ahol emberéletet is követelt ez a harc. Az ellenséges elemek megöltek egy rendőrt.

1950-ben a DÉFOSZ-ban töltött rövid idő után visszatértem a MÉMOSZ-ba, a szakszervezet főtitkárhelyettesének. Ez úgy történt, hogy 1950. március 16-án délután, az akkori úgynevezett új székházban összeült a MÉMOSZ Központi Vezetősége. Elhatározták, hogy új tagokkal erősítik meg a Központi Vezetőséget. Olyanokkal, akik a pártmunkában is tapasztalatokat szereztek, hogy ezáltal erősödjék a párt tömegbefolyása az építőmunkásság körében. A MÉMOSZ el-

nökévé Török Jánost, a szakszervezet főtitkárának pedig Köböl Józsefet, Budapest akkori polgármesterét, a főtitkár-helyettesi tisztségre Reszegi Ferencet és engem választottak.

A szakszervezet Központi Vezetőségébe bekerültek az iparban dolgozó fiatal elvtársak, illetve nagy tapasztalatokkal rendelkező szakemberek. Ekkor választották a vezetésbe Pozsonyi Zoltán Kossuth-díjas építőmunkást, a fiatalon elhunyt Somoskői Gábort, Prieszol Józsefet, Szijjártó Lajost – akik sajnos már nem élnek – és rajtuk kívül sok olyan elvtársat, akik ma is fontos tisztségeket töltenek be.

Szükséges, hogy megemlítssem e választás előzményeit, mert így érthető, mi célból történt. A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága 1949 nyarán határozatot hozott a MÉ-MOSZ munkájára. A határozat történelmi szerepét, munkásmozgalmi hatását és jelentőségét átfogóan értékelni, részletesen elemezni a történészek dolga. Ezt bizonyára meg is tesszik. Csupán utalok a határozat egyes megállapításaira.

Az MDP Politikai Bizottsága megállapította, hogy a MÉ-MOSZ a felszabadulás előtt „egyike volt a munkásosztály leg-harcosabb szervezetének”. Az építőmunkások tömegharcosaikkal, sztrájkjaikkal sokszor mutattak példát az egész munkásosztálynak és hervadhatatlan érdemeket szereztek a Horthy-fasizmus elleni harcban.

Rámutatott a határozat arra is, hogy a felszabadulás után objektív és szubjektív okok nehezítették a MÉ-MOSZ munkáját. Az objektív okok között felsorolták az építőipar kézműves jellegét és szétszórtságát, az akkori nagyfokú munkanélküliséget, az építőmunkásság kedvezőtlen anyagi körülményeit. A határozat szerint ezt a helyzetet szubjektív tényezők is nehezítették. A MÉ-MOSZ egyes vezetői ugyanis nem eléggé értették, hogy a megváltozott viszonyok közepette más módon kell dolgozni. Már nem a kapitalista vállalkozókkal álltak szemben, hiszen akkorra már az építőipart nagyjából államosították.

Az MDP Politikai Bizottsága kitért a tennivalókra is. Elsősorban a politikai munkára, a termelés segítésére, továbbá

az oktatásra, a nevelésre, a képzésre, a szervezésre és a szociálpolitikai feladatokra. Szükségesnek tartotta az iparban mutatkozó elmaradások leküzdését, a szocialista munkaverseny szervezését, az új munkamódszerek elterjesztését. Kifejezte, hogy többet kell tenni az építőipari munkások politikai, kulturális elmaradottságának felszámolásáért, az új építőipari munkásréteg politikai és szakmai képzéséért.

Ma, visszagondolva e három évtizeddel ezelőtti határozatra, úgy látom, ez is akképp fogható fel, mint ahogy az akkori idők számos más megnyilvánulása. Vagyis sok valós, tényleges gondra és megoldásra váró feladatra mutatott rá és igyekezett körvonalazni a tennivalókat. Ugyanakkor a szektás, dogmatikus elemek már ebben a határozatban is jelen voltak. Többek között abban is, hogy figyelmen kívül hagyták a szakszervezetek szervezeti önállóságát, s közvetlenül hoztak határozatot a MÉMOSZ-ra.

Mindezeket figyelembe véve, a határozat a maga ellentmondásaival együtt is kifejezte, hogy az államosítással az építőiparban is új helyzet állt elő. És az államosított ipartól új feladatok megoldását várja az ország.

Ilyen előzmények után kerültünk, közöttük én is, a MÉMOSZ vezető testületébe. Az elmondottakból következik, hogy sokat vártak tőlünk és mi ezt érezve, tudtuk, hogy nagy a felelősségünk is.

Visszagondolva az első időszakra, úgy emlékszem, nagyon sűrített volt a program és gyorsan peregtek az események. Jelentőségét tekintve egyik fontos megbízatásom volt, hogy mint főtítkárhelyettes, a munkaverseny-mozgalommal foglalkozzam. Emellett rám bízta a szakszervezeti bizalmihálózat kiépítésének, megerősítésének összefogását is. A bizalmi rendszer ugyanis ebben az időben háttérbe szorult. A figyelem az iparági szakszervezetek megerősítésére, az üzemi bizottságok létrehozására összpontosult, de erre még később részletesebben visszatérek. Szükséges volt megértetni az üzemi bizottságokkal, hogy a bizalmiak munkájára változatlanul nagy szükség van. Ugyanúgy, ahogy a felszabadulás előtt a

sztrájkok szervezésében volt nagy szerepük, most, amikor a munkásosztály került hatalomra, a bizalmiakra nagy felelősség hárul a munkaverseny megértetésében és szervezésében, a dolgozók nevelésében, ügyeik intézésében.

A munkaverseny fontos, szükséges volt. Sokan még nem értették, hogy a munkáshatalom viszonyai között a szakszervezetek egyik lényeges érdekvédelmi feladata a termelés segítése, hiszen csak abból lehet osztani, amit megtermelünk.

Az első ötéves terv első esztendejében jártunk. A gondok, nehézségek közepette is a gyárak, üzemek sora épült. Ebben az évben készült el Kőbányán a Ganz Kapcsolók és Készülékek Gyára, a szőnyi Olajfinomító Üzem, a Ganz Árammérőgyár Gödöllőn, és a Dunai Timföldgyár. Ekkor épült az Árpád-híd, a bajai Duna-híd, újjáépült a Ferihegyi repülőtér és sok más fontos létesítmény.

Az építkezések fellendülésével nagyot változott az építőanyagipar is. A cementgyártás például a háború előttihez képest csaknem megkétszereződött.

Az építőipar ez idő tájt a mostoha körülmények mellett is nagy lépéssel haladt előre, s az építők olyan mennyiségű munkát végeztek, mint annak előtte sohasem. Pedig még ebben az időben a gépesítés messze elmaradt a többi iparágétól. Jellemző, hogy az 50-es évek elején a magasépítőiparban a földmunkáknak csupán 9%-ában alkalmaztak gépet, tehát gyakorlatilag csaknem teljesen kézierővel dolgoztak. A mélyépítőiparban valamivel jobb volt a helyzet, de ott is kb. 70–72%-ban a földmunkát kézi erővel végezték el. Az építőipar idényjellege is változatlanul megmaradt.

A nehéz körülmények ellenére is az első ötéves terv első évét eredményesen zártuk az építőiparban. Ha jól emlékszem, a termelési tervét az iparág mintegy 30%-kal teljesítette túl.

Ugyanakkor az igazság kedvéért azt is meg kell említeni, hogy az építkezési költségek aránytalanul magasak voltak. Az első ötéves terv időszakában – emlékezetem szerint – a nemzeti jövedelem mintegy 15%-át vitték el az építkezési ki-

adások, amelyek hozzávetőleg ötszörösen haladták túl a gépi berendezésekre fordított kiadásokat.

1950 őszen újabb nagy politikai esemény, a tanácsválasztás állt előtérben. A két munkáspárt egyesülése után megvalósulhatott a munkáshatalom. Ezért nevezzük 1949-et a fordulat évének, amelyben létrejöhetett az új hatalom új államformája – a tanácsrendszer. Az építőiparban kevés párttag lévén, sok helyen nem működött a pártszervezet, így a szakszervezetnek az aktuális politikai munkából is fokozottabban részt kellett vállalnia.

A tanácsválasztások nagy politikai jelentősége azt hiszem nyilvánvaló. Mint ismeretes, az 1949-es alkotmány tükrözte hazánkban az államiság és a kormányzás alapvető változását. Ennek nyomán alkotta meg 1950-ben az országgyűlés a törvényt a tanácsok létrehozására. A cél az volt, hogy végérvényesen szétzúzzuk a régi államgépezetet és kiépítsük az új helyi népi közigazgatási szerveket. A régi főispánok, jegyzők helyén már a dolgozók képviselői ültek. Azonban olyan demokratikusan megválasztott népképviselői szerveknek kellett kezébe adni a hatalmat, amelyek bevonják az államigazgatási feladatok megoldásába a dolgozó tömegeket.

1950 őszen több mint kétszázezer tanácstagot választottak meg az országban, s ennek több mint 80%-a munkás és paraszt volt.

Az év másik nagy eseménye az első békekölcsön jegyzése volt. Mai szemmel nézve talán nehéz megérteni, miért kellett a békekölcsön-jegyzés. Akkor azonban nagyon szegény volt az ország. A háború bajaiból alig lábaltunk ki, de szocialista ipart kellett teremteni, iskolákat, lakóházakat építeni. Gondolnunk kellett a mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez szükséges feltételek megteremtésére is. Csakhogy ezekhez kevés anyagi fedezet volt, és ezért szükség volt a lakosság áldozatvállalására is. Józanul, a körülmények, a szociális helyzet figyelembevételével, politikai meggyőzéssel lehetett végezni ezt a nehéz munkát.

Egyesek elbizakodottan az előírányzott keretek túlteljesí-

tésére törekedtek. Megpróbáltam a realitásra, a mértéktartásra és a várható nehézségekre inteni tapasztalatlan, könnyen lelkesedő, de hamar letörő munkatársaimat. Mindkét politikai eseményben jelentős munkát végeztek a szakszervezetek is.

Ugyancsak 1950 őszén, számomra nagyon emlékezetes megbízatást kaptam. Mint főtitkárhelyettest, engem bíztak meg az épülő Dunai Vasmű és az egykor Sztálinváros, ma Dunaújváros építői körében folyó szakszervezeti munka irányításával.

Tudvalevő, hogy 1948-tól a nagyarányú iparosítással párhuzamosan új városok sorát építettük. Ilyenek voltak: Kazincbarcika, Ajka, Komló, Várpalota. Ezeket többnyire már iparosodott területeken és a nyersanyaglelőhelyek közelében építettük. A mai Dunaújváros azonban az akkor még iparilag teljesen fejletlen helyre került.

Itt kellett olyan várost építeni, amely egyesíti a szocialista város követelményét egy nehézipari centrum igényével. Ezen az akkor még elmaradott mezőgazdasági vidéken, nagy körzetben nem volt egyetlen város, nem volt munkalehetőség sem. A nagy építkezés, majd később a nagyüzem és maga a város is bőséges munkaalkalmat kínált.

Kedvező volt a hely kiválasztása, nemcsak azért, mert az akkori Dunapentele község és a Duna között hatalmas terület állt rendelkezésre, hanem, mert a Duna olcsó és a tömegszállításra is alkalmas vízi utat jelentett. Ez egyaránt jó volt a nagyüzemnek, az építkezésnek is.

Az építkezés akkoriban a politikai támadások középpontjában állt. Különösen a revizionisták mondtak rá kígyót-békát. Ma a vasmű és a város egyaránt országunk egyik büszkesége, és gazdasági életünkben nagyon hiányozna, ha akkor nem építettük volna fel. Nem feladatom értékelni a város terveit, de nem tévedek, ha azt mondom, hogy korszerű terv volt, mely valóban egyesítette a lakóterület és egy nehézipari nagyüzem követelményeit.

A Dunai Vasmű és Dunaújváros építése 1950-ben indult

meg. Eredetileg a 2 milliárdos előirányzat később – ha jól emlékszem – duplájára emelkedett.

Aki az akkori viszonyokat ismeri, tudja, hogy nehéz és sajátságos körülmények között épült a Vasmű és az első szocialista város. Sokféle ember került össze, sokféle indíttatással. Voltak ott derék, kipróbált munkások, akiket a párt küldött oda. Akadtak szorgalmas parasztemberek a környező falvakból. De az ország minden részéből jöttek a szakmunkások, a kőművesek, az ácsok, a lakatosok, a szerelők, a kubikosok. A becsületes munkásemberek mellett azonban kerültek az építkezésre levitézlett „urak”, lumpen elemek, egykori prostituáltak is.

Sok bajjal, nehézséggel küzdöttünk nemcsak a sokféle ember, hanem a mostoha körülmények miatt is. Olykor a módszereink sem voltak a legcélravezetőbbek.

Nagy gond volt az italozás megakadályozása. Ennek érdekében különféle intézkedéseket tettünk. Persze ezek nagyrészt inkább adminisztratív jellegűek voltak. Így például az, hogy fizetésnapon Dunaújvárosban szesztilalmat rendeltünk el. Az italboltban csak kávé, teát, málnaszörpöt volt szabad árusítani. Ennek ellenére a „talponálló” zsúfolásig megtelt részekkel. Nem tudtuk elképzelni az okát. Kiderült, hogy a tea, kávé, málnaszörp csak álcázásul szolgált, inkább úgy lehetett mondani, hogy az alkoholba az italmérő „tett bele egy kis teát is”.

Egy fiatal, lelkes, becsületes, tettekreász kőművesből lett a szakszervezeti titkár. Bencsik Istvánnak hívták. Sokat kellett segíteni a munkáját. Napirenden voltak a bérezési panaszok, a munkavédelmi hibák, olykor hiányoztak az elemi szociális és egészségügyi feltételek. Az ott dolgozók többsége az akkor hevényészve összehozott munkásszálláson lakott. A mai munkásszállások nagyrészt szállodák az akkoriakhoz képest. Azok barakkok voltak. Emeletes priccseken aludtak az emberek, sokszor 20–25-en egy szobában. Ez mégis fejlődés volt, mert a felszabadulás előtt az idénymunkások, a kubikosok, az épí-

tők hodályokban, szalmán aludtak, vagy a városok tömegszállásán, ágyrajáróként tengődtek.

Mindemellett rengeteg munkásellátási gonddal küszködünk. Az étkeztetéstől a szálláshelyek tisztaságáig, mindenféle rendű, rangú ügygel foglalkoztunk, és nem utolsósorban politikai, de még erkölcsi problémákkal is. Elmondom ezzel kapcsolatban is egy emlékemet. A férfi- és női szállásokon lakók erkölceit őrizendő – szintén adminisztratív eszközök-höz folyamodtunk. A női szállások bejáratához őrséget állítottak. Egy alkalommal a szállások ellenőrzésére indultunk a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ) egyik országos funkcionárius asszonyával és többekkel. Az őr egy idős bácsi volt. Engem – mivel az ellenőrzők közül egyedül voltam férfi – semmi szín alatt sem akart beengedni. Minden rábeszélés kevésnek bizonyult, végül a főnökei intézkedésére mehettünk csak be. Meglepődve vettem észre, hogy a női szálláson rajtam kívül akadtak más férfiak is. Úgy látszik, a szerelem valóban nem ismer lehetetlent, a párok megtalálták a „kiskaput” ahhoz, hogy találkozhassanak.

Végeztünk sokféle kulturális munkát is, mivel analfabéta még sajnos bőven akadt. Tudvalevő, hogy a Horthy-Magyarországon a lakosság 13%-a volt írástudatlan, vagyis nehéz örökséget vettünk át. Ezért egymás után indítottuk az ún. alapismereti tanfolyamokat az írástudatlanok részére. Jó érzés volt látni olyan embereket, akik még néhány hónappal azelőtt három keresztet tettek a bérlistán a nevük mellé, bizonytalanul bár, de már odaírták büszkén a nevüket. Vándormozit, diavetítéseket és sok egyéb más kulturális rendezvényt szerveztünk.

Kulturális munkánkat olykor az akkori idők naiv romantikájával végeztük. Emlékszem, hogy a kultúrteremnek nevezett egyik felvonulási épületben operaestet tartottunk. A hallgatóság jó része még színházi előadást sem látott életében, nemhogy operát. Nagy többségük nem is mutatott érdeklődést az előadás iránt. Sőt a két nembeli fiatalabb korosztály tagjai a terem homályosabb részében, az ott elhelye-

zett cementeszsákokon inkább egymással voltak elfoglalva, semmint az operával. Mi mégis kulturális misszióként fogtuk fel ezt a rendezvényt és elégedettek voltunk a szép számban összeverődött közönség láttán.

Természetesen nemcsak ilyen típusú rendezvényeket tartottunk, hanem például átképzős tanfolyamokat. Akik elvégezték ezeket, azok közül sokan jó szakmunkásokká lettek, később nem egy kitűnő szakemberként dolgozott az iparban. Törekedtünk a szakszervezeti tisztségviselők oktatására, képzésére is.

Eközben, érthetően, a MÉMOSZ vezetősége nemcsak Dunaujváros dolgaival foglalkozott, hanem akadtak bőven egyéb feladatai is. Ezek közül a munkaverseny előmozdítását és a tömegpolitikai munkát tartottuk döntő láncszemnek.

Ahogy említettem is, a munkaversenyre nagy szükség volt, hiszen szinte véget nem érően kellett építeni.

A munkaverseny szervezése azonban nem volt egyszerű. Képzeljük el egy olyan iparágban a munkaversenyt, ahol januárban, a fagyszünet bekövetkezésével tömegesen elbocsátották a dolgozókat. Az építőipar idényjellege nehezítette a munkaverseny kibontakozását, de ezen túl az iparágban dolgozók közötti politikai munkát is, a szociális helyzetükről nem is beszélve. Ebben az időben erősen foglalkoztatott bennünket az idényjelleg megszüntetése.

Ezért javasoltuk, hogy vegyük át a Szovjetuniótól a téli építkezések módszereit. Ennek tanulmányozására az Építésügyi Minisztérium, az Országos Tervhivatal, a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium képviselőiből álló brigád tagjaként én is kiutaztam a Szovjetunióba. A tapasztalatok hasznosak voltak, de az akkori körülmények még nem tették lehetővé a bevezetésüket. A téli építkezéshez szükséges berendezések, a dolgozók védőruhával, védőitallal való ellátása és más egyéb feltételek sok pénzbe kerültek volna, amire nem volt elegendő fedezet.

A mostoha körülmények ellenére is kezdett terjedni,

majd később tömegessé válni a munkaverseny és kibontakoztak a különféle termelési és munkamozgalmak.

Akkoriban bontakozott ki az építőiparban is a sokat emlegetett Sztahanov-mozgalom, aminek élharcosa nálunk Pozsonyi Zoltán kőműves volt. Már az első évben közel 30 ezer építőmunkás csatlakozott a Sztahanov-mozgalomhoz. Később a Maximenko-féle gyorsfalazási módszer is elterjedt.

Akadhatnak, akik számára e korszak eseményei furcsának tűnnek, mert mai szemmel nézik azokat. Az akkori dolgokat azonban nem lehet a mai helyzetből szemlélni, hanem csakis az akkori körülmények talajáról. Ne felejtjük el azt, hogy éppen elkezdtük az új társadalom építését egy elmaradt, háborúban lerombolt és kifosztott országban. Ez az óriási munka heves osztályharcok közepette folyt, amelynek során a hatalomra került munkások, parasztok éppen csak kezdték tanulni a vezetést. Csak így, ezeket figyelembe véve lehet reálisan értékelni, értelmezni, sőt megérteni a dolgokat. Vannak, akik szerint sok volt akkor a „kirakat”, a látszateredmény, s gyakran az eszközt tekintettük célnak és olykor szem elől tévesztettük a valódi célt: az embert. Valóban volt ilyen. Emlékszem például arra, hogy az anyagtakarékossági vállalások eredményét mindig jelenteni kellett: mennyi deszkát, cementet, más építőanyagot takarítottunk meg, s mennyi a forintértéke. Az ilyen jelentéseknél „erősen fogott a ceruza”. Sokszor eszembe jutott, hogy nagy bajban lennénk, ha keresnénk a megtakarított cementet, anyagot, még inkább, ha annak az ellenértékét kellene befizetni. A szép jelentésért olykor az őszinteségen is csorba esett.

Mégis, a tévedéseinkkel és gyengeségeinkkel együtt, iszonyúan nehéz körülmények között épült újjá az ország, szinte a semmiből teremtetünk állami ipart. Az építőiparban felszámoltuk az elaprózottságot, az idényjellegét, gépesítettünk és mindez elősegítette, hogy megteremtődjék a nagyüzemi építőiparunk.

Nem akarom szépíteni a múltat, de régi igazság, hogy minden új szenvedéssel, kinnal születik; mint ahogy ma is, hol-

nap is. Igaz, lehetett volna kevesebb a szenvedés, rövidebb az útkeresés és az út is. Egyesek talán más szemmel nézve úgy vélik, hogy nekik minden jobban sikerült volna. Lehet. De aki azt képzei, hogy ő könnyedén és hibátlanul haladt volna végig ezen az úton, nagyon téved. Mi az új élet akkori építői, jöttünk a régi világ ezernyi visszahúzó hatásával. Próbáltuk az újat megalkotni, amiről magunk sem tudtuk pontosan, hogy milyen. Az új és a régi ellentmondásai közepette együtt volt a lendület és az elmaradottság, a lelkesedés és az elcsüggedés, az aktivitás és a megtorpanás, a hit és a csalódás.

Mindezt csupán azért említem meg, mert olykor bosszantanak az „utólag bölcs” emberek, akik ma szépen, okosan beszélnek arról, mit és hogyan kellett volna akkor cselekednünk. Csakhogy elfelejtik, jóval könnyebb utólag beszélni, mint a valóságban, az adott időszakban tenni, cselekedni.

Az éveket, amelyekre három évtized távlatából emlékezem vissza, ma a személyi kultusz éveiként tartjuk számon. Így emlegetik, így él a köztudatban és így szól róla a történelem is.

Mi, akik akkor már felnőtt emberek voltunk, a személyi kultusz egyes jegyeit, az antimarxista vonásokat, a lenini normáktól való eltávolodást többé-kevésbé tapasztaltuk. Mindinkább érezhető volt a vezetésnek a tömegektől való elszakadása, a túlméretezett tervezés, a szubjektivizmus, a gyanakvás, a bizalmatlanság légköre. Mindezeknek azonban az okait és következményeit a maguk teljes egészében felfogni, felismerni csak kevesen tudtuk.

Az önkényeskedések, túlkapások mind gyakoribbá váltak. A személyi kultusz legfájdalmasabb „terméke” a törvénysértés. Ennek is a legsúlyosabb formái a koncepciós perek voltak, amikor előregyártott vádakhoz mesterséges bizonyítékokat állítottak elő, és ennek alapján ártatlanokat, főleg kommunistákat ítélték el, hurcoltak meg.

Köztudomású az a veszteség, amit a törvénysértés nálunk, és más szocialista országokban is okozott. Nagyon fájdalmas ez, mert ártatlanok – köztük nagyszerű kommunista harcosok – estek áldozatul. De fájdalmas azért is – s erről kevésbé esik szó –, mert megrendítette a párttagok és a pártönkízüliek százezreinek a szocializmusba vetett hitét, bizodalrát.

Magam – mint említettem – dolgoztam Rajk Lászlóval, ennélfogva ismertem. Nagyon megrázott, amikor nyilvánoságra kerültek azok a ma már tudjuk, alaptalan vádak, amelyek alapján halálra ítélték őt.

Ugyanígy töprengtem azon is, amikor Aczél Györgyről kellett hasonlókát megtudnom. Őt is szintén régebből ismertem, tehetséges, jó vezetőnek tartottam, olyannak, aki szót ért az emberekkel. Az MKP instruktora voltam, amikor közelebbi – nemcsak munka-, hanem emberi – kapcsolatba kerülünk. Aczél elvtárs Baranya megyei titkár volt, a felesége Budapesten tanult az egyetemen. Ő egyedül lakott Pécsen, s mivel volt elég hely a lakásában, mindig szívesen invitált, hogy aludjak nála. Én örömmel vettem, nemcsak azért, mert abban az időben nyomorúságos szállodák voltak, hanem mert jóízű politizálásokra, beszélgetésekre is sort kerítettünk.

Hasonlóképpen töprengtem akkor is, amikor más kommunista ismerőseimről hallottam képtelenebbnél képtelenebb híreket. Érthető, ha a személyes ismereteim alapján kétségek gyötörtek, hogyan lehettek ezek az emberek árulók? Ugyanakkor viszont hittem a párt vezetőiben. Lehetetlen volt elképzelni, megtörténhet az a szörnyűség, hogy egyes vezetők viszszaélnek a nép fenntartás nélküli bizalmával és hitével.

Legyőztem a kételkedést azzal, hogy nyilván én láttam rosszul őket.

Mostanában néha találkozom olyan emberekkel, akik azt mondják, hogy ők már akkor is tudták, látták, mi történik. Akadnak olyanok is, akik egy kalap alá veszik, és egyformán elmarasztalják a személyi kultusz időszakának minden rendű, rangú funkcionáriusát. Azokat is, akik mint legfelsőbb

vezetők, a személyi kultusz bűnös kitervelői és megvalósítói voltak, és azokat is, akik e súlyos, ellentmondásokkal teli időszakban igyekeztek a maguk kisebb vagy nagyobb posztjain helytállni. Hiszen ebben a korszakban a munkásokból és parasztokból lett párt-, állami, tömegszervezeti, gazdasági vezetők, a fegyveres erők tagjai – százezrek – igyekeztek becsülettel, önfeláldozóan, erejüket nem kímélve dolgozni, tanulni és küzdeni az akkor még nyíltan fellépő osztályellen-séggel szemben is.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1962 augusztusában határozatot hozott a személyi kultusz éveiben indított törvénysértő perek lezárásáról. E határozat fő következtetése: „A Központi Bizottság egyik legfontosabb feladatának tekinti a személyi kultusz tapasztalatainak szá-montartását, hogy ezek az eszméinktől, politikánktól idegen torzulások soha meg ne ismétlődhessenek.” A párt több mint két évtizedes politikája bizonyítja, hogy a történelemből nemcsak tanult, hanem semmit nem is felejtett.

*

1951-ben új feladatot kaptam, miniszterhelyettesnek nevez-tek ki az Építésügyi Minisztériumban. Soha nem dolgoztam az államapparátusban, s így nem volt egyszerű e megbízatás számomra.

Emlékszem a gyakorlatlanságom egyik epizódjára. Az el-ső aláírni való aktákat behozták nekem. Jókorá könyvben nagy csomó iratot. Mondtam a titkárnak, hogy tegye le, majd elolvasom. Erre ő tapintatosan értésemre adta, hogy ezt lehe-tetlenség átnézni, de nem is szükséges, hiszen azért van már négy aláírás rajta az ügyintézők, osztályvezető, főosztályve-zető részéről. Azon gondolkodtam, hogy miért kell nekem ezek után még aláírnom. Abban az időben a minisztériu-mokban túl operatíván és centralizáltan vezettek. Sokszor olyan ügyeket döntöttünk el ott, amiket a vállalatoknál az igazgatónak vagy másnak kellett volna elintéznie.

A minisztériumban elég nagy terület irányításával bíztak meg: a munkaügy, az oktatás, a személyzeti munka, az anyagellátás és gépesítés tartozott a hatáskörömbe.

Különösen sok gond volt az anyagellátással és a munka-
üggyel, bérekkel. Ezekben sokszor nekem is, mint régi szak-
szervezeti embernek vitatkoznom kellett a szakszervezetiek-
kel. Gyakori volt a nézeteltérés a normarendezéseknél, ami
ugyan helyes és jogos volt, ha új gépet, technológiai eljárást
vezettünk be, viszont vitatható volt olyan esetekben, amikor
csupán azért „vették le a normát”, mert a dolgozók jóval
meghaladták a száz százalékot. Többnyire a lélektelen, me-
chanikus, bürokratikus normarendezés vette el a dolgozók
kedvét attól, hogy intenzívebben dolgozzanak.

A nehézségek ellenére is sok tanulsággal szolgáltak szá-
momra azok az évek, melyeket állami tisztségben töltöttem,
tovább bővült a látóköröm, szemléletem. Ugyanakkor úgy
érzem, hogy az állami tisztség betöltésében segített a mozgalmi
tapasztalat, amit a pártban, a szakszervezetben szereztem.

Ezekben az években az építőiparban számos változás ál-
lott be. Ezek közül megemlítem azt, hogy míg 1952-ig zö-
mében gyárépítéssel foglalkoztunk, kezdett előtérbe kerülni a
lakásépítés. 1952-ben fejeztük be a diósgyőri nagykohó, a
Tiszamenti Vegyiművek, a Dunai Vasmű három üzemegysé-
ge, az Inotai Erőmű, a Zalaegerszegi Ruhagyár és még sok
kisebb-nagyobb üzem építését.

Az ipari fejlődéssel egyidejűleg azonban megnehezedett a
helyzet az építőiparban. Tömegesen hagyták ott a dolgozók az
építőipart, mivel kedvezőbb lehetőségeket nyújtottak más
iparágak. Ebben az időben ún. munkaerő-toborzással is pró-
báltuk a növekvő munkaerőhiányt pótolni. A toborzás ese-
tén a dolgozó 200 Ft toborzási pénzt, munkaruhát, lábbelit
kapott. A toborzók nagymértékben fordultak a cigánylakos-
ság felé, hiszen tartaléknak számítottak, mert ebben az idő-
ben még kevés volt közülük olyan, aki rendszeresen dolgozott
volna. Sorsuk rendezésének kulcskérdése akkor is és ma is,
hogy dolgozó emberekké váljanak.

Mulatságos esetek jutnak eszembe. Az egyik Szabolcs megyei nagyközség cigányprímásával a kazincbarcikai építkezésnél találkoztam. Jelenlétemben vette fel a toborzási pénzt és a ruhát. Alig néhány hónap múlva Dunaújvárosban ismét összeakadtam vele. Kíváncsi voltam, miként került oda. Kiderült, hogy toborzás útján. Ott is felvette a 200 Ft-ot meg a ruhát.

A másik eset szintén Kazincbarcikán történt. Ott is hatalmas építkezés volt, sokfajta emberrel. A toborzók ezúttal egy csoport cigányzenészt szerveztek be. Megérkeztek a munkahelyre, s közölték a munkavezetővel, hogy a szerszámaikat a vasútállomáson hagyták, hozassa be. A munkavezető azt gondolta, hogy ásót, lapátot, talicskát hoztak – ilyen esetben még külön térítési díj is járt –, sietve küldött az állomásra járművet. Csakhogy a „szerszámok” értelmezése körül különbség volt, mert az újsütetű dolgozók a cimbalmot és a nagybőgőt tekintették szerszámnak. Mint később kiderült, azzal a szándékkal hozták e „szerszámokat”, hogy ebédszünetben és munka után muzsikálnak majd a dolgozóknak. Az ő elképzelésük szerint a honoráriumot pedig „tányérozással” szedik össze. A vezetők ebbe viszont nem mentek bele. Nagy vita kerekedett. Végül órabért ajánlottak fel nekik, amit a zenekar azzal a kikötéssel fogadott el, hogy nem az építőipari kollektív szerződés szerinti bért kapják, hanem azt, amit a művészeti szakszervezet ír elő.

Az ötvenes évek iparosítása nyomán láthatóan bomlóban volt az az életforma, amit addig a magyarországi cigányság élt. A vándorcigány életnek egyre inkább befellegzett, de ebben nemcsak az öntudatra ébredés, hanem az akkori nem éppen demokratikus módszerek is szerepet játszottak. Így nagyon sok cigányember került az építőiparba. Sajátságos ellentmondás volt az új és a régi elemek együttesében.

A komlói építkezésen járva, egyik alkalommal Kisvári János, az építkezés miniszteri biztosa elvitt egy brigádhoz, amely csupa cigányból állt. Beszélgetünk, egyszeriben odajön hozzánk egy jól öltözött ember. Kisvári elvtárs bemutatja,

mondván „ő a vajda”. Furcsállottam a dolgot, de láttam Kisvárin, hogy jobb, ha nem kérdezősködöm. Egyébként a „vajda” alaposan beszámolt a munkákról, láthatóan értette a munkahelyi dolgokat. Az irodába visszatérve Kisvári elvtárs elmondta, hogy ez az ember egy vándorcigány csoport feje. Amikor az építkezésre jöttek, kijelentették, hogy ők csak a vajda vezetésével hajlandók dolgozni. Az építkezés vezetői próbálkoztak azzal, hogy válasszanak bizalmit, de ez sikertelen maradt. A vajda viszont rendet, fegyelmet tartott közöttük, s ment a munka. Az ősi hatások és az új körülmények így kapcsolódtak össze.

Az ötvenes évek közepe táján már egyre kevesebben jöttek az építőiparba dolgozni. Így 1954-ben az állami építőiparban az előző évhez képest felére csökkent a kőművesek száma, ugyanakkor vasbetonszerelő, ács még volt. Ekkor építettük a Kerepesi úti lakótelepet is. Ha jól emlékszem, abban az évben mintegy 10 ezer lakást kellett átadni és előfordult, hogy a Kerepesi úti lakótelepen ácsok és vasbetonszerelők is falaztak, mivel hiányoztak a kőművesek.

A lakásépítéssel egyidejűleg a tatározási igények is megnövekedtek. A háború alatt megrongált házakat – közvetlenül a háború után – csak hevenyészett módon állítottuk helyre. Ennek következtében a lakóházak állaga tovább romlott. Tehát szükség volt az alapos tatározásra, de a lehetőségeink gyatrák voltak. Nem akadt elég szakmunkás, hiányos volt a szervezettség és zökkenők voltak az anyagellátásban is.

Az 1953-as kormányprogram célul tűzte ki azt is, hogy növelni kell a lakosság építőanyaggal való ellátását. Ugyanakkor nem vettük figyelembe azt, hogy ezt az anyagot az állami építkezésektől kell elvonni, másrészt, hogy ezzel az anyaggal nem a cukrászok fognak dolgozni, hanem építőmunkások, akiket szintén az iparból vontak el.

Megtörtént, hogy beruházási összegek hiányában egy-egy építkezést le kellett állítani. Ilyen esetben az ország egyik részéből a másikba akartuk áttenni az embereket. Ennek azonban olyan következménye volt, hogy néhány hónap alatt 30

ezer ember hagyta ott az építőipart. Erre az időre esik a mezőgazdasági építkezési igények megnövekedése is. Sokat kellett hadakozni az ellen, hogy a vállalatok ne becsüljék le, ne hanyagolják el a mezőgazdasági építkezéseket. Hatalmas objektumokat meg tudtunk építeni minden különösebb baj nélkül, de előfordult, például Győrben, hogy egy egyszerű mezőgazdasági épületnél olyan műszaki hibák történtek, amik miatt több ember meghalt és az épület is hasznavehetetlenné vált.

Ugyancsak erre az időszakra esik az építőipari idényjelleg felszámolásának kezdete is. Ekkorra már mintegy 50–60 ezer ember téli foglalkoztatottságát sikerült elérni. A fejlődés azonban újabb gondokkal járt. Sok-sok téli munkaruhára volt szükség, hogy a dolgozók a hideg időszakban is végezhessék munkájukat. Százezer téli munkaruhát szereztünk és osztottunk ki, ami jelentős anyagi áldozatokkal járt. Megnéztük, kik kapták ezeket a téli munkaruhákat, a vattás kabátokat – népszerű nevükön pufajkákat. Kiderült, hogy sok helyen az irodaiak kaparintották meg azzal, hogy nekik is ki kell menniük a munkahelyre. Gyorsan intézkedtünk, hogy azoknak jusson a meleg ruha, akiknek erre valóban szükségük van.

A kormányzat ebben az időben sokat fordított az építőiparra. Így például több mint 100 millió forintot kaptunk a bérérek javítására, s a kormány elfogadta azt az 50 milliót is, amellyel az építőipar túllépte a tervezett költségeit. Azzal az ígérettel adták ezt, hogy majd az iparág visszaadja. Sajnos, ennek az ígéretnek az építőipar nem tudott eleget tenni.

*

Az Építésügyi Minisztériumból 1955-ben visszakerültem a szakszervezetbe. Visszatekintve a miniszterhelyettesi munkámra, úgy érzem, hogy ezt az állami feladatot – bár nem hibátlanul –, sikerült ellátnom. E munkát is úgy fogtam fel, hogy ide állított a párt, itt kell dolgoznom. A szakszervezet-

ben az elnöki tisztségre választottak meg. Ebben az időben a szakszervezetben az elnök töltötte be azt az operatív jellegű munkakört, amit most a főtitkár.

Mint utaltam rá, az építőipar nem nyereséggel, hanem 500 millió veszteséggel zárt. Ebben benne voltak azok az objektív tényezők, amelyekről már szoltam, de egyes építőipari vezetők lelkiismeretlensége is. Az építőiparban is megjelent egy olyan vezetőtípus, amely elvtelenséggel, pazarlással próbált magának tábort szerezni. Liberális nézetekkel, lazasággal, a fegyelmezetlenségek elnézésével hozzájárult, hogy a demoralizáló hatások erőre kaptak. Előfordult, hogy a gazdasági vezetők és a szakszervezeti tisztségviselők azon törték a fejüket, hogy miként lehet kijátszani fontos kormányrendeleteket. Ezen az úton különböző törvénytelen juttatásokkal népszerűsége próbáltak szert tenni. Az építőipar amúgy is nehéz helyzetét akarva-akaratlan tovább nehezítették.

Az Inotai Erőmű építésén dolgozott egy munkavezető. Mindenki Gyuri bácsinak hívta. A vezetőkévére nem emlékszem már. Elmentünk az építkezésre és megkerestük Gyuri bácsit. Nem csoda, hogy népszerű ember volt, ugyanis mindent elnézett, megengedett, s nagylelkű volt – igaz, hogy az állam pénzén. Mellette jól lehetett keresni és keveset kellett dolgozni. Későn vettük észre, hogy ezek a megnyilvánulások nagyon bomlasztó hatásúak voltak, ellenséges törekvések malmára hajtották a vizet. Ráadásul a volt uralkodó osztály különféle rendű, rangú tagjainak egy jelentős része az építőiparban húzódott meg. Ezek egymást segítve igyekeztek a helyi vezető posztokra feljutni. Előfordult, hogy vállalati vezető munkakörökbe deklasszált, vagy éppen jobboldali, politikailag kompromittált személyek kerültek. Az egyik vállalatnál megnéztük, hogy kik vannak vezető beosztásban. Kiderült, hogy ellenőrzési osztályvezetőként egy levitézlett gróf dolgozott. A másik osztályvezető a felszabadulás előtt a nyilas pártban oly aktívan tevékenykedett, hogy kitüntették a „Nemzetvédelmi kereszttel”, felesége pedig az egyik nyilas miniszter bizalmas munkatársa volt. Akadt még osztrák tá-

bornok internált fia, és olyan is, akinek „csupán” a felesége volt grófnő. Az ilyen elemeknek egy része kezdett hangadóvá válni, jöllehet korábban csendben lapítottak, nem mertek megmukkanni. A helyi szervek többnyire érzéketlenül szemlélték ezt. Nem látták az összefüggést ezek ténykedése és a munkahelyeken tapasztalható, erősödő ellenséges hangok között. Később, az ellenforradalom alatt ezek az ellenséges elemek munkás mezben, mint a „nép szószólói” tűntek fel. Addig, amíg le nem lepleződtek, demagógiájukkal sok embert megtévesztettek.

Jöllehet a párt és a kormány ebben az időszakban már több erőfeszítést tett a munkásosztály és így az építőipari munkások élet- és munkakörülményei javítása érdekében is, ezek hatása azonban a belső politikai helyzet következtében háttérbe szorult.

1956 elején hozzákezdünk azoknak az intézkedéseknek a kidolgozásához, amelyek az építőipari dolgozók egészségügyi, szociális helyzetének javítását szolgálták volna. Ekkorra – gondjaink ellenére is – már jelentős fejlődést értünk el. Így például növekedett az az összeg, amit idős szaktársaink nyugdíjára fordíthattunk. 1954-hez viszonyítva 1955-re mintegy megkétszereződött a kifizetett nyugdíjak átlagösszege.

Javult az üzemegészségügyi ellátás. Emlékszem, hogy a 22-es Építőipari Vállalat üzemorvosa fáradhatatlanul kutatta azokat a módszereket, amelyekkel a dolgozók egészségügyi helyzetén javíthatunk. Volt is mit tennünk az üzemegészségügy rendszerének kiépítésében, a balesetek, a munkahelyi betegségek megelőzésében, az egészségre ártalmas munkakörülmények csökkentésében, felszámolásában.

Az építőipar, az építőanyag- és a faipar ilyen tekintetben is nagyon különbözik egymástól. Az építőiparban a sok zúzó-dásos, töréses balesetet előidéző okokat kellett kiküszöbölni. A poros építőanyagiparban, porcelán-, üveg-, téglaiiparban a szilikózis elleni küzdelem állt első helyen. A cementárut és a bútort előállító üzemekben pedig az ekcéma okozott sok gondot. Az iparban gyakori húléses és reumatikus betegségek

megelőzésére is törekedtünk. Ebben az időben még gyakori volt a tbc is. Szabályoztuk a munkavédelem, az egészségügy rendszerét: védőruhát, védőételt kaptak egyes munkahelyeken. Sok pénzt költöttünk üzemi egészségügyi létesítményekre, üzemi fürdőkre, mosdókra, öltözőkre. Fokoztuk az ellenőrzést is, és ahol indokolt volt, követeltük a felelősségre vonást.

És hogy terveink megvalósítása alól senki ne térhessen ki, dolgozóink szociális, egészségügyi juttatásait a kollektív szerződésbe foglaltuk.

A gondjaink ugyan nem szűntek meg, de előbbre léptünk és bízunk abban, hogy a második ötéves terv időszakában még további javulást érhetünk el.

Sajnos, azonban háttérbe szorult a politikai munka, a dolgozók gyors és pontos tájékoztatása.

1956 elején jártunk, akkor zajlottak le a szakszervezeti üzemi bizottsági választások. Ezek eredményének könyvelhető el, hogy több olyan szakszervezeti tisztségviselőt cseréltek le, akik bár éveken át végezték ezt a munkát, de a dolgozóktól elkülönülve és függetlenül, sokszor figyelmen kívül hagyva azok érdekeit, gondjait. A választás gyenge pontja az volt, hogy ezek helyébe nemegyszer kevésbé gyakorlott tisztségviselők kerültek, akiknek tapasztalatlansága később károkat is okozott.

A választásoknak kifejezetten kedvezőtlen vonása volt, hogy bekerültek a szakszervezeti testületekbe demagóg elemek, akik nagyhangú követelődzésekkel felszították a vállalatoknál – az 1956 nyarán már amúgy is feszült – politikai hangulatot. E felelőtlen szájhősök közül nem egy az ellenforradalom szekértolója lett.

Igaz ugyan, hogy ebben az időben voltak valóságos bajok, gondok, amelyeket fel is nagyítottak. Jogos panasz volt ez idő tájt az, hogy az építőiparban hosszú évtizedek óta egy helyen dolgozó építőmunkás kevesebb megbecsülést kapott, mint az, aki rövid ideje lépett az iparba. Fájdó pont volt az is, hogy a 30–40 éve dolgozó, becsületes munkát végző ácsot, asztalost

vagy kőművest és más építőmunkást nem a tudásának, tapasztalatának megfelelő differenciáltsággal bérezték, jutalmazták.

Több módon is akartuk az építőmunkások erkölcsi elismerését, e munka becsületét, rangját megadni. Ebből az elgondolásból szakszervezetünk eljárta abban, hogy az építőipar régi, kipróbált dolgozói az Építők Napján kitüntető jelvényt, pénzjutalmakat kapjanak. A jó minőségű munkát végző építőipari munkások részesüljenek nagyobb elismerésben. a különböző jutalmazásoknál, ez egyik fontos követelmény legyen.

Önkritikusan el kell mondani, hogy a szakszervezet vezetése nem volt elég határozott és következetes a minisztériumok, a vállalatok olyan vezetőivel szemben, akik a dolgozókat érintő egyes kérdésekben nemtörődöm, hanyag módon jártak el. Való igaz, hogy gyakran csak formális kapcsolatokban jutott kifejezésre a minisztériumokkal való együttműködés. Ugyanez vonatkozott az alsóbb választott szakszervezeti szervekre is. Ez nagy hiba volt, hiszen a szakszervezetek befolyást gyakorolhattak volna minden szinten az állami és a gazdasági vezetésre, a dolgozók élet- és munkakörülményeinek javítása érdekében.

*

Így érkezett el a tragikus fordulat, 1956. október 23-a, az ellenforradalmi lázadás kitörésének napja.

Az ellenforradalom viszontagságos időszakában szinte állandóan az építők szakszervezete székházában tartózkodtam egy kis csoporttal. Néhány szakszervezeti vezetőn kívül régi harcosokkal és fiatal, lelkes, szervezett munkásokkal védtük szakszervezetünket, annak egységét.

Az ellenforradalom az építőipari szakszervezetben is károkat okozott, főleg azzal, hogy megzavarta a sorokat és a fejeket. Mindemellett a szakszervezet vezető testülete egységes maradt, sikertelenek voltak azok az ellenforradalmi kísérletek, hogy szétbomlasszák szakszervezetünket. Az egység fontos do-

log volt akkor is. Ezáltal képes volt a szakszervezet központi vezetősége arra, hogy teljesítse a hivatását, politikai és erkölcsi erővel a munkáshatalom mellé álljon. Képes volt támogatni a Magyar Szocialista Munkáspártnak és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak a rend, az ellenforradalom okozta károk helyreállítására irányuló törekvéseit.

Az építők szakszervezetében az ellenforradalom napjaiban összekovácsolódott elvtársakban, bennem és másokban is erősödött a felismerés, hogy a munkáshatalmat a párt vezetésével önkéntes, felfegyverzett munkásokkal kell megvédeni. 1956 decemberében már együtt volt az építők munkásőrzászlóaljának az a magja, amely 1957 februárjában, amikor az Elnöki Tanács rendeletet hozott a munkásőrség felállítására, készen állt a megalakulásra. A csepeli zászlóalj után az országban másodikként jött létre az Építők Bokányi Dezső Munkásőrzászlóalja.

1956 decemberében megbíztak, vállaljak részt a párt és a kormány melletti politikai tüntetés megszervezésében. A XIV. kerületi pártbizottság tagjaihoz, munkatársaihoz, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a környéken levő szakszervezetek, az Építésügyi Minisztérium kommunistáihoz, építőmunkásokhoz és régi harcosokhoz fordultunk felhívással. Ennek nyomán egyre többen gyülekeztünk. A mi csoportunk a Dózsa György út és a Thököly út sarkán jött össze, vörös zászlókkal, jelszavakkal. Ez akkor nagy szó volt, hiszen még néhány héttel előbb, az ellenforradalmárok és a megfélemlített emberek égették a vörös zászlókat, leverték a vörös csillagokat. Először meglepődtek az emberek, de örömünkre, egyre többen csatlakoztak hozzánk.

Mikorra a szép számú tömeg összejött, értesítést kaptunk, hogy a körülményekre tekintettel a tüntetést ne tartsuk meg. Csakhogy ekkorra már nem lehetett a lelkes tüntetőket visszatartani. A menet megindult végig a Népköztársaság útján. Latolgattuk, mitévők legyünk. Gáspár Sándorral, a SZOT főtitkárával – aki szintén a tüntetés élén haladt – úgy döntöttünk, hogy bevonulunk a MEDOSZ Jókai utcai épületébe. Ott

gyűlést tartottunk és megválasztottunk egy bizottságot, amely azt a megbízást kapta, hogy a tüntető, szervezett munkások képviselőjében tolmácsolja álláspontunkat, miszerint a párt és a kormány mellett állunk, támogatjuk a politikáját.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Intéző Bizottsága 1956 decemberében máig ható érvénnyel elemezte az ellenforradalom okait és megjelölte a feladatokat. Néhány hét után szakszervezetünk központi vezetősége is állást foglalt, elhatárolta magát az ellenséges bomlasztó elemektől, és egyértelműen a párt és a munkás-paraszt kormány törekvéseit fogadta el.

1957 decemberében tartottuk az Építők Szakszervezetének XXVII. kongresszusát. Úgy értékeltük, hogy bár hibákat követtünk el, de a vezetés viszonylag gyorsan felismerte, hogy ellenforradalom van és e felismerés birtokában a nehéz, változások időben a tömegkapcsolatok építésével, erősítésével segítette a konszolidációt.

Legfőbb feladatunknak tekintettük rendezni sorainkat, segíteni az emberek tisztánlátását. Az építőiparban aránylag kevés párttag volt, kis létszámú pártszervezetek működtek, ugyanakkor megnövekedett a munkahelyek szétszórtsága. Ennélfogva a szakszervezeteknek fontos politikai feladataik voltak. Szót kellett értenünk a dolgozókkal, a politikai és gazdasági élet megszilárdításáért, a helyreállítási munkákért, az ellenforradalom okozta szellemi és anyagi károk mielőbbi helyrehozásáért.

1957-ben nagy megtiszteltetés ért, az Országos Párttervezleten az MSZMP Központi Bizottsága tagjának választottak meg. 1958-ban pedig országgyűlési képviselő lettem. E tisztségemben az Országgyűlés Építési Bizottságának elnöki feladatát is betöltöttem. Mint ilyen, sokat foglalkoztam az építőiparral kapcsolatos döntések, törvények előkészítésével, költségvetések vitájával. Több esetben az Országgyűlés előtt emeltem szót az építőipar és az építőiparban dolgozók érdekében.

A több évtizednyi távolságban történt eseményekre emlé-

kezve, mindenről nem eshet szó. Az emlékezet szelektál, a múlt eseményei közül azokat villantja fel, amelyeket mint fontosakat, megőrzött.

Visszagondolva életem e régi évtizedeire, megnyugvással tölt el az a gondolat, hogy minden igyekezetemmel hasznára akartam válni a munkásügynek, melynek fiatalkoromban szolgálatába álltam. Az életem úgy alakult, hogy a pártban töltök be tisztséget, mindenekelőtt kommunista vagyok, most pártmunkás, de az építőiparral soha nem szakadt meg a kapcsolat. Tudom, hogy régen nehéz volt a munka az építőiparban, érzem, hogy ma sem könnyebb. Igaz, a mai gondok másfajta, de éppen úgy feszítőek, mint a régiak voltak. Ma a munkaerőhiány, az utánpótlás nehézségei, a gyorsított ütem és megannyi más feladat megoldásán fáradoznak.

Szerencsésnek érzem magamat, mert láthattam a saját életem alatt, hogy változott meg alapjában az ország sorsa, a dolgozó ember élete, vele együtt az építőipar, az építőipari munkás helyzete. Mondhatom, három korszakát éltem meg: ismerem a kizsákmányolt, kisipari kézműves jellegét, hiszen magam is kétkezi munkás voltam. Az államosítás és a gépesítés kezdeti szakaszának már mint vezető funkcionárius voltam cselekvő részese. És ma – bár közvetlenül már nem itt dolgozom –, látom és gyönyörködöm abban, hogy felnőtté vált az építőipar – nagyipar lett. Igaz, néha még érződnek a „kamaszkor” hibái és ez olykor bosszúságot okoz, mégis szépek az alkotások, hasznosak, nagyarányúak.

Akik szeretik ezt az ipart, azok tudják, hogy a vérbeli építőmunkás nem csak a pénzért dolgozik, hanem azért is, hogy gyönyörködjék az alkotásban, a maradandóságban, hogy munkájával üzenjen a késői korszakoknak is.

Már évek óta mint az Építők Szakszervezetének főtitkára, tagja voltam a Szakszervezetek Országos Tanácsának és a SZOT elnökségének is, amikor 1959. november 5-én a SZOT VI. teljes ülésén a SZOT főtitkárává választottak.

Új tisztségbe kerülésem azzal függött össze, hogy Gáspár Sándor elvtársat a SZOT főtitkárát, az MSZMP VII. kongresszusát megelőzően a Budapesti Pártbizottság első titkárának választották meg.

Gáspár elvtárs akkor már gazdag munkásmozgalmi és vezetői tapasztalatokkal rendelkezett. Nehéz időszakban állt a magyar szakszervezeti mozgalom élén, s a legkritikusabb helyzetben is képes volt jó politikai érzékkel, józansággal a szocializmus ügyét képviselni. Gáspár Sándornak maradandó érdeme van abban, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom egységes maradt. Az ellenforradalom erőteljes támadása közepette is sikerült megőrizni a mozgalmat a párt támaszaként. E kipróbált vezető után érthető, ha nem kis szorongással vállaltam ezt a megbízatást, amely nem csupán megtiszteltetést jelentett számomra, hanem az eddiginél jóval nagyobb feladat elé is állított.

Igaz, ekkorra már én sem számítottam a szakszervezeti mozgalomban a kezdők közé, hiszen mintegy negyedszázados szakszervezeti munka állt mögöttem. E nagy feladathoz bizonyos előiskolát jelentett az építők szakszervezete, a felszabadulás előtti szakszervezeti munka, és nem utolsósorban az illegális kommunista mozgalom. Mégis, nagy próbatétel volt

számomra, hogy ez ideig csupán az építőipar területén, az építőipari munkások között dolgoztam, az ő gondjaikkal foglalkoztam, most pedig a szakszervezetekbe tömörült több millió dolgozót képviselő vezető testületben bíztak rám felelős tisztséget. Nemcsak a munkások, hanem az alkalmazottak legkülönbözőbb csoportjainak, az értelmiségieknek, pedagógusoknak, művészeknek, orvosoknak sajátos érdekeivel, gondjaival kellett megismerkednem és foglalkoznom.

Megválasztásom váratlanul ért. Nem gondoltam, hogy valaha is ilyen magas tisztségre jelölnek. Ma is úgy érzem, és meggyőződéssel vallom, hogy jelölésem nemcsak az én személyem iránti bizalom kifejeződése volt, hanem ebben tükröződött az MSZMP bizalma azok iránt, akik a szakszervezeti mozgalomban nevelkedtek és érlelődtek politikai vezetőkké.

Több évtized távlatából is elevenen él bennem az akkori érzés, a nyugtalanság, a vívódás, hogy vajon a SZOT főtitkáraként képes leszek-e megbirkózni a feladatokkal.

Nagy bátorítást, segítséget kaptam e nehéz periódusban Kádár János elvtárstól, aki biztatott és megerősített. Elmondta, hogy pártunk a lenini elveknek megfelelően támaszkodik a szakszervezetekre, bízik a szakszervezetben dolgozó elvtársakban, munkájukat fontos pártmegbízatásnak tekinti. Kádár elvtárs személy szerinti bizalmáról és támogatásáról is biztosított.

Sok segítséget kaptam Gáspár elvtárstól, akivel nemcsak jó elvtársi munkakapcsolat, hanem őszinte emberi barátság is összefűzött. Munkakapcsolatunk régi keletű, még dolgoztam vele a SZOT Elnökségében és mint az építők szakszervezetének főtitkárát is, támogatott munkámban. Az ellenforradalom alatti és utáni harcok még jobban összekovácsoltak bennünket. A közös tennivalók, a kemény küzdelmek szorossá tették kettőnk személyes kapcsolatát is. Mindez nem gyengült sőt erősebbé vált, amikor ő a Budapesti Pártbizottság első titkára lett, én pedig a SZOT főtitkára lettem.

Kettőnk együttműködésére gondolva gyakran eszembe jut, hogy hányszor előfordul az életben, amikor „előd” és „utód”

szembekerülnek egymással, féltékenykednek, hiúsági ügyeket csinálnak, híveket toboroznak és egyéb méltatlan dolgokra fecsérlik az erejüket. Jólesik arra gondolni, hogy az ilyenfajta magatartásnak még az árnyéka sem ért hozzánk. Mindig arra törekedtünk, hogy az ügyet szolgáljuk, a célokra összpontosítsuk az erőinket.

A SZOT főtitkári tisztségét 1965-ig töltöttem be, ekkor a SZOT elnökévé választottak. Gáspár elvtárs lett ismét a SZOT főtitkára, s így bár rövid ideig, de közvetlenül együtt dolgoztunk egészen 1966 novemberéig, amikor a IX. pártkongresszuson az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottság elnöki tisztségére választottak meg.

Visszatekintve a SZOT-ban eltöltött időre, jó érzésekkel gondolok azokra az esztendőkre. Sokat tanultam, belekerültem a nagy politikai vérkeringésbe, a hazai és nemzetközi munka során értékes politikai tapasztalatokra tettem szert, sok-sok emberrel hozott össze a közös munka. Mindennek a mostani pártmegbízatásomban igen nagy hasznát veszem.

Amikor a SZOT főtitkára lettem, akkorra már a szakszervezetekbe tömörült szinte az egész magyar munkásosztály, a bérből és fizetésből élők nagy többsége. Ez az időszak a magyar szakszervezeti mozgalomnak már új, addig soha nem tapasztalt fellendülő korszaka. A fellendülő korszak számos tényező eredménye volt. A fő szerepet az játszotta, hogy a párt szakszervezeti politikája – a lenini elveken épülve – új alapokra helyezte a párt és a szakszervezet, az állam és a szakszervezet viszonyát. (Erről még részletesen szólok.) A fellendülésben szerepe volt a szakszervezeti mozgalom vezetőinek és vezető szerveinek is, főképp azonban annak, hogy a társadalom gazdasági, politikai fejlődésében mélyreható változás következett be.

Már látható volt, hogy sikerült felszámolni az 1956-os ellenforradalom kártevéseit. A párt vezetésével, a dolgozó tömegek részvételével politikai-gazdasági konszolidáció ment végbe. Érelődtek a feltételek a szocializmus alapjainak lerakásához. Ehhez azonban még a magyar mezőgazdaság szo-

cialista átalakítására volt szükség, a kisárutermelő parasztságot át kellett vezetni a termelőszövetkezeti útra. Ennek viszont az volt a feltétele, hogy az ország gazdasági életében, a termelés minden területén meggyorsuljon a fejlődés. E helyzetet értékelve, elemezve szabta meg az MSZMP VII. kongresszusa – 1959 őszén – a legfontosabb feladatokat.

A párt VII. kongresszusán már mint a SZOT főtitkára vettem részt. A szakszervezetek nevében és képviselőként szóltam fel a vitában. Kifejtettem, hogy a szakszervezetek megerősödésének, az országban végbement társadalmi változásoknak a legfőbb rugója a párt helyes politikája, aminek folytán a párt és a tömegek kapcsolata mind szorosabbá vált. Hangsúlyoztam, hogy a párt helyes politikájából eredően, a szakszervezetek is az őket megillető helyre kerültek a társadalomban. Ennek folytán megfelelően tudtak részt vállalni a munkáshatalom megszilárdításában, a gazdasági, a politikai és a szellemi életben.

A párt lenini szakszervezeti politikája nyomán a szakszervezetekben dolgozó kommunisták vissza tudták verni a szakszervezeti mozgalmon belüli jobboldali, revizionista törekvéseket csakúgy, mint a baloldali, szektás hatásokat.

A szakszervezeti mozgalom előtt ebben az időszakban négy nagy feladat állt, mint olyan, amely a döntő láncszemet jelentette. Az első: a munkáshatalom gazdasági és politikai erősítése volt. A második: a dolgozók élet- és munkakörülményeinek állandó javítása. A harmadik: hogy közreműködünk a dolgozókat érintő törvények és rendeletek megalkotásában, végrehajtásában. A negyedik: a dolgozók tudatformálása, nevelése, műveltségük gyarapítása. A feladatok természetesen együtt és egymással kölcsönhatásban értendők, hiszen gyakorlatilag egyik sem valósulhatott meg a másiktól függetlenül. Mégis az alapkérdés a munkáshatalom erősítése volt. Jól tudtuk, hogy minden egyéb ettől függ. Az ellenforradalom erre kegyetlen történelmi példát szolgáltatott.

A munkáshatalom erősítésének legfontosabb feltételeit a szocializmus anyagi alapjainak megteremtésében láttuk. Is-

mert, hogy az MSZMP VII. kongresszusa, 1959 novemberében elhatározta a szocializmus alapjainak a lerakását. Ennek érdekében lényegében a népgazdaság egészében a szocialista termelési viszonyokat kellett uralkodóvá tenni, az ipart és a mezőgazdaságot erőteljesen fejleszteni. A kongresszus mozgósított a második ötéves terv megvalósítására. Az adott időszak kulcskérdése – mint már említettem – a mezőgazdaság szocialista átszervezése volt. Ahogy mondani szokás: ezen állt vagy bukott szocialista fejlődésünk további sorsa. Az a tény, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezését sikeresen oldottuk meg, történelmi jelentőségű fordulat volt. Ez nem kevesebbet jelentett, mint hogy a szocializmus alapjait a mezőgazdaságban megteremtettük, egységes alapokra helyeződött a népgazdaság.

A második ötéves terv tükrözte gazdaságpolitikánk változását is. A termelés mennyiségi növelése mellett mind nagyobb szerepet kapott a gazdaságosság, a munka termelékenység, az ipar műszaki színvonala, szerkezetének átalakítása. Mindezek a fejlett szocialista társadalom gazdasági alapjainak a megteremtését is szolgálták.

A nagy társadalmi, politikai, gazdasági változások a párt jó politikája nyomán következtek be, de szerepet játszott ebben a szakszervezeti mozgalom is a dolgozók összefogásával, aktív támogatásával s részvételével.

Mint már utaltam rá – ezekben az években kezdett beérni a párt helyes szakszervezeti politikája. A szakszervezetek a lenini normák szerint társadalmi-politikai rendszerünkben a megfelelő helyre kerültek, mint olyanok, melyek a párttól szervezetileg önállóak, de nem függetlenek. A szakszervezetek hivatásuknak megfelelően részesei lehettek hazánkban azoknak a nagy történelmi változásoknak, amelyekre szükség volt egész népünk jövője szempontjából.

Pártunk marxista-leninista szakszervezeti politikája szilárd alapot adott ahhoz is, hogy a szakszervezetekben végleg felszámolják az 1956-os ellenforradalom maradványait. Még az ellenforradalom után is, egy ideig a jobboldali, revizionista

megnyilvánulások olykor-olykor lábra kaptak. Ugyanekkor fellobbantak a „baloldali” politikai törekvések is. A szakszervezeti életben is tükröződött e kor politikai küzdelmére különösen jellemző úgynevezett kétfrontos harc. Ez abban nyilvánult meg, hogy pártunk a jobboldali és a baloldali torzulások, elhajlások ellen egyaránt és következetesen küzdött. A történelem példái arra tanítottak meg bennünket: a kétfrontos harc megvédi a pártot attól, hogy letérjen a következetes marxi-lenini útról.

A szakszervezetek megváltozott helye és szerepe alapján 1958-ban a magyar szakszervezetek XIX. kongresszusán foglalmaztuk meg a tennivalóinkat. Ezek között – mint említettem – első helyen a munkáshatalom politikai, gazdasági erősítése állt. Ezt nyíltan, minden fórumon kinyilvánítottuk, de nemcsak szavakban, hanem e szerint cselekedtünk is. Ma már természetes és egyértelmű, hogy a szakszervezetek a munkáshatalom fontos bázisai, de akkor még sok volt a szemléletbeli zavar, a különböző hatások elvették az emberek tisztánlátását. Akkoriban, az ellenforradalom utáni években, a nyugati országok jobboldali „munkásvezérei” részéről a fő támadás éppen azért érte a magyar szakszervezeteket, mert védték a munkáshatalmat, támogatták a pártot. Az ellenforradalom ideológiai támadásai is pontosan ez ellen irányultak, hatásuk még érezhető volt. Érthető tehát, ha a nyílt kiállás fontos politikai kérdés volt.

A jobboldali „munkásvezérek”, ahol csak tehették lejáratásunkra törekedtek saját tömegeik előtt. „Vádjaik” között az szerepelt, hogy a magyar szakszervezetek támogatják a kormány politikáját, elfogadják a párt vezető szerepét, segítik a párt törekvéseit. Mi ezeket a „vádakat” készségesen vállaltuk. Az volt rá a válaszuk, hogy a mi kormányunk a munkáshatalmat, a dolgozók hatalmát testesíti meg. A szakszervezeteknek tehát –, amelyek a munkások és a dolgozó tömegek érdekeit képviselik – érthetően kötelességük azt a kormányt támogatni, amely a legjobban megfelel a munkásosztálynak, a nép érdekeinek. A párt vezeti a munkás-paraszt kor-

mányt, annak politikája, az állam intézkedései megegyeznek a szakszervezetek törekvéseivel. Ennélfogva értelmetlenség lenne a szembenállás, hanem a támogatás a legfontosabb teendőnk.

Emlékszem, hogy már a SZOT főtitkára voltam, amikor még mindig akadtak vitáink egyes nyugati szakszervezeti vezetőkkel a sztrájkjogról. Nem akarták megérteni, hogy szocialista viszonyok között a sztrájk a dolgozók érdekeivel szemben álló eszköz.

A szakszervezeteknek *mindenkor feladatuk*, hogy fejlesszék a dolgozó tömegek eszmei-politikai tisztánlátását, de különösen annak bizonyult az ellenforradalmat követő években. Tudvalevő, hogy az ellenforradalom mindennél nagyobb kárt okozott az emberek felfogásában, gondolkodásában. A termelést megindítani, az anyagi károkat felszámolni nagy erőfeszítésünkbe került, de nehezebb volt rendet teremteni az emberek gondolkodásában, meggátolni a morális bomlasztást. Ehhez hosszan tartó, szívós munkára volt szükség.

A magyar társadalom előtti feladatokban a párt számíthatott a szakszervezeti mozgalomra, azokra az elvtársakra, akik szerepet vállaltak a vezetésben. Harcba és munkában egyaránt kipróbált, becsületes, osztályhű elvtársak dolgoztak a szakszervezeti szervekben. Ezek az elvtársak megértették, hogy az adott időszakban a szakszervezeteknek milyen kötelezettségük van a politikai rend erősítésében, felismerték, hogy csak ezek nyomán lehet a szakszervezetek klasszikus feladataival, a dolgozók érdekvédelmével foglalkozni.

A szakszervezetek főtitkárai, a SZOT más vezetői és az apparátus dolgozói számomra személy szerint is biztos támaszt nyújtottak a munkában. Úgy érzem, szólnom kell arról a támogatásról, amit a Szakszervezetek Országos Tanácsában ezektől az elvtársaktól kaptam. Mellém álltak, és közvetlenül elvtársi, baráti támogatást nyújtottak a gyakorta nehéz feladatokban. Hosszan sorolhatnám a neveket, de külön megemlítem Somogyi Miklós elvtársat, a SZOT akkori elnökét. Róla már szóltam, hiszen egészen fiatal korom óta is-

mertem, indulásomkor is támogatott a mozgalmi életben, mint szaktársam – ő is ács – emberileg is közel állt hozzám. Somogyi elvtárs ekkor a SZOT elnöki tisztségében elismert szakszervezeti vezető volt, erőssége a szakszervezeti mozgalomnak.

A régi harcosok közül együtt dolgoztam olyan közismert, maradandó érdemeket szerzett elvtársakkal, mint Harustyák József, Vas-Witteg Miklós, Kisházi Ödön, akik azóta már elhunytak, de emléküket méltán őrzi a történelem, és személy szerint én is tisztelettel emlékezem rájuk.

Segítette a SZOT tevékenységét és személy szerint az én munkámat is Fock Jenő elvtárs. Bár ebben az időben már nem a SZOT-ban dolgozott, de mint az MSZMP KB egyik titkára, foglalkozott a szakszervezeti mozgalom ügyeivel. Fock elvtárs az ellenforradalom előtt és alatt a SZOT titkára volt, – 1957-ben lett az MSZMP Központi Bizottsága titkára. Még az építőiparban töltött évek alatt ismertem meg. Akkor alakult ki jó elvtársi munkakapcsolat közöttünk. Az ellenforradalom megpróbáltatásokkal teli időszakában meggyőződésünk és napi küzdelmeink e kapcsolatot erősítették. A közös tevékenység során emberi oldaláról is alaposabban megismertem őt, a néha karcos modora mögötti meleg emberségét. Igen elvhű, következetes embernek tartom. Sokszori vitáink ellenére, vagy talán éppen ezért, őszintén becsülöm. Egyébként mindig szerettem az olyan embereket, akik vitatkoznak, ha szükséges, nyíltan elmondják a véleményüket, nem kábitanak el dicséretekkel, nyájaskodással. Lehet, hogy az ember számára rövid távon a simulékony egyéniségek kedvezőbbnek tűnnek. Hosszabb együttműködésnél bátrabban támaszkodom a szókimondó, a véleményért síkraszálló emberekre.

Nagyon építettem a fiatalabb generáció tagjai közül a tehetséges, sajnos korán elhunyt Somoskői Gáborra, akit nagy szeretettel neveltem. Megrendítő volt, hogy a ravatalnál a párt nevében nekem kellett végső búcsút vennem tőle.

Azok közül az elvtársak közül, akikkel együtt dolgoztam,

sokan ma is fontos tisztségeket töltenek be. Mondhatom, hogy többségükben, s az akkori kemény munkában jó elvtársakra, igaz emberekre találtam. Ilyennek ismertem meg Karakas Lászlót, a Központi Bizottság tagját, akivel most ismét együtt dolgozunk, mert az MSZMP KB osztályvezetője. Bugár Jánosné, aki szintén az MSZMP KB tagja, ma a Hazafias Népfront alelnöke.

Megtisztelő számomra az, hogy az ellenforradalom után újjászületett magyar szakszervezeti mozgalom törekvéseinek valóra váltásában részt vehettem.

A szakszervezeti mozgalom fejlődésének eredményeihez az előfeltételek már az előző években megteremtődtek. Az én vezetői feladatom az volt, hogy biztosítsam a folytonosságot, a pozitív tendenciák érvényre jutásához azok erősödését segítsen.

Az ötvenes évek vége és a hatvanas évek első fele az az időszak, amit ma már úgy tartunk számon, mint a magyarországi szocialista építés meggyorsításának időszakát. Nekünk, idősebb nemzedéknek, ezek az évek oly közelinek tűnnek, ugyanakkor, ha jól meggondoljuk, a húsz év lassan történelmi távlatot jelent. Hiszen akik akkor születtek, ma már katonakorúak, akik akkor gyermekek, ifjak voltak, ma már meglelt családapák, családanyák. Ezek az évek munkában, küzdelemben bővelkedtek és eredményekben is gazdagok voltak. Mégis oly kevés szó esik erről az időszakról, a történeszek, az alkotó művészek – furcsa módon – nem fordulnak a közelmúlt e nagyszerű eseményei felé.

Ezeknek az éveknek az eseményeiből csak néhányat szeretnék kiragadni és közvetlen tapasztalataim, benyomásaim alapján e visszaemlékezésemben elmondani. Természetesen a szakszervezeti mozgalom talajáról jönnek ezek az emlékképek, epizódok, de talán bizonyos fokig felvillantják a kort, a társadalom politikai, gazdasági viszonyait, egyes jellemző sajátosságokat.

Elsőként a húsz esztendővel ezelőtt „született” szocialista brigádmozgalomra gondolok vissza jóleső érzéssel. Örülök,

hogy jelen lehettem a szocialista brigádmozgalom „bölcsojénél” és mint a szakszervezetek egyik tisztségviselője, segíthettem a munkások e tömeges, szinte robbanásszerűen feltörő és messze ható, példás kezdeményezésének útjára indítását.

Hogyan is történt? Az 1956-os ellenforradalom politikai, gazdasági és morális pusztítása láttán, sokan nyilatkoztak úgy, hogy „most a magyar nép, a munkások hagyományos áldozatvállalása sem lesz elegendő, 1956-ot az ország nem heverí ki”. A „jóslatokra” a dolgozó tömegek pozitív megmozdulásai, tettei azonban rációfoltok.

Az újjászervezett párt, az MSZMP vezetésével gyorsan visszaállítottuk és megszilárdítottuk a politikai hatalmat. Eltüntettük az anyagi károkat is, sőt teljesítettük gazdasági terveinket.

A népgazdaságban a termelés növelését, a minőség javítását tűztük célul, de úgy, hogy a termelési növekedés kétharmada – a korábbi évek egyharmadával szemben – a termelékenység emelkedéséből származzon.

A termelékenység gazdasági helyzetünk egyik kulcskérdésévé vált. Már ekkor le kellett mondanunk a gazdasági építés „könnyebb módszereiről”, a létszámnövelésről, a túlóráztatásról, a „rohammunkáról”. Látnunk kellett, hogy helyébe a műszaki, a technikai színvonal emelését, a jobb munka- és üzemszervezést, a munkaerő gazdaságosabb és célszerűbb felhasználását kell állítani. Napirendre került a tartalékok feltárásának és kihasználásának követelménye. Úgyszintén a nagyobb fegyelem, amit a vezetőktől és beosztottaktól egyaránt meg kellett követelnünk. Ebben az időszakban láthatóvá vált az is, hogy mindezek a feladatok olyan emberek sokaságát kívánják, akik hozzáértően tudnak bánni az új technikával, magasabb szaktudással, műveltséggel, kezdeményező képességgel rendelkeznek, és példát mutatnak helytállásból, önzetlenségből.

A fejlődés erősítette azt az igényt is, hogy a dolgozók közvetlenül vegyenek részt a termelési, a népgazdasági, a területi és a vállalati tervek kidolgozásában. Az üzemi demokrácia

kiszélesítése előtérbe került. A dolgozó milliók véleményével gazdagodva reális, megalapozott tervezésre törekedtünk, s arra, hogy a tömegek ezen az alapon legyenek részesei a tervek végrehajtásának.

Azt tapasztaltuk, a dolgozók között, terjedt az a felismerés, hogy az élet- és munkakörülmények, az életszínvonal csak akkor javulhatnak, ha a gazdálkodásban megteremtjük ennek feltételeit.

A munkások érettek és készek voltak arra, hogy tettekkel segítsék a szocialista célok elérését. Számukra a gazdasági életben az alkotói részvétel legérthetőbb formájának a – másfél évtizedes múlttal rendelkező – szocialista munkaverseny megújítása bizonyult. Ezzel fejezhették ki leginkább egyetértésüket a párt politikája, a munkás-paraszt hatalom törekvései mellett. Ezt jelezte, hogy az MSZMP VII. kongresszusának tiszteletére indított szocialista munkaversenybe százezrek kapcsolódtak be, munkások mellett alkalmazottak, értelmiségiek is. A szakszervezeti mozgalom a verseny ösztönzésére ebben az időszakban különösen nagy gondot fordított. Nyíltan hirdettük, hogy a szakszervezetek elhatározott szándéka: minden rendelkezésre álló eszközzel segíteni a termelés növelését, megértetni a dolgozó tömegekkel a termelési tervek végrehajtásának szükségességét.

Bebizonyosodott, hogy az ellenforradalmi erők hiába igyekeztek lejáratni, elaltatni, meghamisítani a szocialista munkaversenyt, a dolgozók versenyszellemét. Hiába akarták úgy feltüntetni a munkaversenyt, mint ami a „vezetés eszköze a dolgozók kiuzsorázására, kihasználására”.

Mind több ember előtt vált világossá, hogy a verseny nem egyszerű termelési forma, hanem a dolgozók erkölcsi, politikai állásfoglalása a munkáshatalom, az építőmunka, a szocialista közösség mellett, szembenállás az ellenforradalmi demagógiával. A versenymozgalom újjáéledt. Ebben a szakszervezetek is jelentős szerepet játszottak. Ezt a történelmileg is nagyon fontos tényezőt úgy értékelem, mint a magyar szakszervezeti mozgalom osztályharcos kiállását a szocialista rend politikai

és gazdasági konszolidációja mellett. Nem véletlen, hogy a jobboldali, revizionista támadás egyik célpontja éppen a versenymozgalom, a szakszervezetek termelést szervező, segítő munkája volt. Akadtak a támadásnak külföldi pártfogói és hazai „prófétái” egyaránt. Egyesek tudatosan, mások szűklátókörűségből támadták a szakszervezetek termelést segítő, versenyszervező tevékenységét. Voltak akik nem értették meg, hogy a szocialista társadalmi viszonyok közepette a dolgozók érdekvédelmi képviselője nem a termelés akadályozásában, hanem éppen fordítva, annak segítésében nyilvánul meg. Akadtak olyanok is, akik a szektás, dogmatikus időszak hibás politikai koncepciója közé sorolták a munkaverseny-mozgalmat. Mások annak formális, hibás vonásait eltúlozva, eljutottak a munkaverseny tagadásáig. Kétségtelen, az ellenforradalom előtti munkaversenynek, benne a szakszervezetek tevékenységének voltak vadhajtásai. De ahogyan nem vágjuk ki azt a fát, amely egészséges, termőképes, még ha a vadhajtásokat el is kell távolítani róla, ugyanígy nagy és végzetes hiba lett volna, ha a munkaverseny-mozgalmat azért pusztítjuk el, mert hibái, torz kinövésai voltak. Az élet azt bizonyította, hogy a versenymozgalom – megtisztítva a túlhajtásoktól – egészségesen fejlődött, és új erőre kapva, tovább gazdagodott új ággal, a szocialista brigádmozgalommal.

Kezdett érlelődni az a felfogás, hogy a munkás, aki azon töpreng, miként teheti jobbá a munkáját, gazdaságosabbá a termelést, aki segíteni akar dolgozó társainak, ezzel egyben önmagát, gondolkodását fejleszti, műveltebb akar lenni, – életét már másképpen kívánja rendezni. Mindezek által új kapcsolatba kerül a társadalommal is, s mindjobban azonosul a szocializmussal. Üzemekben járva, magam is egyre több ilyen munkással találkoztam ezekben az években. Nekiünk, akik a szakszervezetekben dolgoztunk, erőt adtak ezek az emberek. Ösztönöztek, lelkesedésünket növelték, erősítették azt a tudatot, hogy hasznos munkát végzünk. Ez nem hagyta, hogy elfáradjunk a sokszor késő estékbe, éjjelekbe nyúló munkában.

A munkaverseny kezdett módosulni. Előtérbe kerültek a munkások közös megmozdulásai, megnőtt a kollektíva felelőssége az egyénért, és az egyén felelőssége a közösségért. Ilyen körülmények között jelentek meg 1958 vége felé a szocialista brigádok.

A szocialista brigádmozgalom jelentőségéről szólva, Kádár János elvtárs megállapítását idézem: *„Ennek a mozgalomnak abban van az ereje, hogy legyőzhetetlen és nagyszerű eszmét, a szocializmust testesíti meg, hogy a forma megfelel a tartalomnak.”*

Tudvalevő, hogy a szocialista brigádmozgalom a tömegek öntevékenységből indult el, nem mesterségesen, „felülről” létrehozott mozgalom volt, hanem ahogy szintén Kádár elvtárs fogalmazott: a magyar munkásosztály hozta létre. A szocialista brigádmozgalom viharos gyorsasággal terjedt el a népgazdaság minden ágában. Nemcsak a munkások, hanem az értelmiségiek, az alkalmazottak is tömegesen csatlakoztak a mozgalomhoz. A szocialista brigádmozgalom hármasszava: „szocialista módon dolgozni, tanulni, élni” egyszerűen a mindennapok gyakorlatában öltött testet. Létrejöttében közvetlen szerepe volt annak, hogy a sajtóban 1957 végén, 1958 elején egymás után jelentek meg cikkek a Szovjetunió kommunista munkabrigádjairól, azok sikereiről, módszereiről. Majd az NDK-ban dolgozó, hasonló típusú brigádmozgalomról is hírt kaptunk. Nálunk a munkások érdeklődéssel fogadták a kommunista munkabrigádokról szóló híreket, ismertetéseket. A szakszervezetekben sokan tették szóvá, hogy részletesebb tájékoztatást kérnek, mert a szovjet példát követni akarják. Az idő, a tömegek érettsége úgy látszik, alkalmas volt arra, hogy ezek az információk termékeny talajra kerültek, és a sajátos magyar viszonyok között létrejöjjön a szocialista versenymozgalom új, az eddiginél jóval magasabb szintű formája.

A nagy, forradalmi múltú üzemekben, Csepelen, a GANZ-gyárakban, a Dunai Vasműben, a Goldbergerben és a fellenülő lakásépítkezésekben is a munkáskollektívák egymás után

jelentették be, minden külön ösztönzés és szervezés nélkül, hogy szocialista brigádokat alakítottak. Figyelmet érdemlő az, hogy a mozgalom kezdeményezői és résztvevői között sok volt a nő és a fiatal.

Tehát nem valamiféle központi intézkedésre jöttek létre a szocialista brigádok Magyarországon. Ez azt is jelentette, hogy a magyar dolgozók igenlő választ adtak az MSZMP politikájára. A mozgalom azt is kifejezte, hogy a magyar munkásosztályt, a dolgozó magyar népet a szovjet munkásokhoz, a szovjet néphez erős szálak fűzik; az ellenforradalmi mótely, amely szembe akarta állítani népeinket, a magyar dolgozók tömegeiben nem talált követőkre.

*

A magyar munkásság átérezte, hogy mit jelent a szocializmus alapjainak lerakása, részvételével és áldozatvállalásával sikerült 1962-ben a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Mindemellett tovább folytatódott az ipar fejlesztése is. Az új, első-sorban a vidéki ipartelepek létesítésével egy időben több ipari üzemünk felújítására is sor került. Program szerint valósítottuk meg a lakásépítési terveinket is.

A termelés növekedését döntően a termelékenység emelkedéséből fedeztük. Előtérbe került az iparban a műszaki haladás. Rendkívül meggyorsult a mezőgazdaság fejlődése. Mindebből a szakszervezetek is kivették a részüket. De első-sorban az eredményeket annak tudhatjuk be, hogy a magyar munkások és a dolgozók kezdeményezőkézsége, munkalendülete fokozódott. Aktivitásuknak előremutató hajtása volt a szocialista brigádmozgalom.

A mozgalom spontán jellege és gyors fejlődése mutatta, hogy ehhez a társadalomban megérett a helyzet. De a spontán vonások azt is megkívánták, hogy többet és módszeresebben kell segíteni – most már intézményesen is – a mozgalom egészséges fejlődését. Tekintettel arra, hogy a munkaverseny

gazdái a szakszervezetek voltak, a segítség jelentős részben a szakszervezetekre hárult.

1962-ben a szakszervezetek hívták össze a szocialista brigádvezetők első országos tanácskozását. Ekkorra már mintegy hétezer szocialista brigád volt az országban. A brigádokban résztvevők száma kb. kétszáznyolcvanezer főre volt tehető.

Az első szocialista brigádvezetői tanácskozás, amelyen a vitaindító előadást én tartottam, felejthetetlen élmény számomra, elsősorban azért, mert ezen a nagyszerű, forradalmi hangulatú tanácskozáson egy olyan új típusú munkásság kapott hangot, amely nemcsak az akkori korszak nagy változását, hanem a jövő perspektíváját is hűen elénk tárta. Ha visszaemlékszem erre a tanácskozásra, jóleső érzés tölt el. Elfogódottság nélkül nem is tudok erre gondolni. Nem túloztunk, amikor kijelentettük, hogy a szocialista brigádmozgalom életünk szinte nélkülözhetetlen tényezőjévé vált. Jelentőségének túlbecsülése nélkül is úgy értékelhettük, mint a magyar dolgozók osztálytudatos aktivitásának megnyilatkozását.

A szocialista brigádmozgalom már ezzen a korai időszakában is tükrözte az előremutató vonásokat. A mozgalom jellemzőit már akkor számba kellett vennünk, hogy mellé álljunk mindannak, ami előremutató és időben visszaszorítsuk azt, ami hátráltató.

Talán jogos kérdés, hogy a szocialista brigádmozgalom miben különbözött a munkaverseny addig ismert formáitól.

Míg a munkaverseny korábbi formáiban a dolgozók kizárólag a gazdasági, termelési célokért versenyeztek, addig a szocialista brigádmozgalom a magasabb, öntudatból eredő, sokoldalú cselekvés szükségességét fejezte ki. A munkaverseny a szocialista brigádmozgalom keretében egyúttal a közösségi élet, a gondolkodás, a magatartás fejlesztésének is a mozgalmává vált. Keretében helyet kapott a termelési feladatok megvalósítása mellett az emberformálás. A szocialista brigád címért folyó verseny legszembevetőbb és egyben legértékesebb vonásai tehát azok voltak, hogy már az első idő-

szakában is összefonódtak a termelési céllal, az új típusú, az öntudatos, a szocialista ember kialakítására irányuló törekvésekkel. A versenynek ez a formája – s ezt hamar észre kellett vennünk –, szoros egységbe fonta a munkát, a közéleti tevékenységet, a művelődést, a közösségi életet. Ezáltal komplex hatást gyakorolt a brigádokban tevékenykedő egyénekre és a közösségekre, sőt az üzem, a vállalat egész kollektívájára is.

A mozgalomnak nagy szerepe volt abban, hogy felszínre hozta a köznapi életben az egyéni, a vállalati és a társadalmi érdekek megkülönböztetését, egyben az érdekek közötti összefüggések elismerését és annak megértését, hogy ezek összhangjára kell törekedni.

A mozgalomban kifejezésre jutottak a szocialista erkölcs, az együttélés szabályai. Olyan tényezők kerültek előtérbe, mint az egymás iránti megbecsülés, a személyes példamutatás, a közügyekben való helytállás, a családi élet tisztaságának megőrzése, és más morális elemek is. Emlékszem egy bányász szocialista brigádra, amelyik elhatározta, hogy csak azt veszik fel tagjaik közé, aki a fizetési napon nem a kocsmába igyekszik, hanem haza viszi a keresményét. Ezért kizárták maguk közül az egyik olyan brigádtagot, aki italtalanul rendszeresen bántalmazta a feleségét, a gyerekeit.

Mindezeket a vonásokat figyelembe véve, a mozgalom alapjában – magasabb szinten –, megmaradt mindenekelőtt gazdasági, termelési tevékenységnek is. A szocialista brigádok tagjai arra törekedtek, hogy kevesebb ráfordítással, termelékenyebben dolgozzanak, örködjenek az üzem becsületén, a gyártmányok márkájának hazai és külföldi hitelén, takarékoskodjanak, védelmezzék a társadalmi tulajdont, óvják a közös vagyont. Emlékszem Csörgei kőműves brigádvezetőre, aki nagyon őszintén elmondta, hogy bizony régen, a tőkés idejében őt nem érdekelte, ha összetörte a bergmanncsöveket. Most viszont „nagyon elkapja a fiúkat”, ha ilyet tesznek. Hiszen – fejtette ki öntudatos munkás logikával – „most a munkás a tulajdonos”.

Szembetűnő volt az is, hogy a szocialista brigádok tagjai fokozottabb felelősséget éreztek egymás munkájáért. Átadták tapasztalataikat, segítették a gyengébb munkásokat, a szakmailag járatlanabbakat. A munkamódszer-átadás számtalan szép, önzetlen példáját lehetett tapasztalni ezekben a brigádokban. Ma a munkamódszer-átadás szinte természetes és magától érthető dolog. Az idősebb munkások azonban jól tudják, hogy régen ez nem volt ilyen egyszerű. Valamikor a szakmai ismereteket úgy kellett ellesni. Emlékszem, hogy a tapasztalt, jól képzett segédek a bonyolultabb, nagyobb hozzáértést igénylő munkákat úgy végezték, hogy azt ne láthassuk. Eltakarták a munkát, igyekeztek a szakmai rutint eltitkolni. Ha előfordult, hogy egyik-másik fogást megtanították, azért „árat” kértek. Nekem egy-egy ilyen „szakmai továbbképzés” néha három üveg borba került, amit a rutinos, jó kezű és „jótorkú” szaktársamnak adtam.

A szocialista brigádmozgalom már az első időszakában is kifejezte jelszavát a „szocialista módon dolgozni, tanulni, élni” követelményét. A szocialista brigádmozgalom kezdeti gyors fejlődése nem lanyhult később sem. A mozgalom megszületése után két évvel változatlanul növekedett, terebélyesedett, ez a számokban is tükröződött. 1965-re húszezer szocialista brigádban mintegy 600 ezer dolgozó tevékenykedett.

A gyors számszerű gyarapodással, a szocialista brigádmozgalom széles körű elterjedésével együtt, megjelentek a növekedéssel járó gondok és gyengeségek is. Mint mindenben, e téren is akadtak nemkívánatos jelenségek, amik persze nem kibővítik a mozgalom értékét és nem gyengítik a pozitív tendenciákat sem. Elsősorban és önkritikusan a szakszervezeti mozgalom és a gazdasági vezetők hibáiból indulok ki. Igaz az, hogy mindenütt és minden vezető igyekezett támogatni, felkarolni a mozgalom résztvevőit, ugyanakkor az sem ment ritkaságszámba, hogy a brigádmozgalmat elhanyagolták.

Egyesek a szocialista brigádmozgalmat valamilyen új divatnak tekintették. Ez is közrejátszott abban, hogy a szocialista brigádok szervezésénél, tevékenységükben megjelentek a

formális vonások. Ez azért volt veszélyes, mert ilyen esetben a lényeg elvész, a tartalom helyébe az üres forma lép, s így a dolog éppen a lényegétől lesz megfosztva.

Voltak, akik meghirdették a szocialista brigádokat, esküdtek rá, csak éppen nem vették komolyan. Az is előfordult, olyan „segítséget” adtak, ami abból állt, hogy értelmiségieket, alkalmazottakat jelöltek ki brigádfelelősnek, patronálónak. Ezek sokszor függetlenül a brigádoktól, az íróasztaluk mellett állították össze a brigádok vállalásait. A dolgozók 10–20 km-es távolságban laktak egymásól, mégis azt ajánlották nekik, hogy rendszeres családi összejöveteleket tartsanak, közösen látogassák a filmszínházat, a művelődési otthon rendezvényeit.

Akadtt olyan hely is, ahol pontrendszer szerint dolgoztak ki, és az eleven mozgalmat papírformák, bürokratikus keretek közé akarták kényszeríteni. Máshol kitalálták, hogy csak a munkások tömörülhetnek szocialista brigádba. Ezek a formális, merev módszerek hátráltatták a mozgalom fejlődését, de nem tudták megakadályozni a mozgalom kiteljesedését. A formalitás veszélye nemcsak a kezdeti időszakban, hanem azután is, és most is fennáll. Ezért hasznos, ha ezt nem tévesztjük szem elől. Az utóbbi időkben üzemekben járva – sajnos – még mindig tapasztalhatók formális vonások, a szocialista brigádok tevékenységében is.

A szocialista brigádvezetők második országos tanácskozására készültünk 1965-ben. Módom nyílt arra, hogy ismét részletesebben foglalkozzam a szocialista brigádmozgalom ügyeivel és újból találkozzam neves kezdeményezőivel, kiemelkedő képviselőivel.

Ekkorra már a dolgozók saját tapasztalatukból látták, hogyan érezteti hatását a szocialista brigádmozgalom hármas jelszavának hatása a gyakorlatban. Érzékelték a brigádmozgalom értékét, felismerték erejét. Ebben az időszakban a szocialista brigádmozgalom mindjobban meghatározta a termelés, a gazdálkodás egész menetét. Befolyásolta a közmorál, a közszellem további fejlődését, alakulását.

Ha már a morális kérdéseket érintem, megjegyzem, hogy ilyen tekintetben a közvéleményben még ma is megtalálhatók túlzott követelések. Vannak, akik a szocialista brigádtagokat „szentnek” akarják feltüntetni, elképzelni. Kispolgári erkölcsök alapján közelítik meg a mozgalom emberformáló oldalát.

A mozgalom a fiatalokra is erőteljesen hatott. A fiatalok többsége az idősebbekkel együtt, egy brigádban dolgozott. Emellett több ezer ifjúsági brigád is működött.

Támogattuk azt a törekvést, hogy az értelmiség, különösen a műszaki értelmiség, a kutatók és tervezők is bekapcsolódhassanak a mozgalomba. Az élet eldöntötte – amin korábban sokat vitatkoztak, többnyire az íróasztalok mellett –, hogy van-e létjogosultsága a műszaki értelmiségiek, a műszakiak között a szocialista munkaversenynek, a szocialista brigádmozgalomnak. Kezdett általánossá válni az is, hogy a műszakiak segítettek a szocialista brigádok tagjainak, újítaik szakszerűbb kidolgozásában. A kutatóintézetekben dolgozó szocialista brigádtagok pedig igényelték a munkások véleményét, tapasztalatait.

A hatvanas évek első éveiben azzal is gazdagodott a szocialista brigádmozgalom, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben is sok követője akadt.

A brigádvezetők első országos tanácskozásán a szocialista brigádmozgalom résztvevői kezdeményezték „a szocialista munka műhelye, üzeme, vállalata, gazdasága” címért indított versenyt. A SZOT Elnöksége, a szocialista brigádok képviselőinek igényét figyelembe véve, erre külön irányelveket adott. Így 1965-ben már több mint ezer üzem, üzemrész, műhely vett részt ebben a versenyben.

Megerősödött a mozgalomnak az a jellemvonása, hogy a résztvevők elsősorban a munkában, az anyagi javak létrehozásában járnak elől jó példával. Elsőként a szocialista brigádok reagáltak a vegyipari, a gépipari, az építőipari, a mezőgazdasági fejlesztésre vonatkozó párthatározatokra, kormányintézkedésekre.

A brigádok élharcosai voltak a korszerű technológia meghonosításának, az újítómozgalomnak. Joggal mondhatjuk, hogy minden haladás élén jártak. Az eredményekért ekkor már több brigádvezetőt részesített a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Szocialista Munka Hőse kitüntetésben. Az első kitüntetettek között olyan kiemelkedő szocialista brigádvezetők voltak, mint Kiss Szabó Lászlóné, Gyula István, Vincze János. A *Ganz Mávag*-ból Buka Istvánt részesítették kitüntetésben. A Mecseki Szénbányászati Trösztől Nagy Dezső volt az egyik kitüntetett, akivel azóta is sokszor találkozom. Egészsége ugyan nem töretlen, de mint az MSZMP KB tagja, fáradhatatlan a közéletben. A szocialista brigádvezetők megbecsülésére mutat, hogy ma már az Állami Díj viselői között ott szerepelnek a szocialista brigádok legjobbjai is.

A szocialista brigádok a 60-as évek közepén élén jártak a tanulásban, művelődésben is. Részt vettek a szervezett oktatás legkülönbözőbb formáiban: a dolgozók esti iskoláiban, a pártoktatásban, a szakszervezeti és KISZ-tanfolyamokon, a munkásakadémiákon, a szakmai továbbképzőkön. Rendszeres látogatói lettek a színházaknak, a könyvtáraknak, kulturális, művészeti rendezvényeknek.

Az országgyűlés 1965. januári ülésszakán sok szó esett arról, hogy céljaink elérésének, eredményeink további gyarapításának feltétele, ha a határozatokat, rendelkezéseket a vezetés minden lépcsőfokán torzulásmentesen végrehajtják. Ugyanezt fejezték ki a szocialista brigádvezetők is.

Több olyan tanácskozáson vettem részt, ahol kifogásolták a vezetés gyengeségeit, a munka- és üzemszervezésben tapasztalható elmaradást, a hó végi és az év végi hajrákat, az anyaghiányt, a szervezetlenséget. Joggal kifogásolták, hogy ezeket a hibákat túlóráztatással, vagy éppen társadalmi munkával, nemegyszer a szocialista brigádok öntudatára építve próbálták pótolni. Sajnos, olykor mindezt a szakszervezeti szervek is tudomásul vették. Szemet hunytak afelett, hogy visszaéltek egyes helyeken a szocialista brigádtagok önzetlenségével, lelkesedésével.

Ma is emlékszem a szocialista brigádvezetők második országos tanácskozásán az egyik építőipari szocialista brigádvezető felszólalására. Elmondta, hogy a művezető a szocialista brigád számára hulladék faanyagot adott, mondván: „Ti öntudatos emberek vagytok, ebből is tudtok dolgozni”. Ugyanakkor a másik, a nem szocialista brigád, kitűnő minőségű faanyagot kapott, mivel tagjai kijelentették, hogy csak abból hajlandók dolgozni. Ezek után, amikor a munka értékelésére került sor, a szocialista ácsbrigád csak erkölcsi elismerést kapott. A pénzjutalmat a másik brigádnak adták azon a címen, hogy az előbbieknél az öntudatra számítottak. Az ilyen eljárás súlyos hiba, sőt, bűn, ha emberek önzetlenségével, lelkiismeretességével visszaélnék.

A példa másfél évtizedes, de akad ma is hasonló. A közelmúltban beszélgettem egy fiatal vidéki építőipari munkavezetővel, szocialista brigádtaggal. Elmondta, hogy a brigádjával társadalmi munkára mentek egy új lakótelep környékének rendezésére. Parkosítást végeztek, szombati napon. Voltak, akik emiatt nem utaztak haza. Még ezt is vállalták. De felháborodtak azon, hogy a lakótelep ablakába könyökölve az ott lakók szinte „páholyból” nézték a munkát. Sőt, különböző megjegyzéseket, kifogásokat is tettek.

Más alkalommal egy idősebb sütőgyári munkásasszony mesélte, hogy a brigádjukat a község óvodája kerítésének festésére kérték fel társadalmi munkára. Érthető lenne ez, ha ők szakemberek lennének, de a sütés és a mázolás nyilván nem rokon szakma. Viszont a szülőknek, akiknek a gyermekük az óvodába jár, indokoltabb lenne ezt a munkát elvégezni.

Valljuk be, hogy olykor hibázunk még ma is az erkölcsi és anyagi elismerésnél. Néha az egyiket, néha a másikat részesítjük előnyben. Az a helyes és célravezető, ha mind a kettőt, (az anyagi és erkölcsi elismerést) együtt alkalmazzuk, mert egyaránt ösztönzőek, s együtt erősítik a nevelő hatást. A szocialista brigádokban sem lehet az anyagi ösztönzést figyelmen kívül hagyni.

Az 1960-as évek közepén mindenekelőtt az volt a legfontosabb, hogy a népgazdasági tervünket teljesítsük, a vállalt feladatokat megoldjuk. Ez változatlanul megkívánta a munka termelékenységének növelését, a műszaki-technológiai fegyelem és nem utolsósorban a munkafegyelem következetes betartását. Mindezekben a legmesszebbmenőkig támaszkodnunk kellett a dolgozók egyetértésére.

Ezekben az években arra törekedtünk, hogy a szakszervezetek tudatosan elemezzék, tanulmányozzák a brigádmozgalmat azért, hogy mind közvetlenebbül tudjanak segíteni.

A brigádvezetőkkel folytatott tanácskozás alapján, közösen azt tűztük ki célul, hogy a brigádok munkája és termékei mindenütt kifogástalan minőségűek legyenek. Követelmény lett, hogy a szocialista brigádok járjanak élen a takarékoskásban. Az anyaggal, a munkaeszközzel, a géppel, a szerszámmal, a munkaidővel, a munkaerővel ők takarékoskodjanak legjobban. Ezzel környezetüknek is mutassanak példát.

Viták során, sok töprengés közepette alakult ki az is, hogy miként kell értelmezni a szocialista brigádok tagjainak tanulását, művelődését. Az idő és a tapasztalás azt igazolta, hogy az a helyes eljárás, ha a szocialista brigádok ilyen vállalásait elsősorban az üzemek, a munkahelyek követelményeihez igazítják. Úgyszintén, ha a szocialista módon élő ember jellemző vonásaként a szocialista munkaerkölcs, a közösségi normák követelményeit, a munka példás elvégzését tűzik maguk elé célként a brigádok.

Meggyőződéssel vallom, hogy a szocialista brigádmozgalom eleven, fejlődő mozgalom, amelyre ahogy eddig, úgy ezután is gondot kell fordítani, és amelyért felelősséget kell vállalni. Szerintem nem elég csak a szocialista brigádmozgalom belső tényezőivel, a mozgalom egészével foglalkoznunk. Törődnünk kell jobban a mozgalomról „forgalomban levő” nézetek helyes irányú formálásával. A belső fejlődés szempontjából az a legfontosabb, hogy a vállalások reálisak legyenek és ezekhez a gazdasági vezetés megteremtse a megfelelő munkafeltételeket. A legsúlyosabb hiba, ha ez az utóbbi elmarad. Nyilvánvaló,

hogy reális vállalatokra csak akkor képes a szocialista brigád, ha azokhoz a feltételek is megvannak. Ilyen azonban csak úgy alakulhat ki, ha a szocialista brigád valóban igazi közösség, amelyik képes formalitás nélkül cselekedni. Az agyonszervezés, az erőltetett vállalatok, az értékeléseknél olykor megmutatkozó szubjektívizmus vagy gépiesség is rossz hatást vált ki, ártalmára lehet a brigádok fejlődésének.

A brigádmozgalom fejlődésében a közvélemény szerepe szintén nem mellékes. Örülök annak, hogy a televízió rendszeresen foglalkozik a brigádélettel. Úgy gondolom, ez nagyon hasznos annál is inkább, mert egyes körökben az a vélemény, hogy „a szocialista brigádmozgalom letűnőben van”, „már nem hoz újat”. Szerintem ezek mögött a szocialista versenymozgalom tagadása, a közösségi élet lebecsülése húzódik meg.

A szocialista brigádok tagjaiban elevenen él a szándék, hogy eleget tegyenek kötelezettségeiknek. A mozgalom fejlődése azonban nem csak tőlük, hanem más tényezőktől is függ. Köztük is elsősorban a vezetőktől, beleértve a párt-, szakszervezeti, a gazdasági, valamint a KISZ-szervezetek vezető tisztségviselőit is. Az ő feladatuk, hogy a mozgalom feltételeit megteremtsék, a fejlődést előmozdítsák, a gátló tényezőket elhárítsák. Egészében e követelménynek eleget tettek, s azt hiszem eleget is tesznek. Ha ez nem volna úgy, akkor ma nem lehetne milliányi tagot számláló szocialista brigádmozgalom. Igaz, hogy akadtak és bizonyára ma is akadnak olyanok, akik keveset tesznek e mozgalomért, habár tehetnének. Lehet, hogy kényelemből vagy hanyagságból, nemtörődömségből okoznak károkat. Ennek ellenére e mozgalom terjedése, kiszélesedése bizonyítja, hogy a szocializmus eszméi milyen erővel képesek átalakítani az emberek százezreinek, millióinak tudatát.

Két évtized telt el a szocialista brigádmozgalom első lépései és kibontakozása óta. Ma már társadalmunk és életünk nélkülözhetetlen alkotó része. Megtestesítője a szocialista alkotásnak, a szocialista emberi jellemvonásoknak. A fejlett

szocialista társadalom a szocialista brigádok részvétele nélkül megvalósíthatatlan lenne. A kezdeti időszak gyengeségein túl vagyunk, jóllehet még ma is van hiba, tévedés.

A szakszervezetek is kijárták e munkában „az iskolát”. Sokat tapasztaltak. Ez is hozzájárult, hogy ma már hatásosabban képesek segíteni a szocialista brigádmozgalmat.

Amikor a szakszervezetekről van szó, könnyen eshetünk abba a hibába, hogy a szakszervezeteket csak szervezetként értelmezzük.

A szovjethatalom első éveiben, 1920–21-ben a „szakszervezeti kérdésben” kibontakozó vita napjainkig érvényes egyik tanulsága, hogy a szakszervezeteket nem szabad és nem lehet csupán egyszerűen szervezeteknek tekinteni. A szakszervezetek tagságukat tekintve, azonosak a szakmai szinten szervezett munkássággal, dolgozó rétegekkel. Így érthető az a lenini megállapítás, amely szerint a szocializmus politikai rendszerében a szakszervezeteknek fontos funkcióik vannak. Ha viszont szerepüket helytelenül értelmezik, akkor ez veszélyeztetheti a munkáshatalom létét. Lenin nem kevesebbet mond, mint azt, hogy: *„A szakszervezetekkel való legszorosabb kapcsolat nélkül, a szakszervezetek odaadó támogatása nélkül, a szakszervezeteknek nemcsak a gazdasági, hanem a katonai építőmunka terén is végzett legönfeláldozóbb munkája nélkül, . . . nemhogy két és fél évig, de még két és fél hónapig sem tudtuk volna kormányozni az országot és gyakorolni a diktatúrát.”*

Az egész munkásosztály szervezettsége a szakszervezetekben valósul meg. A munkások hajlanak is a szervezettségre. Erre ösztönzi őket a társadalmi-gazdasági elhelyezkedésük és közös érdekük. Már Marx rámutatott, hogy a szakszervezetek a munkások elemi szervezkedési központjai. Közismert az a lenini meghatározás is, hogy a szakszervezetek a kommunizmus iskolái, a szervezettség iskolái.

Amennyire hiba a szakszervezeteket csupán szervezetnek tekinteni, legalább annyira az, ha megfeledkezünk a szakszervezetek szervezeti oldaláról. Ez adja a keretét a sajátos szak-

szervezeti szerepköröknek; a párt és a tömegek kapcsolatában érvényesülő transzmissziónak, az állami szervekkel való együttműködésnek és munkamegosztásnak, a különböző dolgozó csoportok, szakmák érdekvédelmének és képviselésének.

A szakszervezetek tehát megfelelő szervezetek révén tudják összekötni a pártot a bérből és fizetésből élő dolgozókkal, s így tudnak részt venni a feladatok megoldásában. A szakszervezeti mozgalom szervezeti rendszere tehát nem valamiféle „szervezkedési játék”, hanem fontos politikai feltétel.

Amikor a Szakszervezetek Országos Tanácsába kerültem, már régen túl voltunk a szakszervezeti mozgalom szervezeti kiépítésének történelmileg is nagy feladatain. A magyar szakszervezeti mozgalom – legjobb hagyományait követve – 1945 után a munkások egységes szervezetét hozta létre. A koalíciós időszakban több olyan jobboldali kísérlet volt, amely arra irányult, hogy két részre szakítsák a szakszervezeti mozgalmat. A szakszervezeti mozgalom vezető testületeiben időközönként fellángoltak a „paritásos” viták. A kommunisták és a baloldali szociáldemokraták, a szakszervezeti tagságra támaszkodva megvédték a szakszervezetek egységét, és egységes nemzeti központját, a Szakszervezeti Tanácsot.

Az idősebb szervezett munkások jól ismerik, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom kialakulása óta – még a felszabadulás után is – a klasszikus szakszervezeti szervezkedés, a foglalkozási ágak, a szakmák alapján állt. Magyarország sajátos ipari-társadalmi fejlődésének körülményei folytán a szakszervezeti mozgalom centralizált, ipari jellegű szervezkedést hozott magával. A Horthy-rendszerben ez nagyon fontos volt, mert a nagyobb, a központosítottabb szakszervezeteket jobban meg lehetett védeni, mint a szétaprózott mozgalmat. A vasas vagy az építőmunkás szövetséget nehezebb volt megtámadni vagy szétzúzni, mint a kisebb szakmák szervezeteit. Mindemellett Magyarországon, az említett sajátosságokkal ugyan, de a *szakmai elv* alapján épültek fel és működtek a szakszervezetek. Közel 50 szakszervezeti központba tömörítették a szervezett dolgozókat. A szakmai szervezkedés

lényege az volt, hogy az egy munkahelyen dolgozók aszerint, hogy melyik szakmához tartoztak, más-más szakszervezetnek voltak a tagjai. A szakszervezetek XVII. kongresszusa 1948-ban határozta el, hogy a szakmai szervezkedésről az *iparági* szervezkedésre tér át. Az iparági szervezkedés lényege, hogy az üzem, munkahely különböző foglalkozású, beosztású dolgozóit egyazon szakszervezet egyetlen alapszervezetébe tömöríti. Az 50-es években ezt az ágazati-iparági szervezkedést igyekeztünk megszilárdítani. Nem véletlen, hogy az 1956-os ellenforradalom megkísérelte az elavult, szakma szerinti szervezkedést visszaállítani.

A felszabadulás után nemcsak a munkások, hanem olyan dolgozó rétegek között is utat talált a szakszervezet, amelyeket korábban a hírhedt Bethlen-Peyer paktum megakadályozott a szervezkedésben. Létrejöttek az ágazati-iparági szakszervezetek a mezőgazdasági munkások, a közlekedésiek, a vasutasok, a postások, a közalkalmazottak, a pedagógusok, a művészek, az orvosok és egészségügyiek körében is. A szakszervezeti mozgalom ereje megnőtt. Az 1930-as, 1940-es évek mintegy százezres taglétszámú szakszervezeti mozgalmához képest, ezekben az években a szakszervezeti tagok száma meghaladta a két és fél milliót. Addigra a bérből és fizetésből élők majdnem egésze, 99%-a tömörült a szakszervezetekbe.

Mindebből következett, hogy a szakszervezetek tagságának összetétele rendkívül szerteágazó lett. Politikai öntudatuk, műveltségük és érdekeik között jelentős eltérések mutatkoztak. Ezek bizonyos ellentmondásokhoz, érdek-összeütközésekhez is vezettek. Úgy kellett dolgozni, hogy a fő célokban egyetértés legyen. Arra törekedtünk, hogy valamennyi szakszervezeti tag megértse és helyeselje a szocializmus építését. Ugyanakkor érezniök kellett közvetlen érdekeik megvalósulását is. Ennek a célnak az elérése a szakszervezeti vezetők-től, a vezető testületektől körültekintő munkát kívánt. A mi gyakorlatunkban is beigazolódott a lenini felismerés, hogy a szakszervezetekben dolgozó kádereknek a legnagyobb tapin-

tattal kell közeledniök a különböző beállítottságú dolgozókhoz. Elengedhetetlen, hogy értsék a módját, miként lehet valamennyiüket – nap mint nap – megnyerni.

A szakszervezeti mozgalom nagy erőt képviselt. Ezt az erőt azonban helyes összefogással megfelelő irányba igyekeztünk terelni. Arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a szervezeti erő nagyobb politikai erővé változtatható, ha a szakszervezetek a „helyszínen” oldják meg a feladataikat. Ezért a szakszervezeti munka legfontosabb színterének az üzemeket, a munkahelyeket tekintettük. Azt tartottuk, hogy ott erősítsük a tevékenységünket, ahol az emberek dolgoznak. Ez így volt rendjén, hiszen a termelés, a műszaki fejlesztés, az élet- és munkakörülmények javítása, a művelődés, egyszóval az élet legnagyobbbrészt üzemekben, a munkahelyeken zajlik le.

Visszatekintve az 1950-es évek végére, az 1960-as évek elejére, ezt a korszakot a szakszervezeti mozgalom oldaláról úgy látom, mint amikor végérvényesen megteremtődtek a feltételek ahhoz, hogy a szakszervezetek a szocialista építés időszakának megfelelően betölthessék kettős funkciójukat. Ez a kettősség azt jelentette, hogy egyidejűleg erősítsék a munkáshatalmat és annak érdekében szervezzék, neveljék a dolgozókat, ugyanakkor védjék és képviseljék a dolgozó emberek törvényes jogait, segítsék anyagi, szociális és kulturális igényeik fejlesztését, kielégítését. E kettős funkció ellátásához szükséges alapot a párt marxista-leninista eszmékre épített politikája, valamint a szakszervezeti tagság megnövekedett bizalma teremtette meg.

Szívesen éltünk a lehetőségekkel. A munkáshatalom gazdasági erősítését is természetes feladatunknak tekintettük. Azt vallottuk, amit minden józanul gondolkodó ember el is fogadott, hogy csak azt oszthatjuk el, amit megtermeltünk. A szakszervezetekben dolgozó kommunisták ugyanis soha nem tagadták a szocialista körülmények között működő szakszervezeteknek azt a legfőbb feladatát, hogy kötelességük a szocialista rendszer védelme. Akadt olyan felfogás, amely szerint a népi rendszer védelme maradjon a párt és az állam fel-

adata, a szakszervezetek pedig képviseljék a dolgozók érdekeit. Ezt a típusú „munkamegosztást” sem akkor nem lehetett, sem most nem lehet elfogadni.

Még a kevésbé világosan gondolkodók is ráébredtek, a szakszervezetek úgy nem képviselhetik az egyes dolgozók érdekeit, hogy közben az egész nép, a szocialista társadalom érdekeit figyelmen kívül hagyják. Az ország építésével, gazdaságának, anyagi alapjainak fejlesztésével egyben a dolgozók nagy tömegeinek legfontosabb érdekét is képviselik.

Ez természetesen átfogó értelemben helyes. De emellett a szakszervezeteknek az is feladatuk, hogy egyes dolgozó rétegek, csoportok, egy-egy dolgozó ember mindennapos és közvetlen érdekvédelmével is törődjenek. A munkásmozgalom sok-sok tanulsága tanított meg bennünket arra az igazságra, hogy a munkások, a dolgozók azért is tömörülnek a szakszervezetekben, mert segítséget várnak napi nehézségeik, gondjaik megoldásában. Szépítgetés nélkül mondhatom, hogy a szakszervezeti mozgalom igyekezett ezeknek a követelményeknek megfelelni 1945 után, és a munkáshatalom kivívásának első éveiben is. Persze nem mindig tudatosan ismertük fel, hogy mit kell tennünk, de éreztük, hogy mindig többre és többre van szükség.

Tehát nem volt új feladat számunkra az, hogy erősítsük a munkáshatalmat, segítsük a gazdasági építőmunkát, és ezzel együtt védelmezzük a dolgozók közvetlen, mindennapos érdekeit. Ez a napi tevékenységben egységes feladat és csak látszólag mond egymásnak ellent. Többnyire azok számára, akik nem látják összességeiben a dolgokat, akik leegyszerűsítve, egysíkúan szemlélik a jelenségeket.

Igaz, hogy a gyakorlatban ez nem egyszerű. Azokban az években sem volt az és most sem. Mindennap szembetaláltuk magunkat az élet, a fejlődés által felszínre hozott ellentmondásokkal, gondokkal. Megesett, hogy az egyes rétegek és szakmák, a távlati és a napi, az általános és a közvetlen érdekei ellentmondóak voltak. Elég, ha visszagondolunk ezeknek az éveknek nagy történelmi céljaira, amikor a szocialista építő-

munka gyorsítása, a szocializmus alapjainak lerakása volt napirenden. Úgy kellett elvégezni a nagy áldozatokat, erőfeszítést kívánó feladatot, hogy közben javítani kellett a lakosság élet- és munkakörülményeit is, hogy közvetlenül érezzék és élvezzék a szocializmus előnyeit.

Az ötvenes évek elején a szakszervezeti munkában bizonyos egyoldalúság mutatkozott, amely abban nyilvánult meg, hogy csak az egész társadalmat érintő nagy célokra figyeltünk oda. Elhanyagoltuk az egyének, csoportok érdekeinek egyeztetését a társadalmi érdekekkel. A hatvanas évekre már sikerült a szakszervezeti munkában megtalálnunk a helyes arányt és az egyensúlyt az átfogó és a szűkebb szakmai, csoport-, egyéni érdekek helyes képviselete, az átfogóbb és a közvetlenebb érdekvédelmi munka között. De ugyanakkor az a veszély is fennállt, hogy e kettős feladat különválik, és túlzottan előtérbe kerülnek az adott szakmai, iparági, üzemi vagy egyéni érdekek. A veszély fennállt, mert gyakori eset, amikor két szervesen összetartozó feladat egyikét elhanyagoljuk, és ezt észrevéve, a hiba kijavítására törekszünk, hogy az elhanyagolt feladatot a másik rovására próbáljuk megoldani. Sajnos, szerintem ez ellen a „betegség” ellen még nem sikerült a megfelelő „orvosságot” feltalálni.

Már akkor is tapasztaltam ilyesmit, amikor az Építők Szakszervezetében dolgoztam. Sokat foglalkoztam bérügyekkel is. Előfordult, hogy egy-egy csoport a még kialakulatlan bérrendszert felhasználva, csalást követett el. A szakszervezetnek nagyon határozottan ki kellett állnia a mellett az alapelv mellett, hogy csak a tisztességesen megdolgozott munkáért fizessék ki a bért. Ez nem mindenkinek tetszett. Az ilyen emberek mondták is, hogy „éppen a szakszervezet lép fel ellenünk”? „Már megint a szakszervezet?” „Miért nem védi a munkások érdekeit?” „Ezért fizetjük a tagdíjat?”

Akadtak olyanok is, akik nem fogták fel, hogy a szocialista társadalomban a szakszervezet akkor cselekszik helyesen, a dolgozók érdekeinek megfelelően, ha az egyént nem a társadalom ellenében akarja előnyösebb helyzetbe juttatni. A

szakszervezeteknek csakis a jogos érdekek mellett szabad kiállniok. A törvényteleniséget, csalást, a közösség kijátszását sem csoportok, sem egyének érdekében a szakszervezet nem tűrheti el.

A SZOT Titkársága 1959-ben tárgyalta az építőipari bérekről. Sok vita volt. Arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a mi társadalmi viszonyaink között a termelés és az elosztás elválaszthatatlan egymástól. A szakszervezetek a mi viszonyaink között nem valami kívülálló „idegenek”, akik feladják a megrendelést a pártnak és az államnak. Nekiünk nincs kitől követelni, csak saját magunktól. Rá kellett ébredni, hogy egyik-másik szakma hiába „verte az asztalt” a több pénzért, csak annyit adhattunk amennyi volt.

Más okok miatt is folytatnunk kellett vitákat. Nem szűnt meg és még ma is felbukkan az a nézet, amely szerint a szakszervezetek gazdasági tevékenységét a munkaverseny szervezésével azonosítják. A munkaverseny szervezése, a mozgósítás bármennyire is fontos, erre leszűkíteni a szakszervezeti tevékenységet nem szabad. Az élet bebizonyította – többek között az akkor kibontakozó szocialista brigádmozgalommal is –, hogy a munkaverseny szorosan egybekapcsolódik az üzemi demokráciával, a munkások beleszólásával a vállalat ügyeibe, az irányításban való részvételükkel. Szembe kellett szállnunk olyan törekvésekkel is, amelyek a népgazdaság érdekében hivatkozva, menlevelet próbáltak szerezni az ösztársadalmi érdekekkel ellentétes intézkedésekhez. Felismertük, hogy különbséget kell tennünk a népgazdasági tényleges érdekek, és az arra való üres hivatkozás között.

A 60-as évek elején a népgazdasági érdek körüli hibás nézetek károkat okoztak. Akadtak gazdasági vezetők, akik éppen az ösztársadalmi érdekekre való hivatkozással sértették meg a dolgozók jogait, törvényeinket. Esetenként egyes szakszervezeti funkcionáriusok is szemet hunytak az ilyesmi felett.

Ebben az időszakban a vezetőket és a beosztott dolgozókat egyaránt sokat foglalkoztatta a „hó végi hajrá”. Amikor job-

ban utánajártak ennek, kiderült, hogy sokszor semmiféle valós népgazdasági érdek nem volt mögötte. Sokkal inkább a szervezetlenség, tervszerűtlenség, a kapkodás okozta a hó végi hajrákat. Mindez a legtöbbször oda vezetett, hogy romlott a termékek minősége, nőtt a selejt, emelkedtek a termelési költségek. Ezek a kapkodások kedvezőtlenül érintették az exportot, a belső piac egyenletes ellátását és nagymértékben a munkakörülményeket is.

A szigorú rendeletek ellenére, sajnos, nőtt a túlóráztatás. A tervekészítés késedelme, az anyagellátás szervezetlensége és más vezetési hibák hatására 1962-ben például az iparban egymillióval több túlórárt használtak fel, mint az előző években. Mindez csökkentette a munkabiztonságot. Azt vettük észre, hogy a bányászatban, villamosenergia-iparban, de a könnyűiparban is a balesetek száma – beleértve a halálos baleseteket is – növekszik. Elhatároztuk, hogy ebbe nem nyugszunk bele. Nem tőlünk független „istencsapásról” van szó.

Az említett években nemegyszer jutottunk olyan helyzetbe, hogy takarékoskodásra szorultunk. Ilyen helyzetbe kerültünk a 60-as évek elején is. Az ipari termelés 1960-ban például emelkedett, de a termelés növekedésének csak 50%-át fedezte a termelékenység. Pedig azt terveztük, hogy az ipari termelés növekedését kétharmadában a termelékenység javulása árán érjük el. Abban, hogy ezt a célt nem tudtuk elérni, a pazarlás is jelentősen közrejátszott. Nem gazdálkodtunk elég körültekintően az idővel, az anyaggal, a munkaerővel. Sok mulasztást tapasztaltunk a munkaszervezésben is. A pazarlás kihatott a „periferikusabb” területekre is. A közpénz felhasználásával mind gyakoribb lett az ünneplés, az értekezletek utáni vendéglátás. Egyes helyeken drága és szükségtelen bútorokkal rendezték be az irodákat, feleslegesen reprezentáltak. S amikor ez ellen felléptünk, akkor elkezdtek takarékoskodni, de úgy, hogy nem volt köszönet benne. A szociális jellegű kiadásokon, üdülőkön, ezek berendezési, felszerelési tárgyain kívántak spórolni. Természetes, hogy ez ellen is határozottan tiltakoztunk.

Erélyesen fel kellett lépniünk a népgazdasági érdeket függetlennek használó emberek ellen. Kötelességünknek tartottuk, hogy a népgazdasági érdek érvényesítése összhangban legyen a dolgozók érdekével. Elsősorban az üzemi balesetek és a foglalkozási megbetegedések okainak feltárását és azok megszüntetését akartuk elérni. Ehhez növekvő társadalmi összefogást, erőteljes felelősségrevonást sürgettünk.

Erre azért is szükség volt, mert ebben az időben egy bizonyos álhumanitás is előtérbe került. Elnézték – „a dolgozókra való tekintettel” –, hogy megsértik a munkavédelmi előírásokat, elmulasztják a balesetekért felelős személyek elmarasztalását. Azt akartuk elérni, hogy a szakszervezetek éljenek a törvény adta jogaikkal és vessenek véget ennek az áldatlan helyzetnek.

Mindinkább erősödött a felismerés, hogy a szakszervezetek érdekvédelmi munkája a népgazdasági és a vállalati tervek, az erre vonatkozó törvények és rendeletek kidolgozásánál, az abban való szakszervezeti részvételnél kezdődik, illetve a szakszervezeteknek ebben a tevékenységben cselekvően és hozzáértően kell részt venniük. A törvények, rendeletek szigorú érvényesítésében a szakszervezeteknek kötelességük jobban élni a jogaikkal. Nem nézhetik el a vállalatoknál, az üzemeknél a megalkuvást, a jogok megsértését. A szakszervezeti munkában azt a nézetet és gyakorlatot igyekeztünk erősíteni, amely összhangot teremt az öntudat és az anyagi érdekeltség, a bérek és a teljesítmények, valamint a szocialista gazdaság lehetősége és az életszínvonal emelésének egysége között. Az volt a tapasztalatunk, hogy az anyagi érdekeltség önmagában nem mindig elegendő a teljesítmények növelésére. Más tényezőkkel együtt és kölcsönhatásában érvényesül az anyagi ösztönzés.

Az MSZMP politikájával összhangban az volt a szakszervezetek álláspontja, hogy a végzett munka jellege és elért eredményei fejeződjenek ki a munkás, az alkalmazotti bér, a prémium és nyereségrészesedési rendszerben. Mindettől azt vártuk, hogy éreztetni fogja hatását a termelékenység növe-

lésében, a műszaki fejlesztésben, a dolgozók kezdeményezéseiben. Voltak tévedéseink is. Ilyen volt a nyereségérdekelt-ségi táblázat bevezetése. (Ez kategóriákba sorolta a dolgozókat, ami a munkások számára bántó besorolást jelentett.) Felismertük a hibáját és kezdeményeztük a megszüntetését.

A szakszervezetek mindjobban és mind nagyobb felelősséggel vettek részt a gazdasági intézkedések tervezésében és végrehajtásában. A mindennapos gyakorlat egyértelműen bizonyította, hogy a szakszervezeteknek és a proletárdiktatúra államának osztályérdekei azonosak. Elmondhatom a saját tapasztalataim alapján is, a szakszervezetek a legfelsőbb államhatalmi szervekkel szoros összhangban dolgoztak. Semmiféle tartós konfliktus nem keletkezett közöttük. Az államhatalom végrehajtó szerveivel, a Minisztertanáccsal, a tárcákkal, a helyi tanácsokkal a szakszervezetek rendszeres munkakapcsolatot teremtettek. Ez azonban nem azt jelentette, hogy egyes kérdésekben nem voltak nézeteltérések, viták. Ezeket azonban sikerült tisztázni és a dolgozók érdekeinek figyelembevételével megoldani.

A szakszervezetek és az állami szervek a bérből és fizetésből élők életkörülményeit érintő minden rendelkezést előzetesen egyeztettek. Ehhez elengedhetetlen volt, hogy a SZOT és a szakszervezetek helyesen ismerjék, értékeljék a dolgozók helyzetét, reálisan egyeztessék a csoport, az ágazat és a társadalom érdekeit.

Meghonosodott, hogy a kormány és a Szakszervezeti Tanács közös munkatervet készített az egyes törvények, rendeletek kidolgozására. Nem hallgathatom el azonban, hogy nem mindig éltünk jól a lehetőségekkel. Akadtak ugyanis olyan szakszervezeti szervek, amelyek elbizakodottakká, önelégültekké váltak. Úgy érezték, hogy náluk „minden jól megy”. Ezeknél fordulhatott elő elsősorban, hogy a termelés fejlődését, az élet- és munkakörülmények javítását gátló hibás nézetekkel és gyakorlattal szemben nem léptek fel kellő szigorúsággal.

Az intenzív gazdálkodásra való áttérés gyorsabb műszaki

fejlesztést és egyéb intézkedést igényelt. Ugyanakkor azt tapasztaltuk, hogy egyes gyárakban, üzemekben elhanyagolták a munka- és üzemszervezést, a műszaki fejlesztést. A vállalatok egy része úgy próbálta a hibáit elpalástolni, hogy a műszaki fejlesztésre fordítható deviza összegét kevesellte. Ezzel indokolta az elmaradást. Közben azt tapasztaltuk, hogy ezeknél a vállalatoknál, üzemeknél sok újítás, új műszaki megoldás ment veszendőbe a hanyagság, a nemtörődömség miatt, a szakszervezeti szervek pedig nemegyszer „kívülálló idegenként” szemlélték ezt a helyzetet.

Megvallom, nem szerettem soha az átszervezéseket, a szervezeti változtatásokat. Azt tartom, hogy az ilyesmikhez többnyire akkor nyúlnak, ha nem tudnak érdemben más módon megoldani feladatokat. Ugyanakkor azt is vallom, hogy bizonyos helyzetekben szükséges bizonyos átcsoportosítás, ha a régi formák gátolják a továbbhaladást. Ilyenkor tehát nem csupán elhatározás kérdése az átszervezés, hanem a helyzet követelményei állítják e feladat elé a testületeket.

A hatvanas évek első felében elkerülhetetlenné vált a szakszervezeti mozgalom szervezeti változtatása. A változó körülményekhez és az újabb teendőkhöz akartuk igazítani a szakszervezeti mozgalom szervezeti kereteit is.

Két meghatározó tényezővel számoltunk. Szükséges volt tettet adni a központi akaratnak, az egész országot átfogó eszmei-politikai irányításnak. Egyidejűleg a népgazdaság ágazati felépítésének megfelelően érvényre kellett juttatnunk az ágazati irányítást is. Ez elkerülhetetlenné tette, hogy a területi és az ágazati (szakmai) irányítás egysége megvalósuljon a szakszervezetek gyakorlatában. Vagyis miközben erősítettük az ágazati-iparági szakszervezetek működésének feltételeit, megszilárdítottuk a területi szakszervezeti szerveket is. Ennek a bonyolult munkának az volt a célja, hogy erősödjék a szakszervezetek pártirányítása.

Több intézkedést tettünk. Ezek között voltak olyanok, amelyeket nagy vita előzött meg. Így például amikor rendeztük az országos szervek hatáskörét, vagy amikor sor került

a központi apparátusok csökkentésére. Ezzel a létszámmal igyekeztünk megerősíteni a középszerveket és az alapszervezeteket, bővíteni hatáskörüket. Ezek az intézkedések nem mindig találtak egyetértésre. Egyik-másik szakszervezetben túlzottan ragaszkodtak a hagyományokhoz. Nem vették szívesen a területi szakszervezeti szervek erősítését. Ebben bizonyos hatásköri féltékenység és szűklátókörűség is visszatükröződött. Mindezekkel együtt mégis sikerült előbbre jutnunk.

Az intézkedések hatására a szakszervezeti szervezetek átfogták az ország egész területét. Ezáltal javult a szervezeti élet, és jobbak lettek a szakszervezeti működés feltételei. Úgy látszott, hogy ez a szervezeti forma a legalkalmasabb a magyar szakszervezetek viszonyai között arra, hogy elláthassák feladataikat. Ehhez mindenekelőtt a választott vezető szervek munkáját igyekeztünk – minden szinten – jobbá tenni. Erősítettük a kollektív vezetést. Azt ösztönöztük, hogy a vezető testületek még inkább építsenek és támaszkodjanak a tagság véleményére, javaslataira. Arra törekedtünk, hogy a szakszervezeti vezető szervek jobban juttassák kifejezésre a tagság helyzetét, tényleges igényeit. Szándékunk volt szakítani a formális vonásokkal, amik a SZOT-ban, és más szakszervezeti vezető testületekben is előfordultak. A vezető testületek igen gyakran nem vettek részt a döntések előkészítésében, csakúgy, mint a végrehajtás megszervezésében és ellenőrzésében. Ez hiba volt.

Kezdtük észrevenni, hogy a mozgalom irányításában a szerep nem mindig a vezető testületeké. A függetlenített apparátus némely kérdésben átvette a választott testületek szerepét. Ez a legjobb szándék mellett is hiba volt, ennek a szakszervezeti munka demokratizmusra látta kárát. Ne értse senki félre! A függetlenített vezetőkre, az apparátusra természetesen szükség volt és lesz ezután is. De arra nagyon figyeljünk mindig, hogy az apparátusok a választott testületeknek legyenek alárendelve, azok ellenőrzése alatt dolgozzanak.

Az országos vezető testületek felelőssége gyorsan növekedett. Egyre gyakrabban igényelték tőlünk, hogy állást foglal-

junk a dolgozókat érintő minden fontos kérdésben. Több kezdeményezést, javaslatot vártak tőlünk a párt- és az állami szervek. Sikerült elérnünk, hogy az ágazati-iparági szakszervezetek központi vezetőségeiben és a SZOT-ban erősödött a választott szervek vezető tevékenysége. Növekedett a SZOT befolyása és tekintélye. Ezt azzal érte el, hogy jobban tudta képviselni az összes szervezett dolgozó véleményét, reálisabban fogalmazta meg a tagság javaslatait. Mind hozzáértőbben alkotott véleményt a kormány által tervezett egyes intézkedésekről. Az ágazati-iparági szakszervezetek központi vezetőségei mind alkalmasabbá váltak arra, hogy helyesen fejezzék ki a sajátos ágazati és szakmai érdekeket és azokat összhangba hozzák a társadalmi érdekekkel. A szakszervezeti szervezetek sajátos munkamegosztásában természetesen ki kellett hogy fejeződjön a központi határozatok végrehajtásáért folyó munka.

Az erők összefogása céljából kezdeményeztük a szakmai szövetségek létrehozását. Így alakult ki az egyik fontos értelmiségi körben, a művészeti dolgozóknál, 6 önálló szakszervezet tömörüléséből a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége. Más területeken is javasoltuk a szövetségek létrehozását. Annál is inkább, mert volt olyan minisztérium is, amelynek 4–5 szakszervezettel kellett egyeztetnie terveit, intézkedéseit. Lazább szövetségként jött létre 3 önálló szakszervezetből a Textil-, Bőr-, Ruházatipari Dolgozók Szövetsége, amely segíti az együttműködést egyes szakmai, vagy nemzetközi kérdésekben.

A megyei pártszervek és a tanácsok ezekben az években egyre gyakrabban kérték a szakszervezeti szervek segítségét. Erősödött az az igény, hogy a szakszervezetek az adott megyei ipari, fejlesztési és egyéb ügyeiben vegyenek részt.

Ezeknek az igényeknek a kielégítéséhez a szervezeti keretek kialakultak. Már működtek a szakszervezeti megyei közpénsszervek: a Szakszervezetek Megyei Tanácsai (SZMT), az egyes szakszervezetek megyei bizottságai, valamint a helyi, szakmaközi bizottságok. Ez a szervezeti keret azonban nem volt teljes. Szükségét láttuk annak, hogy a fővárosban is lét-

rehozzuk a Szakszervezetek Budapesti Tanácsát. A SZOT-ban 1958-tól működött a budapesti alosztály, amely a budapesti párt-, tanácsi és más tömegszervezetekkel koordinálta a fővárosi szakszervezeti munkát. Ez a tevékenység azonban nem bizonyult elegendőnek. Ezért 1961-ben életre hívtuk a Szakszervezetek Budapesti Tanácsát (SZBT) és az egyes szakszervezetek budapesti bizottságait. Létrehozásukat nem kis vita előzte meg.

Még ma is emlékezetes az a „csata”, amely a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa létrehozása körül bontakozott ki. „Ha a SZOT létrehozza budapesti szervezetét, akkor mit fognak csinálni a szakszervezetek központi vezetőségei, hiszen a szakszervezeti munka zöme Budapesten van! Az SZMT-k is átvették vidéken a szakszervezeti munka jó részét. Ez lesz Budapesten is?” – kérdezték. Az SZBT megalakulása után hamarosan megtalálta a helyét. Minden látványosság nélkül a szakszervezeti szervezeteket eredményesen segítő testületté fejlődött. A határozatokat gyorsan feldolgozták, operatíván intézkedtek. Nemcsak tanácsokat adtak, hanem közvetlenül segítették az alsóbb szakszervezeti szerveket. Az SZBT egyik erőssége volt, hogy gyorsan informálta az alapszervezeteket. Ezt az tette lehetővé, hogy az SZBT a Budapesti Pártbizottságtól is kapott tájékoztatást. Sokszor előbb, mint a SZOT-tól. Voltak, akik ezt kifogásolták. Nekem az volt a véleményem, hogy a munka a fontos. S ha ez segíti az alapszervezetek tevékenységét, akkor ez a jó. A SZOT is éppen azt igényelte, hogy hatékonyabb legyen a párt politikai-eszmei irányítása, segítsége. Az SZBT létrehozása más vonatkozásban sem volt könnyű, mert függetlenített apparátusának kiépítéséhez csökkentenünk kellett a szakszervezeti központok és a SZOT apparátusának létszámát. Mindez súrlódásokkal, sértődésekkel is együtt járt. Voltak olyanok, akik a budapesti szervezethez kerülve, ezt rangon alulinak tartották. Mások pedig akiktől státuszokat vettek el, úgy érezték, hogy ezzel a vezetői tekintélyükön esett csorba. Nehezen csilapodtak le a kedélyek.

A munka során mi is tanultunk. Rájöttünk arra, hogy a megfelelő hatáskör nélkül a szervezeti keretek önmagukban nem elegendők a feladatok elvégzéséhez. Az élet azt követelte, hogy az SZMT-ket felruházzuk irányító-ellenőrző funkcióval is. Különösen nélkülözhetetlen volt, hogy a szakmaközi feladatokat megoldják. Az egyes szakszervezetek megyei bizottságaira viszont mind több teendő hárult az alapszervezetek, az ott dolgozó társadalmi tisztségviselők, aktivisták segítségével.

A középsszervek irányító, ellenőrző jogkörének kibővülésével az országos szakszervezeti szervezetek hatásköre módosult.

Mint említettem, ez sem ment vita nélkül. Az SZMT-k szerepének megerősítése, az SZBT megszervezése, érthetően több hatás- és jogköri kérdést érintettek. Egyes szakszervezeti központok ezt nem vették jó néven. Úgy fogták fel, hogy tevékenységi körük korlátozódott. Az elvi kérdésben viszonylag könnyen megegyeztünk. Elfogadták elvben, hogy az SZMT-knek, az SZBT-nek irányító szerepük is van. De ennek az elvnek a valóra váltását mindenki másképpen gondolta, attól függően, hogy hol dolgozott. Másképpen fogták fel ezt az SZMT-knél, a szakszervezeti megyebizottságoknál és másképpen értelmezték ezt a SZOT-ban is.

A szervezeti átépítés során az volt a véleményem, hogy az általános politikai, a központi és a területi, valamint a gazdasági-ágazati irányításnak egyaránt helye van a szakszervezeti munkában. Ezek egymással szintézisben ható tényezők, melyeket a szakszervezeti mozgalom nem nélkülözhet. Ezt a sokoldalú összefüggést a szakszervezeti mozgalomban sokan nem látták. Nem mindenki tudta felfogni, hogy a területi, a szakmai munka egyazon dolog két különböző oldala. Voltak, akik az ágazati (szakmai) központokra esküdtek, míg mások a területi munkát tartották egyedül üdvöztetőnek. Az élet azt követelte, hogy ebben az időben a területi irányítás kapjon több segítséget, azaz növeljük az SZMT-k és az SZBT szerepét. Ugyanakkor nagy hiba lett volna elhanyagolni az ága-

zati irányítást, a szakszervezeti központi vezetőségek tevékenységét. Sőt, később a gazdasági élet változásai azok erősítését kifejezetten megkövetelték.

Az SZMT-k hatáskörének bővítése súrlódáshoz is vezetett. Mindig szívesen jártam a megyékbe, a vidéki munkahelyekre. Egy alkalommal éppen az SZMT megerősítése miatt utaztam az egyik alföldi megyébe. Az SZMT vezető titkára egykor építőmunkás volt. Az Építők Megyebizottságának vezetője természetesen szintén az volt. Ez a két szaktárs a jogkörök átrendezésével szembekerült egymással. Az SZMT vezető titkára közölte az építők titkárával: „Na, vége a csalinkázásnak, oda mész, ahová mi küldünk!” Az építők megyei titkára persze tiltakozott. Hivatkozott arra, hogy ő, mint választott vezető a megyebizottságnak van alárendelve, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni. Nem volt könnyű igazságot tenni. A súrlódások jó részéről a SZOT osztályai tudtak, mégsem léptek fel és nem jelezték.

Az egyes szakszervezetek megyei bizottságára szükség volt, nehéz időkben, nehéz körülmények között is helytálltak. Jól emlékszem még azokra a régi vitákra, amikor az Építők Szakszervezetében megkezdtük a megyei szervek, a vidéki titkárságok kiépítését. Bizony nem túl sokat tudtunk segíteni. Körülbelül annyival bocsátottuk őket útjukra, hogy legyenek találékonyak, tartsanak szoros kapcsolatot a párttal, a vállalatokkal, az alapszervezetekkel, és hogy mikor hova mennek, azt valahogy egyeztessék össze, mert járművet nem tudtunk adni. 1950-ben például az Építők Szakszervezetében 5 db motorkerékpárunk volt a vidéki utakhoz.

Voltak olyan szakszervezeti központi vezetőségek is, amelyek úgy értelmezték az SZMT-k növekvő jogkörét, hogy az csorbítja, korlátozza tevékenységüket, jogaikat. Kétségtelen, hogy a központi vezetőségek munkája is „igazításra” szorult. Ez a félelem nem volt indokolatlan, de senki nem akarta, hogy az ágazati-iparági szakszervezetek munkája háttérbe kerüljön. Ezt a magyar szakszervezeti hagyományok sem engedték volna meg.

Éppen 1962-ben ünnepeltük meg első ízben a magyar szakszervezeti mozgalomban egy szakszervezet megalakulásának századik évfordulóját. A SZOT, illetve a magyar szervezett dolgozók nevében én köszönhettem a Nyomda- és Papíripari Dolgozók Szakszervezetének Központi Vezetőségét.

A budapesti szakszervezeti középszervek körüli viták nehezen csitulnak el. Egyesek arra hivatkoztak, hogy régebben már voltak ilyen szervek, de nem váltak be. Ezt érvként nem fogadhattuk el.

Az SZBT közel húsz éve megfelelően látja el a feladatát. A szakszervezetek budapesti bizottságai is hasznos, jó munkát végeznek. Elértük, hogy az irányítás közelebb került az üzemekhez, vállalatokhoz, intézményekhez. Minden megyei pártbizottság és megyei tanács, a Budapesti Pártbizottság és a Fővárosi Tanács is szakszervezeti partnert kapott.

A szakszervezeti középszervek szerepe és befolyása kiépítésükkel együtt nőtt a lakóterületeken, a városokban és a falvakban. Nagyobb lehetőséget kaptunk az üzemeken kívüli tevékenységben. A tanácsok igényelték segítségünket a lakosság ellátásában, a kommunális szolgáltatások szervezésében és ellenőrzésében. A szakszervezetek segítették a termelőszövetkezeteket. Átadták a nagyüzemi gazdálkodás tapasztalatait. Közreműködtek a munkavédelmi, balesetelhárítási feladatok megoldásában is. Részt vettek a munkásszállásokon lakók politikai-kulturális és szociális ellátásában, a szociális normák betartásának ellenőrzésében, valamint a szállások önkormányzati szervezetei kiépítésében.

Budapesten a kerületekben, vidéken a városokban és a községekben szakmaközi bizottságokat szerveztünk. Ezeknek kettős feladatot szántunk: a városokban, falvakban élő alapszervezethez nem tartozó úgynevezett szórvány tagság tömörítését, valamint a területpolitikai ügyekben való részvételt.

Jóllehet ezekben az években a szervezeti változások középpontjában a középszervek álltak, mégsem ez volt az erősítés fő láncszeme. Akkor ezt sem érzékelték mindenki. Többször és visszatérően hangsúlyoztuk ugyan, hogy a középszervek

vek erősítésére azért fordítsunk figyelmet, mert ezen keresztül elsősorban a szakszervezeti alapszervezetek és szervek munkáját javítjuk. Ez volt a fő feladat, hiszen az alapszervezetekben él és dolgozik a tagság. Az volt a cél, hogy a mozgalom szervezeti ereje váljék politikai erővé. Ehhez arra volt szükség, hogy az alapszervezetekben is mind következetesebben hajtsák végre a határozatokat. A fő kérdés tehát változatlanul az alapszervezetek tevékenységének megjavítása volt. Ezzel egyetemben elválaszthatatlanul összekapcsolódott az önállóságuk növelése is. A hatáskörnek, a döntés jogának oda kellett kerülnie, ahol a dolgok megvalósulnak. Ez erősíti igazán a vezetési készséget. Az országos és a középszervek munkáját érintő intézkedések kedvezően befolyásolták a vezetés színvonalát.

A Szakszervezetek Országos Tanácsában végzett munkámról nem szólhatok úgy, hogy ne tekintsek vissza a szakszervezetek pártirányításában szerzett tapasztalataimra. A szakszervezetek pártirányításának a lenini elveken nyugvó gyakorlata, az ellenforradalom után az MSZMP munkája nyomán alakult ki. Természetesen ehhez a szakszervezetekben dolgozó kommunistáknak, a vezető testületeknek, a SZOT-nak és a szakszervezetek központi vezetőségeinek cselekvő részvételére volt szükség.

Tudvalevő, hogy a személyi kultusz, a szektás, dogmatikus vezetés, a szakszervezetek pártirányításában is torz vonásokat teremtett. Erről már esett szó. Itt még csupán annyit mondok el, hogy a szektás, dogmatikus torzulás a szakszervezeti szervek önállóságának korlátozásában fejeződött ki. Például abban, hogy a szakszervezetekre közvetlen párthatározatokat hoztak, beleszóltak a kádermunkába, s a szakszervezeti demokráciát sértő egyéb magatartást tanúsítottak. A jobboldali, revizionista erők törekvései között viszont „szabad szakszervezetek” létrehozása szerepelt, mondván, hogy azok a kormánytól és minden politikai párttól független érdekvédelmi szervezetek legyenek. Sztrájkjogot követeltek, elítélték a normarendszert. Mindezeket a követeléseket az ellenforradalmá-

rok meglovagolták és még messzebb mentek. Arra akarták rávenni a szakszervezetek vezető testületeit, hogy az ENSZ-csapatok behívását támogassák és lépjenek ki az SZVSZ-ből. Szerencsére ezek a „követelések” a gyakorlatban nem valósultak meg. Ahhoz viszont elegendőek voltak, hogy a fejekben zavart keltsenek.

Azon nem csodálkoztam, hogy egyik-másik tőkésországbeli újságíró nekem szegezte a kérdést: „Milyen szakszervezet az, amelyik tagadja a sztrájkjogot?” Azon már inkább, amikor itthon is akadtak, akik hasonló kérdést tettek fel. Az ottani és az itthoni kérdezőknek is csak egy módon tudtam megválaszolni ezt a kérdést: a kapitalista viszonyok között a dolgozók nem részesei a hatalomnak, mint ahogy nem tulajdonosai a termelőeszközöknek sem. Mind a hatalom, mind a termelőeszközök tulajdonosai, szemben állnak a dolgozókkal, érdekeik ellentétesek. A dolgozóknak a jogaikért, érdekeikért vívott harcban egyik legeredményesebb fegyverük a sztrájk. A társadalmi viszonyok megváltoztatásával, a szocialista társadalom létrejöttével a munkásosztály a hatalom birtokosa lesz, és egyben tulajdonosa a termelőeszközöknek. Ezért képtelenség a sztrájk. Miért? Az ellen a hatalom ellen lépjen fel, amelynek részese, amelyben ő a tulajdonos? Az ellen a hatalom ellen, amelynek legfőbb célja az emberek jóléte, boldogsága? Ez nemcsak képtelenség, hanem a saját és a közös érdek elleni véték lenne.

A szakszervezeti mozgalomban a kétfrontos harc egyik területe a pártirányítás helyes értelmezése és gyakorlata volt. Miközben szakítottunk a régi, szektás módszerekkel, el kellett határolni magunkat a revizionista, nacionalista, ellenforradalmi nézetektől, álláspontoktól és törekvésektől.

Azt a helyes elvet követte a párt – s ezt mi kommunisták a szakszervezetekben is támogattuk –, hogy a szakszervezetek a párt eszmei irányítása alatt állnak, szervezetileg azonban önállóak. Így is dolgoznak. Önálló, sajátos szerepük van: összekötik a pártot a dolgozó tömegekkel. Az önállóság nem függetlenséget jelent, mint ahogy azt demagóg módon köve-

telték az ellenforradalom idején. Ilyen „függetlenség” – amiről ők beszéltek – nincs, és nem is lehet, nemcsak a szocialista, hanem a kapitalista országokban sem. A politikai függetlenség képtelenség, és nemcsak a tényeknek, hanem a józan logikának is ellentmond. Jól tudjuk, hogy a társadalmi törekvések mozgatói az osztályérdekek, ezeket pedig a szocialista és a kapitalista országokban egyaránt a politikai pártok hordozzák. Minthogy a szakszervezetek is érdekeket fejeznek ki, amelyek céljaikban is tükröződnek, nem működhetnek mindenkitől és mindentől függetlenül. Nem véletlen, hogy a szakszervezetek nyugaton is egy-egy politikai párt befolyása alatt működnek. A szocialista társadalomban a vezető erő a marxista-leninista párt, amely a munkásosztály és az egész társadalom érdekeit, haladását fejezi ki és szolgálja. Érthető, ha az ugyanezen célokért küzdő szakszervezeti mozgalom e fő erő mellé áll és ennek érdekében mozgósítja tömegeit.

A függetlenség hangoztatása nem volt egyéb, mint a párt céljainak tagadása. Ez természetesen nem jelentett volna függetlenséget, sőt éppen egy másik függőséget hozott volna létre. Csakhogy ez a függőség a munkásosztály, a nép érdekei ellenében hatott volna. Ezt világosan kellett látnunk. Pártunk VII. kongresszusán – 1959 őszén – Kádár János elvtárs igen alaposan foglalkozott előadói beszédében ezekkel a kérdésekkel. Pártunknak a szakszervezetekkel kapcsolatos gyakorlati politikájában azóta is az akkor kifejtett elvek érvényesülnek következetesen.

A pártirányításnak ebből az elvi és gyakorlati alapjából, a szakszervezetek megbecsüléséből ered, hogy a párt felső vezetésében, a párt különböző szintű választott testületeiben a SZOT főtitkára, más vezetői, az egyes iparági szakszervezetek főtitkárai, az SZMT, SZBT tisztségviselői is szép számban helyet kaptak. Jőmagam 1957-től vagyok a párt Központi Bizottságának tagja. 1959-ben a párt VII. kongresszusán ismét megválasztottak a KB tagjának, 1962-ben pedig a VIII. kongresszuson a Politikai Bizottság póttagjává választottak.

Somogyi Miklós elvtárs, aki ebben az időben a SZOT elnöke volt, 1959-től a Politikai Bizottság tagjaként vett részt a pártvezetésben.

A VII. pártkongresszuson rajtunk kívül hat szakszervezeti tisztségviselő került a párt vezető testületeibe. A VIII. pártkongresszuson pedig tizenhárom szakszervezeti funkcionáriust választottak meg a Politikai Bizottság, illetve a KB, a KEB és a Revíziós Bizottság tagjává. Hasonlóképpen növekedett az alsóbb pártszervekben is a szakszervezeti mozgalom képviselőinek részaránya a választott pártszervekben.

Hasonlóan alakult az országgyűlésben és a legfelsőbb állami szervekben is a szakszervezetek képvisellete.

Mindez nemcsak azt mutatja, hogy a szakszervezeti szervezetekben dolgozó kommunisták méltók és alkalmasak e testületekben végzendő feladatokra, hanem a mozgalom megbecsülését is kifejezi. Ennek legfőbb jelentősége abban áll, hogy e testületekben – ahol az egész társadalmat érintő nagy kérdésekről döntenek –, közvetlenül is képviselhetjük a dolgozók nagy tömegeinek nézeteit, véleményét. Azoknak a tapasztalatoknak, információknak a birtokában, amelyeket a szakszervezeti mozgalomban – a napi munka során – szereztünk, felelősséggel mondhatunk véleményt. Kifejezhetjük aggályainkat, illetve adott esetben ellenvéleményünket is egy-egy konkrét intézkedés megtétele előtt.

A szakszervezeti mozgalom a párt és a tömegek közötti kapcsolatát akkor tölti be jól, ha megfelelő *információs* rendszert alakít ki. De ebben a rendszerben nem elég csak tájékoztatni a tömegeket a politikai döntésekről, határozatokról, rendeletekről, intézkedésekről, hanem felszínre kell hozni azt is, hogy mindezekről milyen véleménye, nézete van a tömegeknek, milyen a politikai hangulat, a közvélemény hogyan alakul, mi áll az érdeklődés központjában stb. Ezek az információk nélkülözhetetlenek a legfelsőbb párt-, állami irányítás szempontjából. Ugyanilyen fontosak a kisebb jelentőségű ügyekben, helyi intézkedéseknél is. Hiszen tapasztaljuk, hogy

nem egy esetben az ilyen kis ügyek jobban „felborzolják a kedélyeket”, mint a nagy horderejű kérdések.

A hatvanas évek közepe felé jutottunk el ahhoz, hogy ez a szakszervezeti információs rendszer eredményesen működjön. Mert valóban eljuttattuk a tömegekhez a legfontosabb ismereteket, ugyanakkor felszínre hoztuk a tényleges véleményeket, álláspontokat. Ezeket összegeztük, levontuk a szükséges következtetéseket, munkánkban messzemenően felhasználtuk ezeket. Az összegyűjtött információs anyagokat rendszeresen továbbítottuk az illetékes pártszervekhez is. Igyekeztünk a legnagyobb nyíltsággal, minden szépítés nélkül tovább adni ezeket az információkat. A vezetésnek csak így lehet reális képe.

Ebben a munkában erősen építettünk a középszervekre, az SZMT-kre, az SZBT-re, csakúgy, mint a szakszervezeti központokra. Ez a gyakorlatilag két nagy forrásból származó információs anyag sokoldalú, gazdag ismeretet nyújtott. Az általános politikai hangulat, közérzet elemei mellett egy-egy iparág, szakma sajátos problémáit is felszínre hozta. Egyben tájékozódunk egy-egy terület (megye, város) lakosságát érintő kérdésekről, hangulati tényezőkről. Szerintem a párt-irányítás, a szoros munkakapcsolat hasznos volt a párt és a tömegek viszonyának fejlődése szempontjából is. Ez az információs rendszer segítette a szakszervezetek fejlődését is, mert erősödött a tömegekre való hatásuk, kapcsolataik gazdagodtak, s mindinkább elfoglalták a társadalomban azt a helyet, amely megfelelt a társadalom igényeinek.

*

Már említettem, hogy a SZOT-főtitkári, elnöki tisztségemet pártmegbízatásnak tekintettem, s külön is szerencsésnek éreztem magam, hogy pártunk, a szakszervezeti mozgalom több kipróbált vezetőjével dolgozhattam együtt.

Az ötvenes évek elejének, közepének nagy tanulságai közé tartozik, hogy a párt helyes, a lenini elveken nyugvó vezető

szerepét a szakszervezetekben is minden körülmények között biztosítani kell. Ugyanakkor a szakszervezetek pártirányítása nem lehet prakticista, a párt nem irányíthatja a szakszervezeteket, azok szervezeteit operatíván, közvetlenül, mechanikusan. A párt eszmei-politikai vezetője a szakszervezeti mozgalomnak.

A legutóbbi évtizedek mindnyájunkat meggyőztek annak az alapelvnek az igazságáról, hogy a szakszervezetek olyan tömegszervezetek, amelyek a munkásosztály eszméje, a marxizmus-leninizmus, és pártja politikája alapján fejtik ki tevékenységüket, de szervezetileg önállóak, saját vezető testületeik határozatai alapján dolgoznak, s a párt vezető szerepét a szakszervezetekben dolgozó kommunistáknak kell érvényesíteniük. A szakszervezeti közép- és alapszervezeteknek a felső szakszervezeti fórumok, testületek állásfoglalásai szerint kell dolgozniuk. A pártszervezetek, -szervek tehát akkor járnak el helyesen, amikor a szakszervezetekben dolgozó kommunistákra hoznak döntéseket, határozatokat és őket számoltatják be a szakszervezeti munkáról. Ez ma már világos.

A 60-as évek elején azonban még nagy gond volt, hogyan lehet növelni a párt vezető szerepét, milyen lehetőségei vannak a pártirányítás továbbfejlesztésének a szakszervezetekben. Ez összefüggött a szakszervezetek szervezeti erejének és tömegbefolyásának növelésével a párt által kijelölt feladatok ellátásával és a párt tömegkapcsolatainak erősítésével. Ez megkívánta annak áttekintését és elemzését is, hogy a párt vezető szerepének és a tömegszervezetek pártirányításának alapelveit a különböző szintű párt- és tömegszervezetek vezetői mennyire értik, hogyan értelmezik a párt vezető, ellenőrző szerepét, a tömegszervezetek, a szakszervezetek helyét szerepét és szervezeti önállóságukat.

Az volt a véleményünk, hogy a szakszervezetek pártirányításának kérdését a szakszervezetekben dolgozó kommunistáknak is elsődlegesen a párt oldaláról kell megközelíteniök. Bár nem a szakszervezetekben tevékenykedő kommunista vezetők közvetlen feladata volt, mégis először a pártszervek irányító

és ellenőrző munkájának tapasztalatait kellett összegeznünk, hogy tovább lépjünk a szakszervezetek pártirányításának helyes értelmezésében. Vizsgáltuk tehát, hogy a pártirányítás tartalma és módszerei a gyakorlatunkban megfelelnek-e a párt vezető szerepéről szóló elvi megállapításoknak. A kérdés az volt, hogy a pártszervek mennyire igénylik a szakszervezetek tapasztalatait az általános és a helyi politika kialakításában, a pártszervek határozatai reális feladatokat jelölnek-e meg, és konkrét, tervszerű munkára ösztönzik-e a szakszervezeteket, ismerik-e azok időszerű feladatait és igénylik-e munkájukat egyes feladatok elvégzésében?

Mindezt abból a szempontból is elemeztük, hogy a pártszervek irányító és szervező munkájának módszerei mennyire hatékonyak a közép- és az alapszervezetekben és ezek hogyan jelennek meg a szakszervezeti munka eredményeiben. Hogyan fejeződnek ki például a káderek kiválogatásában, elosztásában, tervszerű nevelésében. Ez az elemzés, vizsgálat csak kiindulópontja volt annak, hogy megállapítsuk, a pártirányítás továbbfejlesztése érdekében mit kell tennünk elsősorban azért, hogy a szakszervezetek felelőssége és kezdeményező-készsége tovább növekedjen. Külön választ kellett adnunk egyik oldalról arra, hogy a párt vezető szervei és az alapszervezetek milyen módon irányíthatják a szakszervezeteket a termelés, a nevelés és a közvetlen érdekvédelmi munka területein, milyen kérdésekben igényelhetik a dolgozók körében szerzett tapasztalataikat, a másik oldalról pedig arra, hogy a szakszervezetek milyen ügyekben fordulhatnak a pártszervezetekhez. Összegezve tehát: igény volt arra, hogy miképpen lehet alkalmasabbá tenni – különösen az alsóbb szintű – pártszerveket a szakszervezetek színvonalasabb irányítására.

A szakszervezetek pártirányításának vizsgálata és elemzése már előre vetítette az MSZMP Politikai Bizottságának későbbi, 1966. évi állásfoglalását a szakszervezetek pártirányításáról és gyakorlati feladatairól. Ezért érthetően nem csupán a szakszervezetek pártirányításának „szűkebben” vett kérdé-

se került napirendre, hanem a szakszervezetek helyének, szerepének, szervezeti erejének és tömegbefolyásának áttekintése is. Annak vizsgálata, hogy mennyire bírják a szakszervezetek tagságuk bizalmát, a munkások mennyire érzik magukénak a szakszervezeteket, a dolgozóknak milyen igényeik vannak szervezeteikkel szemben. Tehát szükségessé vált, hogy elvileg-politikailag meghatározzuk, a társadalmi életünkben bekövetkezett változások nyomán a szakszervezeteknek milyen teendőik vannak. Vagyis, hogy mi várható és mit kell tenniük a szakszervezeteknek a fejlett szocializmus építésének időszakában. Elsősorban azt kellett végiggondolnunk, hogyan változhat, fejlődhet a szakszervezetek tevékenysége a gazdálkodás, a termelés területén, mit kell tennünk a dolgozók érdekvédelméért. Továbbá az állami szervektől átvett feladatokat hogyan látjuk el, és mi lehet a további tennivaló.

Ami a pártvezetés helyzetét illeti, ezekben az években mint ahogy már erre utaltam, a Magyar Szocialista Munkáspárt a szakszervezetek pártirányításának lenini elveit alkalmazta és küzdött azok következetes érvényesítéséért. Ennek megfelelően a szakszervezetek önállóbban és nagyobb felelősséggel dolgoztak. Ez adta az alapokat ahhoz, hogy a szakszervezetek jobban betöltsék a párt és a tömegek, a párt és a munkássztyály közötti összekötő kapocs szerepét.

A pártirányítás helyes elvei azonban a gyakorlatban még nem mindenütt, és nem mindenkor jutottak érvényre. A területi és az üzemi pártszervek már gyakrabban számoltatták be a szakszervezetekben dolgozó kommunistákat a termelés, a munkaverseny, a munkavédelem feladatairól. És ez helyes volt. De alig-alig történt ilyen beszámoltatás a politikai, a kulturális, a szociális vagy a közvetlen érdekvédelmi témákban. A pártszervezetek még érzékelhetően kevés segítséget nyújtottak a szakszervezeteknek az üzemi demokráciában kibontakozó feladataikhoz. Nem mindig vették figyelembe a szervezett dolgozók politikai, műveltségi, érdeklődési különbözőségeit, nemegyszer a szakszervezeti működést a pártmunka normái szerint követelték meg. Ez pedig, még ha szórva-

nyosan fordult is elő, nagy hiba volt. Különösen nem lehetett figyelmen kívül hagyni a szakszervezeti tagság összetételét, politikai műveltségét, helyzetét.

Ezekben az években a szakszervezeteknek, mint hagyományos munkásszervezeteknek a tagsága, nagyfokú változáson ment át. Az alkalmazottak és a munkaviszonyban álló értelmiségiek szinte száz százalékban szakszervezeti tagokká lettek. Gyorsan növekedett a parasztság, az állami gazdaságok, az erdő- és vízgazdálkodás dolgozóinak szervezettsége is.

A munkásosztály sem volt összetételében egységes, a tősgyökeres munkások gárdája kiegészült új munkásokkal. Ebben az időszakban egyre sürgetőbb igény volt, hogy meghatározzuk a munkásosztályhoz való tartozás ismérveit, az osztály fogalmát, és hogy kiket tekinthetünk a munkásosztályhoz tartozónak.

A munkásosztály számának megnövekedése, összetételének megváltozása, kifejeződött a szakszervezeti tagság összetételében is. Ez a gyakorlatban mutatta meg, hogy az osztály gazdasági-politikai egyneműsége mellett fennáll és sok vonatkozásban érvényesül a különbözősége is. Ez megnyilvánult a munkásosztály nagymértékű, számszerű gyarapodásában; mintegy megkétszereződött az ipari, a munkásszakszervezetek taglétszáma. E szakszervezetek őrizték munkáshagyományait. De nem mindig vettük figyelembe azt a tényt, hogy a munkásosztály sorait elsősorban a parasztságból, a kispolgárokból és az addig csak háztartásban dolgozó nőkből egészítette ki. Bár a létfeltételek megváltozása következtében az új szakszervezeti tagokra a munkáslét hatott, a régi és az új munkások között kölcsönhatások is érvényesültek. Hosszadalmas volt a folyamat, mígnem mai arculatát elnyerte a magyar munkásosztály. Még ma sem ért véget a társadalmi át-retegződés, ha lassabban is, de még mindig tart.

Nem hanyagolhattuk el a munkásosztály rétegződéséből következő politikai, tudati megnyilvánulásokat. A szakszervezeti munkában meg kellett különböztetnünk az osztály derékhatát alkotó nagyüzemi munkásokat, s azokon belül is a

munkás törzsgárdát, a tősgyökeres munkásokat. Ezen a körön belül is tovább kellett differenciálni a szakmailag, technikailag képzettebb, iskolázottabb, magasabban kvalifikált munkások rétegei, az egyes szakma mesterei, a szocialista brigádok vezetői és tagjai között. A szakszervezeti tevékenységben tehát semmiképpen nem hagyhattuk figyelmen kívül a munkásosztály összetételét, politikai-világnézeti műveltségének helyzetét.

A munkásosztály politikai öntudata ezekben az években már magas fokú volt. Nagyon hosszú utat járt be a magyar munkásság amíg eljutott ideig. A felszabadulás utáni munkásosztály milliós tömege, a felszabadulás előtti legöntudatosabb tíz- vagy százezer munkásával alig-alig hasonlítható össze. Magyarország proletariátusa a múltban nemcsak öntudatos dolgozókból állt. Tömegével éltek közöttük olyanok, akik a legelemibb munkásöntudatig sem jutottak el.

Azt is be kellett látnunk, hogy helytelenül értelmeznénk a munkások politikai-világnézeti tudatának fejlettségi fokát, ha azonosítanánk az osztály egyes tagjait az egész osztállyal. Többekben volt ilyesmire hajlam. Megfeledkeztek arról, hogy a munkásosztályhoz való tartozás nem jelenti automatikusan a magas fokú politikai-világnézeti tudatosságot. Nem szükségképpen testesülnek meg minden egyes munkásban az osztály tulajdonságai. Az igaz azonban, hogy a munkások – mivel az új társadalom nekik adta a legtöbbet, a hatalmat –, könnyebben azonosulnak a politikával, a szocialista világnézettel.

Visszaemlékezésemben más helyütt beszámolok a vidéken, a falun, a parasztemberek között szerzett benyomásaimról. Itt most az idéződött fel bennem, hogy mennyi élményt és tanulságot nyújtott számomra az értelmiségi dolgozók között végzett szakszervezeti munka. A szakszervezeti mozgalom és az értelmiség kapcsolata a 60-as évekre már gazdag hagyományokra tekinthetett vissza. A haladó gondolkodású értelmiségiek közül különösen a műszaki értelmiség vállalt részt a szakszervezeti munkában, s épített ki az ipari munkásokkal

szoros, szilárd kapcsolatot. A szakszervezetek is segítették a tehetséges munkásokat és parasztokat értelmiséggé válásukban; segítették az értelmiségi utánpótlás, az új szocialista értelmiség létrejöttét. A szakszervezetek ágazati-iparági szervezkedése csökkentette a szakmai elzárkózást, megteremtette az értelmiségiek és más dolgozó rétegek szakszervezeti együttműködésének főbb keretét is. Ekkorra már a szakszervezeteknek mintegy negyedmillió értelmiségi tagja volt az ipari szervezetekben, de a többségük az értelmiségi, alkalmazotti szakszervezetekben tömörült.

Az értelmiség körében végzett szakszervezeti munka a mozgalom elválaszthatatlan része lett. Az értelmiség alapvető céljai és törekvései azonossá váltak az egész mozgaloméval. A szakszervezeteknek az értelmiségi dolgozók között végzett munkája tehát együtt alakult és fejlődött a mozgalommal. Ezt az értelmiségi dolgozók is mindjobban méltányolták.

Az alkotó értelmiség iránti megbecsülés egyik kifejezője volt a SZOT-díj megalapítása. A szakszervezetek és a haladó értelmiségiek között már a századforduló idején kapcsolat teremtdött, ez a két világháború között sem szakadt meg. E hagyomány folytatása volt a SZOT-díj, amelyben már kifejeződik a szakszervezeteknek, mint szocialista mecénásnak és a haladó művészetnek a viszonya is. A Szakszervezetek Országos Tanácsa évről évre díjazza a legjobb alkotókat, művészeket és írókat, akik tevékenységükkel, műveikkel a szocialista társadalmat szolgálják, akik eleven kapcsolatot tartanak a munkásokkal, segítik a szakszervezetek nevelő tevékenységét.

E kitérő után, visszakanyarodva a szakszervezetek pártirányításának a kérdésére, most már minden külön bizonyítás helyett is, úgy hiszem, elfogadható az a kijelentésem, hogy a szakszervezeti tagság összetétele nagy hatást gyakorolt a szakszervezetek működésére, és ez szorosan összekapcsolódott a szakszervezetek pártirányításának, vezetésének kérdésével is. A szakszervezeti tagság összetétele természetesen a szakszervezeti káderek nevelésében, a vezető testületek káderösszeté-

telében, a tisztségviselők felkészültségében is megmutatkozott. Természetesen a párt szervezeteinek, funkcionáriusainak is igazítaniok kellett munkájukon a szakszervezetekről vallott új felfogásnak megfelelően, s ez sem ment nehézségek nélkül, hiszen az új módszerekre való áttérés sohasem megy simán, zökkenőmentesen. A pártszerveknek, a pártbizottságoknak tanulmányozniok kellett a szakszervezetek munkáját; szem előtt tartva, hogy a szakszervezetek tevékenysége a pártonkívüli szakszervezeti tagok között a nevelésen és a meggyőzésen alapszik. Ezért, mint a pártmunkában általában, a szakszervezetek irányításában különösen nincs helye semmiféle parancsolgatásnak. A pártszervezetek feladatát képezte, hogy elsősorban a szakszervezetek területi és vállalati szervezeteinek vezetésében segítsenek, hogy elsősorban itt lépjenek fel a szakszervezeteket lebecsülő felfogások ellen.

A szakszervezetek pártirányítása ezekben az években tehát nagyon sokat kívánt a pártszervezetektől, pártszervektől. Ez azonban nem csökkentette a szakszervezetekben dolgozó kommunisták felelősségét. Igyekeztünk mindent megtenni, hogy a párt politikájából adódó lehetőségekkel a szakszervezeti mozgalom helyesen éljen. Arra törekedtünk, hogy a párt politikáját minél többen megértsék és a feladatok megvalósításában a párttagok és pártonkívüliek együttesen, közösen vállaljanak részt. Meggyőződésünk volt, hogy a párt helyes elvi politikája alapján, a szakszervezeti vezetés erősödésével és a pártszervezetek segítségével, jelentős fejlődést érhetünk el.

Érthető, hogy ebben az időszakban az is vitatott kérdés volt, hogy milyen módon, hogyan érvényesüljön a szakszervezeteken belül a pártirányítás, milyen módszereket alkalmazunk. Leninnek a szakszervezetekre vonatkozó tanításaiból indultunk ki. A választott szakszervezeti vezető testületekben kommunista csoportokat alakítottunk. Az MSZMP-csoportok feladata volt, hogy készítsék fel a kommunistákat a szakszervezeteket érintő párthatározatok megvalósítására. Ellenőrizték, segítsék a határozatok végrehajtását, szükség esetén je-

lezzenek az illetékes pártszervezeteknek. Közvetítsék az MSZMP politikájáról, határozatairól kialakult véleményeket az illetékes pártszervekhez. (Kommunisták és pártönkívkíliek véleményét is.)

A szakszervezetek választott szerveiben dolgozó kommunisták feladata volt, hogy a szakszervezeti testületek ülései előtt a pártcsoporton belül vitassák meg a párt határozataiból adódó főbb tennivalókat. Készüljenek fel arra, hogy a párthatározatok szellemében egységesen foglaljanak állást. Fontosnak tekintettük az MSZMP-csoportok tevékenységét a káderkérdések megoldásában, a kommunista vezetők kiválasztásában és nevelésében.

A szakszervezetek helyes pártirányítása tehát szükségessé tette, hogy a pártszervezetek ismerjék a szakszervezeti munkát, a vezető testületek határozatait, hogy megbecsült pártmunkának tekintsék a szakszervezetekben dolgozó kommunisták tevékenységét. Így alakult ki egészséges kapcsolat a párt- és a szakszervezeti vezetés között.

Ahhoz, hogy javuljon a szakszervezetekben dolgozó kommunisták munkája, változtatni kellett a pártirányítás módszerein is. El kellett érni a szakszervezeti vezetők, a szakszervezetekben dolgozó kommunisták rendszeres tájékoztatását, informálását.

Mindezek nyomán fokozatosan növekedett a pártszervezetek felelőssége a szakszervezetek munkájáért. A gyakorlatban megtestesült elvek és módszerek összegeződtek a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának a szakszervezeti munka időszerű kérdéseire vonatkozó 1966-os állásfoglalásában.

Pártunk az ellenforradalom leverése után a hatalom megvédésével és megszilárdításával, a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, a gazdaság irányítási rendszerének továbbfejlesztésével nagy történelmi feladatokat oldott meg.

Amint említettem, a revizionistáknak, az ellenforradalmi erőknek nem sikerült szétzúzniuk a szakszervezeteket. Hama-

rosan magukra találtak, a párt, a munkáshatalom oldalára álltak és hozzájárultak a gyors konszolidációhoz.

Az időszak, amelyre most visszaemlékezem, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének történelmi fordulata. Ha abból indulunk ki, hogy a szakszervezetek az egész népgazdaság, az egész társadalom érdekeit szolgálták, úgy érthető, hogy ezt a történelmi átalakulást is segítették. A tulajdon- és a termelési viszonyok gyökeres átalakulása a termelés fellendítésének a feltételeit teremtték meg. Mi, a szakszervezetekben dolgozó tisztségviselők, számba vettük, hogy a szakszervezetek mivel tudják közvetlenül segíteni a szocialista útra tért mezőgazdaságot. Az volt a nézetünk, hogy elsősorban a mezőgazdasággal szorosan kapcsolatban álló iparágak tevékenységének a javításában kell erőteljesen közreműködnünk. Csak így érhető el, hogy a mezőgazdasági termeléshez szükséges gépek, növényvédő és talajjavító szerek, eszközök mind nagyobb mennyiségben álljanak a szocialista mezőgazdaság rendelkezésére.

Mint már említettem, paraszti sorból származom. Őseim nincstelen mezőgazdasági munkások, szegény parasztemberek voltak, az én környezetemben nemzedékről nemzedékre a föld adta a csekélyke megélhetés forrását. A föld szeretete, a termés tisztelete bennem is élt, mint ahogy mindazokban, akik a „föld fiai”. Ezért a mezőgazdaság szocialista átszervezése számomra nemcsak politikai-gazdasági átalakulás volt, hanem érzelmileg is „megfogott”.

Magam is már gyerekként és ifjú fejjel a mezőgazdaságban dolgoztam. Tudtam, hogy milyen a paraszti munka, ismertem minden ága-bogát. Nagy öröm volt látnom, hogy miként erősödik falun az új élet. Jó érzés volt tapasztalni, hogy a tudomány, a technika, a gépek hogyan döntik le a régi hagyományok áttörhetetlennek tűnő falait. Ki ne emlékeznék azokra az időkre, amikor a traktorok, a kombájnok megjelenését a parasztok egy tekintélyes része kategorikusan ellenezte. Attól féltek, hogy a gépek tönkreteszik a földeket, „eleszik előlük a kenyeret”, és ők munka nélkül maradnak. E félelmeknek a

forrása a múltból táplálkozott. A felszabadulás előtt a nagybirtokok gépesítése a szegény emberek munkalehetőségének elvesztésével járt.

A régi paraszti élet kegyetlenül nehéz fizikai munkában telt. Az átszervezés után napról napra könnyebb lett a munka, és esztendőről esztendőre bővebben fizetett a föld is. Pártunk kettős feladatot oldott meg: úgy sikerült a szocializmus útjára vezetni a mezőgazdaságot, hogy egyidejűleg a termelés is növekedett. Ez jórészt annak volt köszönhető, hogy pártunk helyesen, alkotóan értelmezte a lenini hármasszót, a lenini szövetkezeti elveket, és sikerült a nagy átalakításhoz megnyerni a középparasztságot. Az akkor még ifjú szocialista mezőgazdaság, csak a szárnyait próbálgatta, de ez korántsem volt valami idillikus állapot. Igaz, nálunk Magyarországon a mezőgazdaság szocialista átalakítása nem gyújtogató, gyilkoló kulákság elleni véres, fegyveres harc közepette ment végbe mint a Szovjetunióban. Ezt a harcot – mint nálunk nagyon sokan ismerik – gyönyörű regényben örököltette meg a világhírű szovjet író Solohov „Új barázdát szánt az eke” címmel. Nálunk a harc vértelen volt, de a fejekben, az érzelmek világában ugyanolyan összeütközés, vívódás játszódott le, mint három évtizeddel korábban a Szovjetunióban. De ezt a harcot megnyertük – a magyar parasztsággal együtt, a magyar parasztságért, az egész népért. Új paraszti világ épült fel, amely egyre messzebb került a régitől. Ebben a gyökeres változásban a legértékesebbnek azt tartom, ami a paraszti lélekben, a paraszti gondolkodásban lejátszódott.

Talán még lesznek olyan művészek, akik tudnak majd ennek a nagyszerű, drámai időszaknak méltó emléket állítani. Nekem hiányoznak az olyan művek, alkotások, amelyek művészi módon ábrázolják ennek az átalakulásnak a vívódó embereit, a lelkek mélyen dúló viharokat, az új győzelmét a régi fölött. Erre az átalakulásra minden tekintetben a történelmi jelző illik.

A hatvanas évek elejétől mint a mesében, hétmérföldes léptekkel haladt az új úton a magyar mezőgazdaság, a magyar

parasztság. Régen a múlté az az időszak, amiben az alábbi történet esett meg. Az átszervezés után az egyik termelőszövetkezetben kora tavasszal a közgyűlés az időszerű munkákról tárgyalt, azt vitatták, hogy miből mennyit és hova vesse-
nek. A fiatal, lelkes agronómus előadta, hogy új termelési eljárást vezetnek be a kukoricatermelésben és magashozamú fajtákat szándékoznak vetni. Ismertette, ez sok egyéb mellett, azt is jelenti, hogy a hektáronkénti tőszámot 35–40 ezerre kell emelni.

A téesz-tagság képtelenségnek tartotta a fiatal agronómus által ismertetett vetési módot. Az egyik tapasztalt, tekintélyes parasztember felállt és kioktatta az agronómust meg a vezetőséget is: „még az öregapámtól megtanultam, akkor jó a termés, ha olyan ritkán vetik a kukoricát, hogyha az ökör lefekszik abban, egy szálát sem nyom el”.

A közös kukorica vetésénél a téesz-vezetésnek kegyes csaláshoz kellett folyamodnia. A család azonban – ahogy a kukorica kikelt – menten kiderült. Végül is olyan egyezséget kötöttek, hogy a háztájiban a hagyományos módon teszik a földbe a kukoricát.

A „nagy csata” a kukoricatörésnél dőlt el. Míg a háztáji kukorica – csövesen – 35 mázsát fizetett hektáronként, a közös föld termése annak több mint kétszerese, vagyis majdnem 80 mázsa lett.

Ebben a termelőszövetkezetben többet nem kellett agitálni a korszerű termelési eljárások és módok mellett. Ma már az erdő-sűrűségű, hektáronkénti 40–60 ezer tőszámú kukoricatáblák láttán sem csodálkozik senki. Sőt, ez a természetes.

*

A falun élő szervezett dolgozók összefogása éveken át megoldatlan volt. Ezt különösen azok a szakszervezetek érzékelték, amelyeknek tagsága a kisebb településeken, a falvakban dolgozott. Így például a közalkalmazottak, a pedagógusok, a postások. Ezek a szakszervezeti tagok gyakran magukra ma-

radva, a járási, körzeti központoktól távol éltek. A szakszervezetek pedig nem voltak képesek szorosan kapcsolatot tartani ezekkel a tagjaikkal. Pedig várták a segítséget, elsősorban munkajogi panaszaik elintézésében, munka- és életviszonyaik javításában, de művelődésük, szórakozásuk, sportolásuk szervezésében is.

A szocialista nagyüzemi mezőgazdaság megszilárdításában a falun élő szervezett dolgozók összefogása nagy erőforrást jelentett. Az említett dolgozók munkájuk, életük során állandó kapcsolatban álltak a falu lakosságával. Személyes, családi összetartozásban éltek a parasztsággal és ezért körükben nagy befolyással is rendelkeztek. Ez is indokolta, hogy létrehozzuk a szakmaközi bizottságokat. Egyébként a szakmaközi bizottságoknak még a régi, a szakmai szervezkedés idejéből hagyományaik is voltak.

A párt, a munkásosztály pozíciói a falun megerősödtek, a mezőgazdaság átszervezése előzte meg közvetlenül a hatvanas évek elejének legnagyobb hazai politikai eseményét, az MSZMP 1962-ben tartott VIII. kongresszusát. Ez a kongresszus állapította meg, hogy hazánkban leraktuk a szocializmus alapjait és napirendre került a szocializmus teljes felépítése. A kongresszusi előkészületek éreztették hatásukat a szakszervezeti mozgalomban is. Úgy láttuk, hogy lehetőségünk van – éppen a kongresszus nyújtotta elvi-politikai állásfoglalások alapján – szakszervezeti tevékenységünk további fejlesztésére is. A párt kongresszusa fő tennivalóink egyike, a gazdasági építőmunkát jelölte meg. Mivel pártunk politikájában alapelv az életszínvonal rendszeres emelése, ezért a gazdasági feladatok elvégzését úgy fogtuk fel, mint az anyagi javak növelésének kizárólagos útját.

A szakszervezetek egyetértettek ezzel a politikával. Munkájukkal segítettek, hogy az életszínvonal emelkedjék. A reáljövedelmek, a bérek, az alacsony összegű nyugdíjak, a családi pótlék emelésével, a lakásépítés gyorsításával növekedjenek. Azon voltunk, hogy az egészségre ártalmas munkahelyeken újabb dolgozó rétegek munkaideje csökkenjen. Átfogó

intézkedéseket sürgettünk a munkabiztonság, s az üzeme-gészségügy javítására.

A parasztság jövedelmi viszonyai ebben az időben jelentős véleménykülönbség forrása volt. Az MSZMP szövetségi politikájának megfelelően arra törekedtünk, hogy a parasztság életszínvonalát és ellátottságát közelítsük a munkásosztályéhoz. Ezzel erősíthettük a két osztály politikai szövetségét. Szükségesnek tartottuk azonban, hogy a parasztság jövedelmének növelésével együtt a munkásosztály reálbére és reáljövödelme – a nemzeti jövedelem gyarapodásával összhangban – évről évre rendszeresen emelkedjék. A két szövetséges osztály jövedelmi viszonyainak helyes kialakításában ezt tartottuk célravezetőnek.

Már akkor láttuk, hogy a munkásosztály és a szövetkezeti parasztság életszínvonalában, szociális és kulturális ellátottságában levő különbségek megszüntetése csak a nemzeti jövedelem növekedésének arányában lehetséges. Megvalósítása hosszabb időszak alatt érhető el. Kongresszusról kongresszusra újabb előrelépésről számolhatott be pártunk, s napjainkra nagy eredmények születtek már a munkásosztály és a termelőszövetkezeti parasztság helyzetének egymáshoz való közelítésében, e két nagy dolgozó osztály együttes felemelkedésében.

A másik nagy feladat, amelyről részletesebben szólni kívánok a gazdaságirányítás, ezekben az években napirendre került reformja. Sokan misztifikálták ezt a lépést, holott semmi különleges dologról nem volt szó. Csupán arról, hogy az élet változásait figyelembe véve, a szervezetben és a vezetésben is korrekció vált szükségessé. A szakszervezeti mozgalomban is akadtak olyanok, akik a gazdasági irányítás reformját csodaszernek tekintették. Úgy gondolták, hogy ez által minden nehézségünkön úrrá lehetünk. Mások támadták vagy kételkedve fogadták, csak az aggályaikat hangoztatták. A többség azonban reálisan fogta fel ennek a lépésnek a szükségességét. Úgy, hogy ez a reform nem örök érvényű, hanem olyan eszköz a kezünkben, amit az élet változásainak megfelelően

mindig tovább igazítunk. Az eltelt tízegynéhány esztendő tapasztalatai ezeknek a felfogásoknak adtak igazat.

A gazdaságban és irányításban elkezdődő változások új helyzetet teremtettek a szakszervezeti munka szempontjából is. Megkezdődött az azonos termelési profilú vállalatok összevonása. Ez maga után vonta a szakszervezeti alapszervezetek átalakítását. A távolabbi terveket figyelembe véve ekkor még azzal is számoltunk, hogy a szakszervezetek fokozatosan újabb feladatokat vesznek át az állami szervektől.

A gazdaságirányítás reformja jelentős változást eredményezett az üzemek életében. Növelte az üzemek önállóságát, de ezzel együtt a vezetők egyszemélyi felelősségét is.

Az új irányítási módszer egyik fő jellegzetessége abban fejeződött ki, hogy decentralizálta a döntési jogköröket. Oda adta a jogot, ahol az adott kérdésben a legmegfelelőbben tudnak dönteni. A legtöbb termelési kérdésben erre a legalkalmasabbak az üzemek, ahol a termelés folyik. A korábbi irányítási rendszerben a vezetők, és a beosztott dolgozók csak a központi terveket, előírásokat hajtották végre. A sokszor részletekbe menő utasítások gátolták a kezdeményezőkézséget.

A nagyobb önállóság nagyobb kezdeményezést és felelősséget is jelentett. Igaz, nem a gazdasági irányítás hibája, hogy egyesek még ma sem tudnak élni ezekkel a lehetőségekkel. A reform nyomán megnőtt a döntésekben és a végrehajtásban egyaránt felelős vezetők és a kollektívák egymásra utaltsága. Ez kedvezően befolyásolta az üzemi demokrácia erősödését is. Az új helyzet nagymértékben növelte a helyi szakszervezeti szervek szerepét, de felelősségét is.

Az azonos profilú vállalatok összevonása megkövetelte, hogy a gazdasági vezetés hatásköréhez, jogköréhez igazítsuk az üzemi szakszervezeti bizottságok önállóságát, hatáskörét. Az országos vállalatok központjában azonban nem akartunk az üzemi szakszervezeti bizottságok felett álló szakszervezeti szervet létesíteni. Azt terveztük, hogy a vállalat egészét érintő szakszervezeti kérdések eldöntését, a területileg illetékes

szakszervezeti középsszervek irányításával, a szakszervezeti bizottságok önállóan oldják meg.

Az üzemekben folyó szakszervezeti munkán is változtatnunk kellett. Nem volt az jó, hogy a szakszervezeti bizottságok többsége nem irányította a vállalati szakszervezeti életet, hanem a központban az „operatív ügyintézés” végezte. Hátterbe szorultak a műhelybizottságok, a szakszervezeti csoportok, a bizalmiak. Különösen így volt ez az olyan helyeken, ahol függetlenített tagjai voltak a szakszervezeti bizottságoknak. Itt a szakszervezeti bizottságok tagjai is sok esetben csak „asszisztáltak”. Az üzemekben a szakszervezeti taggyűlések határozatainak, döntéseinek érvényt kellett szerezni. A szakszervezeti bizottságok, a műhelybizottságok, a szakszervezeti csoportok, a bizalmiak között reális munkamegosztásra volt szükség.

Furcsállottam többek között a szakszervezeti bizalmiakkal kapcsolatos felfogást is. Sokat gondolkodtam azon, vajon miért nem tudunk jobban támaszkodni, építeni a bizalmiakra? Gondolataimban vissza-vissza tértek a felszabadulás előtti időszak tapasztalatai, amikor a mozgalom fő erőit a bizalmiak jelentették. A bizalmiak élenjáró harcosok voltak. S amikor a szakszervezetek feladatai megváltoztak, miért szorult háttérbe a bizalmiak szerepe? Be kellett látnunk, hogy ez a mi munkánk gyöngeségét mutatta. Az élet újból rádöbentett bennünket, hogy amilyen mértékben sikerül mozgosítanunk a bizalmiakat, olyan mértékben aktivizálódik a tagság, növekszik a munkahelyi életben a szakszervezet szerepe.

A bizalmiak helyzete a szakszervezeti tisztségviselők eszmei-műveltségi színvonalára is ráirányította a figyelmet. A szakszervezeti káderek nagy többsége derék, becsületes, osztályhű harcosa volt a mozgalomnak. E nemes és jó tulajdonságok ellenére mégis sok hibát követtek el. S ezek többsége a képzettségük fogyatékoságait mutatta. Ezért fordulhatott elő, hogy olykor az szb-elnök, vagy a titkár az egész választott vezető testületet „helyettesítette”, egymaga döntött olyan

ügyekben, amelyekben a taggyűlés, vagy a szakszervezeti bizottság lett volna illetékes.

A növekvő követelmények igényelték, hogy a szakszervezeti munkát közelebb vigyük a gyakorlathoz. Ezért arra ösztönöztük a szakszervezeti vezetőket, hogy idejük nagyobb részét töltsék az üzemekben, a vállalatoknál. Korszerűbb káderpolitikát akartunk azzal, hogy több fiatal, nőt, pártonkívüli munkást és alkalmazottat vontunk be a vezető testület munkájába. A mozgalmat hozzáértő, jól képzett, tapasztalt társadalmi munkások, munkásvezetők tömegeire akartuk építeni. Ezért évente több millió forintot fordítottunk olyan oktatási és iskoláztatási rendszer működtetésére, amely megoldja a tisztségviselők folyamatos és színvonalas képzését.

A szakszervezeti választásokat is az alapszervezetek erősítésére használtuk fel. Mintegy 300 ezer szakszervezeti tisztségviselőt választottak meg ekkor. A választási taggyűléseken a dolgozók erőteljesen bírálták a szakszervezeti munkát. Szavaikból ugyanakkor kiderült, hogy többségük nemcsak bírál, hanem kész cselekvően részt venni a munka megjavításában. Mindez arra is figyelmeztetett bennünket, hogy növelnünk kell a szakszervezeti demokráciát, de ezzel együtt a demokratikus centralizmust is. Ennek érdekében az alapvető határozatokat tervezetként, előzetesen széles körű vitára bocsátottuk. Kötelezővé tettük a vezetők beszámolását.

A gazdaság irányításának új rendszere, a decentralizálás, a helyi önállóság növekedése segítette a szakszervezeti demokrácia szélesítését, az üzemi demokrácia fejlesztését. Ennek érdekében a SZOT elnöksége sok tervet, javaslatot dolgozott ki. Ezekben kaptak helyet olyan elképzelések, hogy a szakszervezeti taggyűléseken vitassák meg a termelés legfontosabb kérdéseit is, a dolgozók anyagi, szociális ellátottságának és művelődésének helyzetét; a gazdasági vezetők számoljanak be munkájukról a taggyűléseken; a szakszervezeti bizottságok vállaljanak részt az üzemi, termelési és pénzügyi tervek kidolgozásában, ezek széles körű megvitatásában. Olyan elgondolásunk is volt, hogy a minisztériumok csak a

dolgozók által megvitatott és a szakszervezeti bizottság által támogatott vállalati terveket fogadják el. Fontosnak tartottuk, hogy az szb-k ellenőrizzék a Munka Törvénykönyvében foglalt előírások betartását, akadályozzák meg az emberek életét, testi épségét veszélyeztető gépek, munkahelyek üzemeltetését. A szakszervezeti bizottságok számára olyan jogköröket javasoltunk, amelyek birtokában a gazdasági vezetők kijelölésénél, beállításánál, munkájukról véleményükkel befolyásolhatják a döntéseket.

A szakszervezeti és az üzemi demokrácia fejlesztésénél számítottunk az akkor még külön szervként működő üzemi tanácsokra is. Az üzemi tanácsok és a szakszervezeti szervezetek közötti együttműködésben azonban voltak zavaró tényezők, amiket meg kellett szüntetni. A szakszervezetek életében bekövetkezett változások – a 90%-os szervezettség folytán – a munkahelyeken, az üzemekben a szakszervezetek alkották a demokratizmus legszélesebb, legközvetlenebb formáit és kereteit. Ezért a szakszervezetek felelősségének, jogkörének bővítését láttuk abban, hogy az üzemi tanácsok irányítását a szakszervezetek vegyék át.

A szakszervezetek természetesen abban az időben sem csak történelmi jelentőségű feladatokkal foglalkoztak, hanem a tagok, a dolgozók életkörülményeinek mindennapos gondjaival, ügyes-bajos problémáival is. Sok eszköz állt rendelkezésünkre. A politikai lehetőségek mellett törvény biztosította a szakszervezetek jogait, az élet- és munkakörülmények minden nagy és kisebb kérdésébe a szakszervezeteknek joguk volt beleszólni. Ezek birtokában a Minisztertanáctól a művezetőig a szakszervezetek különböző szervezetei jogilag megfelelő partnerek lehettek.

Sokaknak úgy tűnt, hogy a szakszervezetek „mindenbe beleszólnak”, pedig másról volt szó. Az élet- és munkakörülményeket érintő minden nagyobb kérdés eldöntése előtt a Minisztertanács igényelte a szakszervezetek vezető testületeinek véleményét. A minisztériumok, főhatóságok és a vállalatok gazdasági vezetői sok területen az élet- és munkakörülmé-

nyeket érintő ügyeket csak a szakszervezeti vezető testületekkel egyetértésben, vagy közös döntésben szabályozhatták. Az államilag hatáskörünkbe utalt területeken pedig, mint például a munkavédelem, a társadalombiztosítás igazgatása, az üdültetés, önálló szabályozási joggal is élhattunk.

Nagy lehetőségeket nyújtott a népgazdasági, a vállalati tervezésben a szakszervezeti véleményezési jog alkalmazása (ez kötelező választ írt elő a partner állami, gazdasági szervek számára). Élhattunk ellenőrzési jogkörünkkel is. Ezáltal betekintést kaptunk és beleszólhattunk egy-egy népgazdasági ág, vagy vállalat működésébe. A munkavédelmi ellenőrzés során közvetlenül is intézkedhettünk.

A jogokkal lehetett és kellett is élni, ugyanakkor a gazdaság irányításában tervezett változások, valamint a szakszervezetek szerepének további növelése új szakszervezeti jogokat igényeltek. Olyan jogokat, mint a gazdasági vezetők tevékenységének szakszervezeti véleményezése, valamint a kifogásolási (vétó-) jog és az egyetértési jog gyakorlásának szélesítése, egészen a szakszervezeti bizalmiak szintjéig.

A hatvanas évek első felében szembetűnő volt már az a fejlődés, amit a párt, a kormány együttes erőfeszítése következtében az életszínvonalban elértünk. Az életszínvonal-politikai intézkedések kidolgozásában jelentős szerepük volt a szakszervezeteknek. A kormány minden ilyen intézkedés esetében kikérte a véleményünket, javaslatainkat. Az illetékes állami szervek ezekre a szakszervezeti javaslatokra messzemenően számítottak és építettek. A dolgozók élet- és munkakörülményei határozottan javultak. Szerintem ez nemcsak a számokban, a mérhető eredményekben jutott kifejezésre, hanem abban is, hogy a panaszos ügyek – amivel engem mint a SZOT főtitkárát felkerestek – jellegükben megváltoztak. Nemcsak érdekes, hanem figyelemre méltó dolog az, hogy mikor mire panaszkodnak az emberek. Tapasztaltam, hogy az élet változásait a panaszok változásán keresztül is le lehet mérni.

Emlékszem olyan korábbi időkre, amikor tragikus helyzetű

emberek levelei, kérései kerültek hozzám. A háború utáni években apa nélkül maradt családok sorsa, árvaságra jutott gyermekek ügye, hadifogságból hazatért rokkantak bajai foglalkoztatták a közéleti embereket.

Erre az időre már zömében más típusú ügyekkel kellett foglalkoznom. Levelet kaptam például az egyik, volt szaktársamtól, egy öreg ácssegédőtől, aki ezekben az években a Szentgotthárdi Szociális Otthonnak a lakója volt. Azt írta: *„Kedves Brutyókám! Kérlek téged, meg Somogyi szaktársat, mint régi szaktársaimat, akik most a SZOT-nak felelős emberei vagytok és akiknek csak pár szavatokba kerül, hogy nyugdíjmelési kérésemet elintézzék.”* Bárcsak így lett volna, ahogy ez az én öreg szaktársam gondolta!

Rajta kívül ezekben az években sokan fordultak hozzám, többen arra kértek, hogy legyek segítségükre munkahelyük, állásuk megváltoztatásában. Igyekeztem, amennyire csak tudtam a hozzám fordulóknak támogatást nyújtani. Volt olyan eset, amikor közvetlen munkatársam kérte a támogatásomat. Egy alkalommal például az egyik szakszervezet főtitkára keresett fel. Elpanaszolta, hogy egészsége megromlott, egyre többet betegeskedik, és ez zavarja a munkájában. Azt kérte: kapjon felmentést a főtitkári munka alól és mint a szakszervezet elnöke dolgozhasson tovább. Az illető elvtárs viszonylag fiatal volt, mégis úgy láttuk, a kímélő munka elengedhetetlen a számára ahhoz, hogy felgyógyuljon. A SZOT elnöksége egyetértett a javaslatunkkal és a szakszervezet illetékes testülete elfogadta.

Volt aki azt kérte, hogy szeretne újból a szakszervezeti mozgalomban dolgozni. Egyik elvtárs például, miután 1951-ben elkerült erről a munkaterületről egyetemet végzett, fontos beosztásokban dolgozott. Az ellenforradalom leverésében is kiválóan helytállt, amiért magas kitüntetésekert kapott. Ennek az elvtársnak is támogattam kérését és visszavették ahhoz a szakszervezethez, amelyikből annak idején elkerült.

Az említetteken kívül még sok egyéb, nemegyszer különös ügyekben kerestek fel. Akadt aki egy tankönyv megírásáért

Munka közben az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságánál

Édesapám
fiatalkori
katonaképe

A piavei ütközetben
elesett édesapám
utolsó tábori levelezőlapja
az első világháborús
olasz frontról

St. 1918 3/4 en

Szeretett kedves feleségem.

Az én családjaím és anyám kívánsága jó
egészséget nekem halál és temetés van nekem
lett is viszont kívánság tudatom hogy
küldöltesz 20 katonát ha meg kaptam
innen ere. semmi különös újrag ere nincs
mégsem kaptam a díjazásom hogy
kaptam a segélyt a régi mód szerint úgy a
hogy elő volt írva márvidék szereltek
jelen. Tal. valószínű volt.

Edesanyámmal és húgommal az első világháború idején

Felszabadulás előtt, fiatal
ácssegédként egy építkezésen.
(A második álló sorban balról
a harmadik Brutyó János.)

Segédlevél 1932-ből

Egy régi építők ünnepén a Hűvösvölgyben fiammal és lányommal

Munkásörök között

*A Volgográdi Tervező Intézetben a magyar delegációval
a város újjáépítésének makettje előtt*

A Kínai Nagyfal előtt 1958-ban

*Ho Si Minh elvárs
köszöntése
70. születésnapján
Vietnamban*

Nagygyűlés Vietnamban 1960-ban

A magyar szakszervezeti delegációval 1960-ban Pekingben

*Beszélgetés Viktor Grisinnel
az SZVSZ ötödik világkongresszusán
Moszkvában*

Kádár elvtárssal Szlovákiában 1963-ban

Vietnamban 1966-ban a lebombázott Nam-Dinh-i iskola romjai előtt

*1966-ban Vietnamban
a Nam Dinh-i textilgyár
női légvédelmi
tüzérei között*

*Az SZVSZ budapesti
VB-ülésén
Louis Saillant-nal
és Renato Bitossival*

A CGT 35. kongresszusán.

Az első sorban balról az első Louis Saillant, az SZVSZ főttkára, a harmadik Benoit Frachon, a CGT főttkára.

Brutyó János a harmadik sorban balról az ötödik.

Megyei képviselői csoportülésen Nógrádban 1968-ban

1977-ben Gustav Husák elvtársnál

Feleségemmel és a négy unokámmal

járó honorárium ügyében. Egy másik kérelmező tolókoszi beszerzéséhez kért segítséget tőlem. Máskor meg üdülésekhez kérték a támogatásom. Ezek csak példák a sok ezer eset közül, amikben nem kis fáradság árán segítenem kellett.

De azt vallom, hogy a szakszervezeti tisztségviselő az *egyének* gondjaival, bajaival is köteles foglalkozni. Ez elválaszthatatlan része a szakszervezeti munkának. Még akkor is, ha bármilyen mértékben nő a szakszervezetek szerepe az országos feladatokban. Az apró, hétköznapi gondokat észrevenni, megoldásukat nem elhanyagolni – nagyon fontos szakszervezeti érdekvédelmi kötelesség.

Az a szakszervezeti ember aki „nem ér rá” foglalkozni az emberek ügyes-bajos dolgaival, a szakszervezeti munkát a lényegétől fosztja meg.

A dolgozók napi ügyeivel való foglalkozást fontos feladatnak tartottam szakszervezeti vezető koromban, és így vagyok ezzel most is. Igaz, hogy ebben reális mértéket kell alkalmazni, hogy ne essünk a másik végletbe. Nehéz megtartani az egyensúlyt, hogy mindkét irányban helyesen dolgozzunk, vagyis törődjünk a kis, mindennapos problémákkal, de ne vesszenek el szemünk előtt a mozgalom nagy feladatai sem. Szerintem ezt az egyensúlyt a szakszervezeti munka gyakorlatában lényeges dolog megtartani. Mondhatnám, hogy ez a munka művészete.

*

A hatvanas évek közepén a lakosság élet- és munkakörülményei nagyot változtak. Ezt számos tényező bizonyítja. Teljesé vált a felnőtt férfi lakosság foglalkoztatottsága. A munkások, alkalmazottak, parasztok egy főre jutó reáljövedelme 1960–65 között 18%-kal növekedett. Igaz, hogy ez elég egyenetlen növekedés volt. A reáljövedelmek kisebb hányadát tette ki a reálbérek emelkedése. Nagy vívmányként „könyvelhettük el”, hogy ekkorra már csaknem általánossá vált a társadalombiztosítás. Jelentős mértékben emeltük a

nyugdíjakat. Ebben az időszakban vezettük be a gyermekgondozási segélyt is. Ez nem kis tehertételt jelentett az államnak. Nemcsak azért, mert nagy összegű kiadásokat rótt a kormányra, hanem mert tovább növelte az amúgy is meglevő munkaerő gondjainkat. Mindezek ellenére, nagy horderejű társadalompolitikai lépés volt a gyermekgondozási segély bevezetése. Közel húsz esztendő tapasztalata mutatja, hogy jól bevált ez az intézkedés.

Megváltozott a lakosság fogyasztása. Az élettanilag fontos, értékes anyagokat tartalmazó ételek kerültek előtérbe. Növekedett a hús-, a vaj-, a tojásfogyasztás. Az előbbieknél is gyorsabban nőtt a lakosság iparcikk vásárlása. Az életszínvonal emelkedésére utaló tény, hogy a háztartásokban a villamosenergia-fogyasztás majdnem megduplázódott, a gázfogyasztás is ehhez hasonlóan emelkedett. Minden harmadik család tv-készülékkel rendelkezett.

A kulturális és a közművelődési kiadások is tükrözték az életnívó emelkedését. Az ezekre a célokra fordított kiadások több mint 50%-kal növekedtek. Az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésére egyharmaddal többet költöttek, mint azt megelőzően.

Az életszínvonal összetevői közül társadalmunkat – benne természetesen a szakszervezeteket is – a lakáshelyzet gyökeres megjavítása foglalkoztatta a legjobban. Annak ellenére, hogy a második ötéves terv ideje alatt a lakásállomány kb. 8%-kal növekedett – 280 ezer lakást építettünk –, mégis, a lakáshiány változatlanul nyomasztó gondunk maradt. A lakásmennyiség sokkal több volt, mint amit bármikor az ország életében felépítettek, de a népesség lélekszáma is gyarapodott –, kereken másfél százalékkal. A 100 lakásra jutó lakosok száma csökkent. Több lett a korszerűen felszerelt lakás. A lakásépítés tempója esztendőről esztendőre nőtt, de a lakásigénylők száma nem csökkent. Az elkeseredett, ingerült lakásra várók – sok esetben nehéz helyzetben lévők –, jelentős feszültséget okoztak.

A lakáshelyzet súlyos gondjait, még mint az építők szak-

szervezetének főtitkára, én is közvetlenül érzékeltém. Az 1960-as évek elejére azt terveztük, hogy ugrásszerűen megemeljük a felépítendő lakások számát. Az MSZMP Központi Bizottságának a munkásosztály helyzetével foglalkozó 1958. októberi ülése erre kötelezett is bennünket. A szakszervezetekben ez a határozat nagy megértésre talált.

A 15 éves lakásfejlesztési terv kidolgozásánál azt javasoltuk, hogy vegyünk számba minden lehetőséget és minden feltételt. Azt akartuk elérni, hogy az állami, a szövetkezeti, s a magán erőforrás maximális kihasználásával gyorsítsuk a lakásépítkezéseket. Úgy láttuk, hogy a lakásépítkezés az Építésügyi Minisztériumtól, az Országos Tervhivaltól, a beruházási szervektől egyaránt a gyorsabb és a gazdaságosabb építkezés feltételeinek a megteremtését követelik meg. Ennek a tervnek a teljesítése előtt komoly nehézségeket jelentett az, hogy az ország különböző területén egy időben túl sok építkezés folyt. Az erők szétforgácsolódtak. Kis létszámmal, hiányos gép- és anyagellátással építkeztünk. Ezért nyúlt el egy-egy beruházás építkezési munkája a tervezett időn túlra, ami nemcsak késedelmet jelentett, hanem lényegesen meg is drágította az építkezéseket.

Nem egy alkalommal szóvá tettem, hogy a felszabadulás előtt a 30-as években, amikor az új Lipótváros épült, egy szezon alatt – ami legfeljebb 7 hónapot jelentett –, 6–7 emeletes házakat építettünk fel. Pedig akkor a gépesítés a legminimálisabb volt. Nem lehetett belenyugodni abba, hogy a szocialista építőipar a jól képzett műszakiakkal, sok ezer szorgalmas építőipari szakmunkással, segédmunkással ne tudná megvalósítani azt, amit mi 30 évvel ezelőtt egyszerűbb eszközökkel, szűkösebb viszonyok között megcsináltunk.

A dolgozók egyetértettek azzal, hogy nagyobb erőfeszítést kell tennünk a lakás gondok enyhítésére. Ők maguk szorgalmazták a fordulatot. A 26. sz. Építőipari Vállalat kollektívája – műszakiak és fizikaiak – mozgalmat indított az építkezések idejének csökkentésére. Sokat foglalkoztunk akkoriban ezzel a témával. Gyakran vitatkoztunk a vállalatok

igazgatóival, a minisztériumok vezetőivel is. Emlékszem, Bondor József, a 26. sz. Építőipari Vállalat igazgatója – a későbbi építésügyi miniszter – élharcosa volt ennek a törekvésnek. Azt vallotta, hogy megvannak a lehetőségek az építkezési idő csökkentéséhez. Más vezetők is hasonló nézeteket vallottak. A szakemberek kimutatták, hogy az építkezési idő csökkentése 6%-kal olcsóbbá teheti az építkezéseket. Ennek érdekében olyan műszaki, szervezési rendszerek kidolgozása került napirendre, amelyekkel jobban lehetett koncentrálni a munkaerőt, a gépeket, az anyagot.

Meg kellett változtatni a lakások átadási idejét is. A lakásokat ugyanis jórészt az év második felében adták át. Csak-hogy azok a lakások, amelyek az év végére készültek el, többbe is kerültek és minőségileg is rosszabbak voltak, mint amelyeket még korábban fejeztek be. Éppen ezért amellettkardoskodtunk, hogy a lakások átadása egész évben folyamatos legyen. Azt szorgalmaztuk, hogy az adott évre esedékes lakások felépítését és átadását november közepéig fejezzék be. De ehhez el kellett érnünk azt is, hogy az építőipar minden év végére megkapja a következő évi tervét. A terv időbeni megismerése elengedhetetlen feltétele volt a következő évi sikeres munkának, annak, hogy a vezetők alaposabban és jobban felkészüljenek a következő esztendő tennivalóira.

A lakásigény a falvakban is megnőtt. A városi lakásépítkezések állandó növelése mellett el kellett látni a falusi lakosságot építőanyagokkal. Sokan vitatták a falusi magánépítkezések gyors ütemének a jogosultságát. Ennek ellenére a magánépítkezéseknek teret engedtünk. Még akkor is, ha a falun épült lakások nagy része valójában nem növelte a lakásállományt. Mert miről is volt szó? Arról, hogy a tsz-tagság – helyzete javulásával – lebontotta a vályogházakat, és a helyükbe téglából újat épített. Igaz, nem mindenhol ízléseset, szépet, modernet, de emberhez méltóbbat. Mindenesetre egyre több építőanyagra volt szükség. Ezért az építőipari anyaggyártásra nagy erőket koncentráltunk. Azon igyekeztünk, hogy az aratás, a betakarítás után, a TŰZÉP-telepeken legyen elég

építőanyag. Ugyanakkor az építőanyag-gyártást állította újabb, nem egy esetben nehéz feladat elé. Ennek az egyre növekvő igénynek a kielégítése politikai kérdés volt. Mert akadtak olyanok, akik szerint ne ösztönözzük a falusi otthonok korszerűsítését, mert ez nem növeli a lakásállományt. Mások azt kívánták, hogy a munkásokat juttassuk először lakáshoz és ne foglalkozzunk a meglevő házak korszerűsítésével. Ezek egyoldalú és hibás nézetek voltak.

A 60-as évek elején a lakáskérdés megoldása mellett – legalább ilyen súllyal – foglalkoztatta a szakszervezeti mozgalmat a dolgozók munkakörülményeinek javítása. Az ipar fejlődése sürgetően igényelte az újabb munka- és egészségvédelmi intézkedéseket. A szakszervezetek e területen is igen intenzív küzdelmet folytattak. Ennek tudható be, hogy az ipari termelés növelése, a foglalkoztatás emelkedése ellenére számszerűen is csökkentek a balesetek. Ugyanakkor az egyes területeken és egyes szakmáknál a balesetek súlyosságát tekintve, romlott a helyzet. Ezért felelősség terhelte az érintett szakszervezetek vezetőit, mivel nem követelték meg a balesetelhárításra és egészségvédelemre fordítható anyagi eszközök, beruházások maradéktalan felhasználását, a balesetvédelmi óvórendszabályok betartását. Az általános fejlődéstől elmaradt az üzemi rend és fegyelem, különösen a balesetelhárítási és egészségügyi felvilágosítás. Sok helyen a közömbösség, a lélektelenség is komoly akadályt jelentett.

A munkások testi épségének, egészségének védelmére, munkájuk megkönnyítésére, a nemzeti jövedelemből egyre több pénzt áldoztunk. Az erőfeszítések azonban nem voltak elegendők. Az eredmények nem állottak arányban a követelményekkel. Ezért az állami, a gazdasági szervek és a szakszervezetek együttes összefogására volt szükség, hogy a munkabiztonság érdekében felszámoljuk a nemtörődömséget és közömbösséget. Ugyanakkor ezt kívánta a termelés gyorsabb növekedése, az új, bonyolultabb gépek és berendezések üzembe állítása is. Úgy láttuk, hogy ebben a munkában a fő feladat: minden üzemben fokozni a vezetők felelősségét. Ezzel párhuz-

zamosan a szakszervezeteknek is következetesen kell élni jogaikkal a munkavédelmi rendelkezések szigorú betartásáért. A gazdasági vezetőktől meg kellett követelniük a nehéz, a munkaigényes, az egészségre ártalmas tevékenységek nagyobb arányú gépesítését, a korszerűbb, a biztonságosabb technológiát és munkaszervezést. Szükséges volt, hogy kedvezően befolyásoljuk a vezetők és a dolgozók szemléletét is. A baleseti veszélyeket reálisan látó, felelősségteljes gazdasági-műszaki vezetők nevelését tűztük ki célul. Támogattuk a kibontakozó „munkavédelmi őrség” mozgalmat, a munkavédelmi oktatást és nevelést. Ezekben az években hoztuk létre a SZOT munkügyi felsőfokú tanfolyamait – a mai Munkavédelmi Továbbképző Intézet elődjét. Ez megteremtette az alapját a felsőfokú munkavédelmi képzésnek. Ma már évente ötszáz gazdasági vezető, mérnök, szakszervezeti tisztségviselő kap speciális képzést. Kutattuk annak a módját is, hogy miként lehet a gazdasági-műszaki vezetőkkel, a dolgozókkal jobban megértetni a konkrét munkavédelmi intézkedések szükségességét.

Megkülönböztetett figyelemmel foglalkoztunk a mezőgazdaság munkavédelmi helyzetével. A nagyüzemi gazdálkodás gyors ütemű fejlődésével – a sok gép, vegyszer, a különféle agrotechnikai eljárások gyarapodásával – megnőttek a különféle, a tsz-tagok testi épségét veszélyeztető helyzetek is. Az akkori években mindezek következtében megnőtt a mezőgazdaságban a balesetek száma. A mezőgazdasági balesetelhárításnak ugyanis valójában nem voltak előzményei. Ezért segítenünk kellett a Földművelésügyi Minisztériumnak, és különösen a járási tanácsoknak a munkavédelmi tennivalók megismerésében és elsajátításában.

Ebben az időszakban állami, társadalmi és mozgalmi szervezetek részvételével létrehoztuk az Országos Munkavédelmi Bizottságot is. Ezzel kapcsolatban tisztázni kellett a szakszervezetek munkavédelmi jogkörét. Úgy fogtuk fel, hogy a jogkörünk elegendő, de arra kell törekednünk, hogy azzal – a dolgozók érdekében – megfelelően éljünk. Ennek igyekez-

tünk érvényt szerezni a mezőgazdaságban, az erdészeti gazdaságoknál és a vízügyi igazgatóságoknál. Ezért erősítettük a Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízügyi Dolgozók Szakszervezete (MEDOSZ) munkavédelmi tevékenységét. A munkavédelmi feladatok megoldásában nagy jelentőséget tulajdonítottunk a nevelő munkának és ezzel együtt a felelősségre vonásnak is. Nemcsak a vezetőkről volt itt szó, hanem „jobb belátásra kellett bírni” azokat a beosztott dolgozókat is, akik vagány-ságból, nemtörődömségből, fegyelmezetlenségből saját életüket, testi épségüket vagy a közvagyonot veszélyeztették. Ez nem mindig volt népszerű dolog. Egyesek azt akarták, hogy a szakszervezeti szervek az „érdekvédelem” címén nézzék el az óvórendszabályok megszegését, a védőberendezések, felszerelések alkalmazásának mellőzését. Magam is tapasztaltam, hogy ahol az előírás szerint védősisakot kellett volna hordani a munkásnak, esze ágában sem volt, hogy felvegye. Arra hivatkozott az illető, hogy a sisak viselésétől fáj a feje, s ezért kellemetlen hordania. Eszébe sem jutott ennek az embernek, hogy mennyivel „kellemetlenebb” lesz ha betörik a feje.

A munkakörülményeket szabályozó rendeletek és törvények tervezetének kidolgozása is a munkavédelmi tennivalók részét képezte. Az ilyen rendeletek kidolgozásában a szakszervezetek részt vettek. Ezeknek a rendeleteknek a sorsa elsősorban a vállalatoknál, az üzemekben dőlt el. Nagyot haladtunk előre, mégis előfordultak olyan esetek, amikor az üzemben vagy a minisztériumban egyesek magukra nézve nem tartották kötelezőnek a törvényes rendelkezéseket. Az volt az álláspontunk, hogy minden szinten és területen a szakszervezetek kötelessége a törvények és rendeletek betartása és betarttatása. A munkáshatalom törvényei mindenkire egyformán kötelezőek. Mindez egyre sürgetőbbé tette az új munkatörvénykönyv kidolgozását.

Ekkorra már egy évtizedes tapasztalat állt rendelkezésre azután, hogy a szakszervezetek átvették az államtól a társadalombiztosítási feladatokat. A társadalombiztosítás átvétele

összhangban volt azzal a törekvéssel, hogy a szocialista társadalom kiteljesedésével a szakszervezeteknek bizonyos állami funkciókat is át kell venniük.

A szakszervezeti mozgalom a társadalombiztosítás területén több mint 100 ezer aktivistát foglalkoztatott, mégis azt tapasztaltuk, hogy nem volt kielégítő e munka társadalmi bázisa. Szerintem az az ellentmondás is kiütközött, hogy a dolgozók ugyan a társadalombiztosítás intézményét a szakszervezetekhez tartozónak tekintették, viszont ez a szemlélet a társadalombiztosítás apparátusában nem érvényesült. Ennek a helyzetnek a kialakulásában közrejátszott, hogy a társadalombiztosítást több olyan rendelkezés szabályozta, amely ilyen ellentmondást teremtett.

Mégis a társadalombiztosítás nagyon sokat fejlődött, állampolgári joggá vált. Bővült a biztosítottak köre, emelkedett a szolgáltatások színvonala. A társadalombiztosítás továbbfejlesztése a munkások, a dolgozók még szélesebb körének a bevonását igényelte. Ez a munka azt is megkívánta, hogy javuljon a társadalombiztosítási, az üzemegészségügyi, a rendelőintézetek és a gyógyintézetek működése.

Ezekben az években bővítettük az üzemi társadalombiztosítási tanácsok jogkörét. A szakszervezetek átvették az üzemi kifizetőhelyek ellenőrzését és irányítását. Javult az üzemi nyugdíjelőkészítő bizottságok munkája, a nyugdíjmegállapító szervek tevékenysége, és ezáltal rövidebb idő alatt állapították meg a nyugdíjakat. Mindemellett egyre sürgetőbb lett a társadalombiztosítás egységes szervezetének kialakítása és önállóságának növelése. Ezzel azt akartuk elérni, hogy a társadalombiztosításban szükségtelen és párhuzamos szervek szűnjenek meg, valósuljon meg a társadalombiztosítás és az egészségügyi társadalmi irányításának egysége.

Jól emlékszem a Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ és az Országos Nyugdíjintézet összevonására, mivel ezzel az üggyel részleteiben is sokat foglalkoztam. A Munkaügyi Minisztérium a SZOT elnökségével együtt vizsgálta meg a Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ és az Ország-

gos Nyugdíjintézet összevonásának lehetőségét. A nyugdíjak megállapításával, folyósításával ugyanis ekkor még több szerv foglalkozott. A nyugdíjmegállapítás jogával rendelkezett: az SZTK, a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, a MÁV Nyugdíjhivatal, a Kisipari Szövetkezeti Kölcsönös Biztosító Intézet, az Országos Nyugdíjintézet. Ugyanakkor nyugdíjfolyósítással az Országos Nyugdíjintézet, a MÁV Nyugdíjhivatala, a Kisipari Szövetkezeti Kölcsönös Biztosító Intézet foglalkozott. Mivel a nyugdíjak döntő többségét az SZTK állapította meg és az Országos Nyugdíjintézet folyósította, ezért célszerűbbnek mutatkozott ezt a társadalombiztosítási tevékenységet egy intézmény keretében megoldani.

Másik félig-meddig állami feladatunk az üdültetés volt, amely a gondok mellett is sok örömet jelentett, személy szerint számomra is. Rendszeresen jártam az üdülőket, amelyekben mind több családos dolgozó tölthetett el gondtalan két hetet. Különösen örültem a gyermeküdülőknek. Ezekben megelégedéssel láttam, hogy a városi gyerekek milyen önfeledten élvezik a nyár, a játék, a szabad levegő örömeit.

A 60-as években a szakszervezetek üdülésszervező munkájában jelentős eredményeket értünk el. A szakszervezetek – kedvezményesen – közel 190 ezer felnőttet és 35 ezer gyermeket üdültettek évente. Igaz, hogy mind több és több ember kapott lehetőséget a kedvezményes üdülésre, mégis azt tapasztaltuk, hogy a fizikai dolgozók, a munkások részaránya jóval alacsonyabb a kelleténél. Pedig a többség jutalomként fogta fel, ha a szakszervezetek üdülésre, társasutazásra vagy külföldi pihenésre küldték őket.

Az üdültetés témájáról több dologban vitáink voltak, amik azóta már nyugvópontra jutottak. Vitát váltott ki például az, hogy ki mennyit fizessen az üdülőjegyért. Egyesek igazságtalannak tartották, hogy a nagyobb keresetűek annyit fizesse- nek, mint akinek kisebb a jövedelme. Az ilyen differenciálás- sal nem lehetett egyetérteni, hiszen ezen az alapon mindent más áron kellene annak fizetni, aki nagyobb keresettel ren- delkezik.

Abban is nézeteltérések voltak, hogy a szakszervezetek, a vállalatok külön-külön kisebb üdülőket építsenek-e, vagy pedig együttes erővel, nagyobbak építésére vállalkozzanak. Ez a vita, különösen a gyermeküdültetésnél volt éles. Én azokkal értettem egyet, akik szerint nem helyes szétforgácsolni a pénzt, az apróbb üdülők építésére, ez nem gazdaságos. A gyermeküdültetésre is vonatkozott ez. Elérkezettnek láttuk az időt arra, hogy felszámoljuk a „barakkokat”.

A szakmák külön-külön üdülőépítése nem mutatkozott járható útnak. A jövő tehát az anyagi eszközök összevonása volt. Kevés pénze volt mindegyiknek. Viszont a „kis” pénzek összeadásával így nagyobb üdülő épülhetett, ahol egyaránt üdülhettek textilesek, közalkalmazottak, vasasok. Az ezekben az években tervezett és megkezdett hajdúszoboszlói üdülő építését tartottuk – és azt hiszem, helyesen –, az építkezésben a követendő példának. Arra törekedtünk, hogy mindeütt alapelvnek tekintsék: az üdültetésben való részvétel alapja a jó munka, és az egészségügyi indokoltság. Igaz, hogy a gyakorlatban ez az elv sokszor csorbát szenvedett, s talán még ma is. Az üdülés jutalom jellegét erősítve, javítva a munkások arányát – így akartuk a szakszervezeti üdülést szociálpolitikai törekvéseink szolgálatába állítani.

Szó ami szó, életem legszebb évei között tartom számon azokat, amikor szakszervezeti tisztségviselőként a dolgozótársaim, a honfitársaim ügyes-bajos dolgaival törődhettem, terheket vehettem le vállukról, beleszólhattam életük jobbításába.

3 | A NEMZETKÖZI SZAKSZERVEZETI MOZGALOMBAN

Mint szakszervezeti tisztségviselőnek, a hazai munka mellett részt kellett vállalnom a nemzetközi szakszervezeti munkából is. Abban az időben – az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején – a nemzetközi tevékenység jelentős helyet foglalt el munkánkban. A személyes élmények alapján szólok a nemzetközi szakszervezeti mozgalom néhány emlékezetes eseményéről, az akkori időkről.

Az ellenforradalom utáni években a magyar szakszervezetek nemzetközi kapcsolataiban két tendencia érvényesült. Az egyik tendencia támogatásban fejeződött ki, ez elsősorban a szocialista országok szakszervezetei részéről és főként a szovjet szakszervezetek, valamint a kommunista befolyás alatt álló nagy nyugati szakszervezetek részéről nyilvánult meg. E szakszervezetek a maguk eszközeivel és lehetőségeivel messze-menően segítették a konszolidációt hazánkban. Emlékszem, az ellenforradalom után közvetlenül nemcsak élelemmel, gyógyszerrel, ruhaküldeményekkel, hanem főleg a munkásszolidaritás politikai, erkölcsi erejével, a magyar szakszervezetek melletti nyílt kiállással segítették a hazánk elleni belső és külső támadások visszaverését.

A másik tendenciát a tőkésországokban működő egyes szakszervezetek részéről tapasztaltuk. Ezek a szakszervezetek az imperialista törekvéseknek megfelelően, támadták a munkáshatalmat, és a tömegeik előtt a magyar szakszervezeteket mindenféle módon lehetetlenné akarták tenni. A legképtelenebb dolgokkal vádoltak bennünket.

A tőkésországok egyes szakszervezetei között akadtak olyanok is, amelyek kiszolgálva az uralkodó osztály politikai kampányát, a disszidenteket mint szabadságharcosokat karolták fel és dédelgették. Azért is hevesen támadtak bennünket, hogy tagadjuk az ellenforradalmi erők egyik követelését, a sztrájkhoz való jogot, mint olyant, ami a szocialista társadalmi renddel, a munkásérdekekkel összeférhetetlen. Mindezt úgy tállták a nyugati közvélemény előtt, hogy ők a szabadság igazi védelmezői, a munkásjogokért vívott küzdelem élharcosai, nem a magyar szakszervezetek, mert azok a munkásokat elárulták.

Az ötvenes évek végére új szelek kezdtek fújni. A munkáshatalom gyors konszolidációjának hatására, az előbb említett szakszervezetekben is egyes vezetők, de főleg az ottani dolgozó tömegek kezdték másként látni az úgynevezett „magyar ügyet”. Mind többen jöttek rá, hogy más a magyar valóság, mint amilyennek a tőkés és a demagóg propaganda bemutatta. Mindezek révén felélénkültek a nemzetközi kapcsolataink is. Nyilvánvaló, hogy sok belső és külső tényező játszott ebben közre. Ezek közül a külső tényezők közül nagy szerepe volt a Szakszervezeti Világszövetségnek is. Az SZVSZ sokat tett azért, hogy befolyásával, az egyes országok szakszervezeti mozgalmain keresztül hasson a munkásközvéleményre is. Az SZVSZ taglétszáma megközelíti a 176 milliót. Tagszervezetei öt földrészen, 70 országban dolgoznak. Az SZVSZ-nek csupán az Egyesült Államokban és Kanadában nincsenek szervezetei, de itt is több baloldali szervezettel működnek együtt. Az SZVSZ politikai befolyása jóval nagyobb annál, mint amit a taglétszám feltételez.

A magyar szakszervezetek is az SZVSZ alapítói közé tartoznak. A párizsi – 1945. őszi – alapító kongresszus óta aktív szerepet töltöttünk be az SZVSZ tevékenységében. A magyar szakszervezeti mozgalom tevékenysége elismeréseként az a megtiszteltetés ért bennünket, hogy az SZVSZ elnökéül legutóbb Gáspár Sándort választották meg.

Az SZVSZ a nemzetközi munkásösszefogás rendkívül fon-

tos szervezete. A megalakulás előkészületei visszanyúlnak a szovjet és a brit szakszervezetek II. világháború alatti találkozóira. Az SZVSZ új világhelyzetben alakult meg. Ekkorra az imperializmus legreakciósabb erőit, a fasizmust már megsemmisítették, a munkás- és néptömegekből elemi erővel tört fel a békevágy. Ez visszatükröződött az alapító okmányban, amely szerint a népek „soha nem engedik megisméltódní az elmúlt évek véres tragédiáját”.

A fasizmus elleni harcban, a munkás- és a szakszervezeti mozgalomban összekovácsolódtak a kommunisták, a szocialisták, a szociáldemokraták, a keresztényszocialisták, a demokraták és sok más, antifasiszta politikai csoporthoz tartozó tömegek. Az SZVSZ-ben ez a közös harcban keletkezett összefogás jutott érvényre, amely minden másnál erősebbnek bizonyult. A szervezett munkásság világszerte akarta az egységszervezet létrejöttét. Az SZVSZ megalakulása tehát olyan szervezeti egységet jelentett, amely nemzeti és nemzetközi méretekben egyaránt a dolgozók érdekeit, a munkásosztály közelebbi és távolabbi céljait szolgálta.

A fasizmus feletti történelmi győzelem legnagyobb áldozatát a Szovjetunió viselte. A szervezett munkásság nemzetközi összefogásáért is érthetően a szovjet szakszervezetek szálltak leghatározottabban síkra. A közös érdekekért és célokért összekovácsolódott egység nyomán megteremtődött a mozgalom szervezeti egysége. Ez azonban politikai kompromisszumot is jelentett, mert a tagországok közötti nézetkülönbségek megmaradtak.

Ezek a nézetkülönbségek 1945-ben éppen a közös szakszervezeti-politikai érdek következtében – nem játszottak lényeges szerepet. Az ideológiai nézetkülönbségek azonban 1948–49-re már felszínre jutottak. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy a II. világháborúból meggazdagodott Egyesült Államok a világ fölötti egyeduradalomra tört. Atomfegyverrel fenyegetődött. A világpolitikában új helyzet keletkezett, amely a „hidegháború” korszakát nyitotta meg. A tőkésvi-

lág propagandagépezete „a kommunizmus elleni keresztes hadjárat” címén ideológiai háborút indított, sőt ezt bevitte a munkásmozgalomba is. A kapitalista világ uralkodó körei tudatosan és nagy erővel, kiszámított taktikával és aknamunkával szétzilálták a mozgalom antifasiszta harcban egyesült erőit. Szembeállították a szociáldemokratákat és másokat a kommunistákkal, a Szovjetunióval és a szocializmus útjára lépő országokkal. Így következett be az SZVSZ-ben a szakadás, és alakult meg 1949-ben egy másik nemzetközi szakszervezeti tömörülés Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége néven. Ez kommunistaellenes törekvésekkel és jelszavakkal tömörítette soraiba az SZVSZ-től eltávolodókat.

Az 1949-es szakadás nemcsak szervezeti, hanem politikai szakadást is jelentett a szakszervezeti világmozgalomban. Az SZVSZ egyértelműen és határozottan a munkásosztály forradalmi erői, a haladás mellett foglalt állást. Fellépett a világunalomra törő, háborúval fenyegetődző imperialista politikával szemben. Ugyanakkor a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségének – az SZSZNSZ-nek – a zászlaja alá az elvakult kommunistaellenes erők gyülekeztek.

E közben, a világban történelmi jelentőségű események tanúi lehettünk. 1949-ben győzött a kínai népi forradalom. Afrikában és a Közel-Keleten megkezdődött az angol, francia, holland és belga gyarmatbirodalmak összeomlása. A régi gyarmatosítók helyébe törekvő Egyesült Államok szembe találta magát a felszabadító mozgalmakkal. Mindezek folytán a világpolitikában új erőviszonyok keletkeztek. Ez arra kényszerítette az Egyesült Államokat és más imperialista köröket, hogy taktikát változtassanak. Fel kellett adniok azt a tervüket, hogy egy új világháború kirobbantásával megsemmisítsék a Szovjetuniót, a szocialista világot. A Szovjetunió, a szocialista országok, a békét óhajtó erők kitartó erőfeszítései nyomán lassan töredezni kezdett a hidegháború jege, és az 1960-as évektől mind erőteljesebben tért hódított az államok közötti békés egymás mellett élés gondolata. Felismerték, hogy egy harmadik világháború a tőkésvilág pusztulásával is járna.

A szakszervezeti világmozgalom előtt új lehetőségek nyíltak a nemzetközi kapcsolatokban.

A nemzetközi szakszervezeti mozgalomban az 1949-es szakadás óta a legnagyobb változást Európában tapasztaltuk. Az ellentétes szakszervezeti csoportosulás között a hidegháború időszakában ezen a kontinensen volt a leghevesebb a szembenállás. Ahogy a hidegháború erői visszaszorultak, úgy erősödött mind a két fél akaratából a szándék a kapcsolatok normalizálására. Ez később az enyhülési folyamat kiszélesedése nyomán a rendszeres kapcsolatokig vezetett. Így jutottak el a közelmúltban Helsinkibe, ahol sor került a két szakszervezeti tömörülés néhány képviselőjének nem hivatalos, első találkozására.

A magyar szakszervezetek az SZVSZ egyes nemzetközi szakmai szövetségeiben is tevékenyen dolgoztak. Amikor még a MÉMOSZ főtitkára voltam, magam is, mint a végrehajtó bizottság tagja részese lettem az Építőipari Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség munkájának. Ezzel már bizonyos tapasztalatra tettem szert a nemzetközi szakszervezeti munkában. Akkor amikor 1959 végén a SZOT főtitkára lettem, kiterbélyesedett a nemzetközi elfoglaltságom, mivel az SZVSZ-ben is tevékenykednem kellett. Ez az eddigiektől jóval nagyobb figyelmet és munkát kívánt tőlem.

Az SZVSZ mint nemzetközi szakszervezeti tömörülés demokratikus alapokon áll. A legfelső vezető szerve a Szakszervezeti Világkongresszus, amelyet négyévenként hívnak össze. A kongresszusi küldöttek száma arányban áll az egyes tagszervezetek létszámával. Minden küldöttnak szavazati joga van. A Szakszervezeti Világkongresszus a határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, kivéve azokat amelyek a szervezeti szabállyal kapcsolatosak, ezekhez a küldöttek kétharmados szavazattöbbségére van szükség.

A magyar szakszervezetek képviselőjében az SZVSZ három kongresszusán voltam jelen. Mind a három figyelemre méltó fejezete a nemzetközi szakszervezeti mozgalomnak.

Először a IV. világkongresszus munkájában vettem részt,

amelyet 1957 őszen tartottak Lipcsében, nem sokkal a magyar ellenforradalom után. Mi magyarok, az érdeklődés középpontjában voltunk, mert főleg a tőkésországokból jött szakszervezeti vezetők, tőlünk igyekeztek közvetlenül informálódni az ellenforradalomról és az azt követő helyzetről. Emlékszem, hogy a japán, több latin-amerikai, afrikai, a finn szakszervezet képviselőit tájékoztattuk. Ezek a beszélgetések, viták, sokszor késő éjszakába nyúltak, de feltétlen segítették a tisztánlátást az úgynevezett „magyar ügyben”.

Nagy figyelmet keltett a világkongresszuson Gáspár elvtárs felszólalása, aki – Santinak, a CGIL (Olasz Szakszervezeti Tanács) képviselőjének hozzászólására válaszolva – tömören és frappánsan mutatott rá az ellenforradalom okaira és az ellenforradalom leverése utáni kibontakozás legfontosabb elemeire. Még a velünk szemben álló körök is érdeklődéssel hallgatták mondanivalóját.

A lipcsei világkongresszus idején lőtték fel az első szovjet szputnyikot. A küldöttek meghallgatták a világúrból jött jelzéseket. Lelkesen ünnepeltük a szovjet küldöttséget.

Nagy együttérzéssel fogadtuk az akkor még véres Batista uralom ellen küzdő Kubai Forradalmi Szakszervezetek képviselőit, akik hazájuk szabadsága érdekében kértek támogatást a testvérszervezetektől. Ezen a világkongresszuson már érezhető volt a gyarmati országok felszabadítási mozgalmának erőteljes kibontakozása. Még tartott az algériai háború, de már rengett a föld Afrikában, Kubában is a régi világ erői alatt.

Az SZVSZ V. kongresszusát 1961 decemberében tartották Moszkvában. Azt tapasztaltam, hogy e kongresszus visszatükrözte a világhelyzetben és a nemzetközi munkásmozgalmában lezajlott óriási változást. Míg Lipcsében egy sor afrikai ország és Kuba küldötte is arról beszélt, hogy szülőföldjén véres terror dühög, Moszkvában már 22 felszabadult fiatal afrikai ország delegátusai voltak jelen. Emlékszem egy afrikai küldöttre, aki a szónoki emelvényről büszke örömmel mutatta fel hazájának új nemzeti lobogóját, amit Afrika legma-

gasabb hegyére, a Kilimandzsáróra tűztek ki. Moszkvában már a kubai delegáció egy győztes forradalom üzenetét hozta el. Olyan ország képviselőjében szólaltak fel, amely amerikai földrészen a szocialista utat választotta.

A moszkvai világkongresszus méreteiben jóval meghaladta a lipcseit, és az osztályharcos szakszervezeti világmozgalom erőinek fejlődését tükrözte. Ezt nemcsak a növekvő számok fejezték ki. Moszkvában csaknem 100 ország körülbelül ezer képviselője volt jelen. Nagyon jelentős tény volt az, hogy sok olyan szakszervezet is képviseltette magát, amely nem volt tagja az SZVSZ-nek.

A moszkvai kongresszus a nemzetközi szakszervezeti mozgalom egységtörekvéseinek nagy, demokratikus fóruma volt. A vitában minden küldött szabadon kifejthette nézeteit. Több mint százan felszólaltak. A kongresszus munkájában tevékenyen részt vettek az SZVSZ-hez nem tartozó, olyan nagy tekintélyű autonóm szakszervezeti mozgalmak mint a japán SOHYO, a Pánafrikai Szakszervezeti Szövetség, az Arab Szakszervezeti Szövetség, a Chilei Egységközpont, Burma, Brazília, Libanon és más országok autonóm szakszervezeti mozgalmának képviselői. Érthető, ha a kongresszus résztvevőinek sokrétűsége miatt, felszínre kerültek az egymással szemben álló nézetek is.

A világkongresszus résztvevőinek a figyelme az emberiség előtt álló két nagy kérdésre összpontosult. Az egyik: hogyan őrizhető meg az emberiség békéje? A másik: hogyan számolható fel gyökeresen a gyarmati rendszer, s ebben milyen tényezők hárulnak a nemzetközi szakszervezeti mozgalomra.

Az SZVSZ tevékenységéről és feladatairól Louis *Saillant*, az SZVSZ főtitkára számolt be. Máig is emlékszem milyen nagy hatású, mély benyomást keltő beszédet mondott. Megragadom az alkalmat, hogy ezúton is szóljak Louis *Saillant*-ról, aki 1945-től állt az SZVSZ élén. Nemcsak a nemzetközi munkásmozgalom tekintélyes alakja, köztisztelőben álló, nagy tapasztalatokkal rendelkező szakszervezeti vezető volt, hanem egyben kitűnő ember is. A francia ellenállás kiemel-

kedő harcosaként ismerték. Igazi szónok volt, ízig-vérig francia. Fáradhatatlan és igényes volt a munkában, emellett szerette a vidámságot, az élet örömeit. De soha nem volt szeretlen, mindig tudta mindennek a határát és mértékét. Színes, vonzó egyénisége, szuggesztivitása, nemcsak mint politikust, hanem mint magánembert is szeretetre méltóvá tette. Szívesen jött Magyarországra, nagyon jól érezte magát nálunk. Sokat segített nekünk, különösen az ellenforradalom utáni időben. A nemzetközi munkásmozgalom sokat köszönhetett személyes tevékenységének. Munkásságát Lenin-békedíjjal ismerték el. Személy szerint engem meleg barátság is fűzött hozzá. Mélyen megrázott korai halála. A sors kegyes volt hozzám, hogy megismerhettem, dolgozhattam vele, tanulhattam tőle.

Az SZVSZ más vezetőiben is kiváló embereket ismertem meg. Nagyszerű egyéniségükkel, személyes példájukkal nekem is követhető eszményt adtak. Nagyon becsültem – az azóta már szintén elhunyt – Benoit *Frachon* elvtársat, a CGT (Francia Általános Munkásszövetség) főtitkárát, majd elnökét, aki szintén a francia ellenállási mozgalom legendás híré alakja volt. Tisztelet és tekintély övezte őt is az SZVSZ-ben. Ezt főként azzal vívta ki, hogy a vitákban célratörő, de türelmes, mértéktartó volt. Felszólalásai arról voltak híresek, hogy mindig alaposan, mélyrehatóan, sokoldalúan elemzett kérdéseket. Ő volt az, akire joggal lehet mondani, hogy „rá oda kell figyelni”. Emlékszem, az SZVSZ IV. kongresszusán is olyan mélyrehatóan elemezte a Közös Piacnak a munkáosztályra gyakorolt hatását, hogy a jelenlevőkben mély visszhangra találtak szavai. Meglepően éles realitással mutatta be, hogy a nemzetközi tőkés összefogás e szervezete miként szolgálja a kizsákmányolás fokozását és a munkáosztály elnyomását. Benoit Frachonra szintén nemcsak úgy gondolok mint harcostársra, hanem olyan elvtársra, akihez emberi közelségbe kerültem. Egy alkalommal átadta nekem a könyvét, amely harcairól, életútjáról szól. A könyvbe meleg ajánló sorokat

írt. Bár nem érték franciául, szeretettel őrzöm ezt a francia nyelvű könyvet, mert rá emlékeztet.

Tisztelettel és szeretettel gondolok két kitűnő – azóta már sajnos szintén elhunyt – olasz kommunista szakszervezeti vezetőre, Agostino Novellára, az SZVSZ elnökére, a CGIL (Olasz Szakszervezeti Szövetség) egyik vezetőjére és Renato Bitossira, aki ugyancsak az SZVSZ elnöke és az olasz szenátus tagja volt.

Nehéz időszakban dolgoztunk együtt Viktor Grisin elvtársal, aki abban az időben a VCSZPSZ (Szovjet Szakszervezeti Szövetség) elnöke, s az SZVSZ egyik alelnöke volt. Grisin elvtárs ma a Moszkvai Pártbizottság első titkára, az SZKP Politikai Bizottságának tagja. Nagy tudású, kitűnően felkészült, rendkívül higgadt és mértéktartó embert ismertem meg benne. Az ellenforradalom utáni gondjainkban, nehézségeinkben személyes segítséggel is támogatta munkánkat. Ha módját ejthetem, ma is arra törekszem, hogy személyesen is találkozzam vele. Jó érzésekkel őrzöm közös munkánk emlékeit.

Visszatérve az SZVSZ kongresszusaira, már a moszkvai V. kongresszuson is előre vetette árnyékát a kínai és albán szakszervezetek szakadár tevékenysége. Ez igazán nyilvánvalóvá az 1965-ös varsói VI. Szakszervezeti Világkongresszuson lett, ahol igen kemény küzdelem alakult ki a szakszervezetek egységét bontó, a munkásmozgalmat gyengítő tevékenységükkel szemben.

Mint említettem már, amikor a SZOT főtitkára lettem, egyre szélesedő nemzetközi kapcsolatok jellemezték a SZOT munkáját. Ezek nagy feladatot róttak ránk, mert a nemzetközi helyzet is mind bonyolultabbá vált. Ugyanakkor a belső feladataink sem voltak csekélyek. Nem gondoltam, hogy rövidesen olyan körülmények közé kerülök, hogy egykori harcostársainkkal szemben kell védelmeznünk a munkásosztály egységét. A magyarok közül szinte elsőként lehettem tanúja: hogyan törtek felszínre a kínai vezetés antimarxista, antileninista nézetei, szovjetellenes megnyilatkozásai.

Ismeretes, hogy 1959-ben, pártunk VII. kongresszusán a

népi Kínát úgy értékeltük, mint a szocialista világrendszer biztos támaszát. Ez az értékelés mai szemmel is tekintve az eseményekre, helytálló volt. Ki gondolta volna, hogy a háttérben néhány kínai vezető másra törekszik, mint amit mutattak?

Jómagam háromszor jártam Kínában, de azt mondhatom, hogy „három Kínát” láttam. *Először* 1958-ban, május elseji delegációval voltam a Kínai Népköztársaságban. Ekkor még őszinte, baráti légkör vett körül bennünket. Éreztük az emberek rokonszenvét, szinte ünnepi hangulat volt. *Másodszor* már másként alakult a találkozásom Kínával. A tömegek ekkor is rokonszenvvel, ünnepléssel fogadtak bennünket, de „fent” már gyülekeztek a viharfelhők, amit „lent” még nem érezték. *Harmadszor* 1966-ban jártam Kínában. Ekkorra már „fent” és „lent” is egyaránt zord volt a légkör. (De erről majd később szólok.)

Először a Szakszervezeti Világszövetség Főtanácsának 1960-ban Pekingben tartott ülésén történekről szeretnék bővebben megemlékezni. (A két kongresszus közötti időszakban a Főtanács az irányító testület, amelyet a kongresszus választ meg. Minden tagszervezet egy rendes és egy pótagot javasolhat a Főtanácsba. A Főtanács választja meg az SZVSZ elnökét, alelnökeit és a főtitkárt, valamint az Irodát és a Titkárságot. Két kongresszus között tehát a Főtanács az SZVSZ legfelsőbb politikai irányító szerve. A Főtanácsban a szavazási rendszer azonos a kongresszuséval.)

A Szakszervezeti Világszövetség Végrehajtó Bizottsága 1959-es bukaresti ülésén döntött úgy, hogy a Főtanács legközelebbi ülését 1960. május 1-re Pekingbe hívja össze. Végül nem május 1-én, hanem június első napjaiban ült össze a tanácskozás. Ez nagyon jelentős eseménynek indult. Először került sor az SZVSZ megalakulása óta arra, hogy Távol-Keleten ülésezzék a Főtanács. Fontosnak ígérkezett azért is, mert meg kellett határozni a szakszervezeti világmozgalom helyét a nemzetközi küzdőtéren, a békéért vívott harcban.

A magyar szakszervezetek képviselőjében utaztam a Főtanács ülésére Pekingbe, de előtte Vietnamba kellett mennem.

Úgy terveztük, hogy onnan utazom Kínába. A delegáció két tagja: *Harustyák* József elvtárs – aki az SZVSZ Számvizsgáló Bizottságának (a Számvizsgáló Bizottság ellenőrzi az SZVSZ adminisztratív és pénzügyeit) elnöke volt – és *Szilágyi* Sándor, a SZOT nemzetközi osztályának vezetője Pekingben vártak meg.

A Főtanács pekingi ülésének két napirendi pontja volt: az egyik a nemzetközi helyzet és ebben a szakszervezetek tenni-valói. Ennek a napirendi pontnak az előadója Louis Saillant lett volna, de megbetegedett. Helyette Marcel Bras, az SZVSZ titkára terjesztette elő az első napirenddel foglalkozó beszámolót.

A másik napirendi pont azzal foglalkozott, hogy a szakszervezetek hogyan járulhatnak hozzá a gyarmatosítás elleni harchoz. Ezt a referátumot – emlékezetem szerint – *Zacharias* elvtárs, az SZVSZ másik titkára tartotta.

A napirendi témákhoz csak annyit fűzök hozzá, hogy az SZVSZ – helyesen – egyre nagyobb figyelmet szentelt a nemzetközi helyzet, a békeharc ügyének. Síkraszállt az atomkísérletek beszüntetése és betiltása, a nemzeti szuverenitás védelme és a népek nemzeti függetlensége mellett. Fellépett az USA és más imperialista hatalmak külföldi katonai támaszpontjainak felszámolásáért, s az akkor folyó algériai háború beszüntetéséért, a japán–amerikai katonai szerződés hatálytalánításáért.

Emlékszem, hogy Marcel Bras a beszámolójában alaposan elemezte az akkori nemzetközi viszonyokat, a tőkésállamokban élő, dolgozó milliók politikai, gazdasági, kulturális és jogi helyzetét. Ebben az időszakban – jóllehet a nemzetközi feszültség csökkent – az osztályösszezapások nem mérséklődtek. Az Egyesült Államokban ezekben az években bontakozott ki az amerikai munkásosztály háború utáni legjelentősebb ellentámadása a kizsákmányolókkal szemben. Akkoriban hirtelen felerősödtek a sztrájkhullámok. Megállapították, hogy az ötvenes évek utolsó két évében a sztrájkmozgalom a korábbi 25 évhez képest négyszeresre növekedett. Erre az idő-

szakra esik a latin-amerikai országokban a munkásmozgalom és az egységtörekvések fellendülése. De Európában is szaporodtak a tömegmegmozdulások. Így például az angol, a belga szakszervezetek erőteljesen felléptek az atombázisok eltávolítása és az atomkísérletek beszüntetése érdekében. Úgyis szintén ebben az időben a japán szakszervezetek is nagy akciókat indítottak a SOHYO (a Japán Szakszervezetek Főtanácsa) vezetésével – az amerikai támaszpontok megszüntetéséért, az atomfegyverek gyártása ellen. Mindezekről nemcsak az előadó, hanem a hozzászólók is sokat beszéltek.

A felszólalók a gyarmati sorsban élő népek felszabadításával foglalkozó napirendnél megrázó képet festettek az akkori helyzetről. Ismeretes, hogy ezekben az években forrongott az egész afrikai kontinens. A függetlenségi mozgalom szinte orkánszerűen söpört végig ezen a földrészen. 1959-ben az afrikai népek accrai konferenciája után lázadás tört ki Belga-Kongóban, majd Közép-Kongóban, Nyasszaföldön, Francia Kamerunban és más területeken is.

Az SZVSZ Főtanács pekingi ülésén résztvevők megdöbbentő képet festettek a gyarmati országok népeinek életéről. Elővéve régi jegyzeteimet, ilyeneket látok, amikről ott beszámoltak: „Belga-Kongóban egy fehér ember hatvanötszörösét keresi egy fekete bérének, vagy hogy a gyarmati országokban heti 70–80 órát dolgoznak a munkások, mert nincs szabályozva a munkaidő.” „Madagaszkáron egy orvos jut 12 ezer emberre” és „Ruanda Urundiban ötmillió emberre 4 fogorvos.” „Belga-Kongóban 280 ezer a leprás”, „Algériában a gyermekek 90%-a trachomás”, „Dél-Afrikában a bennszülöttek átlagéletkora 36 év, az ott élő európaiaké 66 év.”

A gyarmati országokban kibontakozóban volt a nagy küzdelem. És előttük állt a nagy példa: Kuba. Tudvalevő, hogy Kubában 1959. január elsején győzött a forradalom. Egyébként a Főtanács pekingi ülésén már jelen volt az új Kuba képviselője is, akit nagy lelkesedéssel ünnepeltek a résztvevők.

Mindebből arra lehetne következtetni, hogy erősen progresszív nemzetközi tanácskozás volt Pekingben. Ennek indult,

de sajnos, mégsem így alakult. A kínai szakszervezeti vezetők ugyanis váratlanul támadást intéztek mindazon célok ellen, amikért a Főtanács síkraszállt. Támadásuk döbbenetesen hatott. Értetlenül álltunk a számunkra megmagyarázhatatlan magatartással szemben.

Döbbenetesen érintett engem is, jóllehet teljesen nem ért váratlanul ez a képtelenségnek tűnő kínai fellépés, mert már a Főtanács ülésének előestéjén, (amikor megérkeztem Pekingbe), bizonyos hírek eljutottak hozzám. A megérkezésem után ugyanis azzal fogadott Frantisek Zupka elvtárs, a Csehszlovák Szakszervezetek Központi Tanácsának elnöke – aki tagja volt az SZVSZ elnökségének –, hogy az elnökség ülésén a kínai képviselők megtámadták az SZVSZ politikai koncepcióját. Nagyjából elmondta, hogy a kínaiak a béke és a háború kérdésében velünk ellentétes nézeteket vallanak. Támadják az SZVSZ-t, de elsősorban a szovjet szakszervezeteket. Zupka elvtárs szavaiból arra következtettünk, hogy valójában és burkoltan, a Szovjetunió Kommunista Pártja és vezetői ellen fordultak.

Ekkor tudtam meg azt is, hogy az ülés később kezdődik, mivel – ahogy Zupka elvtárs is tájékoztatott – az elnökségben még mindig tartott a vita. Érthető, hogy a kiszivárgott hírek nyugtalanítóan hatottak az egész tanácskozásra. Pedig a küldöttek jó szándékkal, tenniakarással, s a jó ügy iránti bizalommal jöttek Pekingbe. A kínai vezetők viszont tudatosan és kiszámítottan ezt a fórumot használták fel arra, hogy nyíltan megtámadják a Szovjetuniót, a vele szövetséges szocialista országokat és az SZVSZ-t.

A szándék ma már nyilvánvaló, akkor azonban nehezen tudtunk felocsúdni meglepetésünkből. A kínai „házigazdák” viselkedése, egész magatartása visszataszító, sértő volt. Például amikor Li Csen-sen, a kínai szakszervezetek titkára felszólalt, az összes kabintolmácsot kiharangsolták a helyükről, és mindenki részére kínai tolmácsok fordították a beszédet, ami tele volt durva sértésekkel.

Példátlanul jártak el a Főtanács ülését befejező fogadáson

is, amelyet a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága adott a delegátusok tiszteletére. A fogadás már a kezdet kezdetén furcsának tűnt. Hiába voltak a szépen terített asztalok roskadásig tele, meg sem várták, hogy a vendégek befejezzék az étkezést, viharos gyorsasággal mindent eltüntettek. Bennünket pedig egy különterembe tereltek, ahol már jelen volt szinte a teljes kínai vezérkar – Mao Ce-tungot kivéve. Ott volt Csou En-laj, Teng Hsziao-ping a párt akkori főtitkára, Liu Sao-csi, Pen-csen, a pekingi pártbizottság első titkára, és sok más akkori vezető személyiség. A nagy készülődés, mint később kiderült, nem véletlen volt, mert megismételték azokat az agresszív támadásokat ellenünk, amelyekről már szoltam.

A delegátusok legnagyobb meglepetésére Li Csen-sen egy újabb előadást tartott, a háború és béke kérdéséről. Azt bizonygatta, hogy az imperializmus és a szocializmus közötti háború elkerülhetetlen. De ez – szerinte – nem rossz, sőt egyenesen üdvös, mert egy ilyen világméretű összecsapásban tíz- és százmilliók pusztulhatnak el, de végleg megsemmisül az egész kapitalizmus, és véglegesen győzedelmeskedik a szocializmus. Éppen azért – mondotta Li Csen-sen –, mert a háború elkerülhetetlen, nagyon veszélyes, sőt kifejezetten opportunista dolog ha a békéről, a béke védelméről beszélünk. Ez ellentmond a népek forradalmi akarátának és ügyük elárulását jelentené, ha háborúellenes politikát folytatnánk. A feladat tehát az – fejtette ki –, hogy készüljünk a háborúra. S mindazok, akik nem ezt teszik, vagy ezzel ellentétes nézeteket vallanak, azok „az igazi forradalom júdásai”. Ezek után a Szovjetunió Kommunista Pártját és annak vezetőit támadta. A Főtanács egyes tagjai azonban félbeszakították a beszédet. Kifejezésre juttattuk: mi azzal a tudattal jöttünk ide, hogy baráti találkozóra hívtak bennünket, ehelyett durva sértegetéseket kaptunk.

A vita hangneme nagyon élessé vált, sőt, a kínaiak részéről egészen otrombává. Emlékszem, hogy Benoit Frachon elvtárs udvariasan, de keményen szembeszállt, kifejtette, hogy járha-

tatlan és veszedelmes úton akarnak haladni. Grisin elvtárs szintén mértéktartóan, de határozottan rámutatott arra, hogy a kínai álláspont az egész emberiség számára elfogadhatatlan. Vádaskodásaikat visszautasította.

Jellemző erre a feszült hangulatra, hogy amíg a kínai vezetők ültek, a delegátusok egy része – akik nem értettek egyet a kínaiakkal – állva maradtak. Többségben voltunk akik álltunk. De voltak olyan küldöttségek is, amelyek ülve maradtak. Mások pedig hol felálltak, hol leültek.

Azóta már húsz esztendő telt el . . . és azok közül, akik akkor egyetérésüket kifejezve ültek, sokan belátták már, hogy tévedtek.

Az eddig említett kínai akciókat újabbak követték. Kiderült, hogy a sajtóban az SZVSZ Főtanács tagjainak a felszólalásait meghamisítva adták közre. Mégpedig úgy, hogy az eredeti szöveget a maguk szája íze szerint ollózták össze, és így a felszólalók által elmondottaknak teljesen más értelmezést adtak.

Többen, rajtam kívül ha jól emlékszem Viktor Grisin és a lengyel kollégám, Ignac Loga-Sowinski, tiltakoztunk e példátlan eljárás ellen. Tiltakozásunk – sajnos – semmiféle eredménnyel nem járt.

A Főtanács pekingi ülése hosszú ideig elhúzódott. A kínai küldöttség szándékosan húzta az időt, akadályozta az elnökség állásfoglalását. Tette ezt abból a célból, hogy minél többször lehetőséget teremtsen antimarxista nézetei terjesztésére. Ezen a módon is próbált torz elméleteiknek híveket toborozni. Az elnökségben a kínai akció következtében nem tudtak egyetértésre jutni az alapkérdésekben. Ezért nem készült el a dokumentum sem, amit a Főtanács elé kellett volna terjeszteni. A Főtanács ülését meg kellett kezdeni annak ellenére, hogy az elnökség továbbra is vitatkozott.

A Főtanács tagjai érthetően türelmetlenek voltak. Az ülésteremből ki-be járkáltak, nyugtalanság volt, mert teljesen szokatlan volt a szituáció a küldöttek számára. Emlékszem az SZVSZ alelnökei is valamennyien az elnökségben ülészektek.

Ezért engem kértek fel, hogy elnököljek. Ekkor került sor a Számvizsgáló Bizottság beszámolójára. Mint említettem, akkor magyar elnöke volt a bizottságnak, Harustyák József elvtárs személyében. Harustyák elvtárs még az előző napokban megkért, hogy a beszámolójáról mondjak véleményt. Megmondtam, hogy túl hosszúnak találom a beszámolót. Harustyák elvtárs erre jócskán kihúzott a beszédéből, de szerencsére nem gépeltette le újra, mert nagy szükség volt a hosszabb beszámolóra, mivel az idő haladt, s már valamennyi delegáció vezetője elmondta az otthonról kapott felhatalmazás alapján elkészült beszédét. De az elnökségben még mindig tartott a vita. Ezért azt mondtam Harustyák elvtársnak, hogy az egész beszámolót terjessze elő. Még azokat a részeket is mondja el, amiket kihúzott. Így próbáltuk menteni a helyzetet és húzni az időt, hátha az elnökség egyezsége jut és előterjeszti állásfoglalását a Főtanács elé.

Jellemző, hogy a késhegyig menő vita ellenére a kínaiak nagyon derűsnek mutatkoztak. Képmutató módon ismételtették, hogy „minden nagyszerűen megy”, „a helyzet kitűnő”. Pedig éppen a fordítottja volt az igaz. Ilyen ülésen sem azelőtt, sem azóta nem voltam soha. A kínai házigazdák a „véres harcot” egyesítették a keleti udvariassággal és mosolylyal.

A szünetekben rendkívüli eszem-iszomokat rendeztek, és minden nagyvonalúan és pazarlóan reprezentatív volt. Az étkezéseken felvonultatták a kínai és a francia konyha legkiválóbb ételkülönlegességeit. Egyéb ellátásban is megkülönböztetett figyelmet tanúsítottak irántunk. Ezzel párhuzamosan, ahol csak tudtak, útszéli durvasággal támadtak bennünket. Így bizony, a nagy trakta ellenére is keserű szájjal utaztunk el Kínából. Egy vigasztaló volt csak, hogy a Főtanács pekingi ülésének, az SZVSZ elnökségének határozataiban nem kaptak helyet a kínai követelések. Nem sikerült akarukat ráerőszakolni az SZVSZ vezető testületeire. E kínai utunkról tehát ilyen nyugtalanító, mélyen felkavaró érzésekkel, tapasztalatokkal értünk haza. Nehezen tudtunk mit kezdeni a kí-

naiak megnyilvánulásaiival. Nem láttuk még a valódi mozgatórugókat, mert a kínai pártvezetés később, csak annak az évnek a végén, a kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960-as moszkvai értekezletén fejtette ki hivatalosan is antimarxista nézeteit.

Hazaérkezésemkor nyomban félrevontam Somogyi Miklós elvtársat, a SZOT akkori elnökét – aki az MSZMP Politikai Bizottságának is tagja volt –, és röviden elmondtam neki, mi történt Pekingben. Emlékszem, ez egy szombati napon volt, már a késő esti órákban. Láthatóan őt is megdöbbenették a híreim. Somogyi elvtárs még vasárnap módot talált arra, hogy Kádár János elvtársat tájékoztassa az általam elmondottakról. Más szempontból is hasznosnak bizonyult a gyors informálás, mert a rákövetkező napon egy pártmunkásküldöttség utazott Kínába. Így lehetőség volt arra, hogy a Kínába utazó elvtársak is felkészüljenek arra, ami ott rájuk vár.

Akkor még én is, mások is azt reméltük, hogy ezek az antimarxista, antileninista megnyilvánulások olyan tévedések, amelyek vitákkal helyrehozhatók, tisztázhatók. Azt hittük, a kínaiak ellenséges magatartása átmeneti, s valahogy a dolgok helyrejöhetnek. Úgy képzeltük, megfelelő szintű pártérekkezetek, viták rendezhetik a helyzetet. Azonban a reményeink – mint azóta sok esemény bizonyítja – nem váltak valóra.

Ma már látnivaló, hogy a kínai vezetés még a világ legreakciósabb, legszégyenteljesebb rezsimejével is hajlandó lepaktálni. A szélsőséges tőkés körök előtt sem „szobatiszta” Pinochet tábornokkal, a chilei junta vezérével is tárgyalóasztalhoz ülnek, sőt erkölcsi, anyagi, diplomáciai támogatásban részesítik. Hátsó szándékkal kokettálnak az USA-val, NSZK-val, a NATO-val, odáig süllyedtek, hogy rátámadtak a hős vietnami népre. A kínai vezetők szovjetgyűlöletükben nagyhatalmi vágyaiktól megmámorosodva, nacionalista gögjükben elvakulttá váltak.

Mindezt 1960 nyarán még nem láthattuk tisztán. Jóval többet láttam már a harmadik, az 1966. évi kínai utazásom alkalmával. Ez időben már a „kulturális forradalom” anar-

chikus állapotai sújtották az országot. Mint említettem, ekkor már barátságtalan légkör fogadott. A kínai propagandakampány hatására a megtévesztett emberek ellenséget láttak bennünk.

Nem tartózkodtam hosszú ideig Kínában, mert tulajdonképpen Vietnamban, illetve Koreában tettem látogatást. Eközben érintettem a Kínai Népköztársaságot is. Az átutazások során mindkét esetben a kínai SZOT nemzetközi osztályának egy-egy osztályvezető-helyettese fogadott. A Koreába való utazás alkalmával a kínai SZOT osztályvezető-helyettese vacsorát adott a küldöttség tiszteletére. A vacsora befejeztével – ahogy ez illik – köszönetet mondtam a vendéglátásért és egyben sajnálkozásomat fejeztem ki, amiért nem sikerült – „e kiváló alkalmat felhasználva” – találkoznom a kínai szakszervezetek vezetőivel.

Szavaimra az osztályvezető-helyettes nagyon ingerült lett. Azt válaszolta, hogy a kínai szakszervezeti vezetők nem hajlandók velem tárgyalni, mert én az SZVSZ Varsóban tartott világkongresszusa tanácskozásán Kína-ellenes megnyilvánulást tanúsítottam. Hozzászólásomban ugyanis – a kínai vezetők szerint – szembehelyezkedtem álláspontjukkal, sőt otthon mindezt azzal tetéztem, hogy hazatérve beszámolómban szidalmaztam a kínaiakat. Kifejtette, mindezt ők úgy értelmezik, hogy aki ilyen nézeteket vall, az nem akarhat tárgyalni. Még azt is hozzátette, hogy a magyar szakszervezeti vezetők már 1964-ben Kína-ellenes tevékenységbe kezdtek, amikor a május 1-i meghívásuknak nem tettek eleget és nem küldtek delegációt Kínába.

Megpróbáltam visszautasítani a vádjait és kiigazítani a tévedéseit, kezdve azzal, hogy a varsói világkongresszuson a magyar küldöttség nevében nem én, hanem Gáspár Sándor elvtárs szólalt fel (ugyanis én már akkor a SZOT elnöke voltam, Gáspár elvtárs pedig a főtitkára). Kifejtettem, hogy bár én személy szerint teljesen egyetértek Gáspár Sándor felszólalásának tartalmával, de nem vagyok azonos vele. Az osztályvezető-helyettes szemlátomást meglepődött a tőlem hallotta-

kon. De bármit mondtunk neki, ő még négyszer ugyanazt, amit fentebb elmondott, megismételte. Feltehetően erre volt megbízatása. Mindezek ellenére igyekeztem türelmes, udvarias maradni. Végül úgy váltunk el, hogy a tőlem hallottakat jelentí feletteseinek. Hozzáfűzte, hogy ő lehetségesnek tartja a szakszervezetek közötti kapcsolat fejlesztését. Ez már a kiélezt szakaszban történt, s tulajdonképpen csak egyik megnyilvánulása volt annak az egyre hevesebb támadásnak, amit a kínai vezetés ez idő tájt produkált.

Az MSZMP Központi Bizottsága 1964-ben úgy értékelte, hogy új helyzet állt elő: a kínai vezetés az addigi alakoskodó politikáról a nyílt offenzívára tért át. Mint ismert, a Kínai Kommunista Párt vezetése a párt központi lapjában, a Renmin Ribaoan közzétette levelét és más formában is nyílt, provokatív céllal fejtette ki álláspontját. Egyébként minden lehető nemzetközi fórumot felhasználtak a támadásra és arra, hogy torz nézeteik nyilvánosságot kapjanak. Természetesen, a nemzetközi szakszervezeti mozgalomra is igyekeztek bomlasztó tevékenységüket kiterjeszteni. Az ellentét végül oda fajult, hogy a kínaiak, bár hivatalosan nem jelentették be kilépésüket a Szakszervezeti Világszövetségből, a 60-as évek közepe óta nem vesznek részt a közös munkában, minden kapcsolatot megszakítottak a világszövetséggel. A kínai pártvezetés végül továbbmenve a szélsőséges úton, gyakorlatilag megszüntette a szakszervezeteket Kínában. A közelmúltban fogtak hozzá a szakszervezetek újjáélesztéséhez.

Visszatérve a kínai utazásaimra, nem úti élményjelleggel, néhány epizódot azonban feleleveníték.

Sokfelé megfordultam Kínában. Jártam Sanghajban és Vuhanban e nagy ipari centrumokban. Jártam építkezéseken, mozdonygyárban, hajógyárban. Láttam textilüzemet, ahol faszervezetű szövőgépeken készítették a híres és színpompás kínai selymet, és mutattak olyan töltőtollgyárat, ahol a Parker-rendszerű tollakat állították elő.

Ez nem azt jelenti, hogy ezek az utazások elegendők volnának ennek az országnak a megismeréséhez, még inkább meg-

ítéléséhez. Kétségtelen, hogy Kínát nem szabad európai szemmel nézni. Ez akkor is így volt és nyilván ma is így van. Hiszen sajátágosan más körülmények, más történelmi fejlődés jellemzi ezt a nagy ázsiai országot, mint bármelyik európai államot. Utazásaim során szerzett tapasztalataim azonban elegendőek ahhoz a következtetéshez, hogy a kínai nép jobb sorsra érdemes, mint amit jelenlegi vezetői szánnak neki. Szorgalmas, szerény, alkotóképes, sokat tűrő és lemondani tudó embereket ismertem meg a kínaiakban: éppen ezért nagy bünt követnek el azok a vezetők, akik visszaélnek a helyzetükkel.

Az egyik emlékezetes tapasztalatom, hogy nagyon tervszerűen ment az emberek átgyúrása. Saját szememmel láttam abban a szállodában, ahol vendégként laktam, hogyan történik a vidéki párt- és állami funkcionáriusok átnevelése. Érezkelni lehetett azt a vaskövetkezetességet, amellyel beléjük sulykolták az ellenünk való gyűlölködést és Mao tanait. Valósággal fanatizálták őket és rajtuk keresztül a tömegeket.

Megvallom, amikor először jártam Kínában, első hallásra nekem is tetszetősnek tűnt az az intézkedésük, hogy a vezető beosztásban dolgozó kádereket időnként visszaküldték a termelőmunkába. Ezt azzal indokolták, hogy ne szakadjanak el a dolgozók tényleges gondjaitól és reálisan lássák a helyzetet. Ez kétségtelenül tetszetős és jól hangzik. De azóta kiderült, hogy a szándék más volt.

A kínaiak e látványos akciója is, szerintem az emberek gondolkodásának „átgyúrását” célozta. Azokat a kádereket, akik nem hajlandók „megérteni” a politikát és azt képviselni, ezen a címen szépen el lehet tüntetni; az ország egyik részéből a másikba küldeni, anélkül, hogy bárkiben ellenérzést keltene a leváltásuk. Sőt, a tömegek csupán azt hihetik, hogy a szokásos termelésbe-irányításról van szó. Az intézkedés jól szolgálja a vezetőellenes demagógiát is, amire szintén szükségük van az olyan vezetők ellen – akik nem hajlandók végrehajtani azokat a képtelenségeket amiket a legfelső vezetés rájuk erőszakol. A képzetlen tömegek jól hangolhatók a vezetőellenes

demagógiával. Ugyanakkor ezzel a módszerrel a renitenskedő kádert vagy sikerül lelkileg-testileg úgy összetörni, hogy engedelmes báb legyen a kezükben, vagy jobb esetben végleg ott felejtik, ahová átmenetileg kitették. Azt is tudjuk, sokakat fizikailag megsemmisítettek, áldozatai lettek annak, hogy nem értettek egyet a „politikai vonallal”.

Mindezáltal szükségképpen kialakulhatott egy olyan közép- és alsóbb szintű vezető réteg, amely minden eszközzel végig viszi az eltorzult felső vezetés akaratát. Így következhetett be, hogy egy idő után a tömegeket is sikerült a szisztematikus propagandagépezettel ellenünk hangolni. Ezt tapasztaltam, mint ahogy már utaltam rá, a harmadik kínai utazásom alkalmával, tizenöt esztendővel ezelőtt. Azóta nem jártam Kínában, viszont ismerem mindazokat a tényeket, amelyeknek alapján kijelenthetem, hogy a kínai vezetés minden népet veszélyeztető katasztrófapolitikája mindenekelőtt saját népét sújtja.

Sokszor elgondolkodtam azon, hogy a vezető káderek termelőmunkába való időnkénti visszaküldése sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem állja meg a helyét. Ezt a kínai vezetők is nyilván tudták. Igaz ugyan, hogy egy vezető beosztású ember ha közvetlenül a termelőmunkában vesz részt, közvetlen tapasztalatokat is szerez az ott dolgozók életéről, munkájáról. Csakhogy, közben nagymértékben csökken vagy elvész az a tapasztalat amit a vezetésben szerzett, és ami ahhoz kell: az áttekintőképesség, az informáltság, a szélesebb körű szakmai tudás, a dolgok folyamatosságának ismerete és még sok egyéb. Ennélfogva, ha visszakerül ismét vezető beosztásba, kezdheti jóformán előlről a vezetés abc-jét. Ugyanakkor a helyére nyilván egy tapasztaltabb embert ültetnek, ő pedig, aki csak időközönként vesz részt a fizikai termelőmunkában, érthetően kisebb hatékonysággal dolgozik, mint az, akinek ez főhivatása.

Minden országban – Kínában is – hiány van rátermett, gyakorlott, minden szempontból alkalmas vezetőkben. Tehát ez a módszer megengedhetetlen luxus. De van egy másik olda-

la is, hogy milyen hatású lehet ez az egyén életére. Elgondolkoztam azon, hogy egy olyan vezető beosztású ember, aki már régebben dolgozott a fizikai munkában, nyilván ügyetlenebb, mint a másik, aki gyermekkorától egyfolytában azt csinálja. Így tehát ügyetlenkedései miatt szégyelli magát, vagy előfordul az is, hogy gúny tárgyává lesz. Ha pedig az embert kigúnyolják, vagy szégyenkeznie kell, az senkire sem jó hatású. Ellenkezőleg! Elbizonytalanodik, szorongóvá válik, kedvét veszti, vagyis nemhogy fejleszti az egyént, hanem éppen fordítva. Elméletileg tehát szerintem így néz ki a látványos és demagóg módon „megideologizált” intézkedés.

Hozzátenném – eltekintve a kínai módszerektől –, nem amellettszörök lándzsát, hogy aki egyszer vezető beosztást kapott, az semmi körülmények között sem mehet vissza a termelésbe, ahogy a pesti szólás mondja: „aki egyszer sas volt, nem lehet veréb”. De ha valaki alkalmas a vezetésre, akkor azzal bízzuk meg, amihez legjobban ért, mert ott hozza a legtöbb hasznot. A társadalomnak ez a jó és nem az, ha valaki még csak átmenetileg is, kellő tapasztalat híján a termelésben ügyetlenkedik. Aki viszont a vezetésben ügyetlenkedik, azzal sem kötöttünk örökös szerződést. Neki is, nekünk is az a jobb, ha ő a termelőmunkában igyekszik jeleskedni.

Jó másfél évtizeddel ezelőtt azt is láttam, hogy milyen alapon tudják valamiféle egyensúlyban tartani a belső helyzetet a veszélyes politika ellenére. Akkor természetesen még nem ismertem fel az igazi szándékot, de már akkor is nagyon elgondolkodtam rajta. Amikor az üzemekben jártam, érdeklődtem a keresetekről, az anyagi ösztönzőkről. Az átlagos kereset havonta kb. 40 jüan volt, ez mintegy 360 Ft-nak felelt meg. Persze ez nagyon alacsony kereset. De ha a népi forradalom előtti kínai állapotokhoz viszonyítjuk, akkor természetesen óriási a fejlődés. Hiszen magában az a tény, hogy már nem haltak éhen az emberek, ez gyökeres változás egy olyan országban, ahol az éhhalál mindennapos esemény volt. A további fejlődés lehetőségeit nézve, érdekelt bennünket az anyagi ösztönzés. Az ilyen természetű kérdésekre az volt a válasz,

hogy „a kínai dolgozókat az imperializmus elleni harc ösztönzi”. Vagyis, tagadták az anyagi ösztönzők szerepét, és helyére olyan lélektani tényezőt próbáltak állítani, ami csak háborús veszély közepette, rendkívüli időszakokban indokolt és magától értetődő. Ez a háborús pszichózis békés körülmények között csak mindenféle manipulációkkal és ideiglenesen tartható fenn.

Azóta tudjuk, hogy kezdik már az anyagi ösztönzést is szükségesnek tartani, de a háborús hisztéria életben tartásával sajnos továbbra sem szakítottak. Sőt, kínai értelmezésben, az imperializmus fogalmába beletartoznak az általuk „szociál-imperializmusként” minősített Szovjetunió és a szocialista országok. Ha tehát az országot ilyen „veszély fenyegeti”, amiről nap mint nap igyekeznek „meggyőzni” az ország népét, akkor minden épkézláb embernek kötelessége a haza védelme. Ami természetesen akkor elfogadható lenne, ha volna ilyen veszély. Csakhogy a helyzet köztudottan fordított. Nem Kína forog veszélyben, hanem ő akarja veszélybe rántani a világot. Segítségért kiabál, hogy támadó céljairól elterelje a figyelmet. A területi követelések, a szovjetellenesség, a világban szuperhatalmakra és kis népekre való felosztása és egyéb, közismert kínai elméletek alkalmasak arra is, hogy a nacionalizmust felszítsák a népben.

A nacionalizmus veszedelmes méreg. Olyan, mint az ópium, miközben megöli az embert, az mégis rózsaszínben látja a világot. Könnyű elhitetni az emberekkel, hogy ők más népeknél különbek, tehetségesebbek, legyőzhetetlenek. A világtörténelem színpadán többen „szerepeltek le”, akik ilyeneket igyekeztek elhitetni népükkel. A következmény mindig katasztrofális volt. A nacionalizmus romboló ideológia. Nekünk magyaroknak is keserű tapasztalatunk van arról, amikor a nacionalista, sovinszta uszítás nemzeti rangra emelt politika volt. Nekünk igen nagy árat kellett ezért fizetnünk. Tehát saját tapasztalatunkból is jól tudjuk, hogy milyen veszedelmes helyzetbe került a kínai nép. A hazard politika, amit a kínai

vezetők folytatnak, nagy kárt okoz a szocializmus, a haladás, az enyhülés, a békés egymás mellett élés ügyének.

Amikor ezt a visszaemlékezést írtam, az amerikai elnök vendége volt Teng Hsziao-ping, a kínai miniszterelnök-helyettes. Ő is ott volt azon a bizonyos pekingi fogadáson, amelyről már szoltam. Lehetetlen elfelejtenem, hogy milyen hevesen bizonygatták a kínai vezetők: az imperializmus nem egyéb, mint papírtigris. Nem kell félni tőle! Kategorikusan kijelentették, ők soha nem kötnek barátságot az imperialistákkal. Ezt értelmetlennek tekintették. Azt vallották, hogy az imperializmussal képtelenség békésen egymás mellett élni, mivel annak természetéből fakad a háború. Azóta sok víz lefolyt a Jangcén... Teng Hsziao-ping nemrég a Fehér Ház parkjában Carter elnök oldalán sétálgatott. Úgy látszik, hogy egy gyékényen árulnak a legerősebb „papírtigrissel”.

Jó lenne azt remélni, hogy a történelem kereke Kínában is az igazság és a haladás oldalára fog fordulni. Őszintén kívánom ezt, elsősorban a kínai népnek, de magunknak és a világ népeinek is.

*

Már említettem, hogy két alkalommal – 1960-ban a SZOT főtitkáraként, 1966-ban a SZOT elnökeként – jártam Vietnamban, Ázsia e sokat szenvedett szocialista országában. Bár csak a Kínában tett látogatásokra is olyan jó szívvel tudnék visszaemlékezni, mint amilyenell a Vietnamban tett utaim emlékét idézem fel!

Sokfelé megfordultam Vietnamban, voltam a hanoi gépgyárban, a hanghai, a camphai szénbányákban, Haiphong kikötőjében. Azt hiszem, honfitársaim közül ebben az időben nagyon kevésnek adatott meg az a lehetőség, hogy megismerkedhessen Ázsia e természeti szépségeiben is bővelkedő országával. Vietnami utaim során a legmaradandóbb emlékeim mégis azok, amikor találkozhattam vietnami munkásokkal, parasztokkal, kezet szoríthattam a nép legendás hírv vezetői-

vel, Ho Si Minh elvtárssal, Le Duannal, a Vietnami Kommunista Párt főtitkárával, Pham Van Dong miniszterelnökkel, Hoang Quoc Viettel, a Vietnami Szakszervezeti Szövetség akkori elnökével és számos kiemelkedő elvtárssal.

Első vietnami utamra 1960 tavaszán került sor: küldöttségünket a május 1-i ünnepségekre hívta meg a Vietnami Általános Munkásszövetség, a vietnami szakszervezetek központja. A SZOT elnökségének megbízásából első voltam, aki 1960-ban a magyar szakszervezetek képviselőjében hivatalos baráti látogatáson jártam Hanoiban.

Nagy érdeklődéssel, nem kis izgalommal készültünk az útra. Már maga az utazás is érdekes élmény volt: két és fél napos repülőutat tettünk meg, kisebb megszakításokkal. Budapesten – amikor elindultunk – szép májusi tavasz volt. Moszkvában is már jó idő fogadott bennünket, de Omszkban és Irkutszkban kemény hideg volt, Hanoiban azonban, amikor a repülőgépből kiszálltunk, valósággal elkábított bennünket a trópusi meleg. Ezt a hőséget még a legmelegebb hazai júliusi–augusztusi nyárral sem lehet összehasonlítani. Árnyékban 38–40 fokos meleget mutattak a hőmérők és a páratartalom jóval a 90%-ot felelt meg. Így azután rögtön ízelítőt kaptunk az ázsiai éghajlatból.

A vietnami szakszervezeti vezetők, munkások képviselői, élükön Hoang Quoc Viet elvtárssal, kedves szívéllyel vártak, fogadtak bennünket. Egész vietnami látogatásunk alatt tapasztaltuk a rokonszenv, az elvtársi együvé tartozás érzését, ami abban is megnyilvánult, hogy nem a „fehér embert” látták bennünk, hanem osztálytestvérként láttak vendégül bennünket. Ez jelentős körülmény volt, hiszen Vietnam 90 évig nyögte a francia gyarmatosítók igáját. A „fehér emberek” számukra éhínséget, éhhalált, pusztító járványokat, nyomort és elmaradottságot jelentettek. A kegyetlenségeket a vietnamiak a „fehér emberektől”, a francia gyarmatosítóktól, majd az örökeikbe lépő amerikai imperialisták zsoldosaitól szenvedték el. Mégis, érzéseikben és gondolataikban tudtak

különbséget tenni barát és ellenség között, függetlenül attól, hogy milyen a bőre színe.

Bennünket, fehér embereket, testvérként tekintettek, ezt éreztük minden megnyilvánulásukban. De nemcsak a magyarokat, hanem például azt a francia nődelegációt is barátilag fogadták, amely éppen megérkezésünkkor lépett Vietnam földjére. A vietnamiak igazán szeretik a barátot, és gyűlölik az ellenséget. Az együvé tartozás és barátság alapja nem a bőr színe, a nemzetiségi hovatartozás, hanem a közös célok, azonos érdekek. A vietnamiak felismerték, hogy bár a magyar embereknek más a külsejük, más ország földjének szülöttei, de velük azonosak eszméink, céljaink.

Ezen a májuson – 1960-ban – Vietnamban még béke volt. Ekkor még nem tudtuk, hogy a két háború közötti lélegzetvételnyi szünet ez csupán.

Amerre az országban megfordultam, láttam, milyen hihetetlen szorgalommal és áldozatvállalással törekednek arra, hogy kilábaljanak a háború okozta nehézségekből. Örömmel tapasztaltuk a békés építőmunka kezdeti sikereit. Ottjártamkor már jórészt felszámolták a második világháború és az 1946–54 közötti harcok rombolásait: helyreállították a gazdaságot, a termelést. A hároméves népgazdasági terv nyomán, a nemzeti jövedelem évente több mint 10%-kal, az ipari termelés több mint 22%-kal, a mezőgazdaság termelése pedig évi 4,5%-kal emelkedett. Túl voltak a földreformon is, aminek során 10 millió paraszt kapott földet. Vietnamban is azé lett a föld, aki megműveli. Államosították ekkorra a francia tulajdonban levő nagyüzemeket. Újjáépítették az ipari bázisokat, és mindemellett mintegy félszáz új üzemet is létesítettek. A tőkés vállalatok fokozatosan állami tulajdonba kerültek, vagy magán- és állami vegyes vállalatokká alakították át azokat. Abban az évben, amikor Vietnamban jártam, állapították meg, hogy befejeződött a társadalom szocialista átalakítása. Túlsúlyba jutottak a szocialista tulajdonviszonyok, lerakták a szocializmus alapjait. Vagyis minden erejüket a békés alkotás, hazájuk felvirágoztatása kötötte le.

Graham Greene *A csendes amerikai* című regényében az angol újságíró ezt mondja: „... északon, Tonkin tartományban, ahol a franciák akkoriban erősen tartották a Vörös-folyó deltáját, s vele együtt Hanoit, s az egyetlen északi kikötővárost, Haiphongot, ez volt a legfőbb rizstermelő vidék, s amikor a termés beért, rendszeresen megkezdődött az évenként megismétlődő csata a rizsért.”

A vietnami népről ezt írja Graham Greene: „Elég rizst akarnak ... Azt akarják, hogy ne lőjenek rájuk. Azt akarják, hogy az egyik nap olyan legyen mint a másik. Nem akarják, hogy mi fehérbőrűek mondjuk meg nekik, hogy mit akarnak ...”

Igaza van Greene-nek. A vietnamiak – mint minden más nép – élni akarnak, békében és úgy ahogy maguk határozzák el. A vietnami nép él és élni fog, mert erős, szívós, legyőzhetetlen, mint ahogy legyőzhetetlen az eszme, amely vezeti, s a cél, amelyet egységesen követ.

Vietnamot akkor úgy láttam, mint egy olyan országot, amely a sok évtizedes francia gyarmati elnyomás, a háború következtében iparilag és mezőgazdaságilag fejletlen, de hatalmas tenniakarással küzd azért, hogy megszabaduljon a méltatlan örökségtől. A francia gyarmatosítók szándékosan nem teremtettek Vietnamban igazi ipart. Elhanyagolták a mezőgazdaságot, a közlekedést. Egyetlen cél vezette őket: az ország természeti kincseinek, a szénnek, a fának, a vasércnek és a színesfémeknek a kirablása.

Vietnamban csak a második világháború befejezése után foghattak hozzá önálló gazdaság, önálló ipar megteremtéséhez. Ez a feladat hatalmas anyagi eszközöket, szakemberek ezreit, tízezreit igényelte. Ebben elsősorban a Szovjetunió és a többi szocialista ország segített Vietnamnak.

A nagyüzemek, a bányák, a nagybankok, valamint a francia tőkés érdekeltségek államosítása után az ipar fejlesztése, a nehézipar megteremtése volt a következő feladat. Sok új üzemet, erőművet, gépgyárat, élelmiszerfeldolgozó-üzemet, halkonzervgyárat építettek. Megkezdődött az ország villamo-

sítása is. Mindenhol nagy gondot okozott a szakember, a szakképzettség hiánya, a szaktudás alacsony szintje.

Jártam a szovjet segítséggel épített hanoi szerszámgépgyárban. Ez akkor a legmodernebb gépekkel felszerelt, körülbelül 1400 munkással dolgozó üzem volt. Sok fiatal dolgozott itt. Elmondták, hogy mindössze 4 mérnökük van, és nagyon kevés a szakmunkásuk is. Feltűnt, hogy egy-egy gépnél többben is dolgoznak. Megkérdeztem, hogy ez miért van így. Vendéglátóink megmagyarázták, hogy a munkafolyamatokat felbontják, több kisebb egységre osztják, így a dolgozók számára egyszerűbbé válik a szakmai fogások elsajátítása. Ezzel igyekeznek ellensúlyozni a szakképzettség hiányát.

Elmondották, hogy ezt csak átmeneti megoldásnak tekintik, mert gyorsított ütemben képezték a szakmunkásokat. Az üzem dolgozói közül 600-an vettek részt esti, szakmai képzésben. Rajtuk kívül sokan jártak szakmai továbbképző tanfolyamokra is. Ezekkel a gondokkal küzdöttek az egész országban, de a megoldásuk módszereiben rendkívül leleményesek voltak.

Meglátogattam Hanoi egyik vasgyárát is. Emlékszem, hogy ez az üzem baráti kapcsolatban állt a Csepel Művekkel. A gyárat még a háború alatt létesítették az őserdőben. A hadsereget látta el hadianyaggal, fegyverrel. Igazgatója a gyár egyik alapító tagja volt. A háború után a gyárat Hanoi-ba telepítették át. Még ott zakatoltak a régi gépek, de már működtek az újak is. A munkások kegyetlenül nehéz körülmények között dolgoztak. Az öntöde nem volt más, mint egy szérűhöz hasonlatos épület, amelynek földes volt a padlózata. Ezen szállították az égő öntvényt. A nehéz körülmények ellenére a munkások hőiesen helytálltak. S már készen álltak a tervek a gyár bővítésére, korszerűsítésére. Felépült ekkorra egy újabb, tágasabb üzemrész is. Az üzem termelékenysége minden nehézség ellenére is, egy év alatt 50%-kal növekedett.

Vendéglátóink megmutatták Hongha szénmedencéjét. Látuk – több száz kilométernyire Hanoitól – ennek a szénmezőnek egyik bányáját. Külszíni fejtéssel termelték ki itt a

szenet, férfiak és nők lapátolták, a gyarmatosítás idejéből visszamaradott rossz csillékbe. Iszonyúan nehéz volt ez a munka. Ameddig a szem ellátott, napfényben ragyogó szén-hegyeket láttunk. Éppen ottjártamkor lengyel szakemberek közreműködésével mérték fel a szénvagyont. E kincs – a fénylő fekete antracit láttán még inkább megértettem, miért ragaszkodtak a régi és az új gyarmatosítók – a franciák és amerikaiak – annyira Vietnam birtoklásához.

Egy termelőszövetkezeti látogatás során némi betekintést kaptam a vietnami mezőgazdaságba is. Ahhoz, hogy az itt szerzett tapasztalatok érthetőek legyenek, azt is el kell mondanom, hogy 1960-ban Vietnamban a megművelhető földterületnek alig a fele volt a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok birtokában. A másik felén még egyénileg gazdálkodtak. A kisebb-nagyobb parcellákon rizst és zöldségféléket termeltek.

Vietnamban művelésre alkalmas földterület csak a völgyekben, a kisebb medencékben, a Vörös-folyó síkságain található. Itt is szinte emberfeletti munkát követelt a legfontosabb terméknek, a vietnami emberek fő táplálékának, a rizsnek a termelése. A rizsföldeken a parasztok térdig érő vízben, iszapban gázolva vezették a hasig süppedő bivalyokat. Ilyen keserves munka árán sikerült a rizs termés hozamát 35–40%-kal a háború előtti színvonal fölé emelni.

A termelőszövetkezetben elmondották, hogy még sok a gondjuk, de a szövetkezeti tagok élete összehasonlíthatatlanul jobb, biztonságosabb, mint régen. Növekedett az ott dolgozók jövedelme. Már senki sem éhezett, és jutott rendszer ruhára is. Mindez csak akkor értékelhető igazán, ha tudjuk, hogy a népi hatalom előtti időben Vietnamban az éhínség mindennapos volt, és sokak osztályrészéül jutott az éhhalál. Megjegyezték, hogy régen jómódú parasztnak számított az, aki jóllakhatott. Erre mondhatták – joggal –, hogy mind több a „jómódú paraszt” Vietnamban.

Ezekben az években a mezőgazdasági termelés növelése érdekében két nagy feladat volt: az öntözés és a gépesítés fej-

lesztése. Nagyon kevés volt a gép, mert a sajátos körülmények folytán a Szovjetunióban, a Közép-Európában gyártott traktorokat, mezőgazdasági gépeket nem, vagy csak alig-alig tudták használni. A legtöbb helyen a kezdetleges és ősi mezőgazdasági szerszámokat használták. A fakapát, faekét. De már újíttattak rajta, mert az élet vaslemezzel erősítették meg.

A vietnami mezőgazdaság óriási rejtett tartalékkal rendelkezett. Ezt mutatta az is, hogy például a gyapot termelésében a háború előttinek a háromszorosát érték el. A rizsen és a gyapoton kívül bőségesen termett a juta, a gumi, a kukorica, a kávé, a tea, a déligyümölcs, a burgonya, a dohány és a szója is.

A termelőszövetkezetben különös élményben volt részem. Az egyik tsz-tag meghívott a házába. A ház bambusznád-ból épült, a bútort egy priccs és egy asztal képezte. Az asztalon egy hatalmas edény állt tele rizzsel. Ez volt a paraszt büszkesége. A ház falát jelszavak, feliratok díszítették, csak később tudtam meg, hogy miért. Vietnamban ugyanis ebben az időben kezdték tömegesen megtanulni a betűvetést. A gyarmati uralomnak nem állt érdekében, hogy a vietnami emberek írástudók legyenek, ezért az analfabetizmus óriási méretű volt. Minden 10 ember közül csak egy tudott írni-olvasni. A népi hatalom szembeszállt az írástudatlansággal. Elérték, hogy az 50 év alatti lakosok megtanultak írni és olvasni. Aki az írás-olvasás tudományának a birtokába jutott, az büszke volt erre. Ezt a tudását, ha tehette, meg is mutatta. Papírra írt jelszavakat tűzött a falra, sapkájára vagy mellére annak bizonyosságául, hogy ő már nem írástudatlan. Ily okból kerültek a feliratok az én vendéglátóm lakásának falára is.

Szeretek piacra járni, mert egy városról, sőt országról is sokat árul el, hogy milyen a piac. Egy alkalommal Hanoi piacára is elmentem. A friss zöldség- és gyümölcsshalom, a zsebongó tömeg az itthoni piacokra emlékeztetett. De volt itt valami, ami megragadta a figyelmemet és kíváncsivá tett. Idős, öreg nénikék kis csoportokban guggoltak, álltak körbe egy-egy tekintélyesebb külsejű embert. Vékony, öreges hango-

kat hallottam és időnként egy-egy nagyobb papírlapot emeltek a magasba. Később megtudtam, ezek az idős nők az abc-t tanulták a piacon. A jobban öltözött férfiak a tanítóik voltak. Minden eszközt, módszert, lehetőséget felhasználtak annak érdekében, hogy felszámolják a tudatlanságot.

Gondolom, aki távol van hazájától, ismeri azt az érzést, hogy egy-egy epizód, olykor egy ember, egy épület vagy táj az otthont juttatja eszébe, régi emlékeket, a hazai földet, embereket idéz fel. Magyarországtól 10 ezer kilométer távolságra Vietnamban is, nemegyszer otthoni érzéseket keltett bennem valami. Ezt éreztem Hanoiban, a munkások központi klubjában is. Nagygyűlést tartottunk itt, több mint ezer résztvevővel. A vietnami elvtársak ezt a nagygyűlést a magyar dolgozók, a mi küldöttségünk tiszteletére hívták össze. Itt adtuk át a Vietnami Általános Munkásszövetség számára a magyar szervezett munkások üdvözlését, ajándékát, és a Budapesten készített nagy hímezett vörös zászlót.

Már este volt, amikor a gyűlés elkezdődött. A hatalmas terem megtelt emberekkel, a családtagok is eljöttek. A hangulat, a környezet a régi otthoni, vidéki nagygyűlésekre, május elsejére emlékeztetett. Annak ellenére, hogy szinte fullasztó volt a meleg, mindenki a helyén maradt, figyelmesen hallgatták a beszédeket, amit gyakran megszakított a taps. A felejthetetlenül szép este hangulatára ma is jó érzéssel emlékezem.

Ritka szerencsének érzem, hogy találkozhattam és személyesen is megismerkedhettem Ho Si Minh elvtárrsal. Május 19-én volt a 70. születésnapja, akkor, amikor én éppen Vietnamban tartózkodtam a magyar delegációval. Szerettük volna köszönteni a születésnapján, bár tudtuk, hogy Ho Si Minh elvtárs a reá jellemző szerénységgel elhárított mindenféle ünneplést s azt kérte, ne küldjenek részére semmiféle ajándékot, „ez a nap is olyan, mint a többi” – mondta.

Kérésünkre azonban Ho Si Minh elvtárs és a vietnami házigazdánk mégis lehetőséget adtak arra, hogy a születésnapján találkozhassunk vele. A találkozás ma is erősen él

bennem. Vendéglátóink reggel 7 órára a régi kormányzósági palota parkjába kísérték bennünket. A palota a gyarmati uralom idején épült. Érthető izgalommal figyeltünk a palota bejárata felé. Azt gondoltuk, hogy itt fogunk találkozni. De meglepődtünk, mert a park fái közül egy kicsinyke házból jött ki, mint később megtudtuk, ebben a szerény épületben lakott. A vietnamiak mindennapi öltözkéiben, a hagyományos papucsban, végtelen egyszerűen, kedves mosollyal közeledett felénk. Bemutattak bennünket. A kölcsönös üdvözlések után köszöntöttük születésnapján, majd átadtunk egy üveg régi évjáratú Tokaji aszúborot. „Ezt a bort ismerem, jártam Magyarországon” – mondotta, majd tréfásan megjegyezte: „el akartam kerülni minden ünneplést és ajándékozást, de Önök, elvtársak, ezt jól kigondolták”. Ezután beszélgetni kezdtünk, arra biztatott bennünket, hogy alaposan nézzünk körül hazájában, mondjuk el, hol látunk hibát, mit kell kijavítaniok. Kifejtette, hogy nem nélkülözhetik a segítséget, tanácsot. Szükségük van a szocialista országok testvéri, elvtársi támogatására, hiszen nagy gondok, nehézségek közepette élnek. Kedves, jó hangulatú reggeli beszélgetés felejtethetlen emlékével távoztunk. Ma is becses ereklyeként őrzöm az általa aláírt fényképet, amelyet ekkor Ho Si Minh elvtárstól kaptam.

Évek múltán, 1966-ban a második vietnami utam alkalmával ismét találkoztam Ho Si Minh elvtárssal. Ekkor már háború dúlt Vietnamban, de a rendkívüli idők ellenére ismét talált módot arra, hogy küldöttségünket fogadja. Hazája nevében köszönetét fejezte ki a magyar népnek, pártunknak, kormányunknak és a szakszervezeteknek a testvéri segítségért, amit a nehéz történelmi helyzetben Vietnamnak nyújtottunk. Továbbá arról beszélt nekünk, hogy a vietnamiak elszántak, bármilyen hosszú, bármilyen nehéz legyen is a harc. A törekény, szelíd ember, amikor hazája ellenségeiről beszélt, heroikussá, elszánttá, keménnyé vált. Olyan suggesztív erő sugárzott belőle, amilyen csak igazi nagy emberekből, a nép igaz vezéreiből fakadhat. Biztos volt népe győzelmében. Meg-

ragadott bennünket hitével, meggyőződésével, mély hazaszeretetével. Szavaiból világosan kiderült az is, hogy ez a háború nemcsak a vietnami nép harca, hanem az egész szocialista világrendszer küzdelme a nemzeti függetlenségért, a népek szabadságáért, a békéért.

Vietnami látogatásunk végén a nemzetközi munkásmozgalom vitás kérdéseiről is beszéltünk vendéglátóinkkal. A vietnami elvtársakat fájdalmasan érintette a nemzetközi munkásmozgalom egységének bomlása. Kifejezésre juttatták, hogy mily nagyra becsülik a Szovjetuniót. A dolgozó nép első hazájának, a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló osztágának tekintették. Tragikusnak tartották, hogy a kínaiak szembekerültek a Szovjetunióval, ami a nemzetközi munkásmozgalomnak óriási kárt okoz, de emellett a vietnami népre még több szenvedést, nehézséget zúdít. Abban reménykedtek, hogy egyszer helyreáll az egység a nemzetközi munkásmozgalomban.

Megelégedéssel újságolták küldöttségünknek, hogy Koszigin elvtárs Vietnamban tett látogatása után érthetően erősödött a Vietnamnak nyújtott szovjet segítség.

A vietnami elvtársak megkérték bennünket arra is, hogy a Szakszervezetek Világszövetségében támogassuk ügyüket. Szükségük volt arra, hogy a Szakszervezeti Világszövetség, a nemzetközi szakszervezeti mozgalom e legnagyobb szervezete, kellő megértést tanúsítson a vietnami helyzet iránt.

Nem feladatom elemezni, értékelni Vietnam történelmi szerepét. Megemlítem csupán, hogy a Vietnami Dolgozók Pártja képviselői jelen voltak a kommunista és munkáspártok 1957-es és 1960-as moszkvai tanácskozásán. Elfogadták annak állásfoglalását. A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozására – nehéz helyzetükre való tekintettel – nem tudtak eljönni. De mind az előkészítés időszakában, mind pedig a nemzetközi tanácskozásra írásban juttatták el a testvérpártoknak álláspontjukat, hogy egyetértenek a kommunista és munkáspártok antiimperialista egysegítőrekvéseivel, és támogatják a nemzetközi munkásmozga-

lomban a nézeteltérések marxista-leninista alapokon történő megoldását.

Most majdnem egy évtizedet szaladtam előre. Visszatérek az 1960-as vietnami első látogatásom idejére. Arra az időre, amikor még béke volt az országban, Ho Si Minh elvtárs élt és jó egészségnek örvendett. Tevékeny éve volt ez a vietnami népnek. Akkor szeptemberben ült össze a Vietnami Dolgozók Pártjának III. kongresszusa. Látogatásunk időszakájában már megkezdődött a pártkongresszus előkészítése. E munka és a politikai tevékenység központi témája az első 5 éves terv teljesítése, és mindenekelőtt az a cél volt, hogy Vietnambot agrár-ipari állammá fejlesszék. Ismert történelmi tényekre utalok: 1954-ben a Népi Felszabadító Hadsereg tűzszüneti megállapodásra kényszerítette a francia gyarmatosítók csapatait. Az ezt követő genfi értekezlet a tizenhetedik szélességi fok mentén – ideiglenes jelleggel – kettéosztotta Vietnambot.

Diem, az imperialisták külső és belső erőire támaszkodva 1955 végén köztársasági elnökké választatta magát. Ezzel Vietnam déli részén egy bábállam alakult. A franciák elhagyták Vietnambot, Dél-Vietnamba viszont új rabló vonult be az amerikaiak és csatlósai személyében, és utánuk zúdult a fegyver, a hadianyag ebbe a térségbe.

A genfi megállapodás előírta, hogy tárgyalásokat kell kezdeni Vietnam egységesítésére és a két országrész egységesítésének céljából összvietnami választásokat kell tartani. Mindezt az amerikaiak és a csatlósai által támogatott jobboldali dél-vietnami rendszer minden módon akadályozta. Hiába került napirendre 1956-ban az egyesítés ügye, a megoldás mind kilátástalanabb lett. Ezzel együtti háborús hangulatot szítottak a Vietnami Demokratikus Köztársaság ellen. Dél-Vietnamban hajsza indult a haladó erők és a haladó gondolkodású emberek ellen. A dél-vietnami bábkormány minden módon arra törekedett, hogy megszilárdítsa Vietnam déli részén a félféudális rendszert.

Az amerikai kormány nyílt beavatkozásra készült. Az or-

szág déli részét gyarmattá és katonai támaszponttá változtatta. Teljes erejével támogatta Diemet, a véres kezű dél-vietnami diktátort. Az USA fő szerepet játszott abban, hogy meghiúsult a kettészakított ország egyesülése érdekében tervezett választás. Eisenhower, az Egyesült Államok akkori elnöke később maga is bevallotta: ha Vietnamban megtartják a választásokat, akkor a lakosság döntő többsége Ho Si Minhre, a Vietnami Demokratikus Köztársaságra szavaz.

Az imperialisták mesterkedései – mindenekelőtt az USA kormányának nyílt beavatkozása –, valamint a bábrezsim népellenes akciói mélységesen felháborították a vietnami népet. Ennek hatására széles körű népi ellenállás bontakozott ki; amely munkásokat, parasztokat, a haladó nemzeti kispolgárságot és értelmiséget egyesítette magában. Ez vezetett el a Dél-vietnami Felszabadítási Front 1960. decemberi megalakításához.

Másodszorra 1966 márciusában, amikor delegáció élén utaztam Vietnamba, már háborúban álló ország földjére léptünk. Küldöttségünk azt a megbízatást kapta, hogy fejezze ki a magyar dolgozók teljes szolidaritását és támogatását a harcoló vietnami nép iránt. Azon voltunk, hogy tovább erősítsük a bennünket összekötő szálakat. Amikor elutaztunk itthonról, a Szakszervezeti Világszövetség felhívására éppen akkor kezdődött meg hazánkban a Vietnami Szolidaritási Hét. A magyar dolgozók százezrei tiltakoztak az amerikai imperialisták vietnami agressziója ellen.

Küldöttségünk sikerrel teljesítette megbízatását. A feladatunk a véres háború közepette nem volt könnyű, de nehezítette dolgunkat az is, hogy a Kínai Kommunista Párt visszautasította az SZKP XXIII. kongresszusára szóló meghívást.

Vendéglátóink – a háborús körülmények ellenére is – arra törekedtek, hogy ne érezzük azt a szükségállapotot, amelyben ők éltek. Delegációnkat a megérkezés pillanatától kezdve mindvégig igazi elvtársi szeretettel, féltő gonddal vették körül. Újra és újra megbizonyosodtunk arról, hogy földrajzilag bármilyen nagy távolság lehet a népek között, mégis közel

lehetnek egymáshoz, ha a társadalmi rendszerük, eszméik azonosak.

E második vietnami utam során Hanoiban és még három tartományban jártam: Haiphongban, Nam Dinhban és Thanh Hoaban. Ipari üzemeket, termelőszövetkezeteket, gyermek-intézményeket látogattam meg. Haiphongban és Hanoiban nagygyűlésen is találkoztam a vietnami dolgozókkal. Több katonai és milicista egységet is felkerestem. Sok helyen megfordultam. Láttam az amerikai háború iszonyú pusztításait, a bombázásokat. Fontos termelési központokat rongáltak meg vagy tettek tönkre. A vietnami vezetés arra kényszerült, hogy a gyárakat, üzemeket, intézményeket az őserdőbe telepítse. Ez azonban tovább csökkentette a megmaradt termelési eszközök kihasználását. A hadsereg létszámának növelése, a milícia állandó készenléte pedig jelentős erőket vont el a termelő munkától. A bombázások 60–80%-ban az amúgy is fejletlen közlekedési hálózatot érték. Mindez azzal járt, hogy visszaesett a termelés, megtorpant a technikai fejlődés. A szállító járművek között a legjelentősebb helyet a kerékpár foglalta el. Házilag alakították át úgy, hogy akár 200 kg súly szállítására is alkalmassá vált, s így a hadi szállításokban is kulcsszerep jutott a biciklinek.

Meglepett bennünket, hogy a háborús nehézségek ellenére is kitűnő volt a szervezettség: mindent igyekeztek egyszerűen, gyakorlatiasan, gyorsan megszervezni. Nyomát sem láttuk a fejtelenségnek. Megfigyeltem a front és a hátsó ország összeköttetésének módját. A keskeny és megrongálódott út egyik oldalán hosszú, összefüggő keskeny sorban milicisták haladtak a front felé, kerékpáron hadianyagot, élelmiszert szállítottak. Az út másik oldalán a frontvonal közeléből kitelepített polgári lakosság és a harcból pihenésre térő katonaság vonult vissza.

Ebben a rendkívüli helyzetben példátlan nehézséget okozott az élelmezés, az ellátás. A havi rizsfejadag kb. 13 kilogrammot tett ki. A rizs – tudvalevő – a legfőbb táplálék Vietnamban. A húsadag 30 dekagramm és 2 kilogramm között

mozgott, de nemegyszer előfordult, hogy egyáltalán nem jutott hús, vagy más élelmiszer sem. Évente körülbelül 5 méter textíliát, ruhaneműt vásárolhatott egy ember. Úgy gondolom, hogy mindehhez semmiféle magyarázat nem szükséges. A vietnamiak mégis hőiesen helytálltak: dolgoztak, harcoltak, éltek a frontország irgalmatlanul nehéz hétköznapijait. Csendesek, fegyelmezettek, pontosak, türelmesek voltak. Panasz, zúgolódás nélkül teljesítették a nehéz történelmi küldetést. Ottjártamkor már közel két éve folyt a háború. Az Egyesült Államok 1964 áprilisától, a thonkini incidens óta harcban állt Vietnammal. Mint ismert, az történt, hogy az USA egyik hadihajója behatolt a VDK felségvizeire, de mivel az őrhajók kiűzték, az Egyesült Államok megkezdte a VDK bombázását. A provokatív támadás a nép erejét megsokszorozta. Még szorosabban zárkózott föl a Vietnami Dolgozók Pártja mögé. Az emberek millióiban visszhangra és követésre talált a VDP jelszava: „Harcoljunk és egyidejűleg folytassuk a szocializmus építését.” A népgazdaságot a háború követelményeinek megfelelően a kétéves hadigazdasági terv szerint szervezték át. A tartományokat önálló gazdasági egységekké alakították. A helyi ipar fejlesztése mellett olyan új iparágakat hoztak létre, mint a fémmegmunkáló, a mezőgazdasági szerszám- és az építőanyagipar.

Példátlan volt és minden képzeletet felülmúlt ez a háború, amelynek szemtanúja voltam. A háborút sajnos már ismerem, hisz felnőttként átéltem egy pusztító, kegyetlen világégést, a második világháborút. Gyermekek voltam az első világháború idején, de ezek az emlékek is mély nyomot hagytak bennem. Ez a háború vette el fiatalon az apámat is. Érett férfikoromban a magyarországi 1956-os ellenforradalmi lázadás kegyetlenségeit, rombolásait kellett végigélnem. Úgy gondoltam, a háború már nem sok újat mutat számomra. Tévedtem.

Európa népeinek alkalmuk volt megismerni a hitleri fasiszták emberirtó eszközeit és módszereit. Nem túlzok amikor azt mondom, hogy az amerikai agresszorok Vietnamban ezeken is túltettek. Nem riadtak vissza a legbarbárabb módsze-

rektől. Tömegesen irtották a polgári lakosságot. Nem kíméltek öreget, nőt, gyermeket. Válogatás nélkül gyilkoltak. Az agresszorok megtorló akciókat is szerveztek. Földig rombolták a falvakat, sok helyen a falu egész lakosságát összegyűjtötték és halomra lőtték. Az amerikai parancsnokság külön utasítást adott ki, hogy minden olyan falut gyűjtsanak fel, ahol akárcsak egyetlen lövés is eldördül ellenük. Felgyújtották a beérett rizstermést, hogy kiéheztessek a lakosságot.

Az 1966-os vietnami tartózkodásom idején már közel félmillióra emelkedett az amerikai és a velük szövetséges intervenciós csapatok létszáma. Leplezetlen gyarmati háború folyt Vietnamban. Fő ereje az amerikai hadsereg volt, mert akkorra már a dél-vietnami bábkormány katonái egyre kevésbé voltak „megbízhatók” az imperialisták számára. Az amerikai hadsereg Vietnamban új típusú, halálos fegyvereket is kipróbált, mintha egy gyakorlótéren lettek volna. Ezekre a „kísérletekre” különleges egységeket szerveztek. Megkezdték a harci gázok előállítását is. Bevetették a napalmbombákat, a különféle baktériumfegyvereket és mérges gázokat is. Olyan fegyvereket vetettek be, amiket minden nemzetközi egyezmény megtilt.

Amerre jártam, láttam az amerikai szőnyegbombázások és rakétatámadások iszonyú nyomait. Nem lehet megrendülés és felháborodás nélkül visszagondolnom a thanh-hoi látogatásomra. Itt egy 700 ágyas, tüdőbetegeket gyógyító kórházat tettek a földdel egyenlővé az amerikai légi kalózok bombatámadásai. A kórház pedig el volt látva a nemzetközileg elfogadott és ismert jelzéssel, ezt nem lehetett eltéveszteni, nyilvánvaló volt a szándékosság.

Az amerikai agresszorok minden nemzetközi egyezményt semmibe vettek Vietnamban. Iskolákat, kórházakat, templomokat, lakótelepüléseket bombáztak, gátakat, öntözőműveket tettek tönkre. Az amerikai vezetés manapság álszent módon papol az emberi jogokról. Micsoda megdöbbenő arcátlan-ság! Azok mernek az emberi jogok védelmezőiként fellépni, akik az embereket a legelemibb joguktól, az élettől fosztották

meg. Azok tetszelegnek az emberi jogok prófétái szerepében, akik a legújabbkori történelem legszégyenletesebb háborúját kényszerítették egy maroknyi népre. Mindig eszembe jutnak a vietnami emlékeim, amikor az Egyesült Államok vezetőinek az emberi jogokról szóló, ellenünk történő kirohanásait hal-
lom.

A vietnami nép azonban emberfeletti módon küzdött, csodálatos összefogással, ezer és milliónyi kéz erejével éjszakánként hozta helyre mindazt, amit nappal az amerikaiak elpusztítottak vagy megrongáltak. A hősi helytállás teremtette meg az utak zavartalan forgalmát, tette lehetővé a szállítást és az ellátást.

Vietnami vendéglátóink megmutatták a thanh-hoi erőművet is, amely magyar tervek szerint és hazánk segítségével épült fel. Az amerikai imperialisták azonban 1965. április 4-én – felszabadulásunk huszadik évfordulóján – barbár bombatámadással tették tönkre az erőművet. Egy évvel később, amikor ott jártam, már ismét dolgozott és áramot adott. Az erőmű-látogatás után házigazdáink vendégkönyvet tettek elém, kértek, hogy tapasztalataimról néhány sorban emlékezzem meg. A vendégkönyvben lapozva, örömmel bukkantam magyar baráti sorokra. Máté György elvtársnak, régi jó ismerősömnek, a Népszabadság akkori tudósítójának írását jólesett olvasni a távoli, lángokban álló országban.

Azt hiszem, nincs olyan ember a mi országunkban, aki nem ismerné a vietnami nép tragikus és hősi sorsát. 1966 óta sok mindent megtudtunk Vietnamról. Rám a legmélyebb benyomást az emberek tették: az áldozatkészségük, a hősiességük, példás fegyelmük és félelmet nem ismerő bátorságuk. Mindennapi valóság volt, hogy a vietnami emberek az egyik kezükben a szerszámmal, a másikban a fegyverrel építették és védték a szocializmust. A munka és a fegyver elválaszthatatlanul együtt kellett hogy legyen. Az üzemekben, a munkapadok mellett ott tartották fegyvereiket, a gyárakat léghá-
rító ütegek őrizték, a munkások és a parasztok nagy többsége tagja volt az önvédelmi milíciának. S amikor megjelen-

tek az amerikai légi kalózok, mindenki fegyvert fogott, küzdött, védekezett és harcolt, ahogy tudott.

A harcban fegyveresen, közvetlenül az első vonalban nemcsak a férfiak, hanem a nők is küzdöttek. A hátszágban elsősorban a nők és a fiatalok álltak helyt. A gyárakban a műszak alatt és utána is szolgálatot teljesítettek a milíciában, a gyári őrségben. Voltam a Nam Dinh-i textilgyárban, amelyben a dolgozók 80%-a nő volt, köztük nagyon sok fiatal. A gyár egész légvédelmét ezek a munkásnők látták el. Látam közvetlenül a támadás után az amerikai bombázók által szétrombolt utakat, amelyeket a nők állítottak helyre. Azok a nők ébredtek öntudatra, akik nem is olyan régen, felszabadulásuk előtt a legmélyebb tudatlanságban, elmardottságban éltek. A vietnami nők nemcsak egyenrangú dolgozók, hanem egyenrangú harcosok is voltak hazájuk védelmében és építésében.

Egy háborúban álló országban (érthetően), küldöttségünk programja nem lehetett olyan, mint amilyen békés körülmények között. A bombázások miatt éjjel utaztunk, rejtett fényű gépkocsikon. Figyelő, őrző emberek vigyáztak ránk. Előfordult, hogy elindultunk egy városba, de mire odaértünk, már csak romokat találtunk. Ez történt amikor Nam Dinh-ba mentünk. Mire eljutottunk a városhoz, közben az amerikaiak lebombázták a hidat, így az egész települést ki kellett üríteni. A helyi vezetők azonban a vietnamiakra jellemző találékonysággal, a rendkívüli állapotok ellenére is megszervezték fogadásunkat. A város mellett rögtönzött sátrortábort építettek bambuszágból és levelekből, és ezekben a sátrakban szállásoltak el bennünket is.

Emlékeimben kitörölhetetlenül élnek a vietnami gyermekek. Jártam olyan kitelepített iskolában, amelynek tantermét futóárok kötötte össze az erdőbe épített légvédelmi óvóhellyel. A gyermekek szállása is az erdőben volt. A bombázók zaja és a bombák robbanása gyakran megszakította a tanítást. Ezeknek a gyermekeknek a szemében akkor is ott ült a fé-

lelem, amikor látszólag vidáman zibongtak az őserdei iskolákban. A háborút nem lehet megszokni.

Mindkét vietnami látogatásom idején alaposan tanulmányoztam a vietnami szakszervezeti mozgalmat. Nem érdektelen, ha erről is röviden beszélek. A vietnami szakszervezetek a függetlenségi harcok fellendülésének az időszakában, az 1929-es és 30-as években alakultak meg. Akkor jött létre Indokína Kommunista Pártja is. A szakszervezetek ebben az időben a gyarmati elnyomás körülményei miatt illegalitásban dolgoztak. Vietnam felszabadulása után 1946-ban teljesedhetett ki a szakszervezeti mozgalom is. Az országos szakszervezeti központot, az Általános Munkásszövetséget 1946 májusában alakították meg. Elnökévé Hoang Quoc Viet elvtársat választották. A Vietnami Demokratikus Köztársaságban 1957-ben törvényt hoztak a szakszervezetekről. Ez szabályozta és rögzítette a szakszervezeti és az állami szervek közötti együttműködést, kapcsolataik alapelveit és módszereit. A hatvanas évek elejére már jól felkészült, tapasztalt vezető gárdával rendelkezett a vietnami szakszervezeti mozgalom is. A harcban gyakorlott és jól képzett vezetők voltak, közülük többen idegen nyelveket is beszéltek. 1961-ben az Általános Munkásszövetség Vietnami Szakszervezeti Szövetséggé alakult át és tagja lett a Szakszervezeti Világszövetségnek.

A 60-as években a szakszervezeti mozgalom nagyobbrészt az ipari-termelési elv alapján épült fel. Az építőiparban, a vasútnál, a postánál, a folyami és a tengeri közlekedésnél, a közigazgatásban, az oktatásban, az egészségügyben, az állami kereskedelemben, valamint a honvédelem céljait szolgáló szektorban dolgozók külön-külön szakszervezetbe tömörültek. A bányászatban és a mezőgazdaságban pedig 1960-ban jöttek létre a szakszervezetek. A vietnami szakszervezetek körülbelül 14 ezer alapszervezettel rendelkeztek. A tagdíj a dolgozók bérének közel fél százalékát tette ki. Ez a háború idején alakult így.

A vietnami szakszervezetek 1960-ban vették át a társada-

lombiztosítást is. Sajtójuk a Lao-Dong, nagy népszerűségnek örvendett. Saját kiadójuk, káderképző iskolájuk is volt.

A szakszervezetek feladatköre hasonlított a magyar szakszervezetekéhez. A háború azonban érthetően módosította a vietnami szakszervezetek tevékenységét, de még ebben az időszakban is tovább erősödtek, fejlődtek.

Munkájuk teljes egészében a nép honvédő háborúját szolgálta. A vietnami szakszervezetek a fegyveres harcra és a fegyveres önvédelemre szervezték a dolgozókat. Ennek a célnak rendelték mindent alá. Legfőbb feladatuknak a termelés szervezését tekintették. A szakszervezetek vállalták az üzemekben „a hazafias versenymozgalom” szervezését, a mezőgazdaság segítségét. A gyárak többségükben a nappali bombázások miatt éjjel dolgoztak és a termelés mégsem csökkent. A szakszervezetek foglalkoztak a termelés szervezésével és az emberek védelmével is. A szakszervezetek irányították a futó- és védőárkok hálózatának kiépítését. Óvóhelyeket létesítettek a gépeknél dolgozók számára is. Az emberi élet mellett védték a gépeket, a felszereléseket is. A veszélyeztetett helyekről elszállították a berendezéseket, biztos fedezékeket építettek. A munkásmilíciák működtetése is a feladatuk volt. Láttam a munkás- és parasztőrségek tagjait gyakorlaton, készségben és harcban is. A vietnami szakszervezetek – a párt vezetésével – aktív szerepet vállaltak hazájuk védelmében és építésében.

Szakszervezeteink közötti kapcsolatok a 60-as évek közepétől megélnékültek, erősebbé, rendszeresebbé váltak. Ebben szerepe volt a személyes találkozásoknak is. Hoang Quoc Viet elvtárssal, a Vietnami Szakszervezeti Szövetség akkori elnökével közeli barátságba is kerültem. Leánya több vietnami fiattal együtt Magyarországon tanult. 1968-ban a Szakszervezetek Országos Tanácsa vietnami delegációt fogadott. Ekkor már ugyan más megbízatásom volt, de örömmel kerestem az alkalmat, hogy újból és személyesen is találkozjam Hoang Quoc Viet elvtárssal.

A saját tapasztalataim, a közvelen élmények megerősítet-

tek abban, hogy ezt a népet – amely ennyire elszánt és ennyire tudja, hogy igaz ügyet szolgál –, semmiféle agresszor nem győzheti le. Az 1966-os vietnami látogatásból azzal a meggyőződéssel tértem vissza, hogy a vietnami nép győzni fog. De az is meggyőződéssel töltött el, hogy ehhez feltétlenül szükséges a nemzetközi szolidaritás erősítése, a szélesebb körű és erőteljesebb gazdasági, katonai segítség. A szocialista országoknak még egységesebben kell fellépniük Vietnam védelmében, megsegítésében, és szükséges a Vietnam melletti szolidaritás tömegbázisának szélesítése is. Elkerülhetetlennek tartottuk, hogy Vietnamban szerzett tapasztalatainkról tájékoztassuk a Szakszervezeti Világszövetséget.

Vietnami elvtársaink örömmel vették az együttműködést és jól fogadták Magyarországra történő meghívásukat. Meggyőződünk arról is, hogy a kapcsolatok fejlesztésében fokozottabban kell figyelembe venni azokat a sajátosságokat, amelyek a történelmi, földrajzi helyzetből adódnak.

Azóta, hogy ott jártam, több mint egy évtized telt el. Emlékeimben elevenen élnek vietnami útjaim képei. Sokat gondolok vietnami elvtársaimra, barátaimra, ott szerzett ismerőseimre.

Együtt örültem velük, amikor győzelmük híre eljutott hozzánk. Azt gondoltam, hogy végre elérkezett számukra is a várva várt béke. De új gyújtogatók tűntek fel e sokat szenvedett nép határain. Ismét fegyverbe kellett szólítani Vietnam fiait és leányait, hogy nemzeti méltóságukat, népük függetlenségét megvédelmezzék. Most is mellettük állunk.

*

Ázsiai utazásaim során érdekes és tanulságos tapasztalatokat szereztem Japánban a Szakszervezetek Főtanácsánál a SOHYO-nál. A japán meghívásnak 1962. augusztus végén tettünk eleget. Ez idő tájt kapcsolataink még a kezdeti szakaszban jártak. A SOHYO küldöttsége 1959-ben már járt Magyarországon. Abban az időben, amikor az ellenforrada-

lom leverése utáni konszolidáció hatására a magyar szakszervezetek nemzetközi kapcsolatai gyors ütemben gyarapodtak, a SZOT képviselőjében már 1959-ben, majd 1962-ben és később, 1963-ban voltam jelen a SOHYO kongresszusán.

A SZOT és a SOHYO kapcsolata mellett hasznos együttműködés alakult ki több magyar ágazati-iparági és az azonos szakmákat tömörítő japán szakszervezet között. Végül 1973-ban a SZOT és a SOHYO másfél évtizedes hagyományokra épülő kapcsolatainak formáit és tartalmát megállapodásban foglalták össze.

Együttműködésünk korai éveiben jártunk, amikor a SOHYO XIX. kongresszusára kaptam meghívást. De mielőtt az ott szerzett benyomásaimról beszélnék, röviden el kell mondanom néhány fontos tényt az akkori japán szakszervezeti mozgalomról. A Japán Szakszervezetek Főtanácsa 1960-ban alakult. Hamarosan az ország legnagyobb – mintegy 4 millió tagot tömörítő –, leghaladóbb és politikailag a legjelentősebb szerepet játszó szakszervezeti központja lett. Megalakulásában nagy szerepet játszott a Japán Szocialista Párt – a szigetország legnagyobb ellenzéki pártja –, mely a közép- és kispolgárságot, kisiparosokat, a jobban fizetett munkásrétegeket tömöríti magában, és a Japán Kommunista Párt. A kommunisták munkája és a dolgozók fellépése nyomán fokozatosan erősödtek a SOHYO osztályharcos vonásai.

Sajátságos, hogy a SOHYO nem csatlakozott egyetlen nemzetközi szakszervezeti világközpontoz sem, ugyanekkor törekedett a jó kapcsolatokra az SZVSZ-szel. Többször kifejezésre juttatta, hogy rokonszenvez a Szakszervezeti Világszövetséggel, a szocialista országok szakszervezeteivel. A SOHYO azonban kapcsolatban állt az SZSZNSZ-szel is. Csupán az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy a SOHYO-hoz tartozó szakszervezetek között akadtak olyanok is, amelyek az SZVSZ, illetve a hozzá tartozó valamelyik nemzetközi szakmai szervezet tagjai és olyanok is, amelyek az SZSZNSZ tagszervezetei.

Ezekben az években a SOHYO erősen közeledett az

SZVSZ-hez. Delegációi részt vettek 1961-ben az SZVSZ V., Moszkvában tartott Világkongresszusán is. Képviselői itt kifejtették, hogy készek támogatni a Szakszervezeti Világszövetséget, alapidokumentumaiban foglaltak megvalósítását vállalják. A SOHYO képviseltette magát Berlinben 1961-ben, a német militarizmust elítélő nemzetközi szakszervezeti konferencián is.

A SOHYO az olyan autonóm szakszervezeti szervezetek közé tartozott, amely segítette az ellenzéki pártok, elsősorban a Szocialista Párt törekvéseit. Követelte a fegyverkezési hajszája megszüntetését; harcolt a dolgozók életszínvonalának emeléséért, a szociális körülmények javításáért, az emberi, természeti környezet védelméért. Erőfeszítéseket tett a munkások, alkalmazottak szervezkedésére s nem utolsósorban a japán szakszervezeti mozgalom különböző erőinek egyesítésére. A SOHYO kongresszusainak egyik, máig is visszatérő vitatémája az, hogy a szakszervezetek ne kötelezzék el magukat egy pártnak sem. Azt a politikai pártot támogassák, amely a szakszervezeti tagság érdekeit a legjobban kifejezi. Ezt pedig Japánban is – mint mindenhol a világban – a kommunista párt teszi, annak a programja tükrözi ezt a leghívebben. Ezért növekszik a Japán Kommunista Párt befolyása és a szimpatizáló SOHYO szakszervezetek száma.

Jól demonstrálták a Japán Szakszervezeti Főtanács együttműködési törekvéseit az 1962-es kongresszusra meghívott külföldi delegációk is. A kongresszuson képviseltették magukat a Szovjetunió, Kína, Csehszlovákia, a Vietnami Demokratikus Köztársaság, Mongólia, Magyarország, Kuba, Jugoszlávia, Franciaország (CGT), Olaszország (CGIL) szakszervezetei. Az SZVSZ-t Sugiri elvtárs az indonéz titkár; az SZSZNSZ-t Willy Richter, a Nyugatnémet Szakszervezeti Szövetség akkori elnöke, a Pánafrikai Szakszervezeti Szövetséget pedig a marokkói szakszervezeti szervezet főtitkára képviselte.

A 60 különböző szakszervezeti központ japán résztvevői is jól tükrözték a sokszínű, de mégis az egységre törekvő ja-

pán szakszervezeti mozgalmat, amely ez idő tájt egyre erősödő szerepet játszott a japán közéletben.

Nagy érdeklődéssel figyeltük a kongresszus munkáját, melynek a középpontjában a japán szervezett dolgozók egységéért, a demokráciáért, a jobb munkafeltételekért, a magasabb bérekért, a bérminimumtörvény jóváhagyásáért folyó harca állott. Küzdelmet hirdettek a háborús törekvések ellen, a tömegpusztító fegyverek betiltásáért, az általános és teljes leszerelésért.

A kongresszus napirendjén szerepelt a SOHYO tevékenységéről és az akcióprogramjáról szóló főtítkári beszámoló, valamint a SOHYO pénzügyi helyzete, és az új vezetőség megválasztása. A kongresszusi beszámolóban és vitában az is érződött, hogy a SOHYO-ban erőre kaptak olyan irányzatok, amelyek a szövetség politikáját, vezetését jobboldali irányba próbálják eltolni. Élénk vitát váltott ki két téma: az atomfegyver-kísérletekkel kapcsolatos álláspont, valamint a SOHYO pártirányítása.

Az atomfegyver-kísérletek eltiltása ügyében a SOHYO hivatalosan az úgynevezett „pozitív semlegesség irányvonala” mellett foglalt állást. Ezt a nézetet képviselte a Japán Szocialista Párt is. A „pozitív semlegesség” elve azonossági jelet tesz a szocialista és az imperialista világrendszer katonai tömörülése közé. A SOHYO vezetősége azt javasolta, hogy a kongresszus egyaránt ítélje el a szovjet és az amerikai atomfegyver-kísérleteket. A kongresszus előtt külön levélben is megkeresték a Szovjet Szakszervezetek Központi Tanácsa elnökét és kérték, foglaljon állást a szovjet atomfegyver-kísérletek beszüntetése mellett. A SOHYO vezetősége ezt a levelet nyilvánosságra is hozta. Alig, vagy egyáltalán semmit sem értettek meg a Szovjetunió békepolitikájából és abból a küzdelemből, amelyet a leszerelésért folytat. A Hirosimában rendezett atombomba-ellenes kongresszuson is – 1962 augusztusában – ezt az álláspontot képviselték.

A kongresszus összetétele kedvező feltételeket teremtett a SOHYO vezetőségének javaslatához, a Szocialista Párt vé-

leményének elfogadásához. Ezen a helyzeten az sem változtatott, hogy a mozgalom baloldala élesen támadta az úgynevezett „pozitív semlegesség” politikáját. Például az Alkalmi Munkások Szakszervezetének főtitkára meg is mondta: „Ha egy őrült késsel támad rám, nem maradhatok védtelen.” A személy szerinti szavazásnál mégis a SOHYO vezetőségének javaslatát fogadták el nagy többségben. Az ellentéteket mutatja, hogy a szakszervezeti központok képviselőiben leadott szavazatok azonban kisebb mértékben támogatták a vezetés álláspontját.

A SOHYO pártirányításáról szóló vita lezárása utáni szavazásban szintén a vezetés hivatalos álláspontja kapta a több szavazatot. A határozat voltaképpen azt fejezte ki, hogy a SOHYO politikai irányvonalát szinte kizárólagosan a Szocialista Párt határozza meg, s a kommunista befolyást csökkenték. Ebben kimondatlanul benne volt a Japán Kommunista Párt elleni támadásuk.

A kongresszuson más kérdésben is egyetértően szavaztak. Így például egységesen követelték az általános és teljes felszerelést, a Japánban levő amerikai támaszpontok felszámolását, a szovjet–japán békeszerződés megkötését. A belpolitikában is egyes lényeges kérdésekben egységes álláspontra jutottak. Teljes egységben léptek fel a kormány és a monopoltörvények életszínvonalat csökkentő intézkedései ellen, tiltakoztak a közszükségleti cikkek áremelkedése miatt, és egységesen határozták meg a sztrájkharcok taktikáját is.

Mint ahogyan a japán belpolitikában, úgy a szakszervezeti mozgalomban is, ezekben az években ellentmondásos folyamatok érvényesültek. Ez jól tükröződött a kongresszuson is. Miközben a japán, az amerikai és más imperialista körök arra törekedtek, hogy a tömegmozgalmak vezetőit megnyerjék maguknak, a tömegek balra tolódtak. Különösen erősödött az a sajátos politikai küzdelemük, amelyet a gazdasági követeléseikkel együttesen vívtak. Az amerikaiak igyekeztek „elfelejteni” haragjukat azokkal a szakszervezeti tisztségviselőkkel szemben, akik vezető szerepet játszottak az Amerika-elle-

nes tömegmozgalmakban. Egyre-másra hívták meg ebben az időben a SOHYO, illetve a szakszervezetek vezetőit Amerikába. (1961-ben mintegy száz ilyen meghívást küldtek.) Az amerikaiak ezekben az években nagy mértékben fejlesztették Japánnal a kulturális kapcsolataikat: több tízezer japán diákot, középiskolai és egyetemi tanárt hívtak meg rövidebb-hosszabb tanulmányútra az Egyesült Államokba.

Először fordult elő az is, hogy az SZSZNSZ, az addigi hűvös hangú kongresszusi üdvözlő levelek helyett, a szervezet egyik legtekintélyesebb tagjával képviseltette magát a kongresszuson. Ennek ismeretében már világosabb volt, hogy miért erősödtek a SOHYO-ban az SZVSZ-hez való közeledés ellensúlyozására az SZSZNSZ-hez fűződő kapcsolatok. Az ellentétes tendenciák mellett mégis – a dolgozók követelésére – a SOHYO megtartotta és megerősítette harcoss anti-imperialista, monopolista-ellenes politikáját. A kongresszuson ez is határozottan kirajzolódott.

Küldöttségünk járt – a fővároson kívül – Hirosimában, Oszakában, Narában és Kyotóban. A külföldi delegációk közös programján vettünk részt. Sajnos a dolgozókkal közvetlenül nem találkozhattunk. Ezzel szemben az említett városok szakszervezeti vezetőivel közvetlen eszmecserére, politikai tájékozódásra nyílt lehetőségünk. Kitűnt, hogy a közép- és az alsó szervezetek szakszervezeti tisztségviselői nem féltek a kényes témáktól és bátran vitatkoztak. Ezeken a találkozókön különösen az építők, a nyomdászok és az ételmezésiek között bizony voltak olyanok, akik szembehelyezkedtek a hivatalos álláspontokkal, például elvetették az úgynevezett „pozitív semlegesség” politikáját is. Az oszakai területi szakszervezeti titkár nyíltan megmondta: náluk sokan megértik a szovjet atomfegyver-kísérletek szükségességét, tudják jól, „ha a Szovjetuniónak nem lenne atomfegyvere, már rég kitört volna a harmadik világháború”. Elmondta azt is, hogy a japán nép érthető okokból, igen érzékeny az „atombomba kérdésére”. Ezért ha ezt az álláspontjukat nyíltan kifejténék, akkor esetleg elriasztanák a politikailag felkészületlen tömegeket. Veszé-

lyezettnek a Japánban az ekkor már hatalmas politikai erővé vált atombomba-ellenes tömegmozgalom egységét. Tehát taktikai okokból álltak a „politikai semlegesség” elve mellett. Ez őszinte beszéd volt. Tapasztaltuk azonban, hogy az olyan megnyilvánulásokat – mint amit az oszakai titkár tanúsított –, egyes jobboldali irányzatok igyekeztek velük szemben szovjetellenes, antikommunista éllel felhasználni.

Oszakában gyárlátogatást szerveztek részünkre. Jártunk egy mintaüzemként működő dohánygyárban. Ennek a gyárnak a bölcsődéjét, napközijét büszkén mutatták meg nekünk. Csakhogy az volt a szép intézmény „szépséghibája”, hogy ezt csupán 8–10 tisztviselőgyerek számára tartották fenn. Meglátogattuk – ugyancsak Oszakában – a japán whiskyt gyártó híres Suntory üzemet is. A gyárlátogatások elsősorban reklámcélokat szolgáltak, tényleges tapasztalatszerzésre nem adtak lehetőséget. Annyit azonban megtudtunk, hogy a dolgozók bérezésében nagy aránytalanságok érvényesülnek. Egyes jobban fizetett szakmákban dolgozók kétszer annyit kapnak, mint másutt.

A SOHYO kongresszusán sok érdekes esemény tanúi lehettünk, az egyik epizód ma is élénken él bennem. A tisztviselők megválasztása után az a szokás, hogy azok, akik kimaradtak a vezetésből, egymás után felállnak, és mélyen meghajolva a kongresszusi küldöttek előtt önkritikát gyakorolnak. Elmondják, mi az, amiben hibáztak, és okulva ebből levonják a következtetéseket, azt, hogy a jövőben törekszenek visszanyerni választóik bizalmát, hogy később ismét rájuk essék a választás.

A formalitás, a keleties udvariaskodás mellett is érződött ebben az önbírálatban valami tisztességesen emberi. A jóra törekvés, a hibákkal szembeni konzekvens magatartás és bátorság is. Néha, ha olyan emberekkel találkozom, akik magukat hibátlannak tartják, eszembe jut ez a kongresszusi élmény.

Látogatásunk befejezését a tokiói magyar követség fogadása tette emlékezetessé. Ezen jelen voltak a SOHYO és tagszer-

vezetének vezetői, a Magyarországon már járt szakszervezeti tisztségviselők és a Japán Szocialista Párt, valamint a Japán Kommunista Párt több képviselője is. Sőt eljött a SOHYO főtitkára, Ivai is. Kiderült, hogy ő ekkor fogadta el először – azóta már minden bizonnyal nem utoljára – egy szocialista ország nagykövetségének meghívását.

Minden túlzás nélkül elmondhattuk a Japánban szerzett tapasztalatok alapján, hogy a magyar szakszervezetek ebben az országban tekintélyre tettek szert. Ezt jórészt a korábbi kapcsolatok, a kölcsönös látogatások teremtették meg. Utunk nyomán tovább erősödött az a meggyőződésünk, hogy a magyar szakszervezeteknek is kötelességük fejleszteni ezzel az ázsiai fejlett tőkésországgal a szakszervezeti kapcsolatokat. Azóta sokféleképpen igazolta az élet, hogy ez helyénvaló fel fogás.

*

Szakszervezeti főtitkár koromban gyakram megfordultam az európai országok szakszervezeteinél is. Abban az időben, amikor a SZOT főtitkára lettem, az európai tőkésországok szakszervezeteivel is egyre javultak kapcsolataink. Az évek során ezek tovább gazdagodtak. Mindez a számunkra igen fontos volt, mert az SZSZNSZ – 1956 végén – a magyarországi ellenforradalmi lázadás leverése elleni tiltakozásul megtiltotta tagszervezeteinek, hogy a szovjet és a magyar szakszervezetekkel kapcsolatot létesítsenek, illetve tartsanak fenn. Bojkottálták a többi szocialista ország szakszervezeteit is.

A „magyar ügy” az európai tőkésországok munkásmozgalma számára is rendkívül bonyolult, ellentmondásos helyzetet teremtett. A Szakszervezeti Világszövetség (mint ahogy már utaltam rá), az osztályharc és a nemzetközi munkásmozgalom érdekeinek megfelelően támogatta a magyar konszolidációt. A legnagyobb tagszervezetek igen jelentős erkölcsi, politikai és anyagi segítséget adtak hazánknak.

Az európai tőkésállamok szakszervezetei közül hagyomá-

nyosan jó és elvtársi kapcsolatot tartottunk a *francia CGT-vel* (Általános Munkásszövetség). A CGT a több mint kétmillió tagásával, Franciaország legnagyobb tömegszervezete, s a Francia Kommunista Párt támogatását élvezi.

A régi barátság és az őszinte együttműködés szellemében alakultak kapcsolataink az *Olasz Általános Munkásszövetséggel* – a CGIL-lel – amely az SZVSZ egyik alapító szervezete. (Sajnos ma már nem tagja az SZVSZ-nek. Csatlakozott az SZSZNSZ égisze alatt működő Európai Szakszervezeti Szövetséghez.) Az európai tőkésországok szakszervezetei nagyrészt az SZSZNSZ-hez tartoztak, s egy ideig tartották is magukat a már korábban említett tiltó rendszabályhoz. De 1962-től egymás után figyelmen kívül hagyták az SZSZNSZ velünk kapcsolatos diszkreditáló álláspontját. Lassacskán újból kialakultak kapcsolataink az angol, az osztrák, az NSZK, a skandináv és a finn szakszervezetekkel.

Talán nem túlzok, ha azt mondom, hogy nyugati szomszédunkkal, *Ausztriával* való jószomszédi viszonyban szerepe van a két szakszervezet közötti egyre terebélyesedő kapcsolatoknak is. Ausztriában a legnagyobb tömegszervezet az Osztrák Szakszervezeti Szövetség, az ÖGB, amelyhez másfél millió tag tartozik. Három ún. frakciója van: a szocialista, a néppárti és az egység frakció. Az ÖGB főleg a Szocialista Párt befolyása alatt működik mint az SZSZNSZ egyik tag-szervezete. Jó ideig az ÖGB is betartotta az SZSZNSZ velünk szembeni bojkott felhívását.

Az első „tapogatózó” jellegű megbeszélésekre 1963-ban került sor, majd lassan megtört a jég. A következő évben 1964-ben az ÖGB elnöke Anton Benya meghívására SZOT-küldöttség utazott Bécsbe. A küldöttségben részt vett Vas-Witteg Miklós, a SZOT akkori elnöke, Kádas István nemzetközi osztályvezető, Geréb Sándorné, a SZOT titkára. Én vezettem a delegációt. Ez még mindig amolyan „kóstolgató” találkozás volt. Jóllehet a fogadtatás szívélyes volt, változatos programot állítottak össze, sok üzemben, építkezéseken jártunk. Megmutatták nekünk például a híres Steyer műveket

és Ausztria sok nevezetességét. Múzeumokba, kiállításra, kulturális programokra vittek.

Megrázó élményünk is volt. Részt vettünk a mauthauseni koncentrációs tábor mártírjai tiszteletére emelt emlékmű felavatásán. Ebben a koncentrációs táborban más népek fiai mellett sok magyart is elpusztítottak. Megható volt a túlélők találkozása. A koncentrációs tábor volt szovjet, osztrák, francia, magyar, lengyel foglyai testvérként ölelték egymást. Makrisz Agamemnon szép, igaz alkotása örök figyelmeztetőként emelkedik a magasba: „Soha többé fasizmust!”

Voltak látogatásunknak vidámabb epizódjai is. Meccsre is elmentünk, mert éppen akkor játszott Bécsben a magyar labdarúgó-válogatott az osztrák csapattal. Szép tavaszi vasárnap, igazi bécsi hangulat fogadott bennünket a Práterban. A küldöttséget elkísérte Sebes István, az akkori bécsi nagykövetség, Hegyi Gyula az OTSB akkori elnöke és a magyarok közül mások is. Az egyik kormánypáholyban kaptunk helyet. Mellettünk F. Oláh osztrák miniszter, Bruno Pittermann a Szocialista Párt (SPÖ) elnöke, és más magas rangú személyiségek ültek. Szepesi György közvetítette a mérkőzést. A szünetben odajött hozzánk és felhívta a figyelmünket arra, hogy a mellettünk levő páholyban ül egykori honfitársnőnk, Kéthly Anna. Az egyik elvtársunk sehogy sem tudta ezt a helyzetet megemésztetni. Rémülten ajánlotta, hogy „legjobb lenne elhagyni a lelátót”. Máig sem értem riadalmát, mert nem láttam benne sem ránk, sem Kéthly Annára nézve veszélyt. Hirtelenjében azzal nyugtattam meg a javaslattevő elvtársunkat – a delegáció nagy derűtségére –, hogy „maradjunk csak emberek, nem Kéthly csapata ez, hanem a miénk”. Így békésen végignéztük a mérkőzést, ő is, mi is. Kissé szomorúan távoztunk, mert a magyar csapat 1:0-ra elveszítette a meccset. Vendéglátóink azonban nagyszerű hangulatban és teljes együttműködési készség jegyében folytatták a további tárgyalásokat. (A vereség így nyereséggé vált.)

A *brit* szakszervezetekhez fűződő kapcsolataink még az ötvenes évek elejére nyúlnak vissza. Az ellenforradalom után

ezek is megszakadtak, mert a brit szakszervezetek is bojkottálták – az SZSZNSZ utasítására – a magyar szakszervezeteket. A néhány éves hallgatás után, az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején kezdett engedni a merevségük.

A viszonyok normalizálása a különböző személyes ismeretségek felhasználásával indult meg. Még az építők szakszervezetéből nekem is voltak ismerőseim a Skót Építőmunkások Szakszervezetében. (Megjegyzem, a skót szakszervezetek kevésbé zárkóztak el tőlünk, mint az angolok.) A skót bányászok szakszervezetének egy főleg munkásokból álló küldöttsége már 1957-ben – minden bojkottot figyelmen kívül hagyva – itt járt, azért, hogy a saját szemükkel győződjenek meg róla, mi van Magyarországon. Ennek a látogatásnak nem kis szerepe volt abban, hogy a skót bányászok tapasztalatai alapján kezdték a szigetországban is másként látni az ún. „magyar ügyet”.

Tudvalevő, hogy a brit szakszervezetek jelentős szerepet töltek és töltenek be ma is Nagy-Britannia életében. A kb. 25 millió bérből és fizetésből élő közül több mint 8 millió a szervezett munkás. A brit szakszervezetek nem iparági, hanem szakmai alapon szervezkednek, ennél fogva a szakmai szakszervezetek száma meghaladja a százötvenet. Kiemelkedő szerepük van a közlekedési munkások, a bányászok, az építőipariak, a gépipari és kohászati dolgozók, a szállítómunkások szakszervezeteinek.

A szigetország szakszervezeteiben az Angol Munkáspárt (Labour Party) hatása és befolyása érvényesül a legerősebben. Ez érthető is, mert a szakszervezeti tagok automatikusan egyben a munkáspártnak is tagjai. Az Angol Szakszervezetek Szövetsége a TUC, azaz az Angol Szakszervezeti Kongresszus, élén a Főtanács áll. Egyébként a TUC az SZSZNSZ alapító tagja.

A skót szakszervezeteket a Skót Szakszervezeti Kongresszus (STUC) fogja át. Ezeknek a szakszervezeteknek a részéről nagyobb hajlandóság mutatkozott arra, hogy ismét kapcsolatba kerüljenek velünk. Az ellenforradalom után, amikor

Skóciában jártam a skót építők meghívására, ismeretséget kötöttem egy érdekes családdal. A férj fizikus, felesége pedig, akit Judit Harth-nak hívtak, a Skót Munkáspárt egyik vezető személyisége volt. Ha jól tudom, később képviselő, majd miniszter lett. Mint utaltam rá, a személyes kapcsolatok fontos szerepet játszottak. Harth asszony viszont ezáltal kulcsszerepet töltött be a hivatalos kapcsolatok újraélesztésében. A rokonszenves és rendkívül aktív, tehetséges asszony kitűnően értette az angol politikai helyzetet, látta az összefüggéseket, felismerte, hogy kölcsönös érdek a szocialista országokkal való viszony normalizálása. Ennek érdekében igyekezett mindent megtenni, és személyes tekintélye alapján összehozott bennünket a legkülönbözőbb szakszervezeti vezetőkkel. Így alakultak ki további ismeretségek, melyek idővel megértették a munkakapcsolatok visszaállítását is. Természetesen a londoni magyar nagykövetségünknek nagy része volt abban, hogy a brit szakszervezetekkel egészségessé vált a viszony.

Mindezek után nem ért meglepetés, amikor 1964 őszén meghívást kaptunk Angliába a TUC blackpooli kongresszusára. Kohári József, a SZOT nemzetközi osztályának akkori vezetője és Bognár Ferenc, az osztály munkatársa megfigyelőként vettek részt a kongresszuson. Ezzel csaknem egy időben Ted Hill, a Kazánkovácsok Szakszervezetének főtitkára, a TUC Főtanácsának tagja engem pedig azért hívott meg, hogy a brit szakszervezeti mozgalom vezetőivel tanácskozzam. A TUC kongresszusán megfigyelőként részt vevő két munkatársammal Angliában találkoztam. Ők kint csatlakoztak a delegációhoz.

A brit szakszervezeti vezetőkkel, számukra igen kedvező belpolitikai helyzetben találkoztunk. Éppen a parlamenti választásokra készülődtek és minden erővel azon igyekeztek, hogy a Munkáspártot győzelemre segítsék. Mivel az angol munkások, kisemberek rokonszenveztek a szocialista országokkal, ezért népszerűségük növelése céljából közeledtek a szakszervezetek hozzánk. A blackpooli kongresszuson nyíltan hangot adtak annak, hogy helyeslik a Varsói Szerződés-

ben egyesült országok szakszervezetei, valamint a brit szakszervezetek közötti delegációcseréket. Az erőteljesebb együttműködést azzal indokolták, hogy ez hozzájárul a béke fennmaradásához, „előrelépés a nemzetközi szakszervezeti mozgalom egységének helyreállításában”. Ezekkel a gondolatokkal visszatérő motívumként talákoztunk a különböző szakszervezeti vezetőkkel való beszélgetésekkor.

A látogatás során megismerkedtem a brit szakszervezetek szinte minden jelentős vezetőjével.

A találkozások alkalmával sikerült kölcsönösen megismerni egymás álláspontját. Egyetértettünk abban, hogy a szakszervezeti kapcsolatokat normalizálni és szélesíteni kell. A megbeszélések mindenütt barátságos hangulatban folytak. S bár a látogatás nem volt hivatalos jellegű, mégis a legszámtottevőbb szakszervezeti vezető hivatalosan is fogadta a küldöttséget.

Jóllehet a brit szakszervezeti mozgalom vezetői kifejezték készségüket a kapcsolatok fejlesztésére, ugyanakkor hangsúlyozták, hogy nemzetközi kötelezettségeik miatt ez csak lassan történhet meg. Abban, hogy a TUC Főtanács vezetői hajlandónak mutatkoztak viszonyaink normalizálására és fejlesztésére, két fő ok játszott közre. Az egyik: az SZSZNSZ tiltó határozatai ellenére, a baloldali erők kezdeményezésére már kialakultak a kapcsolatok a szakmai szakszervezetek között. A másik: az angol szakszervezeti tagok törekvése, hogy megismerjék a szocialista országok dolgozóinak életét. Mindez olyan nyomást gyakorolt a TUC Főtanács jobboldali vezetőire, amely a kapcsolatok rendezésére kényszerítette őket. Ezt visszatükrözték a TUC kongresszusának döntései is, amelyek értelmében a szocialista országok szakszervezeteivel delegációkat cserélnek.

A tárgyalások során azonban az is kiderült, hogy a TUC, a Főtanács egyes jobboldali vezetői a kapcsolatok fejlesztését igyekeztek saját céljaikra, ideológiai befolyásuk növelésére, a „fellazításra” kihasználni. A nemzetközi szakszervezeti mozgalomban pedig „a békés egymás mellett élés” jelszava alatt

a különböző irányzatokhoz tartozó szakszervezetekre a saját elveiket akarták ráerőltetni.

Alkalmam volt George Woodcockkal, a TUC főtitkárával találkozni. Megbeszélésünkön kifejtette nézeteit a szakszervezeti kapcsolatokról. Ezek szerint egyik félnek sem szabad a kapcsolatokat propagandára kihasználni. Azt kívánta, hogy a delegációk csak szakszervezeti kérdésekről tárgyaljanak. Hangsúlyozta, hogy a nagy politikai kérdések megvitatása nem segítené a szakszervezeteink közötti közeledést.

Szóba hoztam a brit TUC küldöttségének egy magyarországi látogatását is. Woodcock úgy vélte, hogy abban az évben már elkötelezték magukat máshová, de hozzátette: „nem kell ahhoz öt év, hogy ez sorra kerüljön”, mert még az ő főtitkársága alatt szeretné nyélbe ütni a látogatást.

Sir William Carron, az Egyesült Gépipari Szakszervezet Végrehajtó Bizottsága elnöke vacsorán látott vendégül. Szívélyes hangú pohárköszöntőjében annak adott hangot, hogy helyesli a SZOT-delegáció angliai látogatását. Kijelentette, hogy szeretnék erősíteni és szélesíteni a magyar vasasokhoz fűződő hivatalos kapcsolataikat.

Találkoztam F. Hayday-vel, a TUC alelnökével, aki egyben a TUC nemzetközi bizottságának vezetője volt. Beszélgetéseink során elmondotta, hogy a brit és a magyar szakszervezeti mozgalom kapcsolatainak fejlesztésénél figyelembe kell venni azt a tényt, miszerint két különböző nemzetközi szövetséghez tartozunk. Tájékoztattott arról, hogy az SZSZNSZ-en belül az amerikai és nyugatnémet szakszervezetek még mereven elzárkóznak a szocialista országok szakszervezeteivel való együttműködéstől. A brit szakszervezeteknek a szocialista országok szakszervezeteihez fűződő viszonyát sem lehet egyik napról a másikra normalizálni. Ő is hangoztatta azt az elképzelésüket, hogy „a nemzetközi szakszervezeti mozgalomban is békés egymás mellett élésre kell törekedni”.

Azt tapasztaltam, hogy a brit szakszervezeti vezetők érdeklődéssel fogadták a Magyar Népköztársaság politikai és

gazdasági helyzetéről, eredményeinkről és a szakszervezetek tevékenységéről szóló tájékoztatónkat.

A találkozások tapasztalatairól tájékoztattuk Peter Karri-gant, Nagy-Britannia Kommunista Pártja Központi Bizott-ságának szakszervezeti ügyekért felelős tagját. Ő igen ered-ményesnek minősítette tárgyalásainkat.

A londoni magyar nagykövetség értékes segítséget nyújtott a delegáció munkájához. Ince elvtárs, londoni nagykövetünk fogadást adott a SZOT-delegáció tiszteletére, meghívását sok szakszervezeti és politikai vezető fogadta el. A nagykövetség fogadásán jó hangulat alakult ki. Ebben a légkörben hangzott el a TUC főtitkár-helyettesének személyes ígérete, amely sze-rint a következő évi brit TUC-kongresszusra ő küldi el közvetlenül a SZOT részére a meghívást. Hozzátette ugyan, hogy ez még nem jelenti a hivatalos kapcsolatok felvételét, de határozott lépés ebbe az irányba.

Nemzetközi kapcsolatainkról szólva, azt is el kell mon-danom, hogy a közeledés és az enyhülés tendenciája mellett egy másik irányzat is megmutatkozott: az egyes szakszerve-zetek elszakadási törekvése. Mint utaltam már rá, ilyen volt a kínai vezetés akciója, amely később az SZVSZ-től való teljes eltávolodáshoz vezetett.

Voltak olyan szakszervezetek is, amelyek más módon tá-volodtak el. Ezek, miközben megengedték maguknak, hogy rendszeresen bírálják a szocialista országok, elsősorban a Szovjetunió szakszervezeteit, a rájuk vonatkozó legkisebb bí-rálatot sem tűrték el. Ha ilyen bárhol is elhangzott, azt belügyeikbe való beavatkozásként minősítették és rögtön til-takoztak. Sajnálatos dolognak tartottuk és tartjuk ezt a fel-fogást.

Az ellenforradalom után még szorosabb lett barátsá-gunk és kapcsolatunk a Szovjetunió és a szocialista orszá-gok szakszervezeteivel. A Szovjetunió és a közeli szocialista országok szakszervezeteivel az ötvenes évek végétől, időről időre egyeztettük egyes konkrét feladatainkat. Elsősorban azokat, amelyek kölcsönös gazdasági kapcsolatainkat érin-

tették. Ezért meghonosodott az a szokás, hogy hol az egyik, hol a másik országban jöttünk össze rendszeres eszmecserére. Már szoltam Viktor Grisin elvtársról, a szovjet szakszervezeti mozgalom kiemelkedő egyéniségéről. Az SZVSZ Főtanácsa Pekingben tartott ülésén kerültünk közel egymáshoz, a bennünket ért súlyos politikai támadás, az ellene való közös fellépés összehozott bennünket. Az elvtársi, emberi kapcsolat tovább erősödött. Azóta is, ha a Szovjetunióban járok, mindig megkeresem Grisin elvtársat.

A találkozók hozzájárultak ahhoz, hogy jó kapcsolatunk alakuljon ki a szomszédos Csehszlovákia szakszervezeteivel, a bolgár, a lengyel, az NDK, a román szakszervezetekkel. Sokszor találkoztam Sztojan Gyurovval, a bolgár szaktanács elnökével, Ignác Loga-Sowinskival, aki a lengyel szakszervezetek élén állt, Herbert Warnkéval, az FDGB azóta már elhunyt főtitkárával.

Az eleven és termékeny eszmecserék, találkozók során jó barátságok is szövődtek, például az azóta elhunyt Frantisek Zupka elvtárssal, a Csehszlovák Forradalmi Szakszervezetek Központi Tanácsa elnökével és Béla Daubner elvtárssal, a Szlovák Szakszervezeti Szövetség elnökével. Frantisek Zupka kitűnő, régi elvtárs, igazi internacionalista volt. Nemcsak azért, mert a Duna-völgyben élő minden nemzet nyelvét beszélte, hanem ami ennél fontosabb, hogy megértette az itt élő népek, dolgozó emberek igazi törekvéseit, céljait. Egész életét e közös céloknak, törekvéseknek a szolgálatában élte le. Őszintén fájlaltam a halálát.

Utoljára, de nem utolsósorban, külön akarok szólni a szovjet szakszervezetekkel tartott kapcsolatainkról. A VCSZPSZ (Szovjet Szakszervezetek Szövetsége) 90 milliónyi szervezett dolgozót képvisel. Együttműködésünk a felszabadulás óta hagyományosan testvéri, elvi alapokon nyugszik. Az ellenforradalom utáni években szorosabbá váltak kapcsolataink, tovább erősödött közös tevékenységünk. Nemcsak sok-sok gondunkban, bajunkban segítettek, hanem értékes politikai támogatást is kaptunk a szovjet elvtársainktól a konszolidáció-

hoz, az ellenforradalom okozta nehézségek megszüntetéséhez. Nagy anyagi áldozatokat is vállalva, sokféle fogyasztási cikkel, gyógyszerrel, ipari nyersanyaggal is azonnal segítségünkre siettek. Üdültetésben és számos szociális gondunk megoldásában is számíthattunk szovjet barátainkra. Támogatták a magyar szakszervezeti káderképzést és továbbképzést. A VCSZPSZ főiskolája a Moszkva melletti Szaltikovkában egyre több magyar szakszervezeti tisztségviselő számára tette lehetővé a mozgalmi ismeretekben a tanulást 1956 után.

A szovjet szakszervezetek vezetőivel rendszeresen találkoztunk. Általában évente vezető szintű delegációcserékre is került sor. Ezeken a találkozókon megvitattuk legfontosabb teendőinket, összehangoltuk munkánkat. Ezenkívül a SZOT osztályai, az egyes szakszervezetek központi vezetőségei képviseletében konkrét témák megvitatására vagy az iparágat érintő szakszervezeti munka tapasztalatainak megismerésére delegációkat küldtek egymáshoz.

Lassan harminc éve, hogy 1951-ben először jártam a Szovjetunióban. A második utazásom 1955-ben volt. Ezután már nagyon gyakoriak lettek a szovjetunióbeli utazásaim. Szívesen megyek a Szovjetunióba nemcsak politikai és észokok miatt, hanem érzelmi tényezők miatt is. Ez a szovjet emberek lelkiületével, a légkörrel függ össze. Szeretem az őszinteségüket, az egyszerűségüket, a nyíltszívűségüket, a segítőkészségüket. Az érzéseik közvetlen kinyilvánításával szinte pillanatok alatt megnyerik az embert.

Nem mondhatom, hogy jól beszélek oroszul, legfeljebb „konyhanyelvén” társalgok, ha szükséges. De a csaknem harminc év alatt sokfelé megfordultam és mindenütt meg tudtam értetni magam a szovjet emberekkel. Elmesélek egy epizódot. Egy alkalommal Minszkből Kijevbe utaztunk a helyi repülőjáraton, vagy ahogy ott nevezik: „kofagépen”. A gép meglehetősen régi, kopottas volt. De ez senkit sem zavart. Egy helyen leszálltunk üzemanyag felvételére. A repülőtér amolyan régi katonai leszállóhely volt. Amíg a gép tankolt, leültünk a főre. Szép idő volt, beszélgettünk a küldöttség tag-

jaival, magyarul. Egyszeribe odajött hozzánk egy fiatal szovjet hadnagy. Számonkérően nekünk szegezte a kérdést: miért volt nálatok 1956-ban ellenforradalom? Hozzátette, hogy az ellenforradalom idején Gyöngyösön volt katona és megrázó eseményeket élt át. Néhány szovjet utas félrehívta ezt a fiatal tisztet. Hallottam, amint alaposan megmosták a fejét: „A magyar kommunistáknak az ellenforradalom épp elég bajt hozott a fejükre, miért nehezítéd most a helyzetüket ilyen kérdéssel?”

A fiatalember szemmel láthatóan szégyellte a dolgot és igen elszomorodott. Amikor újra beszálltunk a gépbe, ismét odajött, kezében a Szovjetunióban akkor szokásos kis vulkánfiber bőrönddel. Abból gyorsan előkerült két üveg vodka és néhány nagyra nőtt citrom. Félszeg röstellkedéssel elnézést kért, megkínált a vodkájából s kérte, felejtsük el, ha megbántott minket. Cseppet sem voltunk megsértődve. A fiatal katonának végeredményben igaza volt, hogy ezt tőlünk kérdezte meg. Igyekeztünk megnyugtadni, hogy nincs harag közöttünk. Végül a barátságos beszélgetés meggyőzte erről. A gép utasaival vidám hangulatban érkezett Kijevbe.

Keresztbe-kasul végigutaztam a Szovjetuniót, sok köztársaságában jártam. Voltam a hős városokban: Leningrádban, Minszkben, Kijevben. Különösen megragadtak Volgográdban, az egykori Sztálingrádban szerzett élmények. A sztálingrádi ütközet a mi nemzedékünk tudatában nemcsak történelmi csata színhelye, hanem máig is elevenen élő emléke a múltunknak. A második világháborúban a sztálingrádi fordulat – ma már jól tudjuk, nemcsak a hadtörténetben, hanem az emberiség és az egyes emberek életében is sorsfordulót jelentett. Akkor, 1943 telén a fagyban-vérben álló Sztálingrádban fordult meg sok-sok millió ember sorsa, közöttük az enyém is. Eerre gondoltam, amikor e Volga menti nagyváros utcáin jártam. Ez jutott eszembe a Pavlov-ház láttán, a mementóként ott álló egykor ostromlott malom előtt. S erre gondoltam a Mamaja-Kurgán monumentális hősi emlékműve tövében csakúgy, mint abban a temetőben is, ahol a városért vívott harc-

ban elesett sok tízezer szovjet harcost temették el. Itt tudtam meg, hogy Sztálingrádban halt hősi halált a nagyszerű spanyol asszonynak, a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő harcosának, Dolores Ibarrurinak a fia.

A város hadműveleti terület volt. Emlékinűvek, harckocsik őrzik a heroikus harc emlékeit. Táblák jelölik azokat a területeket, amelyeken a harcok folytak. Voltak utcák, amelyeket a hitleristák elfoglaltak, de a szomszédos utca szovjet kézen maradt, és ott sokszorozott erővel dolgoztak a sztálingrádiak. Bár a híres traktorgyár egy részét elfoglalták a fasiszták, ami a szovjeteknél maradt, ott viszont éjjel-nappal dolgoztak a munkások. Javították a tankokat, amelyek a frontról jöttek és a frontra mentek vissza. A falakon még olvashattuk a régi feliratot, a sztálingrádi védők jelszavát: „Harcosok! A Volgán túl nincs számotokra hely!” Ez a jelszó a rettenthetetlen, az életre-halálra szánt harcot idézi. Azt a küzdelmet, amelynek halálos sebét már nem tudta kiheverni a fasiszta Németország. Láttam azt az áruházat, ahol Paulus, a Sztálingrádot ostromló fasiszta hadsereg parancsnoka megadta magát. Itt pecsételődött meg a fasiszták sorsa. Sztálingrádot Kurszk, Orel, majd Berlin, és végül a teljes kapituláció követte. Volgográd a hazaszeretet, az önfeláldozás, az elszántság jelképe, nemcsak a szovjet nép szemében, hanem más népek előtt is. A város féltő gonddal, a hősöknek kijáró tisztelettel ápolja és őrzi a második világháború harcainak és harcosainak emlékét. A volgográdiak a romok helyén új várost építettek, amely miközben őrzi a múlt hősi emlékeit, éli a békés alkotás hétköznapijait. Szüntelenül gyarapszik, épül és szépül. Amikor ott jártam, a város vezetői büszkén mutatták Volgográd továbbfejlesztésének terveit. A küldöttség tagjaival: Gál Lászlóval, Herczegh Károllyal, Hány Bélával, Gyöngyösi Istvánnal, Geréb Sándornéval együtt érdeklődéssel néztük meg az épülő város makettjeit.

Március eleje volt. Készülődtek a nőnapra, amely a Szovjetunióban nagy ünnep, munkaszüneti nap. Különösen szép

ünnepe ez Volgográdban, ahol a nőnapon megemlékeznek Sztálingrád hős asszonyairól és leányairól is.

Úgy esett, hogy a küldöttségünk egy vasárnapot is a Volga menti városban töltött. Itthon már végét járta a tél, de Volgográdban még keményen tartotta magát. Városnézés közben elmentünk a Volga-partra is. A folyót vastag jégréteg borította. Meglepetten láttuk, hogy a jégen emberek ülnek. Megtudtuk, hogy szenvedélyes téli horgászok, akik kicsiny léket vernek a jégen és azon keresztül engedik be a zsinórt, a csalit, s így fogják a halat. Dermesztő hideg szél fújt. Kíváncsivá tett bennünket, hogyan bírhatják a horgászok a jég felett mozdulatlanul ülve ezt az iszonyú hideget. Kísérőink készséggel felvilágosítottak bennünket arról, hogy a téli horgászok nemcsak alaposan felöltöznek, hanem gondoskodnak „belső melegítésről” is. Ugyanis a téli horgászáshoz az elemőzsián kívül legalább két üveg vadászvodkára is szükség van. Sőt – mondták – a legfontosabb kellék, egy gyufásdoboz sem maradhat el. Gál elvtárs csodálkozva kérdezte meg, hogy vajon minek kell ez? Kíváncsian vártuk a választ. Az egyik elvtárs tettetett komolysággal mondta: „Azért kell a gyufásdoboz, hogy elférjen benne az egész zsákmány, még a legnagyobb halak is.”

A szovjet szakszervezetekkel való szoros munkakapcsolat tette lehetővé, hogy kölcsönösen megismerjük, megértsük egymást és szót értsünk a közös dolgainkban is. A delegáció-cseréknek a legfőbb értékét mai napig is abban látom, hogy a legfontosabbat, a pótolhatatlant, az emberi kapcsolatokat építik, a személyes élményeket, tapasztalatokat megújítják és gyarapítják. Ezek semmivel nem helyettesíthetők. Mert igaz, hogy írásokból, könyvekből sok ismeret, információ birtokába jutunk – ami nagyon fontos, mégis, ezt csakis az eleven tapasztalás gazdagíthatja, teheti élővé.

*

A nemzetközi szakszervezeti mozgalom ellentmondásai, belső ellentétei mellett is óriási erőt képvisel a békéért, a haladásért, a nemzetközi munkásosztály érdekeiért folytatott harcban. Kétségtelen, hogy ma még a mozgalom megosztottsága, gyengéi nehezítik ezt a küzdelmet. Mindemellett törvényszerűen afelé vezet az út, hogy ennek a hatalmas erejű mozgalomnak az egysége helyreálljon.

A nemzetközi szakszervezeti mozgalom korunk történelmi jelentőségű mozgalma, az osztályharc világméretű hadszínterén fontos, nélkülözhetetlen, mert milliókat nevel, mozgósít, szervez; országokat, földrészeket fog át.

Történelmi jelentőségét tudva és átérezve, mégis személyes oldalról szeretném megközelíteni a nemzetközi szakszervezeti mozgalom hatását abból a szempontból, hogy reám mint egyénre miként hatott. Ebben az írásban azt is megpróbáltam bemutatni, hogy egy munkásember hogyan fejlődött a feladatokkal, hogyan bővült a látóköre, hogyan nyílt ki előtte a nagyvilág.

Hosszú úton jutottam el eddig. Először akkor léptem ki a magam szűk világából, amikor a felszabadulás előtt a szak társaim között sztrájkot szerveztem. A felszabadulás után járási titkárként még tovább kezdtem látni. Amikor a pártban instruktor lettem, akkor már többé-kevésbé egy-egy megye élete tárult fel előttem. Az építőiparban – mint szakszervezeti vezető, majd pedig miniszteri funkcionárius – országos, de egy szakmára korlátozódó látásmódra tettem szert. A SZOT-ban töltött évek alatt már az ország ügyei kerültek a látókörömbe, és végül a nemzetközi szakszervezeti mozgalomban való aktív részvétel nyitotta ki előttem a nagyvilág kapuját.

A nemzetközi szakszervezeti mozgalom azonban számomra iskolát is jelentett, hasznos, de kemény iskolát. A nemzetközi kapcsolatok mindenkit nehéz feladat elé állítanak, különösen kemény lecke ez egy munkásember számára. Nemcsak tényismeretekre, hanem sok-sok tapasztalatra, önmérsékletre, józanságra van szükség ehhez a munkához. Gyakori az is, hogy

az adott helyzetnek megfelelően módosítani kell az elképzeléseket, terveket. Megesik, hogy esetleg a helyszínen lehet csak eldönteni, elhatározni valamit. Rugalmasságot, tapintatosságot igényel e feladat, és az ügy érdekében azt is meg kell tanulni, mikor célszerű hallgatni, mikor szükséges beszélni. Egyszóval: szinte felsorolhatatlanok a követelmények. Mivel nem tartozom az elbizakodott emberek közé, ezért nem mondom azt, hogy valamennyi követelménynek mindig, minden esetben maximálisan megfelelttem. Mindenesetre a legfőbb követelményeknek úgy hiszem: igen! Mindenkor a szocializmus ügye mellett álltam, ennek szolgálatát tartottam szem előtt, hazámat hűséggel és becsülettel képviseltem, soha nem tettem olyant, ami árnyéket vetett volna arra az országra és társadalmi rendszerre, amelynek megbízottjaként léptem idegen ország földjére.

Említettem már, hogy 1958-ban az a megtiszteltetés ért, hogy megválasztottak országgyűlési képviselőnek.

A Parlament patinás épülete szinte árasztja a tekintélyt. Nem kis elfogódottsággal lép be oda az ember, különösen ha az országgyűlésben tisztséget is kap.

Sokszor eszembe jutott, hogy ha a szegény emberként született és meghalt őseim feltámadnának, hihetetlennek tartanák képviselőségemet. Azt, hogy utódjuk – sok más sorstársuk utódjával együtt – az ország legmagasabb tisztségeit tölti be. Az én fajtám, a szegény emberek ivadéakai, jóformán még kívülről sem látták a Parlamentet, nemhogy annak széksorai-ba mint képviselő ültek volna be. Aki a nép bizalmából mint képviselő lép be az ülésterembe, az nagy felelősséget is visel.

Négy évig budapesti képviselő voltam, s ebben az időben az országgyűlés Építési Bizottságának elnöki tisztségét is elláttam. Először a főváros VI. kerületében – a Terézvárosban – választottak meg. A Terézváros a régi Pest egy darabja, tele ellentmondással. Megtaláljuk itt a kopott bérházakat és a nagyvárosi régi úri palotákat. Budapestnek ez a része Mária Teréziáról kapta a nevét, aki hajdan német lakossággal igyekezett betelepíteni ezt a városrészt. Több mint kétszáz éve épült ki, s ma az egykori szántóföldek, kertek, szőlők, gyümölcsösök helyén lett a főváros egyik kerülete. Népsűrűség szempontjából a budapesti kerületek között a második helyen

áll: a körülbelül 3 négyzetkilométeren csaknem 100 ezer ember él.

A kerületben sok minden együtt megtalálható. Itt vannak a művészeti élet centrumai: az Operaház, a színházak, egyéb kulturális intézmények. Az egykori úri palotákkal övezett Népköztársaság útja, hajdan a legelőkelőbbek lakhelye és korzója volt. De még állnak a régi bérkaszárnnyák is. Ezeket az akkori tulajdonosok a szegény emberek számára építették. Azért olyan szűkre, hogy minél több lakásból, minél több lakbért tehessenek zsebre. A nyomorból lehetett a legjobban meggazdagodni!

Ma ebben a kerületben vannak a szakszervezeti mozgalom központjai is, a SZOT és a legtöbb szakszervezet székháza. A VI. kerület nemcsak ma, hanem már a felszabadulás előtt is jelentős munkásmozgalmi centrum volt. A régi bérkaszárnnyák udvarán, pincékben, üzlethelyiségekben, mostoha körülmények között még ma is sok műhely, üzemegység, munkahely működik.

Több mint húsz évvel ezelőtt, amikor itt képviselő lettem, nem sokkal az ellenforradalom után jártunk. A régi, már a háború alatt is alaposan megsérült házakat az ellenforradalom alatti utcai harcok még tovább rongálták. Ebben az időszakban a kerület vezetői számára, és mint országgyűlési képviselőnek, az én számomra is az egyik legnagyobb gond a tatározás meggyorsítása volt.

E gond megoldását nagyban gátolta az anyagi feltételek hiánya. Az ellenforradalom az amúgy is szűkös lehetőségeinket még jobban összezsugorította. Az úgynevezett „összkomfortos sztrájkért” így is kellett fizetnünk. Tudvalevő ugyanis, hogy a sztrájk időszakára a dolgozók bért kaptak, amiért nem dolgoztak. Nagyon sokba került ez az egész népnek. Terheit hosszú ideig viseltük. Természetesen, ami az erőből tellett, mindent megtettünk a helyreállításért, az egyéb gondok orvoslásáért is.

A fogadóóráimon sok panaszos, kérelmező, különböző bajokkal küszködő ember fordult meg. Többségük jogos panasz-

szal, kéréssel kereste fel a képviselőt. Emlékszem, az egyik fogadóórán bejött hozzám egy régi terézvárosi ház bizalmija. Ez az értelmes, talpraesett munkásasszony előadta, hogy a ház és az udvar alatt régi pince húzódik, amelyet raktárként használ egy vállalat. Ez a pince a ház lakóinak életét megkeseríti. Elsősorban azzal, hogy a patkányok tanyája, de emellett még beomlással is fenyegeti őket. Sok utánjárással elértem, hogy a vállalat kiköltöztette a raktárt és betömték a pincét. Örültem, hogy segíthettem ennek a proliháznak a lakóin.

Egyszer csak újból megjelent a bizalmi két asszonytársa kíséretében. Már megijedtem, hogy valami új baj történt. Mosolygó arcukat látva, kezdett eloszlan az aggodalmam. Elmondták, a segítséget jöttek megköszönni, ajándékot hoztak. A szatyorból előkerült egy nemzeti színű és piros pántlikával díszített üveg ital. Végigfutott az agyamon, mit is tegyek? Ha visszautasítom, megsértem őket. Ha elfogadom, ez lesz „az első vesztegetésem”. Úgy döntöttem, hogy felbontom az üveget és közösen koccintunk a siker örömére. Így is történt. Annak ellenére, hogy az üvegben még jócskán maradt ital, panaszosaim jó hangulatban távoztak.

A VI. kerületi képviselői működésem alatt tanultam bele a közéleti munkának ebbe az ágába. Nem könnyű tisztség ez sem. Képviselőként találkoztam olyanokkal, akik úgy gondolják, hogy a parlamentben egyéb dolgunk sincs, mint az Országház szép üléstermében üldögelni és hallgatni a jeles emberek szónoklatait. A valóságban egészen más a helyzet. A képviselőt sokan keresik, jogos, de jogtalan igényekkel is.

Bármilyen furcsán hangzik is, könnyebb volt a helyzetem, ha valaki jogtalan igényrel állt elő. Mert nekem az a természetem, hogy nyíltan megmondom, ha valaki jogtalan igényt támaszt, nem segítek az ügyében. Persze ilyen esetekben sem könnyű annak bebizonyítása, hogy a kérés jogtalan. Akad olyan, aki nem hajlandó ezt tudomásul venni. Ilyenkor szitkot, átkot szór a képviselőre, és mindenki másra, aki elutasítja a kérését.

Nekem mégis az volt a legnehezebb, a legnyugtalanítóbb,

amikor az indokolt kérést nem tudtam teljesíteni. Ilyesmi is előfordult velem. Azt tapasztaltam, hogy a jogos igény útjába többnyire az értetlenség, a szűklátókörűség, a bürokratizmus, az aktatologatás és még számos más, a múltból ittragadt káros „örökség” állt. Ezek sajnos olyanok mint a gaz, amely elhullajtja magját és mindig kikel.

A képviselőnek és minden közéleti embernek hadakoznia, vitakoznia kell. Ha szívós, kitartó, többnyire megoldja az igaz ügyet. De ez sok időt, fáradságot, energiát emészt fel. Néha belefárad az ember. És mindig elfog a keserűség, amikor valaki azzal kezdi kérését, „segíts ebben az ügyben, mert neked ez pusztán egy telefonodba kerül”. Sajnos, csodatevő telefonok és csodatevő képviselők nincsenek, de nem is lehetnek. Még manapság is el kell oszlatnom azt a hiedelmet, hogy az országgyűlési képviselő vagy más közéleti ember mindent képes lenne megoldani. De meggyőződéssel vallom, hogy minden igaz ügyért kötelességük küzdeni. Ilyenkor sem fáradságot, sem időt ne kíméljen senki.

Arra is megtanított az élet és a képviselői munkám, hogy hibás dolog, ha a képviselő csak a szűk, a helyi érdekeket látja. Ilyenkor, népszerűsége törekedve, az ilyen helyi érdekeket szem előtt tartó képviselő olyasmit is igyekszik kiharcolni a választókerületének, ami ugyan nem jogtalan, de másutt talán nagyobb szükség lenne rá. Akadnak olyan helyi vezetők, akik szívesebben veszik azt a képviselőt, aki igyekszik mindent „kitalpalni” nekik. Jómagam nem voltam és nem vagyok ilyenfajta képviselő. Vagyis nem tartoztam a „kapós képviselők” közé. Nem „tele tárcával” jöttem a választóim közé sem akkor, amikor a szakszervezeti mozgalomban dolgoztam, sem most, amikor a pártban dolgozom.

1962-ben Nógrád megye képviselőjének választottak meg. Ez részemre ismét új, de kitüntető feladat is volt. Nagy forradalmi hagyományokkal rendelkező megye képviselője lettem. Nógrád megye a felszabadulás előtti munkásmozgalom, partizánmozgalom fellegvára volt. A felszabadulás után is a forradalmi harc élvonalában haladt.

Salgótarján nem csupán egy a magyar városok között, hanem olyan forradalmi hagyományt őriz, amellyel kevés helyen büszkélkedhetnek. Az egykori kis bányásztelepülés nagy idők nagy eseményeinek színhelye, bátor, nagyszerű emberek harcainak tanúja.

Ismerkedésem a megyével már jóval előbb, a felszabadulást megelőzően kezdődött. Amikor mint fiatal építőmunkás Makóról Pestre jöttem dolgozni, nógrádiakkal hozott össze a sorsom. Nagyoroszból, Érsekivádkertről jött építőmunkásokkal dolgoztam együtt. Tőlük hallottam először a salgótarjáni bányamunkások sztrájkharcáról, küzdelmeiről. Később ismertem meg a Nógrádi Sándor vezette partizáncsoport áldozatos harcát, és azokat az embereket, akik e harc vezetői, részesei voltak, és akik segítették, támogatták ezt a harcot.

A felszabadulást követően, 1946-ban már szinte ismerősként jöttem Balassagyarmatra. Jól emlékszem, Molnár Károly volt akkor a párttitkár, és felesége a nőmozgalom vezetője. Akkor én Pesten pártiskolán tanultam. A hallgatók csakúgy, mint a tanárok, többnyire ipari munkások voltak. Vidékre mentünk agitációs munkára. Segítettünk szervezni a kommunista pártot, a fiatal alapszervezetek munkáját. Ebben a megyében erős volt a kommunista bázis. Már az 1945-ös választásokon is az MKP-ra adott több mint 270%-os szavazati aránnyal az országban a harmadik helyen állott. Az 1947-es választásokon már 100%-kal többen adták szavazatukat a kommunistákra. Salgótarjánban pedig az MKP-ra esett a szavazatok 650%-a.

Később, amikor az építésügyi minisztériumban dolgoztam, akkor kezdtünk hozzá a megyeszékhely, Salgótarján városképezés kialakításához, tervezési munkáihoz. Ilyenformán már ismertem a megyét. Képviselővé választásomat megtiszteltetésnek tartottam, s annak tartom ma is. Jóleső érzés, hogy nemcsak az építőmunkások álltak mellettem. Elfogadtak a bányászok, a gyári munkások is. A megye képviselőinek sorában elődöm volt Kádár János elvtárs, aki 1945-ben

volt Nógrád megye képviselője. Mindez még nagyobb felelősségre kötelezett.

Mindig emlékezetes számomra az első jelölőgyűlésem. Elmondtam a beszédemet, majd utána a hozzászólások következtek. Miután építómunkás vagyok, az építők ismertek. Többen felszólaltak közülük és dicsérték a munkámat. Ahogy lenni szokott azonban, a dicséretből is megárt a sok. A gyűlésen a bányászok voltak túlsúlyban. Úgy tűnt, nem vették jó néven az építők „előretörését”. Több felszólaló ennek hangot is adott. Megjegyezték, hogy szép és jó, amit az építőiparról és rólam elmondtak. De Nógrádban a bányászok vannak többségben, ezért beszéljünk a bányászatról is.

Mint említettem, nem voltam éppen kapós képviselő. Szerencsére azonban a jó sorsom Czottner Sándorral, az akkori nehézipari miniszterrel hozott össze. Együtt voltunk képviselők a megyében. Czottner Sándor a bányászoknak igen hűséges patrónusa volt, aki sokat segített nekem, hogy megértsem és képviseljem a bányászat, a bányászok ügyeit. Erre szükségem is volt, annak ellenére, hogy korábban már jártam bányában. Még 1949-ben Baranyában mutatták meg nekem, hogy milyen a bánya. Megvallom, szorongással töltött el a mélység. Én ugyanis ács vagyok, aki mindig felfelé ment az állványokra, a magasban dolgozott. Hasonló szorongó érzéssel küzdöttem, amikor mint Nógrád megyei képviselőnek le kellett szállnom a kányási bányába, pedig ez a bánya már akkor is gépesített, korszerű üzem volt. Jakab Sándorral – a megyei pártbizottság akkori első titkárával – jártuk be a föld alatti munkahelyeket. Alig hasonlított az egykori baranyai bányához, ahol akkor, jórészt még kézi erővel dolgoztak. Volt azonban egy közös vonása a meglátogatott bányának: ez a bányászok összetartása, fegyelmezettsége, egymás iránti felelőssége. Ezek a kemény emberek a mélység törvényei szerint élnek és dolgoznak, de tudnak tréfálkozni, vidámak lenni is, ha arra mód van. Még lenni, a bányában is. Úgy, ahogy engem is megtréfáltak, amikor náluk jártam. Az a szokás ugyanis, hogy az „újoncot” – aki tele szorongá-

sokkal, óvatoskodik a bányában – kabátjánál fogva észrevétlenül odakötözik a támfához. Akivel ezt meg tudják csinálni, az köteles az áldomást megfizetni. Hát én megfizettem.

Úgy érzem, hogy az évek során a Nógrád megyeiek, mint képviselőt elfogadtak. A közel tizenennyolc év, amióta Nógrád képviselője vagyok, egyé forrasztott engem ezzel a megyével. Közel áll hozzám a megye, és szűkebb képviselői munkaterületem a megyeszékhely, Salgótarján, amelynek díszpolgára is lettem. Most már a negyedik ciklusban választottak meg Salgótarján város országgyűlési képviselőjének. Ennyi idő alatt szinte összenőttem ezzel a várossal. Mindig úgy érzem, ha odautazom, mint aki hazamegy. Örömmel tölt el, ha újat látok. Büszke vagyok a sikereikre. Figyelem, mint épül, mint gazdagodik Salgótarján. Úgy vagyok, mint szülő a gyermekével. Örülök a sikereiknek, de bánt és rosszul esik, ha valamiért szidják a várost, a megyét. Ez még akkor is rosszul érint, ha nem alaptalanul teszik. Amikor csak tehetem, mindig beszélek a megye és a város múltjáról is. Mert csak így lehet a megtett út nagyságát felmérni, a nyomorúságos nógrádi életől a máig, ha azt is látjuk, hogy milyen volt a felszabadulás előtt a megye és Salgótarján.

A felszabadulás előtt a megye sorsát 45 földbirtokos, 35 egyházi méltóság, 25 tőkés döntötte el. Őket szolgálta a megye 70 állami hivatalnoka. Ezek képviselték a „vármegyét”. Ilyen volt a megye akkori képviselője Sztranyovszky Sándor, Nógrád főispánja. Ő és a többi képviselő a parlamentben annak a szűk felső rétegnek az érdekeit képviselte, amely a képviselői székbe juttatta őket.

A megyében a régi Magyarország legjelentősebb kapitalistái és tőkés csoportjai voltak érdekeltek. Így Chorin Ferenc az iparbáró, Weisz Fülöp a Rimamurányi–Salgótarjáni Vasmű főrésztulajdonosa, továbbá a Nagybatony–Újlaki Rt. részvényesei. Ezek többsége nem a megyében, de a megyéből élt, miközben a nép végtelen nyomorban, szenvedésben tengette életét. Ezekről az időkről írta Móricz Zsigmond, amikor Nógrádban járt, hogy Drégelypalánkon legalább 30 család

ősz óta nem látott kenyeret és az aratásig nem is fog. Nagyon sok olyan családot talált, ahol már évek óta nem vágta disznót és semmi zsírozójuk nem volt. A legszegényebbek nem is krumplin éltek, hanem kukoricán. Ez nemcsak Drégelypalánkon volt így, hanem máshol is.

Salgótarján, a mostani megyeszékhely, csak névleges város volt. Valójában rosszabbul nézett ki, mint egy falu. Apró házaival, közművek nélküli, nyomorúságos település volt. Nem akadt például egy tisztességes szálloda vagy étterem, ahol az idegen megszállt, illetve meleg ételt kapott volna. A múltban ennek a palóc megyének Balassagyarmat volt a központja. Most is ott áll az egykori megyeháza, a valamikori dzsentrális adminisztráció jelképe. Oda összpontosult a pénz is.

Amikor, mint országgyűlési képviselő először mentem Salgótarjánba, a megye, a város vezetői lelkesen beszéltek a tervekről és az újjáépülő megyeszékhelyről, Salgótarján városrendezési munkáiról. Jedlicska Gyula, a salgótarjáni városi pártbizottság akkori első titkára megmutatta a várost. Felmentünk a város fölé magasodó dombra, s onnan néztünk körül. Akkor alapozták a Karancs-szállót, a főtéri lakásokat, de ezektől távolabb is dolgozott egy hatalmas daru. Kísérőm azt mondta, ott lesz az új kórház. Ahogy ott álltam, s néztem a nehéz gépek szaggatta mély árkokat, föld- és törmelékhegyeket, arra gondoltam: vajon mikor lesz ezekből az elképzelésekből, a lelkesedésből lakás, kórház, szálloda? Vajon mikor lesz itt igazi város? Volt ugyan egy-két magasabb ház, ami már megépült, a tanácsházával együtt. De a város másik része – ahol később az új szálló és a kórház felépült – olyan volt, mint amit a háború dúlt fel.

De Jedlicska elvtárs nem vette észre tünődésemet, mert tántoríthatatlan lelkesedéssel magyarázta a város tervrajzából, hogy hol, mi lesz. Én továbbra is azt fontolgattam magamban, hogyan lehet e nagy összevisszaságból, az apró házak és szűk utcák labirintusából korszerű városközpontot kialakítani? A salgótarjániaknak lett igazuk! Az egykori bányásztelepülésből sikerült igazi várost fejleszteni. Nyugodtan

mondhatjuk, Salgótarján az egyik legszebb vidéki városunk. Szép és rendezett. A kornak megfelelő közintézményei, oktatási-kulturális létesítményei vannak. Szállodája, egészségügyi intézményei mindenütt megállnák a helyüket. Az ország egyik legkorszerűbb városközpontját sikerült létrehozniok. A valóság szebb lett, mint ahogy azt a tervezők megálmodták. Megérdemelten kapták az Állami Díjat.

Amikor a megye vezetőivel képviselőként először találkoztam, vendég és vendéglátó elé egyaránt limonádés üveget állítottak. Bejött a tanácskozó terembe Pothornik Józsi bácsi is, a bányatröszt akkori igazgatója. Hadd mondjam el itt, hogy személyében mindig tiszteltem a magyar kommunista mozgalom, a bányászság harcosát és képviselőjét. Sokat tett a felszabadulás előtt a mozgalomért, a felszabadulás után a bányászatért. Jóízű, tréfálkozó egyénisége külön népszerűvé teszi a mozgalomban. Most sem tagadta meg magát. Nagyon megdöbbsent, ahogy az asztalra pillantott, s felkiáltott: „Eltársak, azért már szégyenben ne maradjunk a képviselőnk előtt! Valami rendes itallal kínáljuk meg!” A megye „becsületére” adó vezetők azonnal intézkedtek. Annak rendje-módja szerint egy pohár pálinkával köszöntöttük egymást. Így kezdődött a mi első eszmecserénk.

Sok régi jelölőgyűlés hangulata él még ma is bennem. Emlekszem az elsőre, a baglyasaljaira. Abban az időben megyei lista szerint történt a választás. Én, mint listavezető képviselőjelölt, jelölőgyűléseket tartottam. Így jutottam el Baglyasaljára, a régi, híres bányásztelepülésre. Első helyen állt nemcsak a megye községeinek névsorában, hanem a munkásmozgalomban is. Olyan bányászok lakják ezt a vidéket, akik a munkában és a bányásharcokban mindig élen jártak. De nemcsak hős bányászaikra lehetnek büszkéek a baglyasaljaiak, hanem arra is, hogy az 1956-os ellenforradalom alatt egy percre sem került le a párthelyiségről a vörös zászló. Erre a településre mentem el gyűlést tartani.

Mint képviselőjelölt, elmondtam a terveket, elgondolásokat. Utána a hozzászólók következtek. Felszólaltak idős bányász-

asszonyok is. Ezeket az asszonyokat nem kényeztette el az élet. Sok közülük alacsony nyugdíjból élő özvegyasszony volt. Akadtak olyanok is, akiknek férje a fasizmusnak esett áldozatul. Ezek az asszonyok nem voltak politikailag képzetek. Még ateisták sem, hiszen nagy részük elment vasárnap a templomba is. Mégis okosan, reálisan beszéltek a párt politikájáról, elismeréssel szóltak arról, amit ez a rendszer az ország népének adott.

Ezeknek az asszonyoknak a szavai nagyon mélyen belém vésődtek. Nekik talán lett volna okuk előhozakodni a saját bajukkal, mégsem a maguk ügyével, hanem a közösség, mindannyiunk gondjával foglalkoztak. Gyakran eszembe jutnak a baglyasaljai asszonyok, amikor olyanokkal találkozom, akiknek fizetése vagy nyugdíja, jóléte messze fölötte áll ezekétől az asszonyokétól. Mégis, elégedetlenek, keveslik azt, amit ez a társadalom nyújt nekik. Ezek a bányászasszonyok szerény jövedelmükből élve, nem kevés gonddal, egy életnyi szenvedéssel a hátuk mögött, önzetlenül is tudnak örülni az újnak, a szépnek.

Az országban sokfelé megfordultak – a felszabadulás előtt – a nógrádi summások. Nem is csoda, hiszen a sanyarú föld nem adott megélhetést az embereknek. Ezért vándoroltak el munkát keresni.

Nógrád megyében 1945-ben csaknem 22 000 nincstelen, illetve 3 holdnál kisebb területtel rendelkező szegényparasztot tartottak nyilván. Ezek a földosztáskor földhöz jutottak. A kisparashti gazdaságok azonban még az alapvető földművelési eszközökkel sem rendelkeztek. Nem volt igaerő és vetőmag sem. A földet mégis megművelték. A termés azonban kevesebb volt, mint az 1930-as években. De életükben először, saját termést takaríthattak be.

Nógrádban is bebizonyosodott, hogy a kisgazdaságok nem képesek ellátni a lakosságot, sőt, még a saját igényeiket sem tudják kielégíteni. A mezőgazdaságban is kikerülhetetlenül állította eléink az élet a szocialista nagyüzemek létrehozását.

Az első termelőszövetkezeti csoportokat Nógrádban is az

agrárproletárok, illetve kisbirtokos szegényparasztok alakították meg. 1956-ban már több mint 100 termelőszövetkezet volt a megyében. Az ellenforradalom sokat ártott a falu szocialista átalakulásának. Az ötvenes évek végén ez a megtorpanás elmúlt, meggyorsult és befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése Nógrádban is.

A szocialista mezőgazdasági nagyüzemek kialakulásával és gyors fejlődésével ez a táj is messze gazdagabban fizet mindenből, mint bármikor. A technikai fejlődés, a kémizálás és a tudományoknak a termelésben való hasznosítása nyomán, évről évre többet termelnek. Például búzából, árpából és kukoricából ma már közel háromszor annyi terem hektáronként, mint 1950-ben. Mindezeket a terméseredményeket messze rosszabb talajviszonyok közepette érik el, mint más megyékben, keményebben kell megdolgozni a hegyes, dombos vidéket.

A nagyüzemi gazdálkodás az állattenyésztés fejlesztésére is kedvezően hatott. Nyilvánvaló, hogy a fejlődés itt nem olyan látványos, mint a növénytermesztésben, de a múlthoz viszonyítva, mind minőségben, mind mennyiségben óriási a változás.

A képviselőnek az is feladata, hogy részt vegyen a termelőszövetkezetek zárszámadó gyűlésein. Ezek egyre inkább a vidéki élet, a községek nagy eseményei közé tartoznak. Szinte mindenki érdekelt benne. Régen a búcsúk voltak ilyen nagy falusi események, amikor összejött a falu apraja-nagyja.

Emlékszem, egyik esztendőben meghívtak zárszámadásra egy olyan termelőszövetkezetbe, ahol a tagság többsége nő. A pásztói járás Palotás községében van ez a termelőszövetkezet. A férfiak jórészt Budapestre jártak dolgozni. Nógrád megyében ez régi szokás már, a felszabadulás előtt és utána is úgy volt, hogy az asszonyok otthon, a férjek pedig budapesti építkezéseken dolgoztak. Most ez annyiban változott, hogy az asszonyok a téeszben helyezkedtek el, a férfiak változatlanul Pesten dolgoznak.

Érdekes volt ez a zárszámadási gyűlés, nemcsak azért, mert

az asszonyok voltak többségben, hanem mert ezek az asszonyok okosan, felelősséggel, de minden kertelés nélkül mondták el közös dolgaikról a véleményüket. Ott találkoztam először ilyen nagy számban téesz-gyűlésen nőkkel, akik egy csöppet sem maradtak el a vitakészségben, hozzáértésben a férfiak mögött. A zárszámadás hivatalos részét kedves, de mértéktartó vendéglátás követte. Nótázgatni is kezdtek. Mindenki sorba felállt és elénekelt a nótáját. Valahonnan a szomszéd faluból kerítettek egy alkalmi zenekart is. Megvallom, a zenei „tudásuk” erősen bántotta a fülemet. Eszembe jutott, hogy ettől jobb zenekarok tagjai is dolgoztak annak idején segédmunkásként az építőiparban. De kíséretükkel azért énekelgettünk, vidáman nótázgattunk. Végül a téesz-elnökre is sor került. Az asszonyok nagy derűlségére „Én vagyok a falu rossza egyedül” című dalt kezdte el énekelni. A téesz-elnök „fellépése” után magától tőle kaptam magyarázatot, miért éppen ezt a dalt választotta: mert az asszonyoktól annyi bírálatot kapott, hogy csak ez a dal illett az alkalomhoz. Ilyen zenés önkritikát sem hallottam még.

Egy másik alkalommal Érsekvadkertre hívtak meg a Magyar–Csehszlovák Barátság Termelőszövetkezetbe. A téesz elnöke – Tóth István – azóta nyugdíjas. Elmondta, hogy milyen terveik voltak, és mit sikerült ezekből megvalósítaniok. Körülnéztünk a téeszben is. Igyekeztek a téeszlátogatás után tiszteességgel megvendégelni. Egyszerű sült kolbászt adtak. De meglepett, hogy ahány darab kolbász, annyiféle íz. Nem tudtam megállni, megkérdeztem: milyen recept szerint csinálták ezeket a jóféle kolbászokat, és hogy lehet mindegyiknek más-más íze? Harsány nevetésre fakadtak. Elmondták, hogy ebben a téesz disznainak semmi szerepük nincs. Mindenki a zsebében hozta el a háztájiból származó kolbászt, így adták össze a vendéglátás „nyersanyagát”.

Egyszer úgy alakult, hogy Gáspár Sándor Szécsényben járt. Abban állapotunk meg, hogy délután átjön Benczúr-falvára, ahol a szécsényi termelőszövetkezetnek egy üzemága működik. A téeszelnök sok új tervvel foglalkozott, lelkesen

magyarázta, mutogatta elképzeléseit Gáspár elvtársnak, akit kitartóan kalauzolt.

Mivel Jedlicska Gyulával, a megyei pártbizottság akkori első titkárával sokat megfordultunk a termelőszövetkezetben, ismertük a terveket is, mi az udvaron maradtunk a birkapaprikást főző téesztagok mellett. Akik a jó illatú pörkölt főzése és kóstolgatása közben, jóízűen beszélgettek egymással. A termelőszövetkezeetről, helyi dolgokról folyt a szó. Bennünket a gulyást főző emberek nem ismertek. De nem is néztek valami fontos személyiségnek. Nem is zavartatták magukat. Sőt, elég csípős megjegyzéseket tettek a vezetőség egyes tagjaira és az elnökre is. Nyíltan beszélgettek hibákról, bajokról. Azon gondolkodtam, milyen sokat megtudhat az ember egy ilyen bogrács melletti beszélgetésnél. Azt is, amit a tárgyalóasztalnál sohasem ismerhet meg. Egyszeriben valaki „jó szerencsét Jedlicska elvtárs” köszöntéssel parolázni kezdett Jedlicska Gyulával. Az én embereim egy pillanat alatt átváltották a szót. Szemmel láthatóan zavarta őket, hogy az ismeretlenségben maradván, akarva-akaratlan megtudtuk a véleményüket.

Azóta többször eszembe jut ez az epizód. Jó lenne, ha az értekezleteken is ilyen szókimondóak, fesztelenek lennének az emberek. Nem keresgelnék a választékos kifejezést, nem vennék fel a hivatalos ábrázatukat. Nem hallgatnának nagy bölcsen, hogy majd később „a bogrács mellett” beszéljenek arról, amiről bent kellett volna.

Mivel minden esztendőben részt veszek a megye néhány termelőszövetkezetének zárszámadó közgyűlésén, így közvetlenül is érzékelnem tudom azt a változást, amely a termelőszövetkezetek gazdálkodásában, a termelőszövetkezeti tagok gondolkodásában végbement. Úgy látom, hogy az a több milliárdos beruházás, ami az elmúlt években történt a megyében, jól kamatozik. A földeken gépek, géprendszerek váltották fel a hagyományos eszközöket. Folyamatosan alakítják ki a korszerű állattenyésztő telepeket is. A mezőgazdasági termelés a gondok ellenére is egyenletesen emelkedik. Romhányban, Palotáson, Érsekvadkerten, Szécsényben és másutt azt láttam,

hogy nemcsak a korszerű gépeknek, hanem mindenekelőtt a szorgalmasan, fegyelmezetten dolgozó szövetkezeti tagságnak van kiemelkedő szerepe az eredményekben. Annak a felelősségtudatnak, amelyet a téesztagok a közösségért, a termelőszövetkezetért éreznek.

Szerintem növeli a szövetkezeti tagság biztonságérzetét, hogy tudják: munkájukban mindig számíthatnak a társadalom összefogására. Ere példa, hogy amikor a szeszélyes időjárás lehetetlenné teszi a gépek munkáját a földeken, ilyenkor a termés betakarítására az egész társadalom összefog. Munkások, középiskolás fiatalok, magyar és szovjet katonák dolgoztak együtt a termelőszövetkezeti tagokkal. Mentik a megtermelt értéket, mindannyiunk közös kincsét, a termést.

A képviselőnek a választókerületében különféle rendezvényeken, események alkalmával is jelen kell lennie. Ezek közül is az egyik legfontosabb esemény: a választás. Ilyen alkalomkor a képviselőjelöltnek járnia kell körzetét, a megyét. Sok emlékezetes, sőt humoros választási élményem volt. Az egyik ilyen Baglyasaljához fűződik. Bementünk a választási bizottsághoz. A választási elnök jelentette, hogy a választás befejeződött, s egyhangúlag reám szavaztak. Ebben az időben a képviselői választás még a tanácstagválasztással együtt folyt le. Tanácsstagnak az odavalósi Brehó Gyula elvtársat választották, aki szintén velünk volt. A választási elnök, hogy kicsit ugrassa Brehó elvtársat, hozzátette nagy komolyan: „Brehó elvtársat is megválasztották, de hárman ellene szavaztak.” A jelenlevők tekintete akaratlanul Brehó Gyulára irányult. A látvány mindenkiből széles mosolyt váltott ki. Brehó elvtárs ugyanis olyan savanyú arcot vágott ehhez a három ellenszavazathoz, mintha legalább a választók fele szavazott volna ellene. Alig tudtuk megvívasztalni.

A választások napján mindig igyekeztem a legkorábban Budapesten a szavazókörzetemben leadni a szavazatomat és gyorsan útnak indulni. Így a reggeli órákban már Nógrád megyében voltam. Itt hagyomány, hogy a választópolgárok már korán reggel elmennek szavazni. A bányászvidékeken ez

a szokás azért alakult ki, mert három műszakban dolgoznak a bányákban és vasárnap is. A hajnalban munkába induló bányászok már szavaznak. Így nemcsak korán kezdődik, hanem korán véget is ér a szavazás.

Egyik alkalommal déltájban Baglyasaljára értem Matúz József elvtárssal, a megyei pártbizottság azóta elhunyt titkárával. A választási bizottság már befejezte munkáját. A vendéglő előtt sokan álldogáltak az utcán. Amint megláttak bennünket, rögtön körülvettek és kértek, oldjuk fel a szesztilalmat. Ezt azzal hárítottuk el, hogy nincs hozzá jogunk. Ők viszont azzal érveltek, hogy befejeződött a választás, miért ne lehetne feloldani a szesztilalmat. Különben is –, mondta az egyik elégedetlenkedő – nem arról van szó, hogy teljesen kiszáradt a torkuk, az előző napokon ugyanis kellő tartalékokról gondoskodtak, de ők nem zugivók. A társaság kedvéért ilyen nagy esemény után együtt szeretnének koccintani. De még e nyomós érvek sem voltak elegendők, hogy önkényesen feloldjuk a szesztilalmat.

Egy másik történetet maga a községi tanácselnök mesélt el nekem, a választás napján. Bevitt magához egy demizson bort, hogy a jó munka öröme a választási bizottság tagjait meg tudja kínálni. Az első urnát már korán reggel, jóval hét óra előtt behozták. Leadták rendben az urnát és a tanácselnök megkínálta a bizottság tagjait egy pohárka borral. Megitták s szépen leültek. Jöttek a következők és azokkal is koccintottak. Így ment ez egy darabig, már szép kis csapat jött össze a régen ott ülőkből és az újonnan érkezettek közül. Nevetve mesélte az elnök, hogy kénytelen volt véget vetni az efféle ünneplésnek. Igyekezett megértetni, hogy akik elsőként hozták be az urnát, mégsem várhatják meg azokat, akik a legutolsónak érkeznek. Mert a szesztilalom azért érvényben van, habár a „tiszteesség” okából egy kissé megcsorbították azt.

Más alkalommal, szintén választáskor, útközben hazafelé betértem Balassagyarmaton Lombos elvtárshoz, a tanácselnökhöz, hogy érdeklődjem a választás eredményei felől.

Amint bementem a szobába, jóféle kisüsti illata ütötte meg az orromat. A tanácselnök viszont komoly arccal ült az asztalnál, előtte egy pohár málnaszörp állott. Kénytelen voltam szóvá tenni: miféle különös málna terem itt a balassagyarmati járásban, ami színe szerint málna, illata szerint pedig valódi kisüsti pálinka? Bevallotta, hogy reggel a napot valóban egy pohár kisüstivel kezdték. De azóta csak szörpöt isznak. Igaz, hogy én a málnát nem kóstoltam meg. De az is igaz, hogy habár a választások napján keresztbe-kasba utaztam a megyét, részeg embert nem láttam.

Nógrád megye mai választópolgárainak nagy része a múlt rendszerben nem szavazhatott volna, mert nem kaptak választójogot. A bányászlakta Nógrádban a jogtalanság, a jogfosztottság elleni gyűlölet éppúgy él, mint az állampolgári jogra való büszkeség. Mutatja ezt, hogy a megye városaiban, de főleg a községekben szégyen, ha nem fejeződik be korán a választás. Emlékszem, az egyik bányásztelepülésen nagy volt a felháborodás, mert az egyik vállalati mérnök délelőtt fél tízkor jelent meg a szavazóhelyiségben. Igen felindultan közölték ezt velem. Nehezen tudtam lecsillapítani őket és megértetni, hogy este hatig minden állampolgárnak lehetősége van a szavazásra.

Amióta Nógrád megyében képviselő vagyok, ezt az időszakot a megye nagymértékű fejlődése jellemzi. Természetesen ez nem az én személyes érdemem. Az itteni fejlődés az egész ország gyarapodásának része, az egész nép érdeme. A tőkés országok parlamenti képviselőjelöltjei gyakran élnek azzal a kortesfogással, hogy mindent megígérnek. Ami sikerül, azt saját maguknak tulajdonítják. Ami nem sikerül, azért megpróbálják másra hárítani a felelősséget. Nálunk is van olyan ember, aki túlbecsüli saját személyét, azt hiszi, hogy mindent ő valósít meg. Az ilyen emberekre mondják találóan, hogy „a légy, ha a kocsirúdra száll, azt hiszi, hogy ő húzza a kocsit”.

Mint korábban már szoltam róla, van olyan képviselő is, aki ezt-azt „kitalpalja” a választókerületének. Ez azonban csupán egy-egy esetben lehetséges. Az egyetemes fejlődés soha nem egyetlen személy műve, hanem dolgozó kollektívák érdeme. Ez persze nem mond ellent annak, hogy sok múlik az egyéneken, vezetőkön. Mert a megye, a település, a kerület stb. arculatát, sorsát, nagyban befolyásolhatják azok az emberek, akik ott vezető szerepet kaptak. Ezek közé sorolható a képviselő is.

A vezetők felelőssége többek között abban áll, hogy miként sáfárkodnak a lehetőségekkel, a terveik mennyire józanok, mennyire építenek a valóságos helyzetre. Mert felelősek vagyunk a máért is, de a holnapért is. Ezért a jó vezető a jövőre is gondol, nemcsak a pillanatot látja. A vezetőnek számolnia kell azzal, hogy amit ma csinálunk, az milyen hatással lesz a jövőben. Meggyőződésem, hogy aki beleszólhat egy város, megye vagy éppen iparág sorsába, és dönthet is, az nemcsak a kortársai, hanem az utódaink előtt is felelős. Akadnak bizony olyanok, akik ezt a felelősséget nem érzik, nem ismerik fel. Akkor, amikor egyik-másik helyen átgondolatlan, hebehurgya intézkedéseket látok, az ilyen emberek miatt bosszankodom.

A képviselő számára nincs nagyobb öröm, mint amikor azt látja, hogy választókerületében a megyei, a városi, a községi vezetők helyesen ismerik fel a lakosság mai és holnapi érdekeit és törekvéseit. Ez legtöbbször az emberek megértésével, cselekvő támogatásával is találkozunk. Ez az alapja a széles körű társadalmi megmozdulásoknak, amelyek az országban, de Nógrád megyében is kibontakoztak. Ezek a kezdeményezések utakkal, parkokkal, iskolai tantermekkel, óvodákkal, kulturális és sportlétesítményekkel gazdagították a megye városait, településeit. A társadalmi munka értéke évente több millió forintot tesz ki.

A lakosság életkörülményeit lényegesen meghatározza a lakáshelyzet. A felszabadulás előtt a megye lakásvizonyai nagyon elmaradottak voltak. A jórészt bányász lakta koloni-

zált lakótelepek egészségtelensége, zsúfoltsága árasztotta a nyomort. Az ötvenes években a családház-építési akciók és az állami lakásépítés meggyorsítása nyomán a lakásállomány 10 000-rel nőtt, és 1960-ban meghaladta a 65 ezret. Ekkor kezdődött a tizenöt éves lakásépítési program. Ennek keretében Nógrád megyében több mint 22 ezer lakás épült. A nagyarányú szanálásokat is figyelembe véve, a lakásállomány az 1978. év végén már több mint 83 ezerre emelkedett. A lakásoknak tehát több mint a fele a felszabadulás után épült.

A legtöbb lakást Salgótarjánban építették, és a mostani öt-éves terv végéig újabb háromezer lakás falait húzták fel itt az építők. A város vezetői, a városlakók természetesnek tartják, hogy társadalompolitikai céljaiknak megfelelően az új lakásokat elsősorban a munkások, a nagycsaládosok és a fiatal házaspárok kapják.

Megyeszerte sok új szaküzlet, önkiszolgáló bolt, bútoráruházzal és más áruház létesült. Egy város ellátását nálunk is és máshol is jól visszatükrözi, hogy milyen a piac. Ezért Salgótarjánban is és másutt is szívesen megnézem a piacot. Emlékszem arra, hogy régebben milyen ütött-kopott bódékban árusítottak a salgótarjáni piacon, de most, amikor felépült az új vásárcsarnok, nemcsak a város képe változott meg, hanem a város és a környék ellátása is.

Az élet gazdagodását azonban más is mutatja Nógrádban. Ma már a megyében a lakások 96%-ában ott a villany. A felszabadulás előtt csupán a két város és 33 község volt villanyval ellátva.

Sajnos lassan halad a megye vezetékesvíz-ellátása és csatornázása. Ez még elmarad az országos átlagtól. A vezetékesvíz-ellátásban csupán 38 település, 26 ezer lakás részesül. Zárt csatornahálózattal a két városon kívül csupán 12 község rendelkezik.

A lakosság egészségügyi ellátására nagy gondot fordít a megye vezetése. Egészségügyi beruházásokra az utóbbi két évtizedben több mint 310 millió forintot költöttek. Több mint

tíz éve, hogy felépült a közel hatszáz ágyas új megyei kórház. A kórházi ágyak száma 1945-től több mint kétszeresére nőtt és jelenleg megközelíti a 2100-at. Lényegesen javultak a betegellátás személyi feltételei is. A megyében 1950-ben még csupán 130 orvos működött. Jelenleg ennek több mint háromszorosa végzi a gyógyító munkát.

A körzeti orvosi ellátás is szembetűnően javult. Jelenleg háromszor annyi körzeti orvos van, mint 1950-ben volt.

A megye lakosai nagyra értékelik az egészségügy területén mutatkozó fejlődést. A képviselői beszélgetések során ennek gyakran adnak hangot. Emlékszem, a baglyasaljai képviselői jelölő gyűlésen az egyik idős asszony azzal a kéréssel állt elő, hogy jó lenne, ha nyilvános telefonfülke állna rendelkezésükre, ahonnan bármikor, éjszaka is tudnának telefonálni, ha szükséges. A gyűlésen a tanácselnök elmondta, hogy a közelben van egy új orvosi rendelő, amelyet telefonnal is felszereltek, ha szükséges, azt használják. Erre a javaslatot tevő idős asszony ismét szót kért. Úgy érvelt, ez nem lenne jó, mert végre kaptak egy kedves, derék doktornőt, aki sokat fárad a betegekért, az idősekért. Nagy hiba lenne, ha telefonálás miatt zavarnák éjszaka, hiszen nemegyszer éjjel is kénytelenek beteghez hívni. A tanácselnök intézkedett, s elkészült a nyilvános telefonállomás. A példa is mutatja, hogy milyen szeretettel veszik körül az emberek azt az orvost, akinek egész magatartása hivatástudatot áraszt. Az ilyen szeretet, tisztelet és megbecsülés minden ajándéknál és hálapénznél értékesebb.

Az utóbbi évtizedekben a megye lakóinak kulturális ellátása, műveltsége is alapjaiban megváltozott. Míg 1950-ben 50 tanuló jutott egy általános iskolai osztályra, most pedig csak 28. Akkor egy pedagógus 38 tanulót oktatott, most csak 15 diákkal kell foglalkoznia. Az általános iskolát elvégzők több mint egyharmada középiskolákban, a másik egyharmaduk pedig szakmunkástanuló intézetekben tanul tovább. A középiskolai hálózat – az új falusi gimnáziumok építésével, a szakközépiskolák létesítésével – a második ötéves terv időszakában fejlődött ki. Jelenleg a megye 11 középiskolájá-

ban közel 8 ezer fiatal tanul nappali és esti-levelező tagozaton. Salgótarján, az egykori elmaradott poros bányászvároska főiskolát kapott. A Pénzügyi és Számviteli Főiskola nappali, esti és levelező tagozatán Salgótarjánban közel nyolcszázan tanulnak.

A közművelődést sok új kultúrház és községi művelődési otthon szolgálja. A megnövekedett művelődési igények egyik fontos jelzője a megszorodott könyvtári állomány, 1950-hez képest az ezer lakosra jutó könyvtári kötetek száma több mint negyvenszeresére emelkedett. A rádió és a televízió is tömegesen elterjedt. Jellemző erre az, hogy húsz évvel ezelőtt még csak ezer televíziókészüléket tartottak számon a megyében.

A képviselő munkája során a legkülönbözőbb foglalkozású választópolgárokkal találkozik: A megyében mindenütt találtam olyan nagyszerű embereket, munkásokat, tévész-tagokat, értelmiségieket, munkásközösségeket, akik, illetve amelyek nemcsak a saját munkájukért érznek felelősséget, hanem a gyár, a város, az egész ország sorsáért. Sok munkás, szocialista brigádtag mondta el beszélgetéseink során, hogy a napi munka mellett tanul, szakmát szerez. Felismerték, hogy csak így állhatják meg helyüket a korszerű gépek mellett.

A becsülettel végzett munka, az egymásért, a közösségért érzett felelősség átformálja az emberek gondolkodását, átrendezi értékeit. Ezért nem adok én igazat azoknak, akik azt tartják, hogy a munkás becsülettel dolgozik ugyan, de távol áll tőle a közélet, a kultúra, a művelődés. Engem többek között Salgótarján építése, a salgótarjáni munkások példája az ellenkezőjéről győzt meg. Arról, hogy a munkások szeretik a szépet és értékelik azt, mert keményen megdolgoztak érte. Ezt példázza az a munkamozgalom, amit a „35 ezer munkanapot Salgótarjánért” címen hirdettek meg. Az üzemi munkások, szocialista munkakollektívák csatlakoztak ehhez. Sok kommunista szombatot áldoztak iskolákra, óvodákra, parkokra. Éppen ezért szeretik és óvják a teret, a modern városközpontot, a köztéri szobrokat. Érzik, megértik a

modern formákban rejlő erőt, szépséget. Ezért vált Somogyi József Kossuth-díjas szobrászművész a felszabadulást szimbolizáló szép alkotása a munkásváros jelképévé. A megye vezetői nagy gonddal támogatják a művészeteket, különösen a képzőművészeteket.

Külön kell szólnom idős Szabó István Kossuth-díjas szobrászművészünkről, az ő tiszta emberségéről, igaz művészetéről. Itt él a megyében, Benczúrfalván, feleségével az idős mester. Rokkant lábbal, de csodálatosan ép alkotótehetséggel dolgozik e távoli, csendes festői helyen. Alkotásaiban a dolgozó, az alkotó, a harcoló ember jelenik meg. Műveinek témái: bányászok, partizánok, hősök és a mindennapok egyszerű fiai. Ha csak szerét tehetem, mindig felkeresem a mestert. Nemcsak a művészt, az alkotó tehetséget tiszteltem benne, hanem nagyra becsülöm emberi tulajdonságait, politikai elkötelezettségét. Jólesik beszélgetni vele, eszmét cserélni a világ dolgairól. Olyan művész ő, aki reálisan látja életünket, helyzetünket.

Nógrádot járva azt tapasztalom, hogy a korábbinál tervszerűbb és arányosabb területfejlesztési politika valósul meg. Ennek nyoma nemcsak a járási székhelyeken, hanem a megye szinte valamennyi nagyobb településén látható. Jól emlékszem, hogy például Balassagyarmaton a kőbányai porcelángyár kis telepe jelentette jó ideig az ipart. Ma már az új üzemek sorát olyanok gyarapítják, mint a kábelgyár, a fémipari vállalat, a bútorgyár. A város főutcájára pedig lassan nem ismer rá a hosszú évek után odavetődő balassagyarmati sem. Pásztón is új üzemeket építettek, lakásokkal és művelődési otthonnal gazdagodott ez a járási székhely is.

Nógrád megye már a felszabadulás előtt is az ország iparosodott megyéi közé tartozott. A megye iparát azonban abban az időben csupán a Zagyva völgyének szénvagyonra, bányászata, illetve a szénre – mint energiabázisra – telepített nehézipar jelentette, de a megye üzemei korszerűtlenek voltak. A szinte korlátlanul rendelkezésre álló olcsó munkaerő a tőkések egyáltalán nem ösztönözte az üzemek műszaki

fejlesztésére. A múlt rendszer örökségként ebben a megyében is többségében elavult, századelejei gépekkel felszerelt, területileg és ágazatilag egyoldalú ipar maradt ránk. A nehéz örökséget súlyosbította, hogy a második világháború alatt a nógrádi iparmedence üzezeit a visszavonuló fasiszta csapatok nagyrészt tönkretették. A megye amúgy is korszerűtlen üzezei 60–70%-os háborús kárt szenvedtek.

Az iparmedence munkásai a felszabadulást követően azonnal hozzákezdtek az üzemek helyreállításához. Az Acélárugyár első energiatermelő egysége már 1945 januárjában áramot adott. Bár csökkentett létszámmal, de termelni kezdtek a szénbányák is, megkezdődött az újjáépítés.

Az első hároméves terv végére a megyét jellemző ipari termékek termelése – a barnaszén, a villamos energia, az öblösüveg, a síküveg – lényegesen meghaladta az utolsó békeév termelési szintjét. Az első ötéves terv időszakában viharos gyorsasággal fejlődött az ipar Nógrádban. Ez az ütem a második ötéves tervben lassult, az 1956-os ellenforradalom pedig megállította. Az ellenforradalom leverése után a megyében gyorsan konszolidálódott a helyzet, és az ipar termelése ismét felgyorsult.

A harmadik ötéves terv során azonban Nógrád ipari termelésének a fejlődését kedvezőtlenül érintette a szénbányászat visszafejlesztése. Az ipari beruházások döntő hányadát az ipari struktúra átalakítására használták fel. Így a megye iparának termelése – a bányászat nélkül – az öt év alatt közel 35%-kal nőtt. De mivel a bányászat termelése több mint 30%-ot csökkent, a megyei ipar lényegében egy helyben topogott.

Ez a hátrányos helyzet a megye iparát a negyedik ötéves terv első két évében is meghatározta. A döntő fordulat 1973-ban következett be, amikor a szénbányászat visszafejlesztési üteme lelassult.

Emlékszem, sok képviselői beszélgetésem alkalmával emeltek szót a szénbányászat visszafejlesztése ügyében, ami érzékenyen érintette a lakosságot. Természetesen ez nemcsak egy

megyét érintő, hanem országos gazdaságpolitikai kérdés volt. Ismeretes, hogy a hatvanas évek második felében az energia-program keretében a szénhidrogének részarányának növelése került előtérbe, és az energiahordozók közül csökkentettük a szén felhasználását, illetve kitermelését. Mindez együtt járt a bányászok más munkaterületre történő irányításával. Érthető, ha ez a körülmény erősen foglalkoztatta Nógrád megye lakóit is. Ma már természetesen másképpen látjuk ezt a lépést. Ahogy mondani szokás, utólag könnyű okosnak lenni. Nem láthattuk előre, hogy energiaválság lesz, a nyersanyag-árak felszöknek, mindezek hazánk gazdasági életét is érzékenyen érintik, és szükség lesz még az egyébként valóban gazdaságtalan szénre is.

Utólag is érezzük, hogy az akkor indokoltnak tűnt lépés, következményeiben milyen kedvezőtlen hatást váltott ki a nép~~gaz~~daságban és a dolgozó emberek körében. A bányászok átirányítása ugyanis nem volt olyan egyszerű, mint ahogyan azt elgondoltuk. Közülük sokat idő előtt kellett nyugdíjazni. Azok, akik más munkaterületeken próbáltak elhelyezkedni, többségükben nehezen tudtak átállni a bányászélet után más természetű munkára.

Gondot jelentett az is, hogy az a munkásréteg, amely a felszabadulás óta minden fontos lépésünkben a párt mellett állt, most egyszeriben feleslegesnek érezte magát. A széncsaták hőseire már nincs szükség? – mondták sokan. Nincs szükség azokra, akik a mélyben az elemekkel megküzdve dolgoztak azért, hogy fény, meleg legyen az otthonokban, működjenek a gyárak, a gépek? Nem véletlen, hogy sok elkeseredett bányamunkással találkoztam ebben az időben, akik ilyen alapállásról közelítették meg a bányászat helyzetét érintő intézkedéseket.

Később, mint közismert, a helyzet megváltozott. A visszafejlesztési folyamatot a nógrádi bányákban is meg kellett állítanunk. Ekkor viszont már a visszaállítás volt nehéz. Különösen nehéznek bizonyult az elkerültek helyébe a bányász-utánpótlás megszervezése. Bizonyos mértékig megbomlott a

bányásztradíció. Ennek persze egyéb okai is vannak, de a nógrádi bányászszülők ma már nemigen akarják bányásznak adni fiaikat. Pedig a hagyományosan bányász területekről lehet csak ennek a szakmának az utánpótlását igazából megoldani. Hiszen az olyan országrészekből, ahol még csak hírmondóját sem látták a bányásznak, nehéz elképzelni, hogy éppen ez a nehéz szakma vonzaná a fiatalokat.

A gondok és nehézségek ellenére, azok mellett, Nógrád megye ipara az ötödik ötéves terv eddigi időszakában tovább erősödött. Most az ipari termelés 150%-kal haladja meg az 1975. évi szintet. A termelésnövekedést szinte kizárólagosan a termelékenység javulása útján érték el.

Én a legfontosabbnak azt tartom, hogy sikerült végleg felszámolni a megyében a múltból kapott örökséget, az elmaradott ipart. Hosszan sorolhatnám, milyen új létesítményekkel, üzemekkel gazdagodott a megye. Épült egy korszerű ~~megyei~~ gépgyár, felépítették a Budapesti Rádiótechnikai Gyár korszerű üzemegységét. Szécsényben az Elzett gyáregységet hozott létre. Romhányban egy új csempegyár épült, melynek munkája szinte művészi színvonalú. Ellátja az építőipart szép és a legkorszerűbb csempe- és burkolóáruval.

Széles körű üzemi rekonstrukció zajlott le a Salgótarjáni Acélgyárban, a Síküveggyárban, a Tűzhelygyárban, és az Öblösüveggyárban, ahol régi, elavult gépek helyett korszerű, modern gépekkel ellátott csarnokok, üzemrészek létesültek.

Az elmúlt évek ugyancsak szembetűnő, talán a legértékesebb változása az, hogy új, a szocializmusért lelkesedő és becsülettel dolgozó fiatal munkás- és értelmiségi gárda nőtt fel a megye üzemeiben, termelőszövetkezeteiben.

Jól tudom, hogy ma még nem minden fiatalunkat lelkesíti egyformán a közös, az értelmes cél. A megyei látogatásaim azonban egyre inkább arról győznek meg, hogy a fiatal munkások, szövetkezeti tagok, értelmiségiek, alkalmazottak, mind többen igyekeznek legjobb tudásuk szerint dolgozni. Becsületesen helytállnak a mindennapi munkában, és egyre inkább a közügyek képviselőitében is.

Mint a megye képviselőjét, a párt Központi Bizottsága az-
zal bízott meg, hogy az utóbbi három megyei pártértekezleten
részt vegyek. Így az 1966-os, az 1970-es és az 1975-ös me-
gyei pártértekezleten mint a KB képviselője jelen lehettem.
Még számomra is – aki eléggé ismeri a megye fejlődését,
belső életét – sokat jelentettek ezek a fontos, összegező ta-
nácskozások. Úgy láttam, a pártélet változásai helyesen tük-
rözik vissza a megye egész fejlődését. Nem csupán a megye
anyagi gyarapodását mutatták szemléletesen, hanem azt is,
hogyan valósulnak meg politikai terveink, hogyan változnak
az emberek. E tanácskozások olyan tükröt állítottak elénk,
amelyben látható volt minden jelenség, tendencia, mindaz,
ami az adott időszakban a legjellemzőbb volt a megyében.

Nem akarom elemezni a legfőbb tényezőket, amelyek az
elmúlt tizenöt esztendőben a megye fejlődésében a legfonto-
sabb szerepet játszották. De számomra nagyon tanulságos
volt ez a három megyei pártértekezlet, mert három korszakot
mutatott. Az 1966-os pártértekezlet úgy él az emlékezetem-
ben, hogy azon a „szóvivők” jórészt idős, az illegalitást, a
felszabadulást követő esztendők harcaiban edződött kommu-
nisták voltak. Harcos, jó légkör jellemezte a tanácskozást,
amelyen az idősebb nemzedék mellett azonban kevésbé ka-
pott hangot a fiatalabb korosztály. Az 1970-es pártértekez-
leten változatlanul harcos légkör uralkodott, de valami új
már érződött. Hallatta már szavát a fiatalabb nemzedék, az
az új munkástípus, amely már művelt, öntudatos, a politiká-
hoz értő, közéletben járatos, széles látókörű. De ami 1970-
ben még csak feltörekvő tendencia volt, azt az 1975-ös párt-
értekezleten már általánosnak éreztem. Egy nemzedékváltás
tanúi lehettünk. Ezen a pártértekezleten már a résztvevők és
a felszólalók többsége az ifjabb nemzedékből került ki. Reá-
lis mondanivalóval, a hozzáértő emberek felelősségével szól-
tak. Új emberi tényezők felismerésével szolgált számomra az
1975-ös pártértekezlet. Olyan új nemzedékkel találkoztam,
amely önálló következtetésekre törekszik. Ezek az emberek
nem szeretik a „tiszteletköröket”, a formális elemeket, őszin-

ték, szokimondók, hiányzik belőlük a rossz értelmű tekintélytisztelet. Örültem, hogy találkozhattam az új nemzedék e legjobb típusával, azokkal, akik már a jövőt testesítik meg. Azt is szintén figyelemre méltónak találtam, hogy egyre inkább megjelentek a közéletben a nők is, de nem abban a statisztikai ízű, protokolláris formában, ahogyan azt évekkel ezelőtt olykor tapasztalhattuk. Okosan, felelősségteljesen szólaltak, érveltek.

Már említést tettem a megyei pártvezetés néhány korábbi képviselőjéről, Jakab Sándorról, Jedlicska Gyuláról, Matúz Józsefről és másokról. Úgy érzem, ide kívánczik, hogy a jelenlegiekről is említést tegyek. Nem protokolláris okból teszem ezt, hanem mert őszintén becsülöm őket. Külön is említeném a megyei pártbizottság első titkárát, Géczi Jánost, akit tehetséges, hivatott vezetőnek, az ifjabb nemzedék tiszteletre méltó egyéniségének tartok. Nógrád megye egyik képviselője az országgyűlésben, aktívan dolgozik a képviselőcsoportban. Ebben a munkájában támaszkodhat a választóira, Nógrád megye szorgalmas dolgozó népére.

Az eredmény, amelyet a megye munkásai, a termelőszövetkezeti tagok, az értelmiségi dolgozók elértek, nem kevés. Szorgalmas munkát, felelősséget, alkotóerőt bizonyít, amelynek forrása pártunk következetes, elvi alapokon nyugvó politikája. Az a politika, amelyben bíznak a dolgozó emberek, mert meggyőződtek róla, hogy igaz ügyet képvisel. Egyformán szolgálja az ország, a megye, az ember személyes boldogulását, s ezért megvalósításán idősnek és fiatalnak, párttagnak és pártonkívülinek egyaránt érdemes munkálkodni.

Ahogy az ország, úgy Nógrád megye fejlődésének is biztos alapja van. A párt XI. kongresszusa, az ötödik ötéves terv világos, egyértelmű, lelkesítő tennivalókat határozott meg, a dinamikusan fejlődő ipar, az iparszerűen termelő mezőgazdaság, a településfejlesztés, a városépítés számára. A nagy tapasztalatokkal rendelkező, öntudatos munkásság, a szövetkezeti parasztság és az alkotó értelmiség képes arra, hogy valóra váltsa politikai és gazdasági terveinket.

5 | A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÖZPONTI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGÁBAN

A IX. pártkongresszus előtt – 1966 őszén – Kádár János elvtárs beszélgetésre hívott meg a KB székházába. Ekkor még a SZOT elnöke voltam. Kádár elvtárs a beszélgetés során elmondta, hogy a közelgő kongresszuson párttiszségre akarnak jelölni: a Központi Ellenőrző Bizottság elnökének javasolnak. Ebben az időben ezt a tisztséget Nógrádi Sándor elvtárs – a legendás híró partizánparancsnok, a neves internacionalista – töltötte be. Sajnos, Nógrádi elvtárs ekkor már súlyos beteg volt, állapota egyre rosszabbodott, s mind nehezebben tudott eleget tenni a megbízatásnak. Így esett rám a választás.

Megvallom, nemcsak meglepetéssel, hanem szorongással is fogadtam Kádár elvtárs közlését. Nem attól félttem, hogy majd a KEB elnökeként szigorúbb normák szerint kell élnem. Sokkal inkább attól, hogy ennek a testületnek a munkája és személy szerint az én megbízatásom is nagy lelkiismereti feszültségekkel jár. Hiszen ebben a munkában rendszeresen ítéleznek a Központi Ellenőrző Bizottság egy-egy párttag felett. Továbbá bennünk, régi párttagokban, pártmunkásokban akkoriban a KEB egy kicsit misztifikáltan élt. A pártmunkának elég zárt területe volt ez, amit éppen ezért a párttagság nagy része – beleértve magamat is – nem ismert, titokzatosnak, rejtelmesnek fogott fel.

Kádár elvtárs igyekezett megnyugtatóni, meggyőzni arról, hogy ehhez a funkcióhoz semmiféle különleges dologra nincs szükségem. Nélkülözhetetlen viszont a politikai szilárdság, az

igazságosság, a jó ítélőképesség, a józanság és a kommunista humanitás. Megpróbáltam a kongresszusig barátkozni az új feladat gondolatával. Nógrádi elvtárs betegen is részt vett a IX. kongresszuson, s buzgón igyekezett meggyőzni arról, hogy nemcsak a párt, hanem az én szempontomból is helyénvaló a jelölésem. A kongresszus szüneteiben is – a maga szerény, emberséges módján – beszélt nekem erről a feladatról, mintegy kedvet csinálva a munkához.

A IX. kongresszus megválasztott a KEB elnökének. Örültem a megtiszteltetésnek és a bizalomnak, de a kétségeim továbbra sem oszlottak el. Egyszer Kádár elvtársnak is megemlítettem, hogy a KEB-nél folyó munka milyen nehéz számomra, s mennyit vajúdom egy-egy döntés során, s mennyire nem érzem „testhezállónak” ezt a funkciót. Kádár elvtárs erre azt válaszolta, hogy ez a jó. Hiba lenne, ha valaki ebben a tisztségben nem érezne nehézséget, nem lennének konfliktusai, vívódásai, hanem lélektelenül végezné ezt a munkát.

A KEB testületében és apparátusában dolgozók munkája a pártélet fonákságaival, egyes párttagok tévedéseivel, vétségeivel függ össze. A munka természetéből tehát az következik, hogy ez nem jelenthet senkinek sem örömet. Nem jó, hogy sorainkban – akármilyen kevesen is, de – vannak, akik megsértik a pártfegyelmet, a párt normáit. Nem jó ítélkezni olyanok felett, akik hosszabb vagy rövidebb ideig harcostársaink voltak, velünk egy sorban álltak, mégis megfélemlítettek arról, hogy hová tartoznak, mit vár tőlük a párt, és mit vállaltak, amikor a sorainkba léptek.

A KEB feladata az, hogy őrködjék a párt egysége, fegyelme, tisztasága felett. E feladat betöltése azzal is jár, hogy a KEB a pártfegyelmet megsértőket fegyelmi úton felelősségre vonja és pártbüntetést szab ki rájuk.

Azt szeretném hangsúlyozni, hogy pártunk eszméinek és politikájának megfelelően, a fegyelmi eljárást és a büntetést is a nevelő tevékenység részének tekinti, nem megtorlás, pellegérre állítás a cél, hanem az, hogy a fegyelemsértő párttag és a környezete okuljon. Vonja le a következtetéseket, és

fegyelemsértést se az illető, se a környezetében élők ne kövessenek el.

A párt tisztasága, egysége, fegyelme a párt belső ügye. Enélkül nem lenne képes a párt arra, hogy betöltse az élcsapat szerepét. Tehát a párt történelmi hivatása, küldetése e feltételeket parancsolóan írja elő. A párt egysége, fegyelme és tisztasága fontos a párt és a tömegek kapcsolata szempontjából is. Mert nemcsak a párt, hanem a pártonkívüliek is állítanak követelményeket a párt tagjai elé. A pártonkívüliek példamutatást várnak a párttagoktól, azt igénylik, hogy a párttag külön ember legyen, mint ők.

A pártot az egyes ember szemében azok a párttagok testesítik meg, akikkel találkozik. Előttük úgy jelenik meg a párt, ahogyan a környezetükben a párttagokat látják. Az egyes párttagok magatartása, tettei tehát nemcsak személyes érvényűek, hanem általánosítható erejűek. Rajtuk keresztül alkotnak véleményt a párt egészéről. Így tehát nem csekély a felelőssége a pártagnak abból a szempontból sem, hogy milyen következtetést vonnak le tettei alapján a pártról a tömegek. Előttük mennyire teszi vonzóvá vagy éppen ellenkezőleg, nem fordítja-e el a pártonkívülieket a párttól? Nekünk, a munkánk során ezeket a tényezőket szükséges figyelembe vennünk. Mindig azt mérlegeljük, mi használ és mi árt a pártnak. E mérlegelésnél természetesen az egyént sem hagyjuk figyelmen kívül, de az elsődleges tényező a párt.

A Központi Ellenőrző Bizottságot a pártkongresszus választja. A KEB önállóan végzi munkáját, de minden esetben a párt általános politikai irányvonalának megfelelően, a Központi Bizottsággal, Politikai Bizottsággal szorosan együttműködve.

A KEB döntései teljesen összhangban vannak a párt fő politikai törekvéseivel, azokkal a követelményekkel és normákkal, amelyet minden párttaggal szemben támaszt. Ezen túl a KEB határozatai, amiket az egyes pártfegyelmi ügyekben hoz, egyben mértékadóul is szolgálnak az alsóbb pártszervek részére. Arról van szó, hogy a pártfegyelem megsértésének

eseteit nem könnyű minősíteni és nem mindig egyszerű a pártbüntetés mértékének a megállapítása sem. Tekintettel arra, hogy a pártmunkában nincsenek paragrafusok, a személyek és a cselekedetek megítélése mindig politikai mérlegelés dolga. A KEB döntéseinek tehát ilyen szempontból is irányadó szerepük van. Adott helyzetben bizonyos fegyelemsértések súlyosabbak, s ezért szigorúbb büntetéssel járnak, mint más esetekben. Mindez nagy felelősséget ró valamennyiünkre, beleértve magamat is.

Ezt a munkát tizenhárom éve végzem. Nem személyes érdememként fogom fel azt, hogy ennyi idő alatt képes voltam betölteni e párttiszséget. Elsősorban annak a történelmi-politikai helyzetnek, pártunk józan, kiegyensúlyozott politikájának köszönhető, amely az utóbbi két évtizedben jellemző hazánkban. Az elmúlt két évtizedben sem belpolitikailag, sem külpolitikailag nem kerültünk tisztázatlan, kiélezett helyzetekbe. Nem csapongtunk a különböző szélsőségekbe, nem voltak látványos, idegeket borzoló megnyilvánulások, jóllehet sok gonddal, nehézséggel küzdöttünk meg és küzdünk ma is. A kiegyensúlyozottság, az emberség, a megfontoltság az egész pártéletre, így a KEB tevékenységére is kihatással van.

A párt vezetését realitás, mértéktartás jellemzi. Ebben személyes szerepe van Kádár János elvtársnak. Amióta itt dolgozom, érthetően vele is szorosabbá vált a munkakapcsolatunk és emberi kapcsolatunk. Alkalmam van arra, hogy lássam a párt vezető testületeinek munkáját, Kádár elvtárs vezetői tevékenységét. Gyakran alakul úgy, hogy a testületi üléseken kívül is találkozom és beszélgetek Kádár elvtárrsal. Szókása ugyanis, hogy munkatársaira rendszeresen „rányítja az ajtót”, így reám is. Többször a kora délutáni órákban hangzik fel szobám ajtaján jellegzetes kopogása. Ezek a kötetlen beszélgetések, eszmecserék segítenek abban, hogy egyes politikai kérdések megítélése könnyebb legyen a számomra. Ezenkívül olykor bepillantást nyerek politikai alkotó módszerébe is. Látni engedi a folyamatot, az utat, ahogy érleli,

mérlegeli a teendő intézkedéseket, elhatározásokat, amíg eljutnak a döntésig.

Nem vagyok hivatott bemutatni Kádár elvtárs vezetői képességét, kiemelkedő egyéniségét. Erre megbízást sem kaptam. Ismerve szerénységét – amellyel elhárít minden személyét érintő elismerést –, biztosan rossz néven is venné ezt tőlem. Ezért inkább azt szeretném érzékeltetni, hogy az ő személyes hatása miként nyilvánul meg szemléletünkben és munkánkban.

A KEB munkájában nagy jelentősége van a megfontoltságnak, a józanságnak. Itt a túlbuzgósággal, az elhamarkodottsággal, a nemtörődömséggel jóvátehetetlen hibát lehet elkövetni. Ebben a munkában emberek sorsáról van szó. Az elrontott gépet rendbe lehet szedni, az elrontott életet nagyon nehéz, néha nem is lehet.

Kádár elvtárssal gyakran beszélünk ilyen dolgokról. Engem mindig megragad mély humanitása, az emberi ügyekben való reális, emberközpontú látásmódja, feltétlen bizalma, hite az emberek nevelhetőségében. Azt tartja, hogy amíg él valaki, addig változtatható, formálható.

A párt arról az emberről sem mondhat le, akit kizár a soraiból, mivel a pártba van visszavezető út is. A pártból kizárt is, mint pártonkívüli, maradhat híve a pártnak. Ezt az elvet – a KEB-nél végzett munkám során – számtalan esetben a gyakorlatban is segítettük érvényre juttatni. Nemegyszer fordult elő, hogy valakit súlyos hiba miatt ki kellett zárni a pártból. Az illető később belátta, kijavította hibáját, s így érdemelte ki, hogy ismét a párt soraiba kerülhetett.

Több ilyen esetre emlékezem vissza. Az egyik történet szereplője magas állami beosztásban dolgozó ember volt. Személyesen is jól ismertem, mert korábban együtt is dolgoztunk. A felszabadulás előtt cselédemberként kezdte az életét. A felszabaduláskor szívvel-lélekkel állt közénk és politikailag kiélezett, nehéz helyzetekben is kiállta a próbát. Később tanult, diplomát szerzett. Kitűnt a politikai és közéletben. Magas tisztségbe kerülve azonban megszédült. Visszaélt a be-

osztásával, hozzá méltatlan anyagi ügyekbe keveredett, és tekintélyét, hitelét veszítette. Hogy idáig jutott – amint az nemegyszer megesik –, abban nagy szerepet játszott a családi háttér.

A KEB-nek nem volt mit tennie, eltávolította őt a párt soraiból. Leváltották a tisztségéből, és visszament a bányába dolgozni. Mint beosztott mérnök megpróbált mindent előlről kezdeni. Szerencsére, okult a büntetésből és képes volt újból lábra állni. Keményen dolgozott, munkájával megbecsülést vívott ki társai körében, akik segítettek, mellé álltak. Hosszú évek teltek el, amikor ismét kérhette, hogy vegyék vissza a pártba. A KEB hozzájárult, hogy a párt soraiba felvegyék. Ma is becsülettel dolgozik. Ennek az embernek az életútja is példázza, hogy az idejében adott legsúlyosabb büntetés is hasznára lehet az egyénnek, ha az nevelő jellegű.

Megvallom, ebben a munkában az az egyik legnehezebb dolog, hogy egyidejűleg kell vádolni és védeni. Ezalatt nemcsak az értendő, hogy védenünk kell a pártot, hanem az is, hogy miközben vádoljuk, védjük is az egyént, aki a pártfegyelemsértést elkövette. Ez a védelem úgy is felfogható, hogy a büntetésnek olyannak kell lenni, ami segíti a talpraállást, azt, hogy visszatérjen a helyes útra, rendbe tudja hozni az életét, sorsát. A KEB-nek tehát nem az a célja, hogy minél több embert zárjon ki a pártból, hanem az, hogy a büntetéssel formálja, nevelje és ha lehet, megtartsa a párton belül az illetőt. Sőt, akit kizárunk, azt is jó szóval, útmutatással bocsátjuk el: ha a jövőben nem is lesz párttag, legyen becsületes állampolgár.

Többnyire sajnáljuk azt, aki a KEB elé kerül. Az érzések azonban nem tehetnek bennünket elnézővé, megalkuvóvá. A Központi Ellenőrző Bizottságtól azt várják, hogy igazságot szolgáltatson, a párt érdekét, tisztaságát tartsa szem előtt.

A fegyelemsértő párttag környezete élénken figyeli, hogy miként dönt a KEB. A pártfegyelmi vétséget elkövető párttag környezete sokféleképpen minősíti az ügyet. Megesik, hogy egyesek a tények ismerete híján foglalnak állást. Gyako-

ri az is, hogy ha egy párttag valami vétséget elkövet, nem azt mondják „X. Y. ezt csinálta”, hanem azt, hogy „ezt csinálják a párttagok”. Szerencsére sokan reálisan látják az elkövetett hibát, és igazságos büntetést várnak.

Akadnak azonban olyanok is, akik túlzásokba esnek: egyenesen „fejet követelnek”, mások a „borítsunk fátylat” felfogás hívei. Ez is, az is hibás. A „fejkövetelők” többnyire másokkal szemben „kemények”, s maguk sem jobbak annál, mint akivel szemben az álradikalizmusuk megnyilvánul. Viszolygok az ilyen emberektől, az örökké öklüket rázó, a kemény kézről prédikálóktól. Miközben másoktól sokat várnak, önmagukkal szemben gyakran kevés igényt támasztanak. Megesik, hogy e szélsőséges emberek között olyanok is vannak, akik éppen ezzel leplezik a saját hibáikat.

A „fátyolborítók”, a megalkuvók szemlélete és állásfoglalása hasonlóképpen káros, mert a hibákba beletörődő, közönyös légkör kialakulásához egyengeti az utat. Ez nem használ sem a pártnak, sem a közösségnek, de az egyénnek sem. Az csak látszat, mintha a kendőzéssel segítenénk az egyénnek. Egyetlen embernek sem használt, ha mindent elnéztek, eltűrtek neki.

A közvélemény sem lehet közömbös a számunkra, habár pusztán erre építeni a KEB elé kerülő ügyekben, elhibázott lépés volna. Mindig a tények és az ezen alapuló vizsgálat nyomán juthatunk el az igazság felderítéséhez és a megfelelő büntetés kiszabásához. Ettől a pártszerű úttól az sem tántoríthat el bennünket, hogy döntéseinket esetleg és utólag egyesek majd kifogásolják, súlyosnak vagy enyhének találják. Egyének ügyében dönteni mindig nehéz, felelősségteljes dolog, ami nem kis feszültséggel jár a számunkra, azok számára, akik a KEB munkájáért felelünk. De nemcsak az egyes pártfegyelmi ügyekben való döntés ró reánk nagy felelősséget, hanem az is, hogy a pártfegyelemsértésekből, az egyedi hibákból milyen következtetéseket vonunk le, hogyan általánosítunk, milyen jelenségekre, tendenciákra hívjuk fel a párt vezető szerveinek, az irányító pártszerveknek a figyelmét.

Ugyanis a KEB-nek ilyen természetű feladata is van. Ezzel is segíti, szolgálja a párt politikáját, a párt egységét, a kedvezőtlen tünetek elleni küzdelmet. Szerintem az utóbbi időben a munkánkban ez a vonás erősödött. Törekszünk arra, hogy feltárjuk az általánosítható jegyeket, a pártfegyelem megsértésének okait és azok megelőzésének lehetőségeit.

Ennek a sokirányú és nehéz megbízatásnak azért tudtam megfelelni, mert mindvégig élveztem a KEB tagjainak a bizalmát, a támogatását, azt, hogy mellettem állnak, és sikerült a legteljesebb összhangban dolgoznunk a Központi Bizottsággal, a Politikai Bizottsággal, a KB Titkárságával.

Megnyugtató az az érzés is, hogy jó pártmunkásokkal, lelkiismeretes elvtársakkal dolgozom együtt. Közvetlen munkatársaimban, a KEB apparátusának minden tagjában bízhatom, bízhat bennük a párt is. Jó légkörben dolgozunk, annak ellenére, hogy a leggyakrabban az élet árnyoldalaival találkozunk. A munka természetéből adódik – sajnos –, hogy erősen igénybe veszi az embert egy-egy vizsgálat és annak lezárása. Ezért lélekgyötrő munka ez. Munkatársaim mégsem megkeseredett emberek. Nem ritka vendég nálunk a vidámság. Meglátjuk az életben azt, ami sikeres, jó, ami örömteli. Nem kérgesedett meg a lelkünk, jószándék, emberség, segítőkészség vezeti munkánkat.

A pártdemokrácia elve alapján minden ügyben a KEB mint választott testület dönt. A IX. kongresszus óta növekedett a testület létszáma tizenhéttről huszonötre. A KEB soraiba nagy tapasztalattal rendelkező párttagokat választott a kongresszus. Többen a felszabadulás előtről tagjai a pártnak.

A KEB tagjai a társadalom különböző rétegeiből kerültek ki: tanácselnök, üzemi pártmunkás, gazdasági területen dolgozók, állami tisztséget betöltők, nyugdíjasok. De egyben azonosak: fáradhatatlanul munkálkodnak az igazság kiderítéséért, a párt normáinak megfelelő döntésekért. De nemcsak a döntésekben, hanem az azt megelőző vizsgálatokban is részt vesznek. Nagyfokú felelősségtudattal és lelkiismerettel töltik be ezt a magas párttisztséget.

A KEB munkájában mindenkor fontos szerep hárul a KEB titkárára. Amikor tizenhárom évvel ezelőtt megválasztottak a KEB elnökének, Barinkai Oszkár volt a KEB titkára. Ő már korábban, a párt VIII. kongresszusa óta töltötte be ezt a tisztséget. Sokat segített az itteni munka megismerésében. Később a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság (KNEB) elnökhelyettese lett és onnan ment nyugdíjba. Azóta is tagja a KEB-nek.

A párt X. kongresszusán a KEB új titkárt kapott Venéczi János elvtárs személyében, aki régi, tapasztalt pártmunkás, a Budapesti Pártbizottság titkára volt. Több mint tíz esztendőn dolgoztunk együtt.

A XI. kongresszus óta a KEB saját tagjaiból Titkárságot választ, amelynek az a feladata, hogy a KEB testületi üléseire előkészítse az ügyeket. Mint ismert, az egyes pártfegyelmi vizsgálatokat a KEB apparátusában dolgozó pártmunkások folytatják le, több esetben egy-egy KEB-tag is részt vesz a vizsgálatban. Annak lezárása után előterjesztést készítenek a KEB számára. Ezt a Titkárság és a KEB megvitatja. Az üléseken rendszerint élénk a vita. A KEB tagjai szenvedélyesen védelmezik álláspontjukat. Előfordul az is, hogy a javaslatot, az előterjesztés egyes állítását nem fogadják el. Ilyenkor további vizsgálatra, a tényanyagok kiegészítésére van szükség. Megtörténik az is, hogy a KEB Titkársága az érintett párttag személyes meghallgatása nyomán másképpen dönt, mint ahogyan az előterjesztő javasolja.

Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a fegyelmi ügyekről készült előterjesztések csak tényeket tartalmazhatnak. Feltételezések, gyanúsítgatások nem szerepelhetnek a fegyelmi határozatok meghozatalához alapul szolgáló anyagban. Ténynek azt tekintjük, amit bizonyítani tudunk. Nagyon vigyázunk arra, hogy az emberek sorsát érintő döntéseinkben ne érvényesülhessen a rokonszenv vagy az ellenszenv.

A KEB a pártfegyelmi ügyekben határozatot hoz, ez minden pártszervre és párttagra kötelező. Ellene fellebbezni csak a soron következő pártkongresszushoz lehet. Ez a KEB tes-

tületét, valamennyi tagját és apparátusát arra kötelezi, hogy a vizsgálatokat a pártszerűség szigorú elvei szerint végezze, és így is döntsön.

Említettem, hogy munkánkat a Központi Bizottság, a Politikai Bizottság, a KB Titkárság határozataival összhangban végezzük. Hogy ez az összhang minél teljesebb legyen, a KEB titkárával együtt részt veszünk a KB ülésein. Jómagam pedig a Politikai Bizottság kéthetenként tartott tanácskozásain is jelen vagyok. Ugyanezt az összhangot szolgálja a Központi Bizottság és a KEB együttes ülése, amikor a Központi Bizottság a napirendek vitájánál a KEB tapasztalatait is hasznosítani kívánja.

A KEB döntéseiről tájékoztatja a Politikai Bizottság tagjait. A fegyelmi ügyek és vizsgálatok során tapasztalt, általánosítható jelenségekről is jelzést ad a vezető pártszerveknek. A tájékoztatásnak ez a módja, szerintem, bevált. Konkrét jelzéseinkre az érintett pártszervek mindig felfigyeltek. Számos esetben gyakorlati intézkedések követték a jelzéseinket. Ilyen volt az utóbbi időkben többek között a másodállásokat, illetve telek-, ingatlantulajdonokat szabályozó rendelet. A legszorosabb munkakapcsolatunk a Politikai Bizottsággal van. A Politikai Bizottság mint testület – de személy szerint minden tagja is – figyelemmel kíséri a KEB döntéseit és a hibák kijavítására tett javaslatait megszívlelik, ugyanakkor a KEB szervezeti önállóságát, a pártkongresszustól kapott jogkörét messzemenően tiszteletben tartják. Igaz, hogy ezzel a joggal a KEB soha nem él vissza, döntései, javaslatai mindenkor a politikai vonalnak megfelelőek.

Általában mindazokat a fonáságokat, amelyek a munka során nyilvánvalóvá válnak előttünk, a vezető pártszervek tudomására hozzuk. Az ügyek során keressük a pártfegyelemsértések okait, az indítékokat. Azt a társadalmi háttérrel, amely forrása lehet a hibáknak, fegyelemsértéseknek, a párt-szerűtlen magatartásnak.

Szerintem manapság az erkölcsi problémák közül az anyagiasság okoz leginkább gondot. A szerzési vágy; az, hogy a

megnövekedett lehetőségekkel egyesek visszaélnék és ezzel megsértik a párt normáit. A pártfegyelmi ügyekből arra lehet következtetni, hogy sokszor olyan emberek kerülnek ebbe a helyzetbe, akiknek életútja addig mást példázott.

Természetesen a párttagokra nem ezeknek az embereknek a magatartása a jellemző. Hiszen a kommunisták nagy többsége becsületesen él és dolgozik, ahogy azt a párt normái megkövetelik. Mégis, ha csak egy is akad a kommunisták több százazres soraiban, aki kárt okoz a pártnak, azzal szemben – a múltjára való tekintet nélkül – el kell járnunk.

Előfordult, hogy anyagiasság, a népgazdaságnak okozott kár miatt kellett a pártból kizárni olyanokat, akik egykor helytálltak és küzdöttek, a horthysta bíróság előtt is kommunistaként, bátran viselkedtek, megjárták a fasizmus börtöneit. A felszabadulás után éhesen, rongyosan szolgálták a párt ügyét, és most, amikor megbecsülés, a nyugalom, a jólét, tisztességes munka légkörében élhetnek, megváltoztak. Egykor önzetlenek voltak, most mégis önzők lettek. Akkor tudtak áldozatot hozni, most másoktól, a társadalomtól követeltek áldozatot. Szerények voltak régen, és most elbizakodottá váltak. Egyszóval az egykori jó tulajdonságok szertefoszlottak, a jellem a visszájára fordult.

Az emberek egy részét az hajtja, hogy egyszerre mindent meg akarnak szerezni, sokat kapni, keveset adni. Az ilyenekről mindig az egyik Móricz-novella szereplője, az a szegény ember jut eszembe, akit elhívtak a gazdag paraszt lakodalmára, és a terített asztal láttán elfogta a mohóság. Az, aki addig nem lakhatott jól, most egyszeriben dúskálhatott az ételekben. Nem tudott ellenállni, mértéket tartani. Ott fulladt meg az asztal mellett, mert halálra ette magát.

Sajnos, nekünk is vannak ilyen „szegényembereink”, akik leülhettek a szocialista rend „terített asztalához”, és elkapta őket is a mohóság, a telhetetlenség. Van ennek a telhetetlenségnek olyan formája is, amelyben az illetőnek semmi sem elég finom és előkelő, ha közpénzről van szó. Ezek ilyenkor feltűnően tékozlóvá válnak.

Bizony rosszul érzem magam, ha egy-egy vállalatnál vagy szövetkezetnél olyan irodába lépek be, amelyik inkább emlékeztet a régi idők úri szalonjára, semmint munkaszobára. Azt tartom, a hivatali helyiség a munkáért van, és a berendezéseknek is ezt kell szolgálniuk. A tisztaság, a rend és a célszerűség fontos követelmény, de a fényűzés, a luxusberendezések nemcsak szükségtelenek, hanem egyenesen üres hivatkozásra vallanak. Ne ezzel, hanem a jó munkával tűnjön ki az ember. Néha látjuk azt a bántó ellentétet, hogy a hivatali főnökök pompás szobákban ülnek, a szerényebb beosztású emberek munkahelye, az üzemrészek vagy a közösség céljait szolgáló szociális és kulturális helyiségek viszont ezekkel ellentétben, riasztóan elhanyagoltak. A beosztottak összezsúfoltan szoronganak rossz, kopott bútorok között. Az üzemrészekben töröttek az ablakok, „lesír” a nemtörődömség, a lomposság. Az étkezde, öltöző vagy éppen a kultúrterem olykor nélkülözi még a legszükségesebbet is: a tisztaságot, az ízlést. Elszomorító szerénytelenség, hogy az érintett vezetők miközben önmaguk esetében fejlett „esztétikai érzékkel” rendelkeznek, ha másokról van szó, ennek a nyomát se látni. Sajnos, az ilyen furcsa egyoldalúságban szenvedőkkel a KEB gyakorlatában nemegyszer találkozunk.

Volt a KEB előtt egy tsz-elnök. Sanyarú, szikes talajon gazdálkodó, államilag dotált szövetkezet élén állt. A község – ahol ez a termelőszövetkezet van – szerény alföldi település, elég nehéz körülmények között élő lakosokkal. Mégis, a tsz elnökének az volt a fő gondja, hogy Mercedes autót vásároljon – közpénzen. Sikerült is. Büszkén terpeszkedett a kocsiban, nagy porfelhőt keverve maga után. A tsz-tagokat meglepte ugyan az elnök eljárása, de az igyekezett őket „vakká” tenni. Dologidőben a földeken pálinkával kínálta az embereket. Ilyen címen egy év alatt több száz liter pálinkát „reprezentált” el. Emellett más – törvénybe ütköző – módszerekkel és eszközökkel is megpróbálta a szövetkezeti tagságot és másokat is lekorrumpálni. A közös vagyont úgy szórta,

mint valami nábob. A nagyzási mániának jelentős gazdasági visszaélés, bűnvádi eljárás lett a vége.

Olykor látszólag csekély dolgok indítanak el olyan hibás folyamatot, amelyből embernek, ügynek kára származik. Ezért szükséges józanul, előre gondolkodni, mérlegelni a tetteket, nem pedig utólag jajveszékelní. És annak, akinek egy kissé megbillent az egyensúlya, idejében kell segíteni. Így könnyebb is, mint amikor már súlyos, vagy éppen jóvátehetetlen dolgok történnek.

Nagy hiba az, ha ilyen esetekben a környezet tagjai közül egyesek a kívülálló idegent játsszák. A múltkorjában valaki felháborodottan mondta el, hogy közös ismerősünknek – aki fontos beosztást kapott – első intézkedése a hivatali helyiség átalakítása volt. Az előd „rezidenciája” nem felelt meg neki. Informátorom részletesen előadta, hogy ismerősünk mit, hogyan csináltatott, mennyi pénzért. Hallgattam türelmesen, bár magamban bosszankodtam. Ugyanis jól tudom, hogy ahová a szóban forgó egyént állították, lett volna sokkal fontosabb dolga is, minthogy ilyesmivel kezdje a ténykedését.

Kíváncsi voltam, hogy az illető, aki ezt a nagy átrendezést csinálta, mire hivatkozott, amikor mindezt szóltak neki. Az én informátorom nagy szemeket meresztett rám, amikor a kérdésem elhangzott. Kiderült, hogy ő bizony nem szólt ennek az elvtársnak, de más sem. Nemcsak a kérdésemet, hanem a megütközésemet sem értette meg. Azt tartotta természetesnek, hogy nekem szólt, de – akit érint – annak nem. Ahhoz nem volt „jó szíve”, bátorsága, hogy segítsen a másikon, ahhoz bezzeg igen, hogy a háta mögött beszéljen, pletykálkodjon róla. Azt hiszem, hogy az említett történet szereplői más-más szempontból ugyan, de egyaránt jellemhibás emberek.

Mint már említettem, nem kis szorongással töltött el, amikor megtudtam, hogy a KEB elnöki tisztségbe javasoltak. Ebben az érzésben szerepe volt annak a hiedelemnek is, ami – a párttagok körében – a KEB tevékenységével kapcsolatban kialakult. Szóltam már róla, hogy a KEB-et titokzatosság, féltelmetesség lengte körül.

Sajnos, ennek a felfogásnak az a ténybeli alapja, hogy a személyi kultusz időszakában a KEB sem volt mentes a súlyos torzulásoktól, amelyek a dogmatikus, szektás vezetés hatására akkor a párt vezető szerveiben megvoltak. E torzulások egyik okát jelentették az 1956-os tragikus ellenforradalmi eseményeknek. A KEB munkájában – annak jellegénél fogva – még élesebben tükröződtek a negatív vonások. A Rákosi-klikk szinte azt zárathatta ki a pártból, akit akart. Olyan is előfordult, hogy megrendelésekre a politikai nyomozó szervek „szállították” a koholt vádjaikhoz a nem létező bizonyítékokat. Ezek szolgáltatták az alapot a becsületes kommunisták kizárásához. Minderről az MSZMP Központi Bizottságának 1962. augusztusi határozata részletesen szólt és állást foglalt.

A személyi kultusszal, a szektás, dogmatikus politikával leszámolt pártunk, jóllehet a párttagok egy részének tudatában még valahol élnek a KEB-ről kialakult korábbi felfogások. Ezen nem is csodálkozom. Tudvalevő, hogy a koncepciók perrek jelentős része, a párt oldaláról a KEB-nél zárultak be.

Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy miután a KEB nem kitüntetésekkel osztogat, hanem büntetést szab ki, ez népszerűtlen dolog. Akik pártbüntetést kapnak – főleg, akiket a pártból kizárnak – nem mindig ismerik el, hogy megérdemelték a büntetésüket. Akadnak olyanok, akik úgy állítják be az ügyüket, hogy ők tulajdonképpen vétketlenek, de valaki valahol haragszik rájuk és ezért ártatlanul kerültek a KEB elé. Lépten-nyomon „ártatlanságukkal” és „meghurcoltatásukkal” hozakodnak elő. Vagyis, azt akarják elhitetni, hogy ma is vannak koholt, „kicsinált” ügyek, amiknek ártatlanok esnek áldozatul.

A tények, a tizenhárom évi munkám tapasztalatai alapján nyugodt szívvel, tiszta lelkiismerettel állíthatom, hogy a KEB ma ártatlanul senkit sem büntet meg. Manapság sokkal inkább az ellenkező hibába esünk. Olykor az sem kap büntetést, aki alaposan rászolgált, néhol a haszontalan, méltatlan emberekkel is túlzottan türelmesek vagyunk.

Az esetek többségében erre a türelemre kétféleképpen reagálnak az emberek. Egyesek ráébrednek, hogy másképpen kell viselkedniök, és rendbehozzák a dolgaikat. Ezáltal megoldódik a gond. Akadnak viszont, akik félreértik a humanitást, és továbbra is – sőt, olykor bátrabban – folytatják a párt-szerűtlen cselekedeteket. Ilyenkor többnyire elfogy a türelem, és – ha késve is – megindul az illető ellen a pártfegyelmi eljárás. Az a baj, hogy ezek az emberek addig is kárt okoznak, amíg a felelősségre vonásuk megtörténik. Ez sokszor anyagi, de mindenképpen politikai, erkölcsi kárt jelent. Minél később lépünk fel az ilyenek ellen, annál több lesz a rovásukon, s annál szigorúbb a büntetésük is. Így fordulhat elő az, hogy akit az elején talán figyelmeztetéssel még jó irányba lehetett volna terelni, számára végül már csak egy lehetőség van: a pártból való kizárás. Ilyenektől gyakran halljuk, hogy „miért nem figyelmeztettek engem?”. Ez a kérdés jogos, de nem az ő részükről. Felnőtt embertől, párttagtól elvárható, hogy magától is tudja, mit tehet és mit nem.

A társadalmi élet fejlődése, a szocializmus útján való előrehaladásunk, az előttünk álló nagy célok mind azt követelik, hogy a párt még erősebb, egységesebb legyen. A fejlődés velejárója, hogy megnöttek a követelmények a párton belül is csakúgy, mint az élet minden területén. A párt követelményei a tagjaival szemben: eszmei, politikai és erkölcsi jellegűek. A XI. pártkongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat a párttagság fő kritériumai közé sorolja az erkölcsi-politikai feddhetetlenséget.

Kétségtelen, hogy kommunistának lenni több kötelezettséggel jár, mint amennyit az állampolgároktól a társadalom megkövetel. Az állampolgári kötelességek a párttag számára a minimumot jelentik. Minden párttagnak ezeket teljesíteni kell, de ezeken túl a párttagsággal járó magasabb követelményeknek is eleget kell tenniük. Ezek a követelmények szigorúak, de teljesíthetők. A párt nem szerzetesrend. Normáink embercentrikusak, az emberért és nem az ember ellen vannak. Ezeket a normákat egészséges gondolkodású, erkölcsű és élet-

szemléletű egyének teljesíteni tudják. Vagyis, a párt semmi emberfelettit nem igényel tagjaitól.

Volt idő, amikor úgy fogalmaztunk, hogy a kommunisták „különös emberek”. Szerintem a hangsúly nem a különösön, hanem az emberen van. A kommunisták között is sokféle egyéniségű ember van. Egyben azonban közösnek kell lenni, mégpedig abban, hogy a párttagsággal járó önként vállalt kötelezettségeknek mindannyian eleget tegyenek. Ehhez viszont nem kell semmi különösség.

A kommunisták is hús-vér emberek. Nem szentek, s nem hibátlanok. Egyes kispolgári moralizálók azt szeretnék, ha a kommunisták olyanok lennének, mint a középkori önsanyargatók vagy az aszkéták. Valami zagyvaság él az ilyenek felfogásában, ami a vallási fanatizmusnak, a krisztusi szegénységnek, a korai munkásmozgalom által hirdetett egyenlősdi-nek és sok egyébnek a keveréke. Igaz, hogy az ilyen nézetek hirdetői nem vallásosak, de az erkölcsi álláspontjukon sajnos, rajta vannak a vallási béklyók. Még akkor is, ha ez bennük nem tudatosult. Nagyon sokszor az ilyenek csak másoktól várják el a szerzetesi életet, de saját magukra nem tartják kötelezőnek, sőt . . .

A régi és új erkölcs találkozásánál ez a keveredés érthető. Hiszen ma még a tudatban, erkölcsben nem egyértelműen uralkodó a szocialista világnézet, erkölcs. Sőt azok, akik magukat materialistának vallják, a párt eszméit magukévá tették, sok tekintetben még azok sem tudnak pontosan ezek szerint a normák szerint élni. Nemcsak azért, mert az elveket a gyakorlatban nem könnyű átültetni, hanem azért is, mert él még és hat a környezetben a régi erkölcs. Az imperialista környezet bomlástermékei fertőznek, s bár nálunk a kapitalizmus megszűnt, de az új, a szocialista alapokon is még felüti a fejét a dudva, a gyom.

A KEB-nél eltöltött másfél évtizednyi idő tapasztalatai arról győzték meg, hogy ezek a régiből gyökerező morális szokások és hatások szívósak, erősen tartják magukat, gyengítik az új erkölcs hajtásait. Különösen kusza „őserdőben” járunk,

ha a magánélet erkölcsi problémáit boncolgatjuk. A KEB-ről kialakult hiedelmek, felfogások közé tartoznak azok is, amelyek szerint a magánéletbeli botlásokért a KEB azonnal, és szigorúan „lecsap” a vétkekre. Ez megint olyan nézet, amely egykor a dogmatikus-szektás felfogás merev, elbürokratizált, elembertelenedett döntéseihez vezethető vissza. Nem azt mondom, hogy ma mindent tökéletesen látunk, hibátlanul értelmezünk, minősítünk – különösen ha a magánélettel kapcsolatos fegyelemsértésekről van szó. Mivel a magánélet ügyei igen bonyolultak, nem egyszerű elbírálni az ide tartozó eseteket. Mi azt a rendező, lenini elvet követjük ilyen helyzetekben, amely szerint az az erkölcstelen, ami árt a forradalom, a társadalmi haladás, a szocializmus ügyének.

Azt a felfogást tartjuk helyesnek, hogy a kommunisták magánélete is szuverén, csak reájuk tartozó dolog, vagyis úgy rendezik magánéletüket, ahogy azt helyesnek tartják. S addig, amíg a magánélet nem kerül összeütközésbe a szocialista társadalom céljaival, nem áll szemben politikai törekvéseinkkel, erkölcsi normatíváinkkal, nem lehet közügy. Beleszólni pedig – illetéktelenség – sértené az egyén önállóságát, méltóságát. A magánélet problémái akkor válnak közüggé, amikor kárt okoznak a közösségnek, a társadalomnak, árnyékot vetnek a pártra.

A Központi Ellenőrző Bizottság munkájában bizony gyakran találkozunk olyan ügyekkel, amelyek áttörik a magánélet korlátait. A párttagok ilyen ügyeinek elbírálása nagy gondosságot és tapintatot igényel. Minden ilyen eset egyedi, tehát az elbírálásnak is egyedinek kell lennie. A vizsgálatban nem sémák szerint járunk el, hanem a párt érdekeiből indulunk ki. Azt nézzük, mi az, ami morális kárt okoz. Azt valljuk, hogy az emberek magánéletét sem lehet sémák közé szorítani. A felelőtlenséget, a gátlástalanságot viszont károsnak tartjuk.

Például minden pártagnak magánügye, hogy mire fordítja a keresetét. De az már nem magánügy, ha elissza fizetését, részesegkedik, garázdálkodik, bántalmazza a családját, nem gondoskodik gyermekeiről, azok neveléséről. Ez család- és tár-

sadalomellenes magatartás. Az ilyen embert már nem tekint-
hetjük a párt előtt feddhetetlennek, mert szembekerült a párt
normáival. Nem lehet szó nélkül elmenni az ügye mellett. Sőt
lehetséges, hogy ki kell zárni őt még a pártból is, hiszen mélt-
atlan emberekkel nem vállalhatunk közösséget.

Mostanában – elsősorban nyugaton – lábra kaptak a há-
zasság intézményével kapcsolatos szélsőséges nézetek. Ezek
két végletben fogalmazódnak meg: az egyik a valláserkölcsi
álláspont, amely szerint „amit isten egybekötött, ember szét
ne válassza”. A másik véglet pedig teljes mértékben tagadja
a házasság intézményének létjogosultságát. Mi elutasítjuk
mind a kettőt, és az ennek megfelelő magatartást és gyakor-
latot is.

Szerintünk az emberi együttélésnek társadalmi kereteit el-
sősorban a házasság nyújtja. Ez adja keretét a családnak,
amely a társadalom alapegysége. A kommunisták gonddal őr-
zik, védik a családot. Társadalmunk pedig mindent elkövet
– beleértve a politikai-erkölcsi-anyagi támogatást is –, hogy
segítse a családok egészséges fejlődését.

Minden módon védjük a család biztonságát, nyugalmét.
Arra törekszünk, hogy összetartsuk azt, ami együvé tartozó:
a családot. De nem mindenáron. A szétesett család a társa-
dalomnak és az egyénnek nem ad biztonságos támaszt. Ilyen-
kor jobb, ha a házastársak megpróbálják új alapokon folytat-
ni az életüket.

Az is megesik, hogy olykor huszonöt-harminc év után for-
dítanak egymásnak hátat a házaspárok. Ilyenkor többnyire a
férj kezdeményezi a házasság felbontását. A sajnálkozás, az
együttérzés általában az elhagyott – már többnyire idősebb
– asszony felé irányul.

A múltkoriban egy kommunista asszonytól kaptam levelet.
Leírta, hogyan segítette a férjét abban, hogy tanulhasson, fon-
tos munkát végezhesen, megfelelő „hátszínigot” teremtett,
gyermekeket nevelt. Igaz, közben az egykor vonzó külsőt és
az idegeket is kikezdte az idő. Egyedül maradt, holott talán
most lenne szüksége neki is támaszra, ha másért nem, viszon-

zásul azért, amit ő adott a férjnek, amikor annak szüksége volt rá. Nem segítséget akart, hiszen ilyen dologban nem tudunk segíteni. Csupán kicsit általánosítva akarta bemutatni ezt a problémát. Megértettem ezt az asszonyt, a csalódottságát, a megalázottságát. Igazságtalannak tartottam a férj eljárást.

A KEB gyakorlatában azok az ügyek fordulnak elő, amikor a magánélet kisiklásai összekapcsolódnak a közös tulajdonban okozott kárral, korrupcióval, s a beosztással, a funkcióval, sőt a hatalommal való visszaélésig fajulnak el.

A hatalommal való visszaélés minden megnyilvánulása ellen szigorúan fellépünk. Nem tűrhetjük, hogy a hatalmat – amelyet a párt, a társadalom, a nép javára kell gyakorolni – bárki önös érdekeire, szennyes ügyeire használhassa fel.

Munkánk során nemegyszer találkozunk sajátosan bonyolult jelenségekkel. Ilyen az, amikor valaki bár a jog betűjét nem sérti meg, mégis súlyosan megsérti a párt erkölcsi normáit azáltal, hogy saját előnyére keresi és kihasználja azokat a lehetőségeket, amelyek körülményei folytán rendelkezésére állnak. Az ilyen helyzetet én úgy fogom fel, hogy a jog az, amivel minden ember élhet. A lehetőség viszont olyan, amivel nem rendelkezik mindenki. Például volt rá eset, hogy valakinek lehetősége volt megismernie a város fejlesztési terveit. Mivel ebből kiderült, hogy hol, milyen közművesítés lesz, számára előnyös helyen, olcsón megvásárolt telket, amely rövidesen a többszörösét érte. A jog szerint megtehetette ezt? Igen. De vajon mindenkinek volt-e ilyen lehetősége? Nyilvánvaló, hogy nem. Az ilyen eljárást mi a politika szempontjából minősítjük, és erkölcstelennek tartjuk. Ha ilyen esetekben a jogra hivatkoznak, azzal a közismert kérdéssel, hogy „ehhez nincs jogom?”, akkor nem jogegyenlőségről van szó, hanem éppen a fordítottjáról. Ha egy embernek ugyanis nagyobbak a lehetőségei, és azok mindegyikével él, akkor gyakorlatilag másoknál nagyobb jogokat élvez. Ezekre az emberekre mondják, hogy a törvények összes kiskapuját igyeksenek feltárni, hogy megtalálhassák a kibúvókat. Megengedhetetlen ez, bár-

milyen beosztásban legyen is az illető. Ez az eljárás káros, veszélyes, sérti a közéleti tisztaságot.

Gyakran vitatkozom egyes elvtársakkal, akik védelmükbe vesznek olyanokat, akik a jogokra hivatkozva megkeresik és kihasználják az összes lehetőségeket.

*

A KEB-munkában eltöltött tizenhárom esztendő arról győzt meg, hogy – jóllehet nehéz és egyesek szemében nem népszerű munkával bízott meg a párt – mégis a párt védelméért, az igazság kiderítéséért nemcsak kötelesség, de érdekes is dolgozni. Ez a munka azzal kárpótol a sok nehézségért, küzdelemért, hogy kielégíti az egészséges igazságérzetet, megnyugtatja a lelkiismeretet. Hisz az emberben ősi vágy és törekvés, hogy a jó nyerje el a jutalmát, a rossz a büntetést. Ha valami így végződik, akkor az emberek megnyugszanak. Ha az ellenkezője történik, akkor pedig berzenkednek, indulatosan kérdezik: „hol van a párt? miért túri a párt?”.

Sokszor mi is bosszankodunk az ilyen kifakadások miatt, holott ebben sok jó is van. Ez ugyanis a párt iránti bizalmat is tükrözi, mert úgy tekintenek a pártra, mint igazságos bíróra. Ezért fordulnak a párthoz mint a tisztaság, az igazság legfőbb védelmezőjéhez. Erről tanúskodnak a Központi Bizottsághoz és a KEB-hez írt levelek is.

Ma már a panaszok, beadványok többsége elsősorban nem egyéni bajokkal foglalkozik, hanem a közösséget érintő, sértő problémákkal. Sokszor beszélgetek ilyesmiről az elvtársaimmal, a környezetemben élő emberekkel. Csillaghegyen – ahol lakom – a szomszédok, a régi ismerősök gyakorta felkeresnek, állítanak meg az utcán, hogy elmondják véleményüket vagy esetleges sérelmüket. Ezeknek a beszélgetéseknek a során azzal érvelek, hogy ne mindent „fentről” várjanak, hiszen a dolgok jó részét ott kell megoldani, ahol a probléma keletkezik.

A párt különböző szintű testületeinek ebben, közöttük a

KEB-nek is, példamutatással kell szolgálniak. A következtetésben, a hibák elleni kérlelhetetlenségben, az igazságosságban és emberségben kétségtelenül mértékadó szerepe van a KEB tevékenységének.

Az igazságérzet erősen él az emberekben, mégis, az igazság kiderítése, az igazság győzelemre juttatása soha sem volt könnyű feladat. Sajnos, mint tudjuk, a mi pártunk életében is voltak olyan időszakok, amikor az igazság csorbát szenvedett, súlyos tévedések, igazságtalanságok történtek. Lenini pártunknak volt ereje ahhoz, hogy következetesen nézzen szembe a hibákkal, tévedésekkel és kiderítse a teljes igazságot.

A törvénysértés, az igazság megtiprása súlyos bűn. A párt minden tagjának kötelessége őrködni azon, hogy soha többé ne ismétlődhessen meg a mi pártunk életében. Tévedések azonban a legjobb szándék mellett is előfordulhatnak. A csalahatatlanság téveszme. Mi nem valljuk magunkénak. Ma is van a mi pártunknak ereje szembenézni a hibákkal, korrigálni az esetleges tévedéseket, igazságot szolgáltatni az egyénnek, közösségnek.

Amióta a KEB-nél dolgozom, több olyan ügyben döntöttünk, amelyben régi igazságtalanságot kellett jóvá tenni. Ilyen volt a mártírhalált halt Holló Jánosnak, a debreceni munkásmozgalom kiemelkedő alakjának rehabilitációs ügye. E bátor harcos emlékét, akit a személyi kultusz idején befeketítettek, halála után a KEB tisztította meg.

Előfordult egy olyan eset is, amikor a KEB egy kitűnő harcos ügyében szolgáltatott igazságot. Ezt az elvtársat az alsóbb pártszervek – helyt adva egy rágalmazó vádjainak – okatlanul elmarasztalták. Abban, hogy ez a kiemelkedő elvtárs önkezeléssel vetett véget életének, nagy szerepet játszott a rágalmazás, a méltánytalan eljárás.

A pártszerveknek és a KEB-nek is kötelességük védelmezni a pártot, de egyben az egyes párttagokat is, ha azokat alaptalan vád, rágalmazás éri. Nem véletlen, hogy a rágalmazást, intrikát olyan súlyosan elítéljük, hogy azt, aki ilyet követ el, kizárjuk a pártból. A rágalom, az intrika veszedelmes, alát-

tomos ellenség, mert belülről bomlaszt. Sokszor a bírálóat álcáiban ássa alá a bizalmat, a megbecsülést, az emberek hitét, meggyőződését. Ebből kiindulva fordult a pártalapszervezetekhez a Politikai Bizottság 1972 tavaszán levéllel, amelyben a KEB által elkészített elvi állásfoglalást ajánlotta megvitatásra.

A Politikai Bizottság levele és a KEB elvi állásfoglalása nagy visszhangot keltett a párttagok körében. A két pártdokumentum a rágalmazásnak, intrikának, a bírálóat elfojtásának, mint súlyos pártfegyelmi vétségnek taglalásán túl, a pártéletben tapasztalt más hibákra, fonákságokra is rámutatott. A pártfegyelem erősítésére, a pártélet lenini normáinak következetesebb betartására hívta fel a figyelmet. Aláhúzta a vezetők felelősségét a pártfegyelem, a közmorál erősítésében, hangsúlyozta a példamutatás fontosságát.

A két pártdokumentumban tisztáztunk néhány elvi, módszer- és eljárásbeli kérdést. Többek között a pártvizsgálatok és a pártfegyelmi vizsgálatok közötti különbséget, a két vizsgálati típus eltéréseit és módzatait, valamint alkalmazásának lehetőségeit és szükségességét. Immár több év távlatában úgy látom, hogy törekvéseinket, a párton belüli fegyelem erősödését, a pártszerű eljárásokat jól szolgálta e két pártdokumentum.

Most, amikor a visszaemlékezésemet írom, gondokkal, nehézségekkel teli időszakot hagyunk magunk mögött. Várhatóan a következő hónapok, sőt évek sem ígérkeznek könnyebbeknek, egyszerűbbeknek. Igaz, hogy a mi nemzedékünk sok vihart, nem kevés szenvedést, bajt, nyomorúságot is megért. Mindezek ellenére, vagy talán éppen azért, mert sokat küzdöttünk, dolgoztunk, szenvedtünk mindazért, ami ebben az országban van, féltve őrizzük a márt, aggódunk a jövőért, óvjuk fiaink, unokáink, utódaink békés holnapját.

Ha az ember sok évet megél, sokat is tapasztal. Különösen

ha nyitott szemmel jár és nem csupán a maga egyszeri életét figyeli, hanem törődik azzal is, ami körülötte van, a hazájában és szerte a világban. Mint ahogy már többször említettem, szerencsés embernek érzem magam. Úgy sikerült az életem, hogy rányithattam a szememet a világra, a magam dolgai mellett mások ügyeire, gondjaira is. Ez is segít abban, hogy – bár látva a bajokat, a gondokat – bizakodóan lássam sorunkat. Meggyőződése, hogy a jövőben is, mint eddig, megoldjuk a ránk váró feladatokat. Kétségtelen, hogy ehhez cselekvő akaratra, józan megértésre, tetterős összefogásra van szükség. De szerintem arra is, hogy egyszer és mindenkorra szakítsunk régi hibáinkkal: azzal, hogy vagy csak az árnyékot, vagy csak a fényt lássuk. Csak a sötétet, a bajt látni, éppen olyan szerencsétlen dolog, mint „rózsaszínre festeni az eget”. Ez a két véglet egyaránt leszereli az ember cselekvését, tenni-akaratát. Aki mindig csak a hibákat látja, folyton ezeken rágódik, az a kesergéstől cselekedni nem ér rá. Aki viszont mindent hibátlannak, jónak tart, az meg feleslegesnek érzi, hogy bármit is tegyen. Márpedig, ha valamikor, akkor most igen nagy mulasztás a cselekvésképtelenség, az igaz tettek hiánya. Nagy igazság van abban, amit Váci Mihály is megírt egyik híres versében, hogy nem elég látni a célt, nem elég jól akar-ni, a jóra vágy-ni, annak érdekében cselekedni kell.

A kommunista – állítsa bárhová a párt – mindenütt cselekszik. Tenni akar a társadalomért, a közért az is, aki már az évek előrehaladtával elérte, hogy pihenhessen, élvezhesse a nyugdíját.

Néha találkozom olyan nyugdíjas ismerősökkel, akik egykor jelentős beosztásban voltak és most nyugdíjasként valamiért sértődötten visszahúzódnak. Keserűen mondják, hogy őket nem hívják, nem keresik, nem bízzák meg nagy feladatokkal, holott jobban értenének hozzá, mint „ezek a maiak”. Nem tudok igazat adni nekik. Egy kommunista – szerintem – ne csak várja, amíg őt keresgélik, kérlelik, mint hajdanában az úri kisasszonyokat, hanem keresse ő is a munkát, a feladatokat. Nem kell annak a munkának valami világot ren-

gető nagy dolognak lenni. Egyébként is a legnagyobb dolgok mindig a sok apró munkából, fáradozásból jönnek össze. Az egyszerű, szerény feladat sem rangon aluli. Ha az ember becsülettel, meggyőződéssel végzi a kis munkát is, az nagyobb és hasznosabb lehet, mint a látványos megbízatás, aminél nem-egyszer nagyobb a füst, mint a láng. A szerénységre az iskolában nincsen tantárgy, az élet során eszmélünk rá, hogy erre a tantárgyra nagy szükség van, de ezt az embernek magának kell megtanulni. Nagy baj, ha valaki hajlott korára sem ébred rá erre. Az ember lehet nyugdíjas munkás, vezérigazgató, miniszter vagy tsz-paraszt, csak egy nem lehet, nyugdíjas kommunista. Amíg a kommunista él, mozogni, gondolkodni tud, addig a párthoz tartozik és onnan nem lehet nyugalomba vonulni.

*

Felszabadulásunk harmincötödik évfordulója előtti napokban ül össze a párt XII. kongresszusa. Megméri munkánkat, annak a testületnek a munkáját is, amely vezetésére megbízatásom volt. E mérlegkészítés során magam is megpróbáltam egybevetni eddigi munkám sikereit, gyengéit. Az igazi mérleget azonban az a pártfórum vonhatja meg, amely bizalmat szavazott részünkre. Bírálatot, értékelést, minősítést a párt legfelsőbb szerve, a kongresszus ad a KEB-ről és személy szerint az én munkámról is.

TARTALOM

BEVEZETŐ 5

1. AZ ÉPÍTŐIPARBAN 15

2. A SZAKSZERVEZETEK

ORSZÁGOS TANÁCSÁBAN 49

3. A NEMZETKÖZI

SZAKSZERVEZETI MOZGALOMBAN 123

4. AZ ORSZÁGGYÜLÉSBEN 187

5. A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT

KÖZPONTI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGÁBAN 213

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Zrínyi Nyomda, Budapest – 80.1225/1/3311
Felelős vezető Bolgár Imre vezérigazgató
A kötetet szerkesztette dr. Gyevi Károly
Képszerkesztő Fábri Magda
A borító és a kötéstervezés Szántó Tibor munkája
Műszaki vezető Aranyi Imre
Műszaki szerkesztő Erdélyi Judit
Terjedelme 12 (A/5) ív + 1 ív képmelléklet

40,— Ft